៚ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស៚

អង្គុត្តរនិកាយេ

បញ្ចកនិបាត-ដីកា

១. បឋមបណ្ណាសកំ

១. សេខពលវគ្គោ

១. សំខិត្តសុត្តវណ្ណនា

១. បញ្ចកនិបាតស្ស បឋមេ កាមំ សម្បយុត្តធម្មេសុ ថិរភាវោបិ ពលដ្ឋោ ឯវ, បដិបក្ខេហិ បន អកម្បនីយត្តំ សាតិសយំ ពលដ្ឋោតិ វុត្តំ – “**អស្សទ្ធិយេ ន កម្បតី**”តិ។

សំខិត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២-៦. វិត្ថតសុត្តាទិវណ្ណនា

២-៦. ទុតិយេ **ហិរីយតី**តិ លជ្ជតិ វិរជ្ជតិ។ យស្មា ហិរី បាបជិគុច្ឆនលក្ខណា, តស្មា “**ជិគុច្ឆតីតិ អត្ថោ**”តិ វុត្តំ។ **ឱត្តប្បតី**តិ ឧត្រសតិ។ បាបុត្រាសលក្ខណញ្ហិ ឱត្តប្បំ។

បគ្គហិតវីរិយោតិ សង្កោចំ អនាបន្នវីរិយោ។ តេនាហ “**អនោសក្កិតមានសោ**”តិ។ **បហានត្ថាយា**តិ សមុច្ឆិន្ទនត្ថាយ។ កុសលានំ ធម្មានំ ឧបសម្បទា នាម សមធិគមោ ឯវាតិ អាហ “**បដិលាភត្ថាយា**”តិ។

គតិអត្ថា ធាតុសទ្ទា ពុទ្ធិអត្ថា ហោន្តីតិ អាហ “**ឧទយញ្ច វយញ្ច បដិវិជ្ឈិតុំ សមត្ថាយា**”តិ។ មិស្សកនយេនាយំ ទេសនា គតាតិ អាហ “**វិក្ខម្ភនវសេន ច សមុច្ឆេទវសេន ចា**”តិ។ តេនាហ “**វិបស្សនាបញ្ញាយ ចេវ មគ្គបញ្ញាយ ចា**”តិ។ វិបស្សនាបញ្ញាយ វិក្ខម្ភនកិរិយតោ សា ច ខោ បទេសិកាតិ និប្បទេសិកំ កត្វា ទស្សេតុំ “**មគ្គបញ្ញាយ បដិលាភសំវត្តនតោ**”តិ វុត្តំ។ ទុក្ខក្ខយគាមិនិភាវេបិ ឯសេវ នយោ។ **សម្មា**តិ យាថាវតោ។ អកុប្បធម្មតាយ ហិ មគ្គបញ្ញាយ ខេបិតំ ខេបិតមេវ, នាស្ស បុន ខេបនកិច្ចំ អត្ថីតិ ឧបាយេន ញាយេន សា បវត្តតីតិ អាហ “**ហេតុនា នយេនា**”តិ។ តតិយាទីសុ នត្ថិ វត្តព្ពំ។

វិត្ថតសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. កាមសុត្តវណ្ណនា

៧. សត្តមេ អសន្តិ លូនន្តិ តេនាតិ **អសិតំ,** ទាត្តំ។ វីវិធា អាភញ្ជន្តិ ភារំ ឱលម្ពេន្តិ តេនាតិ **ព្យាភង្គី,** វិធំ។ **កុលបុត្តោ**តិ ឯត្ថ ទុវិធោ កុលបុត្តោ ជាតិកុលបុត្តោ, អាចារកុលបុត្តោ ច។ តត្ថ “តេន ខោ បន សមយេន រដ្ឋបាលោ នាម កុលបុត្តោ តស្មិំយេវ ថុល្លកោដ្ឋិកេ អគ្គកុលិកស្ស បុត្តោ”តិ (ម. និ. ២.២៩៤) ឯវំ អាគតោ ឧច្ចកុលប្បសុតោ **ជាតិកុលបុត្តោ** នាម។ “យេ តេ កុលបុត្តា សទ្ធា អគារស្មា អនគារិយំ បព្ពជិតា”តិ (ម. និ. ១.៣៤) ឯវំ អាគតា បន យត្ថ កត្ថចិ កុលេ បសុតាបិ អាចារសម្បន្នា **អាចារកុលបុត្តោ** នាម។ ឥធ បន អាចារកុលបុត្តោ អធិប្បេតោ។ តេនាហ “**កុលបុត្តោតិ អាចារកុលបុត្តោ**”តិ។ **យុត្តន្តិ** អនុច្ឆវិកំ, ឯវំ វត្តព្ពតំ អរហតីតិ អត្ថោ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។

កាមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. ចវនសុត្តវណ្ណនា

៨. អដ្ឋមេ **សទ្ធាយា**តិ ឥមិនា អធិគមសទ្ធា ទស្សិតា។ ចតុព្ពិធា ហិ សទ្ធា – អាគមនីយសទ្ធា, អធិគមសទ្ធា, បសាទសទ្ធា, ឱកប្បនសទ្ធាតិ។ តត្ថ **អាគមនីយសទ្ធា** សព្ពញ្ញុពោធិសត្តានំ បវត្តា ហោតិ។ អាគមនីយប្បដិបទាយ អាគតា ហិ សទ្ធា សាតិសយា មហាពោធិសត្តានំ បរោបទេសេន វិនា សទ្ធេយ្យវត្ថុំ អវិបរីតតោ គហេត្វា អធិមុច្ចនតោ។ សច្ចប្បដិវេធតោ អាគតសទ្ធា **អធិគមសទ្ធា** សុប្បពុទ្ធាទីនំ វិយ។ “សម្មាសម្ពុទ្ធោ ភគវា”តិអាទិនា ពុទ្ធាទីសុ ឧប្បជ្ជនកប្បសាទោ **បសាទសទ្ធា** មហាកប្បិនរាជាទីនំ វិយ។ “ឯវមេត”ន្តិ ឱក្កន្ទិត្វា បក្ខន្ទិត្វា សទ្ទហនវសេន កប្បនំ ឱកប្បនំ, តទេវ សទ្ធាតិ **ឱកប្បនសទ្ធា**។ តត្ថ បសាទសទ្ធា បរនេយ្យរូបា ហោតិ, សវនមត្តេនបិ បសីទនតោ។ ឱកប្បនសទ្ធា សទ្ធេយ្យំ វត្ថុំ ឱគាហិត្វា អនុបវិសិត្វា “ឯវមេត”ន្តិ បច្ចក្ខំ ករោន្តី វិយ បវត្តតិ។

ចវនសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. បឋមអគារវសុត្តវណ្ណនា

៩. នវមេ **អប្បតិស្សយោ**តិ អប្បតិស្សវោ វ-ការស្ស យ-ការំ កត្វា និទ្ទេសោ។ គរុនា កិស្មិញ្ចិ វុត្តេ គារវវសេន បតិស្សវនំ, បតិស្សវោ, បតិស្សវភូតំ, តំសភាគញ្ច យំ កិញ្ចិ គារវំ។ នត្ថិ ឯតស្មឹ បតិស្សវោតិ **អប្បតិស្សវោ**, គារវវិរហិតោ។ តេនាហ “**អជេដ្ឋកោ អនីចវុត្តី**”តិ។

បឋមអគារវសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ទុតិយអគារវសុត្តវណ្ណនា

១០. ទសមេ **វុឌ្ឍិ**ន្តិអាទីសុ សីលេន **វុឌ្ឍី**, មគ្គេន **វិរុឡ្ហី**, និព្ពានេន **វេបុល្លំ**។ សីលសមាធីហិ វា **វុឌ្ឍី**, វិបស្សនាមគ្គេហិ **វិរុឡ្ហី**, ផលនិព្ពានេហិ **វេបុល្លំ**។ ឯត្ថ ច យស្ស ចតុព្ពិធំ សីលំ អខណ្ឌាទិភាវប្បវត្តិយា សុបរិសុទ្ធំ វិសេសភាគិយត្តា អប្បកសិរេនេវ មគ្គផលាវហំ សង្ឃរក្ខិតត្ថេរស្ស វិយ, សោ តាទិសេន សីលេន ឥមស្មឹ ធម្មវិនយេ វុឌ្ឍឹ អាបជ្ជិស្សតិ។ តេន វុត្តំ – “សីលេន វុឌ្ឍី”ន្តិ។ យស្ស បន អរិយមគ្គោ ឧប្បន្នោ, សោ វិរូឡ្ហមូលោ វិយ បាទបោ សុប្បតិដ្ឋិតត្តា សាសនេ វិរូឡ្ហី អាបន្នោ នាម ហោតិ។ តេន វុត្តំ – “មគ្គេន វិរូឡ្ហី”ន្តិ។ យោ សព្ពកិលេសនិព្ពានប្បត្តោ, សោ អរហា សីលាទិធម្មក្ខន្ធបារិបូរិយា សតិ វេបុល្លប្បត្តោ ហោតិ។ តេន វុត្តំ “និព្ពានេន វេបុល្ល”ន្តិ។ ទុតិយវិកប្បេ អត្ថោ វុត្តនយានុសារេន វេទិតព្ពោ។

ទុតិយអគារវសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សេខពលវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ពលវគ្គោ

១. អននុស្សុតសុត្តវណ្ណនា

១១. ទុតិយស្ស បឋមេ **អភិជានិត្វា**តិ អភិវិសិដ្ឋេន ញាណេន ជានិត្វា។ **អដ្ឋហិ ការណេហិ តថាគតស្សា**តិ “តថា អាគតោតិ តថាគតោ។ តថា គតោតិ តថាគតោ។ តថលក្ខណំ អាគតោតិ តថាគតោ។ តថធម្មេ យាថាវតោ អភិសម្ពុទ្ធោតិ តថាគតោ។ តថទស្សិតាយ តថាគតោ។ តថាវាទិតាយ តថាគតោ។ តថាការិតាយ តថាគតោ។ អភិភវនដ្ឋេន តថាគតោ”តិ ឯវំ វុត្តេហិ អដ្ឋហិ ការណេហិ។ ឧសភស្ស ឥទន្តិ **អាសភំ**, សេដ្ឋដ្ឋានំ។ តេនាហ “**អាសភំ ឋានន្តិ សេដ្ឋដ្ឋាន**”ន្តិ។ បរតោ ទស្សិតពលយោគេន “ទសពលោហ”ន្តិ **អភីតនាទំ នទតិ។ ព្រហ្មចក្ក**ន្តិ ឯត្ថ សេដ្ឋបរិយាយោ។ **ព្រហ្ម**សទ្ទោតិ អាហ “**សេដ្ឋចក្ក**”ន្តិ។ ចក្កញ្ចេតំ ធម្មចក្កំ អធិប្បេតំ។

អននុស្សុតសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. សំខិត្តសុត្តវណ្ណនា

១៣. តតិយេ កាមំ សម្បយុត្តធម្មេសុ ថិរភាវោបិ ពលដ្ឋោ ឯវ, បដិបក្ខេហិ បន អកម្បនីយត្តំ សាតិសយំ ពលដ្ឋោតិ វុត្តំ “**មុដ្ឋស្សច្ចេ ន កម្បតី**”តិ។

សំខិត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. វិត្ថតសុត្តវណ្ណនា

១៤. ចតុត្ថេ **សតិនេបក្កេនា**តិ សតិយា នេបក្កេន, តិក្ខវិសទសូរភាវេនាតិ អត្ថោ។ អដ្ឋកថាយំ បន នេបក្កំ នាម បញ្ញាតិ អធិប្បាយេន “នេបក្កំ វុច្ចតិ បញ្ញា”តិ វុត្តំ។ ឯវំ សតិ អញ្ញោ និទ្ទិដ្ឋោ នាម ហោតិ។ **សតិមា**តិ ច ឥមិនា សវិសេសា សតិ គហិតាតិ បរតោបិ “ចិរកតម្បិ ចិរភាសិតម្បិ សរិតា អនុស្សរិតា”តិ សតិកិច្ចមេវ និទ្ទិដ្ឋំ, ន បញ្ញាកិច្ចំ, តស្មា **សតិនេបក្កេនា**តិ សតិយា នេបក្កភាវេនាតិ សក្កា វិញ្ញាតុំ លព្ភតេវ។ បច្ចយវិសេសវសេន អញ្ញធម្មនិរបេក្ខោ សតិយា ពលវភាវោ។ តថា ហិ ញាណវិប្បយុត្តចិត្តេនបិ សជ្ឈាយនសម្មសនានិ សម្ភវន្តិ។

ចិរកតម្បីតិ អត្តនា វា បរេន វា កាយេន ចិរកតំ ចេតិយង្គណវត្តាទិមហាវត្តប្បដិបត្តិបូរណំ។ **ចិរភាសិតម្បី**តិ អត្តនា វា បរេន វា វាចាយ ចិរភាសិតំ សក្កច្ចំ ឧទ្ទិសនឧទ្ទិសាបនធម្មាសារណធម្មទេសនាឧបនិសិន្នកបរិកថាអនុមោទនីយាទិវសេន បវត្តិតំ វចីកម្មំ។ **សរិតា អនុស្សរិតា**តិ តស្មិំ កាយេន ចិរកតេ កាយោ នាម កាយវិញ្ញត្តិ, ចិរភាសិតេ វាចា នាម វចីវិញ្ញត្តិ, តទុភយម្បិ រូបំ, តំសមុដ្ឋាបកា ចិត្តចេតសិកា អរូបំ។ ឥតិ ឥមេ រូបារូបធម្មា ឯវំ ឧប្បជ្ជិត្វា ឯវំ និរុទ្ធាតិ សរតិ ចេវ អនុស្សរតិ ច, សតិសម្ពោជ្ឈង្គំ សមុដ្ឋាបេតីតិ អត្ថោ។ ពោជ្ឈង្គសមុដ្ឋាបិកា ហិ សតិ ឥធ អធិប្បេតា។ តាយ សតិយា ឯកស សកឹ សរណេន សរិតា, បុនប្បុនំ សរណេន អនុស្សរិតាតិ វេទិតព្ពា។

វិត្ថតសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥-១០. ទដ្ឋព្ពសុត្តាទិវណ្ណនា

១៥-២០. បញ្ចមេ **សវិសយស្មិំយេវា**តិ អត្តនោ អត្តនោ វិសយេ ឯវ។ **លោកិយលោកុត្តរធម្មេ កថេតុ**ន្តិ លោកិយធម្មេ លោកុត្តរធម្មេ ច តេន តេន បវត្តិវិសេសេន កថេតុំ។ **ចតូសុ សោតាបត្តិយង្គេសូ**តិ សប្បុរិសសំសេវោ សទ្ធម្មស្សវនំ យោនិសោមនសិការោ ធម្មានុធម្មប្បដិបត្តីតិ ឥមេសុ ចតូសុ សោតាបត្តិមគ្គការណេសុ។ កាមញ្ច តេសុ សតិអាទយោបិ ធម្មា ឥច្ឆិតព្ពាវ តេហិ វិនា តេសំ អសម្ភវតោ , តថាបិ ចេត្ថ សទ្ធា វិសេសតោ កិច្ចការីតិ វេទិតព្ពា។ សទ្ធោ ឯវ ហិ សប្បុរិសេ បយិរុបាសតិ, សទ្ធម្មំ សុណាតិ, យោនិសោ ច អនិច្ចាទិតោ មនសិករោតិ, អរិយមគ្គស្ស ច អនុធម្មំ បដិបជ្ជតិ, តស្មា វុត្តំ “**ឯត្ថ សទ្ធាពលំ ទដ្ឋព្ព**”ន្តិ។ ឥមិនា នយេន សេសពលេសុបិ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

ចតូសុ សម្មប្បធានេសូតិ ចតុព្ពិធសម្មប្បធានភាវនាយ។ **ចតូសុ សតិបដ្ឋានេសូ**តិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឯត្ថ ច សោតាបត្តិអង្គេសុ សទ្ធា វិយ, សម្មប្បធានភាវនាយ វីរិយំ វិយ ច សតិបដ្ឋានភាវនាយ យស្មា “វិនេយ្យ លោកេ អភិជ្ឈាទោមនស្ស”ន្តិ (ទី. និ. ២.៣៧៣; ម. និ. ១.១០៦) វចនតោ បុព្ពភាគេ កិច្ចតោ សតិ អធិកា ឥច្ឆិតព្ពា, ឯវំ សមាធិកម្មិកស្ស សមាធិ, “អរិយសច្ចភាវនា បញ្ញាភាវនា”តិ កត្វា តត្ថ បញ្ញា បុព្ពភាគេ អធិកា ឥច្ឆិតព្ពាតិ បាកដោយមត្ថោ។ អធិគមក្ខណេ បន សមាធិបញ្ញានំ វិយ សព្ពេសម្បិ ពលានំ សទ្ធាទីនំ សមតាវ ឥច្ឆិតព្ពា។ តថា ហិ “ឯត្ថ សទ្ធាពល”ន្តិអាទិនា តត្ថ តត្ថ ឯត្ថគ្គហណំ កតំ។

ឥទានិ សទ្ធាទីនំ តត្ថ តត្ថ អតិរេកកិច្ចតំ ឧបមាយ វិភាវេតុំ **“យថា ហិ”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្រិទំ ឧបមាសំសន្ទនំ – រាជបញ្ចមសហាយា វិយ វិមុត្តិបរិបាចកានិ បញ្ច ពលានិ។ នេសំ កីឡនត្ថំ ឯកជ្ឈំ វីថិឱតរណំ វិយ ពលានំ ឯកជ្ឈំ វិបស្សនាវីថិឱតរណំ, សហាយេសុ បឋមាទីនំ យថាសកំ គេហេវ វិចារណា វិយ សទ្ធាទីនំ សោតាបត្តិអង្គាទីនិ បត្វា បុព្ពង្គមតា។ សហាយេសុ ឥតរេសំ តត្ថ តត្ថ តុណ្ហីភាវោ វិយ សេសពលានំ តត្ថ តត្ថ តទន្វយតា, តស្ស បុព្ពង្គមស្ស ពលស្ស កិច្ចានុគតា។ ន ហិ តទា តេសំ សសម្ភារបថវីអាទីសុ អាបាទីនំ វិយ កិច្ចំ បាកដំ ហោតិ, សទ្ធាទីនំយេវ បន កិច្ចំ វិភូតំ ហុត្វា តិដ្ឋតិ បុរេតរំ តថាបច្ចយេហិ ចិត្តសន្តានស្ស អភិសង្ខតត្តា។ ឯត្ថ ច វិបស្សនាកម្មិកស្ស ភាវនា វិសេសតោ បញ្ញុត្តរាតិ ទស្សនត្ថំ រាជានំ និទស្សនំ កត្វា បញ្ញិន្ទ្រិយំ វុត្តំ។ ឆដ្ឋាទីនិ សុវិញ្ញេយ្យានិ។

ទដ្ឋព្ពសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ពលវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. បញ្ចង្គិកវគ្គោ

១-២. បឋមអគារវសុត្តាទិវណ្ណនា

២១-២២. តតិយស្ស បឋមេ **អាភិសមាចារិក**ន្តិ អភិសមាចារេ ឧត្តមសមាចារេ ភវំ។ កឹ បន តន្តិ អាហ **"វត្តវសេន បញ្ញត្តសីល"**ន្តិ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ ទុតិយេ នត្ថិ វត្តព្ពំ។

បឋមអគារវសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣-៤. ឧបក្កិលេសសុត្តាទិវណ្ណនា

២៣-២៤. តតិយេ **ន ច បភាវន្ត**ន្តិ ន ច បភាសម្បន្នំ។ **បភិជ្ជនសភាវ**ន្តិ តាបេត្វា តាឡកជ្ជនបភង្គុរំ។ **អវសេសំ លោហ**ន្តិ វុត្តាវសេសំ សជាតិលោហំ, វិជាតិលោហំ, បិសាចលោហំ, កិត្តិមលោហន្តិ ឯវំបភេទំ សព្ពម្បិ លោហំ។ **ឧប្បជ្ជិតុំ អប្បទានេនេវា**តិ ឯត្ថ ននុ លោកិយកុសលចិត្តស្សបិ សុវិសុទ្ធស្សបិ ឧប្បជ្ជិតុំ អប្បទានេនេវ ឧបក្កិលេសតាតិ? សច្ចមេតំ, យស្មិំ បន សន្តានេ នីវរណានិ លទ្ធប្បតិដ្ឋានិ, តត្ថ មហគ្គតកុសលស្សបិ អសម្ភវោ, បគេវ លោកុត្តរកុសលស្ស។ បរិត្តកុសលំ បន យថាបច្ចយំ ឧប្បជ្ជមានំ នីវរណេហិ ឧបហតេ សន្តានេ ឧប្បត្តិយា អបរិសុទ្ធំ ហោន្តំ ឧបក្កិលិដ្ឋំ នាម ហោតិ អបរិសុទ្ធទីបកបល្លិកវដ្ដិតេលាទិសន្និស្សយោ បទីបោ វិយ។ អបិច និប្បរិយាយតោ ឧប្បជ្ជិតុំ អប្បទានេនេវ តេសំ ឧបក្កិលេសតាតិ ទស្សេន្តោ **"យទគ្គេន ហី"**តិអាទិមាហ។ អារម្មណេ វិក្ខិត្តប្បវត្តិវសេន ចុណ្ណវិចុណ្ណតា វេទិតព្ពា។ ចតុត្ថេ នត្ថិ វត្តព្ពំ។

ឧបក្កិលេសសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. អនុគ្គហិតសុត្តវណ្ណនា

២៥. បញ្ចមេ **សម្មាទិដ្ឋីតិ វិបស្សនាសម្មាទិដ្ឋី**តិអាទិនា អង្គុត្តរភាណកានំ មតេន អយំ អត្ថវណ្ណនា អារទ្ធា, មជ្ឈិមភាណកា បនេត្ថ អញ្ញថា អត្ថំ វទន្តិ។ វុត្តញ្ហេតំ **មជ្ឈិមដ្ឋកថាយំ** (ម. និ. អដ្ឋ. ១.៤៥២) –

> "**អនុគ្គហិតា**"តិ លទ្ធូបការា។ **សម្មាទិដ្ឋី**តិ អរហត្តមគ្គសម្មាទិដ្ឋិ។ ផលក្ខណេ និព្ពត្តា ចេតោវិមុត្តិ ផលំ អស្សាតិ **ចេតោវិមុត្តិផលា**។ តទេវ ចេតោវិមុត្តិសង្ខាតំ ផលំ អានិសំសោ អស្សាតិ **ចេតោវិមុត្តិផលានិសំសា**។ ទុតិយបទេបិ ឯសេវ នយោ។ ឯត្ថ ចតុត្ថផលបញ្ញា **បញ្ញាវិមុត្តិ** នាម, អវសេសា ធម្មា **ចេតោវិមុត្តី**តិ វេទិតព្ពា។ "**សីលានុគ្គហិតា**"តិអាទីសុ **សីល**ន្តិ ចតុបារិសុទ្ធិសីលំ។ **សុត**ន្តិ សប្បាយធម្មស្សវនំ។ **សាកច្ឆា**តិ កម្មដ្ឋានេ ខលនបក្ខលនច្ឆេទនកថា។ **សមថោ**តិ វិបស្សនាបាទិកា អដ្ឋសមាបត្តិយោ។ **វិបស្សនា**តិ សត្តវិធា អនុបស្សនា។ ចតុបារិសុទ្ធិសីលញ្ហិ បូរេន្តស្ស, សប្បាយធម្មស្សវនំ សុណន្តស្ស, កម្មដ្ឋានេ ខលនបក្ខលនំ ឆិន្ទន្តស្ស វិបស្សនាបាទិកាសុ អដ្ឋសុ សមាបត្តីសុ កម្មំ ករោន្តស្ស, សត្តវិធំ អនុបស្សនំ ភាវេន្តស្ស អរហត្តមគ្គោ ឧប្បជ្ជិត្វា ផលំ ទេតិ។
>
> "យថា ហិ មធុរំ អម្ពបក្កំ បរិភុញ្ជិតុកាមោ អម្ពបោតកស្ស សមន្តា ឧទកកោដ្ឋកំ ថិរំ កត្វា ពន្ធតិ, ឃដំ គហេត្វា កាលេន កាលំ ឧទកំ អាសិញ្ចតិ, ឧទកស្ស អនិក្ខមនត្ថំ មរិយាទំ ថិរំ ករោតិ។ យា ហោតិ សមីបេ វល្លិ វា សុក្ខទណ្ឌកោ វា កិបិល្លិកបុដោ វា មក្កដកជាលំ វា, តំ អបនេតិ, ខណិត្តឹ គហេត្វា កាលេន កាលំ មូលានិ បរិខណតិ, ឯវមស្ស អប្បមត្តស្ស ឥមានិ បញ្ច ការណានិ ករោតោ សោ អម្ពោ វឌ្ឍិត្វា ផលំ ទេតិ, ឯវំ សម្បទមិទំ វេទិតព្ពំ។ រុក្ខស្ស សមន្តតោ កោដ្ឋកពន្ធនំ វិយ ហិ សីលំ ទដ្ឋព្ពំ, កាលេន កាលំ ឧទកសិញ្ចនំ វិយ ធម្មស្សវនំ, មរិយាទាយ ថិរភាវករណំ វិយ សមថោ, សមីបេ វល្លិអាទីនំ ហរណំ វិយ កម្មដ្ឋានេ ខលនបក្ខលនច្ឆេទនំ, កាលេន កាលំ ខណិត្តឹ គហេត្វា មូលខណនំ វិយ សត្តន្នំ អនុបស្សនានំ ភាវនា, តេហិ បញ្ចហិ ការណេហិ អនុគ្គហិតស្ស អម្ពរុក្ខស្ស មធុរផលទានកាលោ វិយ ឥមស្ស ភិក្ខុនោ ឥមេហិ បញ្ចហិ ធម្មេហិ អនុគ្គហិតាយ សម្មាទិដ្ឋិយា អរហត្តផលទានំ វេទិតព្ព"ន្តិ។

ឯត្ថ ច **លទ្ធូបការា**តិ យថារហំ និស្សយាទិវសេន លទ្ធបច្ចយា។ វិបស្សនាសម្មាទិដ្ឋិយា អនុគ្គហិតភាវេន គហិតត្តា មគ្គសម្មាទិដ្ឋីសុ ច អរហត្តមគ្គសម្មាទិដ្ឋិ ។ អនន្តរស្ស ហិ វិធិ បដិសេធោ វា, អគ្គផលសមាធិម្ហិ តប្បរិក្ខារធម្មេសុយេវ ច កេវលោ ចេតោបរិយាយោ និរុឡ្ហោតិ **សម្មាទិដ្ឋីតិ អរហត្តមគ្គសម្មាទិដ្ឋិ។ ផលក្ខណេ**តិ

អនន្តរំ កាលន្តរេ ចាតិ ទុតិយេបិ ផលក្ខណេ។ បដិប្បស្សទ្ធិវសេន សព្ពសំកិលេសេហិ ចេតោវិមុច្ចតិ ឯតាយាតិ **ចេតោវិមុត្តិ**, អគ្គផលបញ្ញំ ឋបេត្វា អវសេសា ផលធម្មា។ តេនាហ “**ចេតោវិមុត្តិ ផលំ អស្សាតិ, ចេតោវិមុត្តិ សង្ខាតំ ផលំ អានិសំសោ**”តិ។ សព្ពកិលេសេហិ ចេតសោ វិមុច្ចនសង្ខាតំ បដិប្បស្សម្ភនសញ្ញិតំ បហានំ ផលំ អានិសំសោ ចាតិ យោជនា។ ឥធ ចេតោវិមុត្តិសទ្ទេន បហានមត្តំ គហិតំ, បុព្ពេ បហាយកធម្មា។ អញ្ញថា ផលធម្មា ឯវ អានិសំសោតិ គយ្ហមានេ បុនរុចនំ និរត្ថកំ សិយា។ **បញ្ញាវិមុត្តិផលានិសំសា**តិ ឯត្ថាបិ ឯវមេវ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ សម្មាវាចាកម្មន្តាជីវា សីលសភាវត្តា វិសេសតោ សមាធិស្ស ឧបការា, តថា សម្មាសង្កប្បោ ឈានសភាវត្តា។ តថា ហិ សោ “អប្បនា”តិ និទ្ទិដ្ឋោ។ សម្មាសតិសម្មាវាយាមា បន សមាធិបក្ខិយា ឯវាតិ អាហ “**អវសេសា ធម្មា ចេតោវិមុត្តីតិ វេទិតព្ពា**”តិ។

ចតុបារិសុទ្ធិសីលន្តិ អរិយមគ្គាធិគមស្ស បទដ្ឋានភូតំ ចតុបារិសុទ្ធិសីលំ។ **សុតា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ អត្តនោ ចិត្តប្បវត្តិអារោចនវសេន សហ កថនំ សំកថា, សំកថាវ **សាកច្ឆា**។ ឥធ បន កម្មដ្ឋានប្បដិពទ្ធាតិ អាហ “**កម្មដ្ឋានេ...បេ.... កថា**”តិ។ តស្ស កម្មដ្ឋានស្ស ឯកវារំ វិធិយា អប្បដិបជ្ជនំ ខលនំ, អនេកវារំ បក្ខលនំ, តទុភយស្ស វិច្ឆេទនី អបនយនី កថា **ខលនបក្ខលនច្ឆេទនកថា។ បុរេនន្តស្សា**តិ វិវដ្ដសន្និស្សិតំ កត្វា បាលេន្តស្ស ព្រូហេន្តស្ស ច។ **សុណន្តស្សា**តិ “យថាឧគ្គហិតកម្មដ្ឋានំ ផាតិំ គមិស្សតី”តិ ឯវំ សុណន្តស្ស។ តេនេវ ហិ “**សប្បាយធម្មស្សវន**”ន្តិ វុត្តំ។ **កម្មំ ករោន្តស្សា**តិ ភាវនានុយោគកម្មំ ករោន្តស្ស។ បញ្ចសុបិ ឋានេសុ អន្ត-សទ្ទោ ហេតុអត្ថជោតនោ ទដ្ឋព្ពោ។ ឯវញ្ហិ “យថា ហី”តិអាទិនា វុច្ចមានា អម្ពូបមា យុជ្ជេយ្យ។

ឧទកកោដ្ឋកន្តិ ជលាវាដំ។ **ថិរំ កត្វា ពន្ធតី**តិ អសិថិលំ ទឡ្ហំ នាតិមហន្តំ នាតិខុទ្ទកំ កត្វា យោជេតិ។ **ថិរំ ករោតី**តិ ឧទកសិញ្ចនកាលេ តតោ តតោ បវត្តិត្វា ឧទកស្ស អនិក្ខមនត្ថំ ជលាវាដបាឡឹ ថិរតរំ ករោតិ។ **សុក្ខទណ្ឌកោ**តិ តស្សេវ អម្ពគច្ឆស្ស សុក្ខកោ សាខាសីសកោ ។ **កិបិល្លិកបុដោ**តិ តម្ពកិបិល្លិកបុដោ។ **ខណិត្តិ**ន្តិ កុទាលំ។ **កោដ្ឋកពន្ធនំ វិយ សីលំ** សម្មាទិដ្ឋិយា វឌ្ឍនូបាយស្ស មូលភាវតោ។ **ឧទកសិញ្ចនំ វិយ ធម្មស្សវនំ** ភាវនាយ បរិព្រូហនតោ។ **មរិយាទាយ ថិរភាវករណំ វិយ សមថោ** យថាវុត្តាយ ភាវនាធិដ្ឋានាយ សីលមរិយាទាយ ទឡ្ហីភាវាបាទនតោ។ សមាហិតស្ស ហិ សីលំ ថិរតរំ ហោតិ។ **សមីបេ វល្លិអាទីនំ ហរណំ វិយ កម្មដ្ឋានេ ខលនបក្ខលនច្ឆេទនំ** ឥច្ឆិតព្ពភាវនាយ វិពន្ធនាបនយនតោ។ **មូលខណនំ វិយ សត្តន្នំ អនុបស្សនានំ ភាវនា** តស្សា វិពន្ធស្ស មូលភូតានំ តណ្ហាមានទិដ្ឋីនំ បលិខណនតោ។ ឯត្ថ ច យស្មា សុបរិសុទ្ធសីលស្ស កម្មដ្ឋានំ អនុយុញ្ជន្តស្ស សប្បាយធម្មស្សវនំ ឥច្ឆិតព្ពំ, តតោ យថាសុតេ អត្ថេ សាកច្ឆាសមាបជ្ជនំ, តតោ កម្មដ្ឋានវិសោធនេន សមថនិព្ពត្តិ, តតោ សមាហិតស្ស អារទ្ធវិបស្សកស្ស វិបស្សនាបារិបូរិ, បរិបុណ្ណា វិបស្សនា មគ្គសម្មាទិដ្ឋឹ ព្រូហេតីតិ ឯវមេតេសំ អង្គានំ បរម្បរាយ សម្ពន្ធោ អនុគ្គហណតោ អយមានុបុព្ពី កថិតាតិ វេទិតព្ពំ។

អនុគ្គហិតសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. វិមុត្តាយតនសុត្តវណ្ណនា

២៦. ឆដ្ឋេ វិមុត្តិយា វដ្ដទុក្ខតោ វិមុច្ចនស្ស អាយតនានិ ការណានិ **វិមុត្តាយតនានី**តិ អាហ – “**វិមុច្ចនការណានី**”តិ។ **បាឡិអត្ថំ ជានន្តស្សា**តិ “ឥធ សីលំ អាគតំ, ឥធ សមាធិ, ឥធ បញ្ញា”តិអាទិនា តំតំបាឡិអត្ថំ យាថាវតោ ជានន្តស្ស។ **បាឡឹ ជានន្តស្សា**តិ តទត្ថពោធិនី បាឡឹ យាថាវតោ ឧបធារេន្តស្ស។ **តរុណបីតី**តិ សញ្ជាតមត្តា មុទុកា បីតិ ជាយតិ។ កថំ ជាយតិ? យថាទេសិតំ ធម្មំ ឧបធារេន្តស្ស តទនុច្ឆវិកមេវ អត្តនោ កាយវាចាមនោសមាចារំ បរិគ្គណ្ហន្តស្ស សោមនស្សំ បត្តស្ស បមោទលក្ខណំ បាមោជ្ជំ ជាយតិ។ **តុដ្ឋាការភូតា ពលវបីតី**តិ បុរិមុប្បន្នាយ បីតិយា វសេន លទ្ធាសេវនត្តា អតិវិយ តុដ្ឋាការភូតា កាយចិត្តទរថស្ស បស្សម្ភនសមត្ថតាយ បស្សទ្ធិយា បច្ចយោ ភវិតុំ សមត្ថា ពលប្បត្តា បីតិ ជាយតិ។ យស្មា នាមកាយេ បស្សទ្ធេ រូបកាយោបិ បស្សទ្ធោ ឯវ ហោតិ, តស្មា “នាមកាយោ បស្សម្ភតី”ច្ចេវ វុត្តំ។

សុខំ បដិលភតីតិ វក្ខមានស្ស ចិត្តសមាធានស្ស បច្ចយោ ភវិតុំ សមត្ថំ ចេតសិកំ និរាមិសសុខំ បដិលភតិ វិន្ទតិ។ **សមាធិយតី**តិ ឯត្ថ បន ន យោ កោចិ សមាធិ អធិប្បេតោ, អថ ខោ អនុត្តរសមាធីតិ ទស្សេន្តោ “**អរហត្ត...បេ.... សមាធិយតី**”តិ អាហ។ “**អយំ ហី**”តិអាទិ តស្សំ ទេសនាយំ តាទិសស្ស បុគ្គលស្ស យថាវុត្តសមាធិបដិលាភស្ស ការណភាវវិភាវនំ, យំ តថា វិមុត្តាយតនភាវោ។ **ឱសក្កិតុ**ន្តិ ទស្សិតុំ។ **សមាធិយេវ សមាធិនិមិត្ត**ន្តិ កម្មដ្ឋានបាឡិយា អារុឡ្ហោ សមាធិ ឯវ បរតោ ឧប្បជ្ជនកភាវនាសមាធិស្ស ការណភាវតោ សមាធិនិមិត្តំ។ តេនាហ “**អាចរិយស្ស សន្តិកេ**”តិអាទិ។

វិមុត្តាយតនសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. សមាធិសុត្តវណ្ណនា

២៧. សត្តមេ សព្ពសោ កិលេសទុក្ខទរថបរិឡាហានំ វិគតត្តា សាតិសយមេត្ថ សុខន្តិ វុត្តំ "**អប្បិតប្បិតក្ខណេ សុខត្តា បច្ចុប្បន្នសុខោ**"តិ។ បុរិមស្ស បុរិមស្ស វសេន បច្ឆិមំ បច្ឆិមំ លទ្ធាសេវនតាយ សន្តបណីតតរភាវប្បត្តំ ហោតីតិ អាហ "**បុរិមោ...បេ.... សុខវិបាកោ**"តិ។ **កិលេសប្បដិប្បស្សទ្ធិយា**តិ កិលេសានំ បដិប្បស្សម្ភនេន លទ្ធត្តា។ "**កិលេសប្បដិប្បស្សទ្ធិភាវ**ន្តិ កិលេសានំ បដិប្បស្សម្ភនភាវំ។ **លទ្ធត្តា** បត្តត្តា តព្ភាវំ ឧបគតត្តា។ លោកិយសមាធិស្ស បច្ចនីកានិ នីវរណបឋមជ្ឈាននិកន្តិអាទីនិ និគ្គហេតព្ពានិ, អញ្ញេ កិលេសា វារេតព្ពា។ ឥមស្ស បន អរហត្តសមាធិស្ស បដិប្បស្សទ្ធសព្ពកិលេសត្តា ន និគ្គហេតព្ពំ វារេតព្ពញ្ច អត្ថីតិ មគ្គានន្តរំ សមាបត្តិក្ខណេ ច អប្បយោគេន អធិគតត្តា អប្បិតត្តា ច អបរិហានិវសេន វា អប្បិតត្តា **ន សសង្ខារនិគ្គយ្ហវារិតគតោ។ សតិវេបុល្លប្បត្តត្តា**តិ ឯតេន អប្បវត្តមានាយបិ សតិយា សតិពហុលតាយ សតោ ឯវ នាមាតិ ទស្សេតិ។ **យថាបរិច្ឆិន្នកាលវសេនា**តិ ឯតេន បរិច្ឆិន្នស្សតិយា សតោតិ ទស្សេតិ។ **សេសេសូ**តិ ញាណេសុ។

សមាធិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨-៩. បញ្ចង្គិកសុត្តាទិវណ្ណនា

២៨-២៩. អដ្ឋមេ ករោ វុច្ចតិ បុប្ផសម្ភវំ "គព្ភាសយេ កិរិយតី"តិ កត្វា។ករតោ ជាតោ កាយោ **ករជកាយោ**, តទុបនិស្សយោ ចតុសន្តតិរូបសមុទាយោ។ កាមំ នាមកាយោបិ វិវេកជេន បីតិសុខេន តថាលទ្ធូបការោ, "អភិសន្ទេតី"តិអាទិវចនតោ បន រូបកាយោ ឥធ អធិប្បេតោតិ អាហ "**ឥមំ ករជកាយ**"ន្តិ។ **អភិសន្ទេតី**តិ អភិសន្ទនំ ករោតិ។ តំ បន អភិសន្ទនំ ឈានមយេន បីតិសុខេន ករជកាយស្ស តិន្តភាវាបាទនំ សព្ពត្ថកមេវ លូខភាវាបនយនន្តិ អាហ "**តេមេតី**"តិអាទិ។ តយិទំ អភិសន្ទនំ អត្ថតោ យថាវុត្តបីតិសុខសមុដ្ឋានេហិ បណីតរូបេហិ កាយស្ស បរិប្ផរណំ ទដ្ឋព្ពំ។ **បរិសន្ទេតី**តិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ សព្ពំ ឯតស្ស អត្ថីតិ សព្ពាវា, តស្ស **សព្ពាវតោ**។ អវយវាវយវិសម្ពន្ធេ អវយវិនិ សាមិវចនន្តិ អវយវវិសយោ **សព្ព**-សទ្ទោ, តស្មា វុត្តំ "**សព្ពកោដ្ឋាសវតោ**"តិ។ **អផុដំ នាម ន ហោតិ** យត្ថ យត្ថ កម្មជរូបំ, តត្ថ តត្ថ ចិត្តជរូបស្ស អភិព្យាបនតោ។ តេនាហ "**ឧបាទិន្នកសន្តតី**"តិអាទិ។

ឆេកោតិ កុសលោ។ តំ បនស្ស កោសល្លំ នហានីយចុណ្ណានំ ករណេ បិណ្ឌិករណេ ច សមត្ថតាវសេន វេទិតព្ពន្តិ អាហ "**បដិពលោ**"តិអាទិ។ **កំស**-សទ្ទោ "មហតិយា កំសបាតិយា"តិអាទីសុ (ម. និ. ១.៦១) សុវណ្ណេ អាគតោ។"កំសោ ឧបហតោ យថា"តិអាទីសុ (ធ. ប. ១៣៤) កិត្តិមលោហេ។ កត្ថចិ បណ្ណត្តិមត្តេ "ឧបកំសោ នាម រាជាសិ, មហាកំសស្ស អត្រជោ"តិអាទិ (ជា. អដ្ឋ. ៤.១០.១៦៤ ឃដបណ្ឌិតជាតកវណ្ណនា)។ ឥធ បន យត្ថ កត្ថចិ លោហេតិ អាហ "**យេន កេនចិ លោហេន កតភាជនេ**"តិ។ **ស្នេហានុគតា**តិ ឧទកសិនេហេន អនុប្បវិសនវសេន គតា ឧបគតា។ **ស្នេហបរេតា**តិ ឧទកសិនេហេន បរិតោ គតា សមន្តតោ ផុដា។ តតោ ឯវ **សន្តរពាហិរា ផុដា ស្នេហេន**។ ឯតេន សព្ពសោ ឧទកេន តេមិតភាវមាហ។ **ន ច បគ្ឃរិណី**តិ ឯតេន តិន្តស្សបិ តស្ស ឃនថទ្ធភាវំ វទតិ។ តេនាហ "**ន ពិន្ទុពិន្ទុ**"តិអាទិ។

តាហិ តាហិ ឧទកសិរាហិ ឧព្ភិជ្ជតីតិ ឧព្ភិទំ, ឧព្ភិទំ ឧទកំ ឯតស្សាតិ **ឧព្ភិទោទកោ។ ឧព្ភិន្នឧទកោ**តិ នទីតីរេ ខតកូបកោ វិយ ឧព្ភិជ្ជនកឧទកោ។ **ឧគ្គច្ឆនឧទកោ**តិ ធារាវសេន ឧដ្ឋហនឧទកោ។ កស្មា បនេត្ថ ឧព្ភិទោទកោវ រហទោ គហិតោ, ន ឥតរោតិ អាហ "**ហេដ្ឋា ឧគ្គច្ឆនឧទកញ្ហិ**"តិអាទិ។ **ធារានិបាតពុព្ពុឡកេហី**តិ ធារានិបាតេហិ ច ឧទកពុព្ពុឡេហិ ច។ "ផេណបដលេហិ ចា"តិ វត្តព្ពំ, **សន្និសិន្នមេវ** អបរិក្ខោភតាយ និច្ចលមេវ, សុប្បសន្នមេវាតិ អធិប្បាយោ។ **សេសន្តិ** "អភិសន្ទេតី"តិអាទិកំ។

ឧប្បលានីតិ ឧប្បលគច្ឆានិ។ **សេតរត្តនីលេសូ**តិ ឧប្បលេសុ, សេតុប្បលរត្តុប្បលនីលុប្បលេសូតិ អត្ថោ។ **យំ កិញ្ចិ ឧប្បលំ ឧប្បលមេវ** សាមញ្ញគ្គហណតោ។ **សតបត្តន្តិ** ឯត្ថ **សត**-សទ្ទោ ពហុបរិយាយោ "សតគ្ឃី"តិអាទីសុ វិយ។ តេន អនេកសតបត្តស្សបិ សង្គហោ សិទ្ធោ ហោតិ។ លោកេ បន រត្តំ បទុមំ, សេតំ បុណ្ឌរីកន្តិ វុច្ចតិ។ យាវ អគ្គា យាវ ច មូលា ឧទកេន អភិសន្ទនាទិសម្ភវទស្សនត្ថំ **ឧទកានុគ្គត**គ្គហណំ។ ឥធ ឧប្បលាទីនិ វិយ ករជកាយោ, ឧទកំ វិយ តតិយជ្ឈានសុខំ។

យស្មា **បរិសុទ្ធេន ចេតសា**តិ ចតុត្ថជ្ឈានចិត្តមាហ, តញ្ច រាគាទិឧបក្កិលេសមលាបគមតោ និរុបក្កិលេសំ និម្មលំ, តស្មា អាហ "**និរុបក្កិលេសដ្ឋេន បរិសុទ្ធ**"ន្តិ។ យស្មា បន បារិសុទ្ធិយា ឯវ បច្ចយវិសេសេន បវត្តិវិសេសោ

បរិយោទាតតា សុធន្តសុវណ្ណស្ស និឃំសនេន បភស្សរតា វិយ, តស្មា អាហ “**បភស្សរដ្ឋេន បរិយោទាតំ វេទិតព្ពំ**”ន្តិ។ **ឥទ**ន្តិ ឱទាតវចនំ។ **ឧតុផរណត្ថ**ន្តិ ឧតុនោ ផរណទស្សនត្ថំ។ **ឧតុផរណំ ន ហោតិ** សេសន្តិ អធិប្បាយោ។ តេនាហ “**តង្ខណ ...បេ.... ពលវំ ហោតី**”តិ។ **វត្ថំ វិយ ករជកាយោ**តិ យោគិនោ ករជកាយោ វត្ថំ វិយ ទដ្ឋព្ពោ ឧតុផរណសទិសេន ចតុត្ថជ្ឈានសុខេន ផរិតព្ពត្តា។ បុរិសស្ស សរីរំ វិយ ចតុត្ថជ្ឈានំ ទដ្ឋព្ពំ ឧតុផរណដ្ឋានិយស្ស សុខស្ស និស្សយភាវតោ។ តេនាហ “**តស្មា**”តិអាទិ។ តត្ថ ច “**បរិសុទ្ធេន ចេតសា**”តិ ចេតោគហណេន ឈានសុខំ វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ តេនាហ “**ឧតុផរណំ វិយ ចតុត្ថជ្ឈានសុខ**”ន្តិ។ ននុ ច ចតុត្ថជ្ឈានេ សុខមេវ នត្ថីតិ? សច្ចំ នត្ថិ, សាតលក្ខណសន្តសភាវត្តា បនេត្ថ ឧបេក្ខា “សុខ”ន្តិ អធិប្បេតា។ តេន វុត្តំ **សម្មោហវិនោទនិយំ** (វិភ. អដ្ឋ. ២៣២) “ឧបេក្ខា បន សន្តត្តា, សុខមិច្ចេវ ភាសិតា”តិ។

តស្ស តស្ស សមាធិស្ស សរូបទស្សនស្ស បច្ចយត្តា បច្ចវេក្ខណញាណំ **បច្ចវេក្ខណនិមិត្តំ។ សមភរិតោ**តិ សមបុណ្ណោ។

មណ្ឌភូមីតិ បបាវណ្ណភូមិ។ យត្ថ សលិលសិញ្ចនេន វិនាវ សស្សានិ បិតានិ សម្បជ្ជន្តិ។ យុគេ យោជេតព្ពានិ យោគ្គានិ, តេសំ អាចរិយោ **យោគ្គាចរិយោ**។ តេសំ សិក្ខាបនតោ ហត្ថិអាទយោបិ “យោគ្គា”តិ វុច្ចន្តីតិ អាហ បាឡិយំ “អស្សទម្មសារថី”តិ។ **យេន យេនា**តិ ចតូសុ មគ្គេសុ យេន យេន មគ្គេន។ **យំ យំ គតិ**ន្តិ ជវសមជវាទិភេទាសុ គតីសុ យំ យំ គតឹ។ នវមេ នត្ថិ វត្តព្ពំ។

បញ្ចង្គិកសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. នាគិតសុត្តវណ្ណនា

៣០. ទសមេ **ឧច្ចាសទ្ទមហាសទ្ទា**តិ ឧទ្ធំ ឧគ្គតត្តា ឧច្ចោ បត្ថដោ មហន្តោ វិនិព្ភុជ្ជិត្វា គហេតុំ អសក្កុណេយ្យោ សទ្ទោ ឯតេសន្តិ ឧច្ចាសទ្ទមហាសទ្ទា។ វចីឃោសោបិ ហិ ពហូហិ ឯកជ្ឈំ បវត្តិតោ អត្ថតោ សទ្ទតោ ច ទុរវពោធោ កេវលំ មហានិគ្ឃោសោ ឯវ ហុត្វា សោតបថមាគច្ឆតិ។ **មច្ឆវិលោបេ**តិ មច្ឆានំ វិលុម្បិត្វា វិយ គហណេ, មច្ឆានំ វា វិលុម្បនេ។ កេវដ្ដានញ្ហិ មច្ឆបច្ឆិបបិតដ្ឋានេ មហាជនោ សន្និបតិត្វា “តេជ អញ្ញំ ឯកំ មច្ឆំ ទេហិ, ឯកំ មច្ឆផាលំ ទេហី”តិ, “ឯតស្ស តេ មហា ទិន្នោ, មយ្ហំ ខុទ្ទកោ”តិ ឯវំ ឧច្ចាសទ្ទំ មហាសទ្ទំ ករោន្តិ។ មច្ឆគ្គហណត្ថំ ជាលេ បក្ខិត្តេបិ តស្មឹ ឋានេ កេវដ្ដា ចេវ អញ្ញេ ច “បវិដ្ឋោ គហិតោ”តិ មហាសទ្ទំ ករោន្តិ។ តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ **អសុចិសុខ**ន្តិ កាយាសុចិសន្និស្សិតត្តា កិលេសាសុចិសន្និស្សិតត្តា ច អសុចិសន្និស្សិតសុខំ។ **នេក្ខម្មសុខស្សា**តិ កាមតោ និក្ខមន្តស្ស សុខស្ស។ **បវិវេកសុខស្សា**តិ គណសង្គណិកតោ កិលេសសង្គណិកតោ ច វិគតស្ស សុខស្ស។ **ឧបសមសុខស្សា**តិ រាគាទិវូបសមាវហស្ស សុខស្ស។ **សម្ពោធសុខ**ន្តិ មគ្គសង្ខាតស្ស សម្ពោធស្ស និដ្ឋប្បត្តត្ថាយ សុខំ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

នាគិតសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បញ្ចង្គិកវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. សុមនវគ្គោ

១. សុមនសុត្តវណ្ណនា

៣១. ចតុត្ថស្ស បឋមេ **សតក្កកូ**តិ សតសិខរោ, អនេកកូដោតិ អត្ថោ។ ឥទំ តស្ស មហាមេឃភាវទស្សនំ។ សោ ហិ មហាវស្សំ វស្សតិ។ តេនេវាហ – **“ឥតោ ចិតោ ច ឧដ្ឋិតេន វលាហកកូដសតេន សមន្នាគតោតិ អត្ថោ”**តិ។ **ទស្សនសម្បន្នោ**តិ ឯត្ថ ទស្សនំ នាម សោតាបត្តិមគ្គោ។ សោ ហិ បឋមំ និព្ពានទស្សនតោ “ទស្សន”ន្តិ វុច្ចតិ។ យទិបិ តំ គោត្រភុ បឋមតរំ បស្សតិ, ទិស្វា បន កត្តព្ពកិច្ចស្ស កិលេសប្បហានស្ស អករណតោ ន តំ “ទស្សន”ន្តិ វុច្ចតិ។ អាវជ្ជនដ្ឋានិយញ្ហិ តំ ញាណំ។ មគ្គស្ស និព្ពានារម្មណតាសាមញ្ញេន ចេតំ វុត្តំ, ន និព្ពានប្បដិវិជ្ឈនេន, តស្មា ធម្មចក្ខុំ បុនប្បុនំ និព្ពត្តនេន ភាវនំ អប្បត្តំ ទស្សនំ, ធម្មចក្ខុញ្ច បរិញ្ញាទិកិច្ចករណេន ចតុសច្ចធម្មទស្សនំ តទភិសមយោតិ នត្ថេត្ថ គោត្រភុស្ស ទស្សនភាវាបត្តិ។ សេសមេត្ថ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

សុមនសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ចុន្ទីសុត្តវណ្ណនា

៣២. ទុតិយេ “អរិយកន្តេហិ សីលេហិ សមន្នាគតោ”តិអាទីសុ (អ. និ. ៥.១៧៩) អរិយកន្តានីតិ បញ្ចសីលានិ អាគតានិ។ អរិយកន្តានិ ហិ បញ្ចសីលានិ អរិយានំ កន្តានិ បិយានិ, ភវន្តរគតាបិ អរិយា តានិ ន វិជហន្តិ។ ឥធ បន “យាវតា, ចុន្ទ, សីលានិ អរិយកន្តានិ សីលានិ, តេសំ អគ្គមក្ខាយតិ…បេ.… អគ្គេ តេ បរិបូរការិនោ”តិ វុត្តត្តា មគ្គផលានិ សីលានិ អធិប្បេតានីតិ អាហ **“អរិយកន្តានិ សីលានីតិ មគ្គផលសម្បយុត្តានិ សីលានី”**តិ។

ចុន្ទីសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ឧគ្គហសុត្តវណ្ណនា

៣៣. តតិយេ **សព្ពបឋមំ ឧដ្ឋានសីលា**តិ រត្តិយា វិភាយនវេលាយ សាមិកេ បរិជនេ សេយ្យាយ អវុដ្ឋិតេ សព្ពបឋមំ ឧដ្ឋានសីលា។ សាមិកំ ទិស្វា និសិន្នាសនតោ អគ្គិទឌ្ឍា វិយ បឋមមេវ វុដ្ឋហន្តីតិ វា **បុព្ពុដ្ឋាយិនិយោ**។ **កឹការ**ន្តិ កឹករណីយំ, កឹករណភាវេន បុច្ឆិត្វា កាតព្ពវេយ្យាវច្ចន្តិ អត្ថោ។ តំ បដិស្សុណន្តា វិចរន្តីតិ **កឹការប្បដិស្សាវិនិយោ**។ មនាបំយេវ កិរិយំ ករោន្តិ សីលេនាតិ **មនាបចារិនិយោ**។ បិយមេវ វទន្តិ សីលេនាតិ **បិយវាទិនិយោ**។

តត្រុបាយាយាតិ តត្រ កម្មេ សាធេតព្ពឧបាយភូតាយ វីមំសាយ។ តេនាហ **“តស្មិំ ឧណ្ណាកប្បាសសំវិធានេ”**តិអាទិ។ **អលំ កាតុ**ន្តិ កាតុំ សមត្ថា។ **អលំ សំវិធាតុ**ន្តិ វិចារេតុំ សមត្ថា។ តេនាហ **“អលំ កាតុំ អលំ សំវិធាតុន្តិ អត្តនា កាតុម្បិ បរេហិ ការាបេតុម្បី”**តិអាទិ។ សេសមេត្ថ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ឧគ្គហសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤-៥. សីហសេនាបតិសុត្តាទិវណ្ណនា

៣៤-៣៥. ចតុត្ថេ **សន្ទិដ្ឋិក**ន្តិ អសម្បរាយិកតាយ សាមំ ទដ្ឋព្ពំ។ សយំ អនុភវិតព្ពំ អត្តបច្ចក្ខំ ទិដ្ឋធម្មិកន្តិ អត្ថោ។ **ន សទ្ធាមត្តកេនេវ តិដ្ឋតី**តិ “ទានំ នាម សាធុ សុន្ទរំ, ពុទ្ធាទីហិ បណ្ឌិតេហិ បសត្ថ”ន្តិ ឯវំ សទ្ធាមត្តកេនេវ ន តិដ្ឋតិ។ **យំ ទានំ ទេតី**តិ យំ ទេយ្យធម្មំ បរស្ស ទេតិ។ **តស្ស បតិ ហុត្វា**តិ តព្ពិសយំ លោភំ សុដ្ឋុ អភិភវន្តោ តស្ស អធិបតិ ហុត្វា ទេតិ។ តេន អនធិភវនីយត្តា **ន ទាសោ ន សហាយោ**តិ។ តត្ថ តទុភយំ អន្វយតោ ព្យតិរេកតោ ច ទស្សេតុំ **“យោ ហី”**តិអាទិ វុត្តំ។ **ទាសោ ហុត្វា ទេតិ** តណ្ហាទាសព្យស្ស ឧបគតត្តា។ **សហាយោ ហុត្វា ទេតិ** តស្ស បិយភាវាវិស្សជ្ជនតោ។ **សាមី ហុត្វា ទេតិ** តត្ថ តណ្ហាទាសព្យតោ អត្តានំ មោចេត្វា អភិភុយ្យ បវត្តនតោ។ អថ វា យោ ទានសីលតាយ ទាយកោ បុគ្គលោ, សោ ទានេ បវត្តិភេទេន ទានទាសោ, ទានសហាយោ, ទានបតីតិ តិប្បការោ ហោតិ។ តទស្ស តិប្បការតំ វិភជិត្វា ទស្សេតុំ **“យោ ហី”**តិអាទិ វុត្តំ។ ទាតព្ពដ្ឋេន **ទានំ**, អន្នបានាទិ។

តត្ថ យំ អត្តនា បរិភុញ្ជតិ, តណ្ហាធិបន្នតាយ តស្ស វសេន វត្តនតោ ទាសោ វិយ ហោតិ។ យំ បរេសំ ទីយតិ, តត្ថាបិ អន្នបានសាមញ្ញេន ឥទំ វុត្តំ “**ទានសង្ខាតស្ស ទេយ្យធម្មស្ស ទាសោ ហុត្វា**”តិ។ **សហាយោ ហុត្វា ទេតិ** អត្តនា បរិភុញ្ជិតព្ពស្ស បរេសំ ទាតព្ពស្ស ច សមសមំ ឋបនតោ។ **បតិ ហុត្វា ទេតិ** សយំ ទេយ្យធម្មស្ស វសេ អវត្តិត្វា តស្ស អត្តនោ វសេ វត្តាបនតោ។ អបរោ នយោ – យោ អត្តនា បណីតំ បរិភុញ្ជិត្វា បរេសំ និហីនំ ទេតិ, សោ **ទានទាសោ** នាម តន្និមិត្តនិហីនភាវាបត្តិតោ។ យោ យាទិសំ អត្តនា បរិភុញ្ជតិ, តាទិសមេវ បរេសំ ទេតិ, សោ **ទានសហាយោ** នាម តន្និមិត្តហីនាធិកភាវវិវជ្ជនេន សទិសភាវាបត្តិតោ។ យោ អត្តនា និហីនំ បរិភុញ្ជិត្វា បរេសំ បណីតំ ទេតិ, សោ **ទានបតិ** នាម តន្និមិត្តសេដ្ឋភាវាបត្តិតោ។

និត្តេជភូតោ តេជហានិប្បត្តិយា។ សហ ព្យតិ គច្ឆតីតិ សហព្យោ, សហបវត្តនកោ, តស្ស ភាវោ **សហព្យតា,** សហបវត្តីតិ អាហ “**សហភាវំ ឯកីភាវំ គតា**”តិ។ **អសិតស្សា**តិ វា អពទ្ធស្ស, តណ្ហាពន្ធនេន អពទ្ធស្សាតិ អត្ថោ។ បញ្ចមំ ឧត្តានមេវ។

សីហសេនាបតិសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦-៧. កាលទានសុត្តាទិវណ្ណនា

៣៦-៣៧. ឆដ្ឋេ **អារាមតោ**តិ ផលារាមតោ។ **បឋមុប្បន្នានី**តិ សព្ពបឋមំ សុជាតានិ។ **ភាសិតញ្ញូ**តិ ភិក្ខូ ឃរទ្វារេ ឋិតា កិញ្ចាបិ តុណ្ហី ហោន្តិ, អត្ថតោ បន “ភិក្ខំ ទេថា”តិ វទន្តិ នាម អរិយាយ យាចនាយ។ វុត្តញ្ហេតំ “ឧទ្ទិស្ស អរិយា តិដ្ឋន្តិ, ឯសា អរិយានំ យាចនា”តិ។ តត្រ យេ “មយំ បចាម, ឥមេ ន បចន្តិ, បចមានេ បត្វា អលភន្តា កុហឹ លភិស្សន្តី”តិ ទេយ្យធម្មំ សំវិភជន្តិ, តេ **ភាសិតញ្ញូ** នាម ញត្វា កត្តព្ពស្ស ករណតោ។ **យុត្តប្បត្តកាលេ**តិ ទាតុំ យុត្តប្បត្តកាលេ។ **អប្បដិវានចិត្តោ**តិ អនិវត្តនចិត្តោ។ សត្តមំ ឧត្តានមេវ។

កាលទានសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. សទ្ធសុត្តវណ្ណនា

៣៨. អដ្ឋមេ **អនុកម្បន្តី**តិ “សព្ពេ សត្តា សុខី ហោន្តុ អវេរា អព្យាបជ្ជា”តិ ឯវំ ហិតផរណេន អនុគ្គណ្ហន្តិ។ អបិច ឧបដ្ឋាកានំ គេហំ អញ្ញេ សីលវន្តេ សព្រហ្មចារិនោ គហេត្វា បវិសន្តាបិ **អនុគ្គណ្ហន្តិ** នាម។ **នីចវុត្តិ**ន្តិ បណិបាតសីលំ។ **កោធមានថទ្ធតាយ រហិត**ន្តិ កោធមានវសេន ឧប្បន្នោ យោ ថទ្ធភាវោ ចិត្តស្ស ឧទ្ធុមាតលក្ខណោ, តេន វិរហិតន្តិ អត្ថោ។ **សោរច្ចេនា**តិ “តត្ថ កតមំ សោរច្ចំ? យោ កាយិកោ អវីតិក្កមោ, វាចសិកោ អវីតិក្កមោ, កាយិកវាចសិកោ អវីតិក្កមោ, ឥទំ វុច្ចតិ សោរច្ចំ។ សព្ពោបិ សីលសំវរោ សោរច្ច”ន្តិ ឯវមាគតេន សីលសំវរសង្ខាតេន សោរតភាវេន។ **សខិល**ន្តិ “តត្ថ កតមំ សាខល្យំ? យា សា វាចា ថទ្ធកា កក្កសា ផរុសា កដុកា អភិសជ្ជនី កោធសាមន្តា អសមាធិសំវត្តនិកា, តថារូបឹ វាចំ បហាយ យា សា វាចា នេលា កណ្ណសុខា បេមនីយា ហទយង្គមា បោរី ពហុជនកន្តា ពហុជនមនាបា, តថារូបឹ វាចំ ភាសិតា ហោតិ។ យា តត្ថ សណ្ហវាចតា សខិលវាចតា អផរុសវាចតា, ឥទំ វុច្ចតិ សាខល្យ”ន្តិ (ធ. ស. ១៣៥០) ឯវំ វុត្តេន សម្មោទកមុទុភាវេន សមន្នាគតំ។ តេនាហ “**សខិលន្តិ សម្មោទក**”ន្តិ។

សទ្ធសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩-១០. បុត្តសុត្តាទិវណ្ណនា

៣៩-៤០. នវមេ **ភតោ**តិ បោសិតោ។ តំ បន ភរណំ ជាតកាលតោ បដ្ឋាយ សុខបច្ចយូបហរណេន ទុក្ខបច្ចយាបហរណេន ច បវត្តិតន្តិ ទស្សេតុំ “**អម្ហេហី**”តិអាទិ វុត្តំ។ **ហត្ថបាទវឌ្ឍនាទីហី**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន មុខេន សិង្ឃានិកាបនយននហាបនមណ្ឌនាទិញ្ច សង្គណ្ហាតិ។ មាតាបិតូនំ សន្តកំ ខេត្តាទី អវិនាសេត្វា រក្ខិតំ តេសំ បរម្បរាយ ឋិតិយា ការណំ ហោតីតិ អាហ “**អម្ហាកំ សន្តកំ…បេ…. កុលវំសោ ចិរំ ឋស្សតី**”តិ។ **សលាកភត្តាទីនិ អនុបច្ឆិន្ទិត្វា**តិ សលាកភត្តាទីនិ អវិច្ឆិន្ទិត្វា។ យស្មា ទាយជ្ជប្បដិលាភស្ស យោគ្យភាវេន វត្តមានោយេវ ទាយស្ស បដិបជ្ជិស្សតិ, ន ឥតរោតិ អាហ “**កុលវំសានុរូបាយ បដិបត្តិយា**”តិអាទិ ។ **អត្តនា ទាយជ្ជារហំ ករោន្តោ**តិ អត្តានំ ទាយជ្ជារហំ ករោន្តោ។ មាតាបិតរោ ហិ អត្តនោ ឱវាទេ អវត្តមានេ មិច្ឆាបដិបន្នេ ទារកេ វិនិច្ឆយំ គន្ត្វា អបុត្តេ ករោន្តិ, តេ ទាយជ្ជារហា ន ហោន្តិ។ ឱវាទេ វត្តមានេ បន កុលសន្តកស្ស សាមិកេ ករោន្តិ។ **តតិយទិវសតោ បដ្ឋាយា**តិ មតទិវសតោ តតិយទិវសតោ បដ្ឋាយ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ ទសមំ ឧត្តានមេវ។

បុត្តសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សុមនវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. មុណ្ឌរាជវគ្គោ

១-២. អាទិយសុត្តាទិវណ្ណនា

៤១-៤២. បញ្ចមស្ស បឋមេ **ឧដ្ឋានវីរិយាធិគតេហី**តិ វា ឧដ្ឋានេន ច វីរិយេន ច អធិគតេហិ។ តត្ថ **ឧដ្ឋាន**ន្តិ កាយិកំ វីរិយំ។ **វីរិយ**ន្តិ ចេតសិកន្តិ វទន្តិ។ **ឧដ្ឋាន**ន្តិ វា ភោគុប្បាទនេ យុត្តប្បយុត្តតា។ **វីរិយំ** តជ្ជោ ឧស្សាហោ។ **បីណិត**ន្តិ ជាតំ សុតិត្តំ។ តថាភូតោ បន យស្មា ថូលសរីរោ ហោតិ, តស្មា **"ថូលំ ករោតី"**តិ វុត្តំ។ ទុតិយំ ឧត្តានមេវ។

អាទិយសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ឥដ្ឋសុត្តវណ្ណនា

៤៣. តតិយេ **អប្បមាទំ បសំសន្តី**តិ "ឯតានិ អាយុអាទីនិ បត្ថយន្តេន អប្បមាទោ កាតព្វោ"តិ អប្បមាទមេវ បសំសន្តិ បណ្ឌិតា។ យស្មា វា បុញ្ញកិរិយាសុ បណ្ឌិតា អប្បមាទំ បសំសន្តិ, តស្មា អាយុអាទីនិ បត្ថយន្តេន អប្បមាទោវ កាតព្វោតិ អត្ថោ។ បុរិមស្មឹ អត្ថវិកប្បេ "បុញ្ញកិរិយាសូ"តិ បទស្ស "អប្បមត្តោ"តិ ឥមិនា សម្ពន្ធោ។ យស្មា បណ្ឌិតា អប្បមាទំ បសំសន្តិ, យស្មា ច បុញ្ញកិរិយាសុ អប្បមត្តោ ឧភោ អត្ថេ អធិគតោ ហោតិ, តស្មា អាយុអាទីនិ បត្ថយន្តេន អប្បមាទោវ កាតព្វោ។ ទុតិយស្មឹ អត្ថវិកប្បេ បណ្ឌិតា អប្បមាទំ បសំសន្តិ។ កត្ថាតិ? បុញ្ញកិរិយាសុ។ កស្មាតិ ចេ? យស្មា អប្បមត្តោ ឧភោ អត្ថេ អធិគ្គណ្ហាតិ បណ្ឌិតោ, តស្មាតិ អត្ថោ។ **អត្ថាភិសមយា**តិ ទិដ្ឋធម្មិកាទិហិតប្បដិលាភេន។

ឥដ្ឋសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. មនាបទាយីសុត្តវណ្ណនា

៤៤. ចតុត្ថេ ឈានមនេន និព្ពត្តំ **មនោមយ**ន្តិ អាហ **"សុទ្ធាវាសេសុ ឯកំ ឈានមនេន និព្ពត្តំ ទេវកាយ"**ន្តិ។ សតិបិ ហិ សព្ពសត្តានំ អភិសង្ខារមនសា និព្ពត្តភាវេ ពាហិរបច្ចយេហិ វិនា មនសាវ និព្ពត្តត្តា **"មនោមយា"**តិ វុច្ចន្តិ រូបាវចរសត្តា។ យទិ ឯវំ កាមភវេ ឱបបាតិកសត្តានម្បិ មនោមយភាវោ អាបជ្ជតីតិ ចេ? ន, តត្ថ ពាហិរបច្ចយេហិ និព្ពត្តេតព្ពតាសង្កាយ ឯវ អភាវតោ "មនសាវ និព្ពត្តា"តិ អវធារណាសម្ភវតោ។ និរុឡ្ហោ វាយំ លោកេ មនោមយវោហារោ រូបាវចរសត្តេសុ។ តថា ហិ "អន្នមយោ, បាណមយោ, មនោមយោ, អានន្ទមយោ, វិញ្ញាណមយោ"តិ បញ្ចធា អត្តានំ វេទវាទិនោបិ វទន្តិ។ ឧច្ឆេទវាទិនោបិ វទន្តិ "ទិព្ពោ រូបី មនោមយោ"តិ (ទី. និ. ១.៨៧)។ **តីសុ វា កុលសម្បត្តីសូ**តិ ព្រាហ្មណខត្តិយវេស្សសង្ខាតេសុ សម្បន្នកុលេសុ។ **ឆសុ វា កាមសគ្គេសូ**តិ ឆសុ កាមាវចរទេវេសុ។

មនាបទាយីសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥-៦. បុញ្ញាភិសន្ទសុត្តាទិវណ្ណនា

៤៥-៤៦. បញ្ចមេ **អសង្ខេយ្យោ**តិ អាឡ្ហកគណនាយ អសង្ខេយ្យោ។ យោជនវសេន បនស្ស សង្ខា អត្ថិ ហេដ្ឋា មហាបថវិយា ឧបរិ អាកាសេន បរិសមន្តតោ ចក្កវាឡបព្ពតេន មជ្ឈេ តត្ថ តត្ថ ឋិតកេហិ ទីបបព្ពតបរិយន្តេហិ បរិច្ឆិន្នត្តា ជានន្តេន យោជនតោ សង្ខាតុំ សក្កាតិ កត្វា។ មហាសរីរមច្ឆកុម្ភីល យក្ខរក្ខសមហានាគទានវាទីនំ សវិញ្ញាណកានំ ពលវាមុខបាតាលាទីនំ អវិញ្ញាណកានំ ភេរវារម្មណានំ វសេន **ពហុភេរវំ** ។ **បុថូ**តិ ពហូ។ **សវន្តី**តិ សន្ទមានា។ **ឧបយន្តី**តិ ឧបគច្ឆន្តិ។ ឆដ្ឋំ ឧត្តានមេវ។

បុញ្ញាភិសន្ទសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧-៨. ធនសុត្តាទិវណ្ណនា

៤៧-៤៨. សត្តមេ **សទ្ធា**តិ មគ្គេនាគតា សទ្ធា។ **សីលញ្ច យស្ស កល្យាណ**ន្តិ កល្យាណសីលំ នាម អរិយសាវកស្ស អរិយកន្តំ សីលំ វុច្ចតិ។ តត្ថ កិញ្ចាបិ អរិយសាវកស្ស ឯកសីលម្បិ អកន្តំ នាម នត្ថិ, ឥមស្មឹ បនត្ថេ ភ

វន្តរេបិ អប្បហីនំ បញ្ចសីលំ អធិប្បេតំ។ អដ្ឋមំ ឧត្តានមេវ។

ធនសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. កោសលសុត្តវណ្ណនា

៤៩. នវមេ **បតិតក្ខន្ធោ**តិ សម្មុខា កិញ្ចិ ឱលោកេតុំ អសមត្ថតាយ អធោមុខោ។ **និប្បដិភានោ**តិ សហធម្មិកំ កិញ្ចិ វត្តុំ អវិសហនតោ និប្បដិភានោ បដិភានរហិតោ។

កោសលសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. នារទសុត្តវណ្ណនា

៥០. ទសមេ **អជ្ឈោមុច្ឆិតោ**តិ អធិមត្តាយ តណ្ហាមុច្ឆាយ មុច្ឆិតោ, មុច្ឆំ មោហំ បមាទំ អាបន្នោ។ តេនាហ “**គិលិត្វា...បេ.... អតិវេកមុច្ឆាយ តណ្ហាយ សមន្នាគតោ**”តិ។ **មហច្ចា**តិ មហតិយា។ លិង្គវិបល្លាសេន ចេតំ វុត្តំ។ តេនាហ “**មហតា រាជានុភាវេនា**”តិ។

នារទសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

មុណ្ឌរាជវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បឋមបណ្ណាសកំ និដ្ឋិតំ។

២. ទុតិយបណ្ណាសកំ

(៦) ១. នីវរណវគ្គោ

១-២. អាវរណសុត្តាទិវណ្ណនា

៥១-៥២. ទុតិយស្ស បឋមេ អាវរន្តីតិ **អាវរណា**, នីវារយន្តីតិ **នីវរណា**។ ឯត្ថ ច **អាវរន្តី**តិ កុសលធម្មុប្បត្តីំ អាទិតោ បរិវារេន្តិ។ **នីវារយន្តី**តិ និវរសេសតោ វារយន្តីតិ អត្ថោ, តស្មា **អាវរណវសេនា**តិ អាទិតោ កុសលុប្បត្តិវារណវសេន។ **នីវរណវសេនា**តិ និវរសេសតោ វារណវសេនាតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ យស្មា បញ្ច នីវរណា ឧប្បជ្ជមានា អនុប្បន្នាយ លោកិយលោកុត្តរាយ បញ្ញាយ ឧប្បជ្ជិតុំ ន ទេន្តិ, ឧប្បន្នាបិ អដ្ឋ សមាបត្តិយោ បញ្ច វា អភិញ្ញា ឧបច្ឆិន្ទិត្វា បាតេន្តិ, តស្មា **“បញ្ញាយ ទុព្ពលីករណា”**តិ វុច្ចន្តិ។ ឧបច្ឆិន្ទនំ បាតនញ្ចេត្ថ តាសំ បញ្ញានំ អនុប្បន្នានំ ឧប្បជ្ជិតុំ អប្បទានមេវ។ ឥតិ មហគ្គតានុត្តរបញ្ញានំ ឯកច្ចាយ ច បរិត្តបញ្ញាយ អនុប្បត្តិហេតុភូតា នីវរណធម្មា ឥតរាសំ សមត្ថតំ វិហនន្តិយេវាតិ បញ្ញាយ ទុព្ពលីករណា វុត្តា។ ភាវនាមនសិការេន វិនា បកតិយា មនុស្សេហិ និព្ពត្តេតព្ពោ ធម្មោតិ **មនុស្សធម្មោ**, មនុស្សត្តភាវាវហោ វា ធម្មោ **មនុស្សធម្មោ**, អនុឡារំ បរិត្តកុសលំ។ យំ អសតិបិ ពុទ្ធុប្បាទេ វត្តតិ, យញ្ច សន្ធាយាហ “ហីនេន ព្រហ្មចរិយេន, ខត្តិយេ ឧបបជ្ជតី”តិ (ជា. ១.៨.៧៥)។ អលំ អរិយាយ អរិយភាវាយាតិ អលមរិយោ, អរិយភាវាយ សមត្ថោតិ វុត្តំ ហោតិ។ ញាណទស្សនមេវ ញាណទស្សនវិសេសោ, អលមរិយោ ច សោ ញាណទស្សនវិសេសោ ចាតិ **អលមរិយញាណទស្សនវិសេសោ**។

ញាណទស្សនន្តិ ច ទិព្ពចក្ខុបិ វិបស្សនាបិ មគ្គោបិ ផលម្បិ បច្ចវេក្ខណញាណម្បិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណម្បិ វុច្ចតិ។ “អប្បមត្តោ សមានោ ញាណទស្សនំ អារាធេតី”តិ (ម. និ. ១.៣១១) ហិ ឯត្ថ ទិព្ពចក្ខុ ញាណទស្សនំ នាម។ “ញាណទស្សនាយ ចិត្តំ អភិនីហរតិ អភិនិន្នាមេតី”តិ (ទី. និ. ១.២៣៤) ឯត្ថ វិបស្សនាញាណំ។ “អភព្ពា តេ ញាណាយ ទស្សនាយ អនុត្តរាយ សម្ពោធាយា”តិ (អ. និ. ៤.១៩៦) ឯត្ថ មគ្គោ។ “អយមញ្ញោ ឧត្តរិមនុស្សធម្មា អលមរិយញាណទស្សនវិសេសោ អធិគតោ ផាសុវិហារោ”តិ (ម. និ. ១.៣២៨) ឯត្ថ ផលំ។ “ញាណញ្ច បន មេ ទស្សនំ ឧទបាទិ, អកុប្បា មេ វិមុត្តិ, អយមន្តិមា ជាតិ, នត្ថិ ទានិ បុនព្ភវោ”តិ (សំ. និ. ៥.១០៨១; មហាវ. ១៦; បដិ. ម. ២.៣០) ឯត្ថ បច្ចវេក្ខណញាណំ។ “ញាណញ្ច បន មេ ទស្សនំ ឧទបាទិ ‘សត្តាហកាលកតោ អាឡារោ កាលាមោ’”តិ (ម. និ. ១.២៨៤; ២.៣៤០) ឯត្ថ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ។ ឥធ បន លោកុត្តរធម្មោ អធិប្បេតោ។ ឯត្ថ ច រូបាយតនំ ជានាតិ ចក្ខុវិញ្ញាណំ វិយ បស្សតិ ចាតិ **ញាណទស្សនំ**, ទិព្ពចក្ខុ។ សម្មសនូបចារេ ច ធម្មលក្ខណត្តយញ្ច តថា ជានាតិ បស្សតិ ចាតិ **ញាណទស្សនំ**, វិបស្សនា។ និព្ពានំ ចត្តារិ វា សច្ចានិ អសម្មោហប្បដិវេធតោ ជានាតិ បស្សតិ ចាតិ **ញាណទស្សនំ**, មគ្គោ។ ផលំ បន និព្ពានវសេនេវ យោជេតព្ពំ។ បច្ចវេក្ខណា មគ្គាធិគតស្ស អត្ថស្ស សព្ពសោ ជោតនដ្ឋេន **ញាណទស្សនំ**។ សព្ពញ្ញុតា អនាវរណតាយ សមន្តចក្ខុតាយ ច **ញាណទស្សនំ។ ព្យាទិណ្ណកាលោ**តិ បរិយាទិន្នកាលោ។ ទុតិយំ ឧត្តានមេវ។

អាវរណសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣-៤. បធានិយង្គសុត្តាទិវណ្ណនា

៥៣-៥៤. តតិយេ បទហតីតិ បទហនោ, ភាវនមនុយុត្តោ យោគី, តស្ស ភាវោ ភាវនានុយោគោ **បទហនភាវោ**។ បធានមស្ស អត្ថីតិ បធានិកោ, ក-ការស្ស យ-ការំ កត្វា **“បធានិយោ”**តិ វុត្តំ។ “អភិនីហារតោ បដ្ឋាយ អាគតគត្តា”តិ វុត្តត្តា បច្ចេកពោធិសត្តសាវកពោធិសត្តានម្បិ បណិធានតោ បភុតិ អាគតសទ្ធា **អាគមនសទ្ធា** ឯវ, ឧក្កដ្ឋនិទ្ទេសេន បន **“សព្ពញ្ញុពោធិសត្តាន”**ន្តិ វុត្តំ។ អធិគមតោ សមុទាគតគត្តា អត្ថមគ្គផលសម្បយុត្តា ចាបិ **អធិគមសទ្ធា នាម**, យា សោតាបន្នស្ស អង្គភាវេន វុត្តា។ **អចលភាវេនា**តិ បដិបក្ខេន អនធិភវនីយត្តា និច្ចលភាវេន។ **ឱកប្បន**ន្តិ ឱក្កន្ទិត្វា អធិមុច្ចនំ, បសាទុប្បត្តិយា បសាទនីយវត្ថុស្មឹ បសីទនមេវ។ **សុប្បដិវិទ្ធ**ន្តិ សុដ្ឋុ បដិវិទ្ធំ។ យថា តេន បដិវិទ្ធេន សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ ហត្ថគតំ អហោសិ, តថា បដិវិទ្ធំ។ យស្ស ពុទ្ធសុពុទ្ធតាយ សទ្ធា អចលា អសម្បវេធិ, តស្ស ធម្មសុធម្មតាយ សង្ឃសុប្បដិបន្នតាយ តេន បដិវេធេន សទ្ធា ន តថាតិ អដ្ឋានមេតំ អនវកាសោ។ តេនាហ ភគវា – “យោ, ភិក្ខវេ, ពុទ្ធេ បសន្នោ ធម្មេ បសន្នោ សង្ឃេ បសន្នោ”តិអាទិ។ **បធានវីរិយំ ឥជ្ឈតិ** “អទ្ធា ឥមាយ បដិបទាយ ជរាមរណតោ មុច្ចិស្សាមី”តិ សក្កច្ចំ បទហនតោ។

អប្ប-សទ្ទោ អភាវត្ថោ “អប្បសទ្ទស្ស…បេ…. ខោ បនា”តិអាទីសុ វិយាតិ អាហ **“អរោគោ”**តិ។ **សមវេបាកិនិយា**តិ យថាភុត្តមាហារំ សមាការេនេវ បចនសីលាយ។ ទន្ធំ កត្វា បចន្តី ហិ គហណី យោវភាវេន

បិត្តវិការាទិវសេន រោគំ ជនេតិ, សិថិលំ កត្វា បចន្តី មន្ទភាវេន វាតវិការាទិវសេន តេនាហ “**នាតិសីតាយ នាច្ចុណ្ហាយា**”តិ។ គហណិតេជស្ស មន្ទបដុភាវសេន សត្តានំ យថាក្កមំ សីតុណ្ហសហតាតិ អាហ “**អតិសីតលគ្គហណិកោ**”តិអាទិ។ យាថាវតោ អច្ចយទេសនា អត្តនោ អាវិករណំ នាមាតិ អាហ “**យថាភូតំ អត្តនោ អគុណំ បកាសេតា**”តិ។ **ឧទយត្ថគាមិនិយា**តិ សង្ខារានំ ឧទយញ្ច វយញ្ច បដិវិជ្ឈន្តិយាតិ អយមេត្ថ អត្ថោតិ អាហ “**ឧទយញ្ចា**”តិអាទិ។ **បរិសុទ្ធាយា**តិ និរុបក្កិលេសាយ។ **និព្ពិជ្ឈិតុំ សមត្ថាយា**តិ តទង្គវសេន សវិសេសំ បជហិតុំ សមត្ថាយ។ **តស្ស ទុក្ខស្ស ខយគាមិនិយា**តិ យំ ទុក្ខំ ឥមស្មិំ ញាណេ អនធិគតេ បវត្តិរហំ, អធិគតេ ន បវត្តិ, តំ សន្ធាយ វទតិ។ តថាហេស យោគាវចរោ “ចូឡសោតាបន្នោ”តិ វុច្ចតិ។ ចតុត្ថំ ឧត្តានមេវ។

បធានិយង្គសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. មាតាបុត្តសុត្តវណ្ណនា

៥៥. បញ្ចមេ **វិស្សាសោ**តិ វិសច្ឆាយសន្ថានោ ភាវោ។ **ឱតារោ**តិ តត្ថ ចិត្តស្ស អនុប្បវេសោ។ **គហេត្វា**តិ អត្តនោ ឯវ ឱកាសំ គហេត្វា។ **ខេបេត្វា**តិ កុសលវារំ ខេបេត្វា។

យង្គេយ្យាតិ អក្កមនាទិវសេន ពាធេយ្យុំ។ **តីហិ បរិញ្ញាហី**តិ ញាតតីរណប្បហានសង្ខាតាហិ តីហិ បរិញ្ញាហិ។ នត្ថិ ឯតេសំ កុតោចិ ភយន្តិ **អកុតោភយា,** និព្ពុយាតិ អត្ថោ។ ចតុន្នំ ឱឃានំ, សំសារមហោឃស្សេវ វា បារំ បរិយន្តំ គតា។ តេនាហ “**បារំ វុច្ចតិ និព្ពាន**”ន្តិអាទិ។

មាតាបុត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. ឧបជ្ឈាយសុត្តវណ្ណនា

៥៦. ឆដ្ឋេ មធុរកភាវោ នាម សរីរស្ស ថម្ភិតត្តំ, តំ បន គរុភាវបុព្វកន្តិ អាហ “**សញ្ជាតគរុភាវោ**”តិ ។ **ន បក្ខាយន្តី**តិ នប្បកាសេន្តិ, នានាការណតោ ន ឧបដ្ឋហន្តិ។ តេនាហ “**ចតស្សោ ទិសា ច អនុទិសា ច មយ្ហំ ន ឧបដ្ឋហន្តី**”តិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។

ឧបជ្ឈាយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. អភិណ្ហបច្ចវេក្ខិតព្ពដ្ឋានសុត្តវណ្ណនា

៥៧. សត្តមេ **ជរាធម្មោ**តិ **ធម្ម**-សទ្ទោ “អសម្មោសធម្មោ និព្ពាន”ន្តិអាទីសុ (សុ. និ. ៧៦៣) វិយ បកតិបរិយាយោ, តស្មា ជរាបកតិកោ ជិណ្ណសភាវោតិ អត្ថោ។ តេនាហ “**ជរាសភាវោ**”តិអាទិ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ កម្មុនា ទាតព្ពំ អាទិយតីតិ **កម្មទាយាទោ,** អត្តនា យថូបចិតកម្មផលភាគីតិ អត្ថោ។ តំ បន ទាយជ្ជំ ការណូបចារេន វទន្តោ “**កម្មំ មយ្ហំ ទាយជ្ជំ សន្តកន្តិ អត្ថោ**”តិ អាហ យថា “កុសលានំ, ភិក្ខវេ, ធម្មានំ សមាទានហេតុ, ឯវមិទំ បុញ្ញំ វឌ្ឍតី”តិ (ទី. និ. ៣.៨០)។ យោនីហិ ផលំ សភាវតោ ភិន្នម្បិ អភិន្នំ វិយ មិស្សិតំ ហោតិ។ តេនាហ “**កម្មំ មយ្ហំ យោនិ ការណ**”ន្តិ។ មមត្តវសេន ពជ្ឈន្តីតិ ពន្ធូ, ញាតិ សាលោហិតោ ច, កម្មំ បន ឯកន្តសម្ពន្ធវាតិ អាហ “**កម្មំ មយ្ហំ ពន្ធូ**”តិ។ **បតិដ្ឋា**តិ អវស្សយោ។ កម្មសទិសោ ហិ សត្តានំ អវស្សយោ នត្ថិ។

យោព្ពនំ អារព្ភ ឧប្បន្នមទោតិ “មហល្លកកាលេ បុញ្ញំ ករិស្សាម, ទហរម្ហ តាវា”តិ យោព្ពនំ អបស្សាយ មានករណំ។ “អហំ និរោគោ សន្ធិ វា សត្តតិ វា វស្សានិ អតិក្កន្តានិ, ន មេ ហរីតកខណ្ឌម្បិ ខាទិតព្ពំ, ឥមេ បនញ្ញេ ‘អសុកំ នោ ឋានំ រុជ្ជតិ, ភេសជ្ជំ ខាទាមា’តិ វិចរន្តិ, កោ អញ្ញោ មយា សទិសោ និរោគោ នាមា”តិ ឯវំ មានករណំ **អារោគ្យមទោ**។ សព្ពេសម្បិ ជីវិតំ នាម បភង្គុរំ ទុក្ខានុពន្ធញ្ច, តទុភយំ អនោលោកេត្វា បពន្ធដ្ឋិតី បច្ចយសុលភតញ្ច និស្សាយ “ចិរំ ជីវិំ, ចិរំ ជីវាមិ, ចិរំ ជីវិស្សាមិ, សុខំ ជីវិំ, សុខំ ជីវាមិ, សុខំ ជីវិស្សាមី”តិ ឯវំ មានករណំ **ជីវិតមទោ**។

ឧបធិរហិតន្តិ កាមូបធិរហិតំ។ ចត្តារោ ហិ ឧបធី – កាមូបធិ, ខន្ធូបធិ, កិលេសូបធិ, អភិសង្ខារូបធីតិ។ កាមាបិ “យំ បញ្ច កាមគុណេ បដិច្ច ឧប្បជ្ជតិ សុខំ សោមនស្សំ, អយំ កាមានំ អស្សាទោ”តិ (ម. និ. ១.១៦៦) ឯវំ វុត្តស្ស សុខស្ស អធិដ្ឋានភាវតោ “ឧបធីយតិ ឯត្ថ សុខ”ន្តិ ឥមិនា វចនត្ថេន “ឧបធី”តិ វុច្ចតិ, ខន្ធាបិ ខន្ធមូលកស្ស ទុក្ខស្ស អធិដ្ឋានភាវតោ, កិលេសាបិ អបាយទុក្ខស្ស អធិដ្ឋានភាវតោ, អភិសង្ខារាបិ ភវទុក្ខស្ស អធិដ្ឋានភាវតោ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

អភិណ្ហបច្ចវេក្ខិតព្ពដ្ឋានសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨-១០. លិច្ឆវិកុមារកសុត្តាទិវណ្ណនា

៥៨-៦០. អដ្ឋមេ **សាបតេយ្យ**ន្តិ ឯត្ថ សំ វុច្ចតិ ធនំ, តស្ស បតីតិ សបតិ, ធនសាមិកោ។ តស្ស ហិតាវហត្តា សាបតេយ្យំ, ទ្រព្យំ, ធនន្តិ អត្ថោ។ អត្តនោ រុចិវសេន គាមកិច្ចំ នេតីតិ គាមនិយោ, គាមនិយោយេវ **គាមណិកោ**។

អន្វាយ ឧបនិស្សាយ ជីវនសីលា **អនុជីវិនោ**តិ អាហ **"យេ ច ឯតំ ឧបនិស្សាយ ជីវន្តី"**តិ។ ឯកំ មហាកុលំ និស្សាយ បណ្ណាសម្បិ សដ្ឋិបិ កុលានិ ជីវន្តិ, តេ មនុស្សេ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ នវមាទីនិ ឧត្តានត្ថានេវ។

លិច្ឆវិកុមារកសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

នីវរណវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

(៧) ២. សញ្ញាវគ្គោ

១-៥. សញ្ញាសុត្តាទិវណ្ណនា

៦១-៦៥. ទុតិយស្ស បឋមេ “**មហប្ផលា មហានិសំសា**”តិ ឧភយម្បេតំ អត្ថតោ ឯកំ, ព្យញ្ជនមេវ នានន្តិ អាហ “**មហប្ផលា**”តិអាទិ។ “បញ្ចិមេ គហបតយោ អានិសំសា”តិអាទីសុ (ឧទា. ៧៦) អានិសំស-សទ្ទោ ផលបរិយាយោបិ ហោតិ ។ មហតោ លោកុត្តរស្ស សុខស្ស បច្ចយា ហោន្តីតិ **មហានិសំសា**។ **អមតោគធា**តិ អមតព្ភន្តរា អមតំ អនុប្បវិដ្ឋា និព្ពានទិដ្ឋត្តា, តតោ បរំ ន គច្ឆន្តិ។ តេន វុត្តំ “អមតបរិយោសានា”តិ។ អមតំ បរិយោសានំ អវសានំ ឯតាសន្តិ **អមតបរិយោសានា**។ **មរណសញ្ញា**តិ មរណានុបស្សនាញាណេន សញ្ញា។ **អាហារេ បដិកូលសញ្ញា**តិ អាហារំ គមនាទិវសេន បដិកូលតោ បរិគ្គណ្ហន្តស្ស ឧប្បន្នសញ្ញា។ **ឧក្កណ្ឋិតស្សា**តិ និព្ពិន្ទន្តស្ស កត្ថចិបិ អសជ្ជន្តស្ស។ ទុតិយាទីនិ ឧត្តានត្ថានេវ។

សញ្ញាសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦-១០. សាជីវសុត្តាទិវណ្ណនា

៦៦-៧០. ឆន្ទេ សហ អាជីវន្តិ ឯត្ថាតិ **សាជីវោ**, បញ្ហស្ស បុច្ឆនំ វិស្សជ្ជនញ្ច។ តេនាហ “**សាជីវោតិ បញ្ហបុច្ឆនញ្ចេវ បញ្ហវិស្សជ្ជនញ្ច**”តិអាទិ។ **អភិសង្ខត**ន្តិ ចិតំ។ សត្តមាទីនិ ឧត្តានត្ថានេវ។

សាជីវសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សញ្ញាវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

(៨) ៣. យោធាជីវវគ្គោ

១-២. បឋមចេតោវិមុត្តិផលសុត្តាទិវណ្ណនា

៧១-៧២. តតិយស្ស បឋមេ **អវិជ្ជាបលិឃ**ន្តិ ឯត្ថ **អវិជ្ជា**តិ វដ្ដមូលិកា អវិជ្ជា, អយំ បច្ចុរជនេហិ ឧក្ខិបិតុំ អសក្កុណេយ្យភាវតោ ទុក្ខិបនដ្ឋេន និព្ពានទ្វារប្បវេសវិពន្ធនេន ច “បលិឃោ វិយាតិ បលិឃោ”តិ វុច្ចតិ។ តេនេស តស្សា ឧក្ខិត្តត្តា **“ឧក្ខិត្តបលិឃោ”**តិ វុត្តោ។ បុនព្ភវស្ស ករណសីលោ, បុនព្ភវំ វា ផលំ អរហតីតិ **បោនោភវិកា**, បុនព្ភវទាយិកាតិ អត្ថោ។ **ជាតិសំសារោ**តិ ជាយនវសេន ចេវ សំសរណវសេន ច ឯវំលទ្ធនាមានំ បុនព្ភវក្ខន្ធានំ បច្ចយោ កម្មាភិសង្ខារោ។ ជាតិសំសារោតិ ហិ ផលូបចារេន ការណំ វុត្តំ។ តញ្ហិ បុនប្បុនំ ឧប្បត្តិការណវសេន បរិក្ខិបិត្វា ឋិតត្តា **“បរិខា”**តិ វុច្ចតិ សន្តានស្ស បរិក្ខិបនតោ។ តេនេស តស្ស សំកិណ្ណត្តា វិកិណ្ណត្តា សព្ពសោ ខិត្តត្តា វិនាសិតត្តា **“សំកិណ្ណបរិខោ”**តិ វុត្តោ។

តណ្ហាសង្ខាតន្តិ ឯត្ថ **តណ្ហា**តិ វដ្ដមូលិកា តណ្ហា។ អយញ្ហិ គម្ភីរានុគតដ្ឋេន **“ឯសិកា”**តិ វុច្ចតិ។ **លុញ្ចិត្វា** ឧទ្ធរិត្វា។ **ឱរម្ភាគិយានី**តិ ឱរម្ភាគជនកានិ កាមភវេ ឧបបត្តិបច្ចយានិ កាមរាគសំយោជនាទីនិ។ ឯតានិ ហិ កវាដំ វិយ នគរទ្វារំ ចិត្តំ បិទហិត្វា ឋិតត្តា “អគ្គឡា”តិ វុច្ចន្តិ។ តេនេស តេសំ និគ្គតត្តា ភិន្នត្តា **“និរគ្គឡោ”**តិ វុត្តោតិ។ អគ្គមគ្គេន បន្នោ អបចិតោ មានទ្ធជោ ឯតស្សាតិ **បន្នទ្ធជោ។ បន្នភារោ**តិ ខន្ធភារកិលេសភារអភិសង្ខារភារា ឱរោបិតា អស្សាតិ បន្នភារោ។ **វិសំយុត្តោ**តិ ចតូហិ យោគេហិ សព្ពកិលេសេហិ ច វិសំយុត្តោ។ **អស្មិមានោ**តិ រូបេ អស្មីតិ មានោ, វេទនាយ, សញ្ញាយ, សង្ខារេសុ, វិញ្ញាណេ អស្មិមានោ។ ឯត្ថ ហិ បញ្ចបិ ខន្ធេ អវិសេសតោ “អស្មី”តិ គហេត្វា បវត្តមានោ អស្មិមានោតិ អធិប្បេតោ។

នគរទ្វារស្ស បរិស្សយបដិពាហនត្ថញ្ចេវ សោភនត្ថញ្ច ឧភោសុ បស្សេសុ ឯសិកាថម្ភេ និខណិត្វា ឋបេតីតិ អាហ **“នគរទ្វារេ ឧស្សាបិតេ ឯសិកាថម្ភេ”**តិ។ បាការវិទ្ធំសនេនេវ បរិខាភូមិសមករណំ ហោតីតិ អាហ **“បាការំ ភិន្ទិត្វា បរិខំ វិកិរិត្វា”**តិ។ **“ឯវ”**ន្តិអាទិ ឧបមាសំសន្ទនំ។ សន្តោ សំវិជ្ជមានោ កាយោ ធម្មសមូហោតិ **សក្កាយោ**, ឧបាទានក្ខន្ធបញ្ចកំ។ **ទុត្តីសកម្មការណា** ទុក្ខក្ខន្ធេ អាគតទុក្ខានិ។ អក្ខិរោគសីសរោគាទយោ។ **អដ្ឋនវុតិ រោគា**, រាជភយាទីនិ **បញ្ចវីសតិមហាភយានិ**។ ទុតិយំ ឧត្តានមេវ។

បឋមចេតោវិមុត្តិផលសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣-៤. បឋមធម្មវិហារីសុត្តាទិវណ្ណនា

៧៣-៧៤. តតិយេ **និយកជ្ឈត្តេ**តិ អត្តនោ សន្តានេ។ មេត្តាយ ឧបសំហរណវសេន **ហិតំ ឯសន្តេន**។ ករុណាយ វសេន **អនុកម្បមានេន។ បរិគ្គហេត្វា**តិ បរិតោ គហេត្វា, ផរិត្វាតិ អត្ថោ។ **បរិច្ចា**តិ បរិតោ កត្វា, សមន្តតោ ផរិត្វា ឥច្ចេវ អត្ថោ។ **“បដិច្ចា”**តិបិ បាឋោ។ **មា បមជ្ជិត្ថា**តិ “ឈាយថា”តិ វុត្តសមថវិបស្សនានំ អននុយុញ្ជនេន អញ្ញេន វា កេនចិ បមាទការណេន មា បមាទំ អាបជ្ជិត្ថ។ និយ្យានិកសាសនេ អកត្តព្ពករណំ វិយ កត្តព្ពាករណម្បិ បមាទោតិ។ **វិបត្តិកាលេ**តិ សត្តអសប្បាយាទិវិបត្តិយុត្តេ កាលេ។ សព្ពេបិ សាសនេ គុណា ឥធេវ សង្គហំ គច្ឆន្តីតិ អាហ **“ឈាយថ មា បមាទត្ថ…បេ…. អនុសាសនី”**តិ។ ចតុត្ថេ នត្ថិ វត្តព្ពំ។

បឋមធម្មវិហារីសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. បឋមយោធាជីវសុត្តវណ្ណនា

៧៥. បញ្ចមេ យុជ្ឈនំ យោធោ, សោ អាជីវោ ឯតេសន្តិ **យោធាជីវា**។ តេនាហ **“យុទ្ធូបជីវិនោ”**តិ។ **សន្ថម្ភិត្វា ឋាតុំ ន សក្កោតី**តិ ពទ្ធោ ធិតិសម្បន្នោ ឋាតុំ ន សក្កោតិ។ **សមាគតេ**តិ សម្បត្តេ។ **ព្យាបជ្ជតី**តិ វិការមាបជ្ជតិ។ តេនាហ **“បកតិភាវំ ជហតី”**តិ។

រជគ្គស្មិន្តិ បច្ចត្តេ ភុម្មវចនន្តិ អាហ **“កឹ តស្ស បុគ្គលស្ស រជគ្គំ នាមា”**តិ។ **វិនិព្ពេឋេត្វា**តិ គហិតគ្គហណំ វិស្សជ្ជាបេត្វា។ **មោចេត្វា**តិ សរីរតោ អបនេត្វា។

បឋមយោធាជីវសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. ទុតិយយោធាជីវសុត្តវណ្ណនា

៧៦. ឆដ្ឋេ **ចម្មន្តិ** ឥមិនា ចម្មមយំ ចម្មមិតិ សិព្ពិតំ, អញ្ញំ វា កេដកផលកាទី សង្គណ្ហាតិ។ **ធនុកលាបំ សន្នយ្ហិត្វា**តិ ធនុញ្ចេវ តូណិរញ្ច សន្នយ្ហិត្វា សជ្ជេត្វា។ ធនុទណ្ឌស្ស ជិយាយត្តភាវករណាទិបិ ហិ ធនុនោ សន្នយ្ហនំ។ តេនេវាហ “**ធនុញ្ច សរកលាបញ្ច សន្នយ្ហិត្វា**”តិ។ **យុទ្ធសន្និវេសេន ឋិត**ន្តិ ទ្វិន្នំ សេនានំ ព្យូហនសំវិធាននយេន កតោ យោ សន្និវេសោ, តស្ស វសេន ឋិតំ, សេនាព្យូហសំវិធានវសេន សន្និវិដ្ឋន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឧស្សាហញ្ច វាយាមញ្ច ករោតី**តិ យុជ្ឈនវសេន ឧស្សាហំ វាយាមញ្ច ករោតិ។ **បរិយាបាទេន្តី**តិ មរណបរិយន្តិកំ អបរំ បាបេន្តិ។ តេនាហ “**បរិយាបាទយន្តី**”តិ, ជីវិតំ បរិយាបាទយន្តិ មរណំ បដិបជ្ជាបេន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។

អរក្ខិតេនេវ កាយេនាតិអាទីសុ ហត្ថបាទេ កីឡាបេន្តោ គីវំ វិបរិវត្តេន្តោ កាយំ ន រក្ខតិ នាម។ នានប្បការំ ទុដ្ឋុល្លំ ករោន្តោ វាចំ ន រក្ខតិ នាម។ កាមវិតក្កាទយោ វិតក្កេន្តោ ចិត្តំ ន រក្ខតិ នាម។ **អនុបដ្ឋិតាយ សតិយា**តិ កាយគតាយ សតិយា អនុបដ្ឋិតាយ។ **រាគេន អនុគតោ**តិ រាគេន អនុបហតោ។ **រាគបរេតោ**តិ វា រាគេន ផុដ្ឋោ ផុដ្ឋវិសេន វិយ សប្បេន។

អនុទហនដ្ឋេនាតិ អនុបាយប្បដិបត្តិយា។ សម្បតិ អាយតិញ្ច **មហាភិតាបដ្ឋេន**។ អនវត្ថិតសភាវតាយ **ឥត្តរបច្ចុបដ្ឋានដ្ឋេន**។ មុហុត្តរមណីយតាយ **តាវកាលិកដ្ឋេន**។ ព្យត្តេហិ អភិភវនីយតាយ **សព្ពង្គបច្ចង្គបលិភញ្ជនដ្ឋេន**។ ឆេទនភេទនាទិអធិករណភាវេន ឧគ្ឃដ្ដនសទិសតាយ **អធិកុដ្ដនដ្ឋេន**។ អវណេ វណំ ឧប្បាទេត្វា អន្តោ អនុបវិសនសភាវតាយ **វិនិវិជ្ឈនដ្ឋេន**។ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិក អនត្ថនិមិត្តតាយ **សាសង្កសប្បដិភយដ្ឋេន**។

ទុតិយយោធាជីវសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧-៨. បឋមអនាគតភយសុត្តាទិវណ្ណនា

៧៧-៧៨. សត្តមេ **វិសេសស្ស បត្តិយា** វិសេសស្ស បាបុណនត្ថំ។ **វីរិយ**ន្តិ បធានវីរិយំ។ តំ បន ចង្កមនវសេន ករណេ “កាយិក”ន្តិបិ វត្តព្ពតំ លភតីតិ អាហ – “**ទុវិធម្បី**”តិ។ **សត្ថកវាតា**តិ សន្ធិពន្ធនានិ កត្តរិយា ឆិន្ទន្តា វិយ បវត្តវាតា។ តេនាហ – “**សត្ថំ វិយា**”តិអាទិ។ **កតកម្មេហី**តិ កតចោរកម្មេហិ។ តេ កិរ កតកម្មា យំ នេសំ ទេវតំ អាយាចិត្វា កម្មំ និប្ផន្នំ, តស្ស ឧបការត្ថាយ មនុស្សេ មារេត្វា គលលោហិតានិ គណ្ហន្តិ។ តេ “អញ្ញេសុ មនុស្សេសុ មារិយមានេសុ កោលាហលំ ឧប្បជ្ជិស្សតិ, បព្ពជិតំ បរិយេសន្តោ នាម នត្ថី”តិ មញ្ញមានា ភិក្ខូ គហេត្វា មារេន្តិ។ តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ **អកតកម្មេហី**តិ អដវិតោ គាមំ អាគមនកាលេ កម្មនិប្ផត្តត្ថំ បុរេតរំ ពលិកម្មំ កាតុកាមេហិ។ តេនេវាហ – “**ចោរិកំ កត្វា និក្ខន្តា កតកម្មា នាមា**”តិអាទិ។ អដ្ឋមេ នត្ថិ វត្តព្ពំ។

បឋមអនាគតភយសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. តតិយអនាគតភយសុត្តវណ្ណនា

៧៩. នវមេ **បាឡិគម្ភីរា**តិ (សំ. និ. ដី. ២.២.២២៩) បាឡិវសេន គម្ភីរា អគាធា ទុក្ខោគាហា សល្លសុត្តសទិសា។ **សល្លសុត្ត**ញ្ហិ (សុ. និ. ៥៧៩) “អនិមិត្តមនញ្ញាត”ន្តិអាទិនា បាឡិវសេន គម្ភីរំ, ន អត្ថគម្ភីរំ។ តថា ហិ តត្ថ តា តា គាថា ទុវិញ្ញេយ្យរូបា តិដ្ឋន្តិ។ ទុវិញ្ញេយ្យញ្ហិ ញាណេន ទុក្ខោគាហន្តិ កត្វា “គម្ភីរ”ន្តិ វុច្ចតិ។ បុព្ពាបរំបេត្ថ កាសញ្ចិ គាថានំ ទុវិញ្ញេយ្យតាយ ទុក្ខោគាហមេវ, តស្មា បាឡិវសេន គម្ភីរំ។ **អត្ថគម្ភីរា**តិ អត្ថវសេន គម្ភីរា មហាវេទល្លសុត្តសទិសា, **មហាវេទល្លសុត្តស្ស** (ម. និ. ១.៤៤៩ អាទយោ) អត្ថវសេន គម្ភីរតា បាកដាយេវ។ លោកំ ឧត្តរតីតិ លោកុត្តរោ, សោ អត្ថភូតោ ឯតេសំ អត្ថីតិ **លោកុត្តរា**។ តេនាហ – “**លោកុត្តរធម្មទីបកា**”តិ។ **សុញ្ញតាបដិសំយុត្តា**តិ សត្តសុញ្ញធម្មប្បកាសកា ។ តេនាហ “**ខន្ធធាតុអាយតនបច្ចយាការប្បដិសំយុត្តា**”តិ។ **ឧគ្គហេតព្ពំ បរិយាបុណិតព្ព**ន្តិ ច លិង្គវចនវិបល្លាសេន វុត្តន្តិ អាហ “**ឧគ្គហេតព្ពេ ចេវ វឡញ្ជេតព្ពេ ចា**”តិ។ កវិនោ កម្មំ **កវិតា**។ យស្ស បន យំ កម្មំ, តំ តេន កតន្តិ វុច្ចតីតិ អាហ “**កវិតាតិ កវីហិ កតា**”តិ។ **កាវេយ្យ**ន្តិ កព្យំ, **កព្យ**ន្តិ ច កវិនា វុត្តន្តិ អត្ថោ។ តេនាហ “**តស្សេវ វេវចន**”ន្តិ។ **ចិត្តក្ខរា**តិ ចិត្រាការអក្ខរា។ ឥតរំ តស្សេវ វេវចនំ។ **សាសនតោ ពហិទ្ធា ឋិតា**តិ ន សាសនាវចរា។ **ពាហិរកសាវកេហី**តិ “ពុទ្ធា”តិ អប្បញ្ញាតានំ យេសំ កេសញ្ចិ សាវកេហិ។ **សុស្សូសិស្សន្តី**តិ អក្ខរចិត្តតាយ ចេវ

សរសម្បត្តិយា ច អត្តមនា ហុត្វា សាមណេរទហរភិក្ខុមាតុគាមមហាគហបតិកាទយោ “ឯស ធម្មកថិកោ”តិ សន្និបតិត្វា សោតុកាមា ភវិស្សន្តិ។

តតិយអនាគតភយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ចតុត្ថអនាគតភយសុត្តវណ្ណនា

៨០. ទសមេ **បញ្ចវិធេន សំសគ្គេនា**តិ “សវនសំសគ្គោ, ទស្សនសំសគ្គោ, សមុល្លាបសំសគ្គោ, សម្ភោគសំសគ្គោ, កាយសំសគ្គោ”តិ ឯវំ វុត្តេន បញ្ចវិធេន សំសគ្គេន។ សំសជ្ជតិ ឯតេនាតិ សំសគ្គោ, រាគោ។ សវនហេតុកោ, សវនវសេន វា បវត្តោ សំសគ្គោ **សវនសំសគ្គោ**។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ **កាយសំសគ្គោ** បន កាយបរាមាសោ។ តេសុ បរេហិ វា កថិយមានំ រូបាទិសម្បត្តិំ អត្តនា វា សិតលបិតគីតសទ្ទំ សុណន្តស្ស សោតវិញ្ញាណវីថិវសេន ឧប្បន្នោ រាគោ **សវនសំសគ្គោ** នាម។ វិសភាគរូបំ ឱលោកេន្តស្ស បន ចក្ខុវិញ្ញាណវីថិវសេន ឧប្បន្នោ រាគោ **ទស្សនសំសគ្គោ** នាម។ អញ្ញមញ្ញអាលាបសល្លាបវសេន ឧប្បន្នរាគោ **សមុល្លាបសំសគ្គោ** នាម។ ភិក្ខុនោ ភិក្ខុនិយា សន្តកំ, ភិក្ខុនិយា ភិក្ខុស្ស សន្តកំ គហេត្វា បរិភោគករណវសេន ឧប្បន្នរាគោ **សម្ភោគសំសគ្គោ** នាម។ ហត្ថគ្គាហាទិវសេន ឧប្បន្នោ រាគោ **កាយសំសគ្គោ** នាម។

អនេកវិហិតន្តិ អន្នសន្និធិបានសន្និធិវត្ថសន្និធិយានសន្និធិសយនសន្និធិគន្ធសន្និធិ- អាមិសសន្និធិវសេន អនេកប្បការំ។ **សន្និធិកតស្សា**តិ ឯតេន “សន្និធិការបរិភោគ”ន្តិ (ធ. ស. តិកមាតិកា ១០) ឯត្ថ ការ-សទ្ទស្ស កម្មត្ថតំ ទស្សេតិ។ យថា វា “អាចយំ គាមិនោ”តិ វត្តព្ពេ អនុនាសិកលោបេន “អាចយគាមិនោ”តិ និទ្ទេសោ កតោ, ឯវំ “សន្និធិការំ បរិភោគ”ន្តិ វត្តព្ពេ អនុនាសិកលោបេន “**សន្និធិការបរិភោគ**”ន្តិ វុត្តំ, សន្និធិំ កត្វា បរិភោគន្តិ អត្ថោ។

“សន្និធិកតស្ស បរិភោគ”ន្តិ ឯត្ថ (ទី. និ. អដ្ឋ. ១.១២) បន ទុវិធា កថា វិនយវសេន សល្លេខវសេន ច។ វិនយវសេន តាវ យំ កិញ្ចិ អន្នំ អជ្ជ បដិគ្គហិតំ អបរជ្ជុ សន្និធិការំ ហោតិ, តស្ស បរិភោគេ បាចិត្តិយំ។ អត្តនា លទ្ធំ បន សាមណេរានំ ទត្វា តេហិ លទ្ធំ វា ឋបេត្វា ទុតិយទិវសេ ភុញ្ជិតុំ វដ្ដតិ, សល្លេខោ បន ន ហោតិ។ បានសន្និធិម្ហិបិ ឯសេវ នយោ។ វត្ថសន្និធិម្ហិ អនធិដ្ឋិតាវិកប្បិតំ សន្និធិ ច ហោតិ, សល្លេខញ្ច កោបេតិ។ អយំ និប្បរិយាយកថា។ បរិយាយតោ បន តិចីវរសន្តុដ្ឋេន ភវិតព្ពំ, ចតុត្ថំ លភិត្វា អញ្ញស្ស ទាតព្ពំ។ សចេ យស្ស កស្សចិ ទាតុំ ន សក្កោតិ, យស្ស បន ទាតុកាមោ ហោតិ, សោ ឧទ្ទេសត្ថាយ វា បរិបុច្ឆត្ថាយ វា គតោ, អាគតមត្តេ ទាតព្ពំ, អទាតុំ ន វដ្ដតិ។ ចីវរេ បន អប្បហោន្តេ, សតិយា វា បច្ចាសាយ អនុញ្ញាតកាលំ ឋបេតុំ វដ្ដតិ។ សូចិសុត្តចីវរការកានំ អលាភេ តតោបិ វិនយកម្មំ កត្វា ឋបេតុំ វដ្ដតិ “ឥមស្មិំ ជិណ្ណេ បុន ឦទិសំ កុតោ លភិស្សាមី”តិ បន ឋបេតុំ ន វដ្ដតិ, សន្និធិ ច ហោតិ, សល្លេខញ្ច កោបេតិ។

យានសន្និធិម្ហិ **យានំ** នាម វយ្ហំ រថោ សកដំ សន្ទមានិកា បាដង្កីតិ។ ន បនេតំ បព្ពជិតស្ស យានំ, ឧបាហនំ បន យានំ។ ឯកភិក្ខុស្ស ហិ ឯកោ អរញ្ញវាសត្ថាយ, ឯកោ ធោតបាទកត្ថាយាតិ ឧក្កំសតោ ទ្វេ ឧបាហនសង្ឃាដកា វដ្ដន្តិ, តតិយំ លភិត្វា អញ្ញស្ស ទាតព្ពោ។ “ឥមស្មិំ ជិណ្ណេ អញ្ញំ កុតោ លភិស្សាមី”តិ ឋបេតុំ ន វដ្ដតិ, សន្និធិ ច ហោតិ, សល្លេខញ្ច កោបេតិ។ សយនសន្និធិម្ហិ **សយន**ន្តិ មញ្ចោ។ ឯកស្ស ភិក្ខុនោ ឯកោ សយនគព្ភេ, ឯកោ ទិវាដ្ឋានេតិ ឧក្កំសតោ ទ្វេ មញ្ចា វដ្ដន្តិ។ តតោ ឧត្តរិំ លភិត្វា អញ្ញស្ស ភិក្ខុនោ, គណស្ស វា ទាតព្ពោ, អទាតុំ ន វដ្ដតិ, សន្និធិ ចេវ ហោតិ, សល្លេខោ ច កុប្បតិ។ គន្ធសន្និធិម្ហិ ភិក្ខុនោ កណ្ឌុកច្ឆុឆវិទោសាទិអាពាធេ សតិ គន្ធា វដ្ដន្តិ។ គន្ធត្ថិកេន គន្ធញ្ច អាហរាបេត្វា តស្មិំ រោគេ វូបសន្តេ អញ្ញេសំ វា អាពាធិកានំ ទាតព្ពំ, ទ្វារេ បញ្ចង្គុលិឃរធូបនាទីសុ វា ឧបនេតព្ពំ។ “បុន រោគេ សតិ ភវិស្សតី”តិ ឋបេតុំ ន វដ្ដតិ, គន្ធសន្និធិ ច ហោតិ, សល្លេខញ្ច កោបេតិ។

អាមិសន្តិ វុត្តាវសេសំ ទដ្ឋព្ពំ។ សេយ្យថិទំ – ឥធេកច្ចោ ភិក្ខុ “តថារូបេ កាលេ ឧបការាយ ភវិស្សន្តី”តិ តិលតណ្ឌុលមុគ្គមាសនាឡិកេរលោណមច្ឆសប្បិតេលកុលាលភាជនាទីនិ អាហរាបេត្វា ឋបេតិ។ សោ វស្សកាលេ កាលស្សេវ សាមណេរេហិ យាគុំ បចាបេត្វា បរិភុញ្ជិត្វា “សាមណេរ ឧទកកទ្ទមេ ទុក្ខំ គាមំ បវិសិតុំ, គច្ឆ អសុកកុលំ គន្ត្វា មយ្ហំ វិហារេ និសិន្នភាវំ អារោចេហិ, អសុកកុលតោ ទធិអាទីនិ អាហរា”តិ បេសេតិ។ ភិក្ខូហិ “កឹ, ភន្តេ , គាមំ បវិសិស្សាមា”តិ វុត្តេបិ “ទុប្បវេសោ, អាវុសោ, ឥទានិ គាមោ”តិ វទតិ។ តេ “ហោតុ, ភន្តេ, អច្ឆថ តុម្ហេ, មយំ ភិក្ខំ បរិយេសិត្វា អាហរិស្សាមា”តិ គច្ឆន្តិ។ អថ សាមណេរោ ទធិអាទីនិ អាហរិត្វា ភត្តញ្ច ព្យញ្ជនញ្ច សម្បាទេត្វា ឧបនេតិ, តំ ភុញ្ជន្តស្សេវ ឧបដ្ឋាកា ភត្តំ បហិណន្តិ, តតោបិ មនាបមនាបំ ភុញ្ជតិ។ អថ ភិក្ខូ បិណ្ឌបាតំ គហេត្វា អាគច្ឆន្តិ, តតោបិ មនាបមនាបំ ភុញ្ជតិយេវ។ ឯវំ ចតុមាសម្បិ វីតិនាមេតិ។ អយំ

វុច្ចតិ ភិក្ខុ មុណ្ឌកុដុម្ពិកជីវិកំ ជីវតិ, ន សមណជីវិកន្តិ។ ឯវរូបោ **អាមិសសន្និធិ** នាម ហោតិ។ ភិក្ខុនោ បន វសនដ្ឋានេ ឯកា តណ្ឌុលនាឡិ ឯកោ គុឡបិណ្ឌោ កុឌុវមត្តំ សប្បីតិ ឯត្តកំ និធេតុំ វដ្ដតិ អកាលេ សម្បត្តចោរានំ អត្ថាយ។ តេ ហិ ឯត្តកំ អាមិសបដិសន្ថារំ អលភន្តា ជីវិតា វោរោបេយ្យុំ, តស្មា សចេ ហិ ឯត្តកំ នត្ថិ, អាហរាបេត្វាបិ ឋបេតុំ វដ្ដតិ។ អផាសុកកាលេ ច យទេត្ថ កប្បិយំ, តំ អត្តនាបិ បរិភុញ្ជិតុំ វដ្ដតិ។ កប្បិយកុដិយំ បន ពហុំ ឋបេន្តស្សបិ សន្និធិ នាម នត្ថិ។

ចតុត្ថអនាគតភយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

យោធាជីវវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

(៩) ៤. ថេរវគ្គោ

១-២. វជ្ជនីយសុត្តាទិវណ្ណនា

៨១-៨២. ចតុត្ថស្ស បឋមំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ ទុតិយេ គុណមក្ខនាយ បវត្តោបិ អត្តនោ ការកំ គូថេន បហរន្តំ គូថោ វិយ បឋមតរំ មក្ខេតីតិ មក្ខោ, សោ ឯតស្ស អត្ថីតិ **មក្ខី**។ បឡាសតីតិ បឡាសោ, បរស្ស គុណេ ឌំសិត្វា វិយ អបនេតីតិ អត្ថោ។ សោ ឯតស្ស អត្ថីតិ **បឡាសី**។ បឡាសី បុគ្គលោ ហិ ទុតិយស្ស ធុរំ ន ទេតិ, សម្បសារេត្វា តិដ្ឋតិ។ តេនាហ **“យុគគ្គាហលក្ខណេន បឡាសេន សមន្នាគតោ”**តិ។

វជ្ជនីយសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. កុហកសុត្តវណ្ណនា

៨៣. តតិយេ **តីហិ កុហនវត្ថូហី**តិ សាមន្តជប្បនឥរិយាបថសន្និស្សិតបច្ចយប្បដិសេវនភេទតោ តិប្បភេទេហិ កុហនវត្ថូហិ។ តិវិធេន កុហនវត្ថុនា លោកំ កុហយតិ វិម្ហាបយតិ “អហោ អច្ឆរិយបុរិសោ”តិ អត្តនិ បរេសំ វិម្ហយំ ឧប្បាទេតីតិ **កុហកោ**។ លាភសក្ការត្ថិកោ ហុត្វា លបតិ អត្តានំ ទាយកំ វា ឧក្ខិបិត្វា យថា សោ កិញ្ចិ ទទាតិ, ឯវំ ឧក្កាចេត្វា កថេតីតិ **លបកោ**។ និមិត្តំ សីលំ តស្សាតិ **នេមិត្តិកោ,** និមិត្តេន វា ចរតិ, និមិត្តំ វា ករោតីតិ នេមិត្តិកោ។ **និមិត្ត**ន្តិ ច បរេសំ បច្ចយទានសញ្ញុប្បាទកំ កាយវចីកម្មំ វុច្ចតិ ។ និប្បេសោ សីលមស្សាតិ **និប្បេសិកោ**។ និប្បិសតីតិ វា និប្បេសោ, និប្បេសោយេវ **និប្បេសិកោ។ និប្បេសោ**តិ ច សឋបុរិសោ វិយ លាភសក្ការត្ថំ អក្កោសនុប្បណ្ឌនបរបិដ្ឋិមំសិកតាទិ។

កុហកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦-៧. បដិសម្ភិទាប្បត្តសុត្តាទិវណ្ណនា

៨៦-៨៧. ឆដ្ឋេ បដិសម្ភិទាសុ យំ វត្តព្ពំ, តំ ហេដ្ឋា វុត្តមេវ។ **ឧច្ចាវចានី**តិ ឧច្ចនីចានិ។ តេនាហ **“មហន្តខុទ្ទកានី”តិ។ កឹករណីយានី**តិ “កឹ ករោមី”តិ ឯវំ វត្វា កត្តព្ពកម្មានិ។ តត្ថ **ឧច្ចកម្មានិ** នាម ចីវរស្ស ករណំ, រជនំ, ចេតិយេ សុធាកម្មំ, ឧបោសថាគារចេតិយឃរពោធិឃរេសុ កត្តព្ពកម្មន្តិ ឯវមាទិ។ **អវចកម្មំ** នាម បាទធោវនមក្ខនាទិ ខុទ្ទកកម្មំ។ **តត្រុបាយាសា**តិ តត្រុបគមនិយា, តត្រ តត្រ មហន្តេ ខុទ្ទកេ ច កម្មេ សាធនវសេន ឧបគច្ឆន្តិយាតិ អត្ថោ។ តស្ស តស្ស កម្មស្ស និប្ផាទនេ សមត្ថាយាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **តត្រ, បាយាយា**តិ វា តត្រ តត្រ កម្មេ សាធេតព្ពេ ឧបាយភូតាយ។ **អលំ កាតុ**ន្តិ កាតុំ សមត្ថោ ហោតិ។ **អលំ សំវិធាតុ**ន្តិ វិចារេតុំ សមត្ថោ។ សត្តមំ ឧត្តានមេវ។

បដិសម្ភិទាប្បត្តសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. ថេរសុត្តវណ្ណនា

៨៨. អដ្ឋមេ **ថិរភាវប្បត្តោ**តិ សាសនេ ថិរភាវំ អនិវត្តិភាវំ បត្តោ។ បព្ពជិតោ ហុត្វា ពហូ រត្តិយោ ជានាតីតិ **រត្តញ្ញូ**។ តេនាហ **“បព្ពជិតទិវសតោ បដ្ឋាយា”**តិអាទិ។ **ញាតោ**តិ អយថាភូតគុណេហិ ចេវ យថាភូតគុណេហិ ច សមុគ្គតោ។ យសោ ឯតស្ស អត្ថីតិ **យសស្សី,** យសំ សិតោ និស្សិតោ វា **យសស្សី**។ តេនាហ **“យសនិស្សិតោ”**តិ។ អសតំ អសាធូនំ ធម្មា **អសទ្ធម្មា,** អសន្តា វា អសុន្ទរា គារយ្ហា លាមកា ធម្មាតិ **អសទ្ធម្មា**។ វិបរិយាយេន **សទ្ធម្មា** វេទិតព្ពា។

ថេរសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. បឋមសេខសុត្តវណ្ណនា

៨៩. នវមេ អារមិតព្ពដ្ឋេន កម្មំ អារាមោ ឯតស្សាតិ កម្មារាមោ, តស្ស ភាវោ **កម្មារាមតា**។ តត្ថ **កម្ម**ន្តិ ឥតិកត្តព្ពំ កម្មំ វុច្ចតិ។ សេយ្យថិទំ – ចីវរវិចារណំ ចីវរកម្មករណំ ឧបត្ថម្ភនំ បត្តត្ថវិកអំសពទ្ធកកាយពន្ធនធម្មករណអាធារកបាទកថលិកសម្មជ្ជនិអាទីនំ ករណន្តិ។ ឯកច្ចោ ហិ ឯតានិ ករោន្តោ សកលទិវសំ

ឯតានេវ ករោតិ, តំ សន្ធាយេស បដិក្ខេបោ។ យោ បន ឯតេសំ ករណវេលាយមេវ តានិ ករោតិ, ឧទ្ទេសវេលាយ ឧទ្ទេសំ គណ្ហាតិ, សជ្ឈាយវេលាយ សជ្ឈាយតិ, ចេតិយង្គណវត្តវេលាយ ចេតិយង្គណវត្តំ ករោតិ, មនសិការវេលាយ មនសិការំ ករោតិ, ន សោ កម្មារាមោ នាម។ **ភស្សារាមតា**តិ ឯត្ថ យោ ឥត្ថិវណ្ណបុរិសវណ្ណាទិវសេន អាលាបសល្លាបំ ករោន្តោយេវ ទិវសញ្ច រត្តិញ្ច វីតិនាមេតិ, ឯវរូបោ ភស្សេ បរិយន្តការី ន ហោតិ, អយំ ភស្សារាមោ នាម។ យោ បន រត្តិម្បិ ទិវសម្បិ ធម្មំ កថេតិ, បញ្ហំ វិស្សជ្ជេតិ, អយំ អប្បភស្សោ ភស្សេ បរិយន្តការីយេវ។ កស្មា? “សន្និបតិតានំ វោ, ភិក្ខវេ, ទ្វយំ ករណីយំ ធម្មី វា កថា, អរិយោ វា តុណ្ហីភាវោ”តិ (ម. និ. ១.២៧៣; ឧទា. ១២, ២៨, ២៩) វុត្តត្តា។

និទ្ទារាមតាតិ ឯត្ថ យោ គច្ឆន្តោបិ និសិន្នោបិ និបន្នោបិ ថិនមិទ្ធាភិភូតោ និទ្ទាយតិយេវ, អយំ និទ្ទារាមោ នាម។ យស្ស បន ករជកាយេ គេលញ្ញេន ចិត្តំ ភវង្គេ ឱតរតិ, នាយំ និទ្ទារាមោ។ តេនេវាហ – “អភិជានាមិ ខោ បនាហំ, អគ្គិវេស្សន, គិម្ហានំ បច្ឆិមេ មាសេ បច្ឆាភត្តំ បិណ្ឌបាតប្បដិក្កន្តោ ចតុគ្គុណំ សង្ឃាដិំ បញ្ញាបេត្វា ទក្ខិណេន បស្សេន សតោ សម្បជានោ និទ្ទំ ឱក្កមិតា”តិ (ម. និ. ១.៣៨៧)។ **សង្គណិការាមតា**តិ ឯត្ថ យោ ឯកស្ស ទុតិយោ, ទ្វិន្នំ តតិយោ, តិណ្ណំ ចតុត្ថោតិ ឯវំ សំសដ្ឋោវ វិហរតិ, ឯកកោ អស្សាទំ ន លភតិ, អយំ សង្គណិការាមោ។ យោ បន ចតូសុ ឥរិយាបថេសុ ឯកកោវ អស្សាទំ លភតិ, នាយំ សង្គណិការាមោ វេទិតព្ពោ។ សេខានំ បដិលទ្ធគុណស្ស បរិហានាសម្ភវតោ “**ឧបរិគុណេហី**”តិអាទិ វុត្តំ។

បឋមសេខសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ទុតិយសេខសុត្តវណ្ណនា

៩០. ទសមេ **អតិបាតោវា**តិ សព្ពរត្តិំ និទ្ទាយិត្វា ពលវបច្ចូសេ កោដិសម្មុញ្ជនិយា ថោកំ សម្មជ្ជិត្វា មុខំ ធោវិត្វា យាគុភិក្ខត្ថាយ បាតោវ បវិសតិ។ **តំ អតិក្កមិត្វា**តិ គិហិសំសគ្គវសេន កាលំ វីតិនាមេន្តោ មជ្ឈន្ហិកសមយំ អតិក្កមិត្វា បក្កមតិ។ បាតោយេវ ហិ គាមំ បវិសិត្វា យាគុំ អាទាយ អាសនសាលំ គន្ត្វា បិវិត្វា ឯកស្មិំ ឋានេ និបន្នោ និទ្ទាយិត្វា មនុស្សានំ ភោជនវេលាយ “បណីតភិក្ខំ លភិស្សាមី”តិ ឧបកដ្ឋេ មជ្ឈន្ហិកេ ឧដ្ឋាយ ធម្មករណេន ឧទកំ គហេត្វា អក្ខីនិ បុញ្ឆិត្វា បិណ្ឌាយ ចរិត្វា យាវទត្ថំ ភុញ្ជិត្វា គិហិសំសដ្ឋោ កាលំ វីតិនាមេត្វា មជ្ឈន្ហេ វីតិវត្តេ បដិក្កមតិ។

អប្បិច្ឆកថាតិ, “អាវុសោ, អត្រិច្ឆតា បាបិច្ឆតាតិ ឥមេ ធម្មា បហាតព្ពា”តិ តេសុ អាទីនវំ ទស្សេត្វា “ឯវរូបំ អប្បិច្ឆតំ សមាទាយ វត្តិតព្ព”ន្តិអាទិនយប្បវត្តា កថា។ ***តីហិ វិវេកេហី***តិ កាយវិវេកោ, ចិត្តវិវេកោ, ឧបធិវិវេកោតិ ឥមេហិ តីហិ វិវេកេហិ។ តត្ថ ឯកោ គច្ឆតិ, ឯកោ តិដ្ឋតិ, ឯកោ និសីទតិ, ឯកោ សេយ្យំ កប្បេតិ, ឯកោ គាមំ បិណ្ឌាយ បវិសតិ, ឯកោ បដិក្កមតិ, ឯកោ ចង្កមំ អធិដ្ឋាតិ, ឯកោ ចរតិ, ឯកោ វិហរតីតិ អយំ **កាយវិវេកោ** នាម។ អដ្ឋ សមាបត្តិយោ បន **ចិត្តវិវេកោ** នាម។ និព្ពានំ **ឧបធិវិវេកោ** នាម។ វុត្តម្បិ ហេតំ – “កាយវិវេកោ ច វិវេកដ្ឋកាយានំ នេក្ខម្មាភិរតានំ, ចិត្តវិវេកោ ច បរិសុទ្ធចិត្តានំ បរមវោទានប្បត្តានំ, ឧបធិវិវេកោ ច និរុបធីនំ បុគ្គលានំ វិសង្ខារគតាន”ន្តិ (មហានិ. ៥៧)។ **ទុវិធំ *វីរិយ***ន្តិ កាយិកំ, ចេតសិកញ្ច វីរិយំ។ **សីល**ន្តិ ចតុបារិសុទ្ធិសីលំ។ **សមាធិ**ន្តិ វិបស្សនាបាទកា អដ្ឋ សមាបត្តិយោ។ **វិមុត្តិកថា**តិ វា អរិយផលំ អារព្ភ បវត្តា កថា។ សេសំ ឧត្តានមេវ។

ទុតិយសេខសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ថេរវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

(១០) ៥. កកុធវគ្គោ

១-១០. បឋមសម្បទាសុត្តាទិវណ្ណនា

៩១-១០០. បញ្ចមស្ស បឋមេ ទុតិយេ ច នត្ថិ វត្តព្ពំ។ តតិយេ អាជាននតោ **អញ្ញា**, ឧបរិមគ្គបញ្ញា ហេដ្ឋិមមគ្គេន ញាតបរិញ្ញាយ ឯវ ជាននតោ។ តស្សា បន ផលភាវតោ មគ្គផលបញ្ញា តំសហគតា សម្មាសង្កប្បាទយោ ច តថ "អញ្ញា"តិ វុត្តា។ អញ្ញាយ ព្យាករណានិ **អញ្ញាព្យាករណានិ**។ តេនេវាហ "**អញ្ញាព្យាករណានីតិ អរហត្តព្យាករណានិ**"តិ។ **អធិគតមានេនា**តិ អប្បត្តេ បត្តសញ្ញី, អនធិគតេ អធិគតសញ្ញី ហុត្វា អធិគតំ មយាតិ មានេន។ ចតុត្ថាទីនិ ឧត្តានត្ថានេវ។

បឋមសម្បទាសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

កកុធវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទុតិយបណ្ណាសកំ និដ្ឋិតំ។

៣. តតិយបណ្ណាសកំ

(១១) ១. ផាសុវិហារវគ្គោ

១-៤. សារជ្ជសុត្តាទិវណ្ណនា

១០១-៤. តតិយស្ស បឋមេ នត្ថិ វត្តព្ពំ។ ទុតិយេ បិណ្ឌបាតាទិអត្ថាយ ឧបសង្កមិតុំ យុត្តដ្ឋានំ គោចរោ, វេសិយា គោចរោ អស្សាតិ **វេសិយាគោចរោ**, មិត្តសន្ថវវសេន ឧបសង្កមិតព្ពដ្ឋានន្តិ អត្ថោ។ វេសិយា នាម រូបូបជីវិនិយោ, តា មិត្តសន្ថវវសេន ន ឧបសង្កមិតព្ពា សមណភាវស្ស អន្តរាយករត្តា, បរិសុទ្ធាសយស្សាបិ គរហាហេតុតោ, តស្មា ទក្ខិណាទានវសេន សតី ឧបដ្ឋបេត្វា ឧបសង្កមិតព្ពំ។ **វិធវា** វុច្ចន្តិ មតបតិកា, បវុត្ថបតិកា វា។ **ថុល្លកុមារិយោ**តិ មហល្លិកា អនិវិទ្ធា កុមារិយោ។ **បណ្ឌកា**តិ នបុំសកា។ តេ ហិ ឧស្សន្នកិលេសា អវូបសន្តបរិឡាហា លោកាមិសនិស្សិតកថាពហុលា, តស្មា ន ឧបសង្កមិតព្ពា។ **ភិក្ខុនិយោ** នាម ឧស្សន្នព្រហ្មចរិយា។ តថា **ភិក្ខូបិ**។ អញ្ញមញ្ញំ វិសភាគវត្ថុភាវតោ សន្ថវវសេន ឧបសង្កមនេ កតិបាហេនេវ ព្រហ្មចរិយន្តរាយោ សិយា, តស្មា ន ឧបសង្កមិតព្ពា, គិលានបុច្ឆនាទិវសេន ឧបសង្កមនេ សតោការិនា ភវិតព្ពំ។ តតិយចតុត្ថានិ ឧត្តានត្ថានេវ។

សារជ្ជសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ផាសុវិហារសុត្តវណ្ណនា

១០៥. បញ្ចមេ មេត្តា ឯតស្ស អត្ថីតិ មេត្តំ, តំសមុដ្ឋានំ កាយកម្មំ **មេត្តំ កាយកម្មំ**។ ឯស នយោ សេសទ្វយេបិ។ **អាវី**តិ បកាសនំ។ បកាសភាវោ ចេត្ថ យំ ឧទ្ទិស្ស តំ កាយកម្មំ ករីយតិ, តស្ស សម្មុខភាវតោតិ អាហ **“សម្មុខា”**តិ។ **រហោ**តិ អប្បកាសំ។ អប្បកាសតា ច យំ ឧទ្ទិស្ស តំ កាយកម្មំ ករីយតិ, តស្ស អបច្ចក្ខភាវតោតិ អាហ **“បរម្មុខា”**តិ។ ឥមានិ មេត្តកាយកម្មាទីនិ ភិក្ខូនំ វសេន អាគតានិ គេហស្សេន គិហីសុបិ លព្ភន្តិយេវ។ ភិក្ខូនញ្ហិ មេត្តចិត្តេន អាភិសមាចារិកបូរណំ មេត្តំ កាយកម្មំ នាម។ គិហីនំ ចេតិយវន្ទនត្ថាយ ពោធិវន្ទនត្ថាយ សង្ឃនិមន្តនត្ថាយ គមនំ គាមំ បិណ្ឌាយ បវិដ្ឋេ ភិក្ខូ ទិស្វា បច្ចុគ្គមនំ បត្តប្បដិគ្គហណំ អាសនបញ្ញាបនំ អនុគមនន្តិ ឯវមាទិកំ មេត្តំ កាយកម្មំ នាម។ ភិក្ខូនំ មេត្តចិត្តេន អាចារបញ្ញត្តិសិក្ខាបនំ កម្មដ្ឋានកថនំ ធម្មទេសនា តេបិដកម្បិ ពុទ្ធវចនំ មេត្តំ វចីកម្មំ នាម។ គិហីនំ “ចេតិយវន្ទនាយ គច្ឆាម, ពោធិវន្ទនាយ គច្ឆាម, ធម្មស្សវនំ ករិស្សាម, ទីបមាលំ បុប្ផបូជំ ករិស្សាម, តីណិ សុចរិតានិ សមាទាយ វត្តិស្សាម, សលាកភត្តាទីនិ ទស្សាម, វស្សាវាសិកំ ទស្សាម, អជ្ជ សង្ឃស្ស ចត្តារោ បច្ចយេ ទស្សាម, សង្ឃំ និមន្តេត្វា ខាទនីយាទីនិ សំវិទហថ, អាសនានិ បញ្ញបេថ, បានីយំ ឧបដ្ឋបេថ, សង្ឃំ បច្ចុគ្គន្ត្វា អានេថ, បញ្ញត្តាសនេ និសីទាបេថ, ឆន្ទជាតា ឧស្សាហជាតា វេយ្យាវច្ចំ ករោថា”តិអាទិកថនកាលេ មេត្តំ វចីកម្មំ នាម។ ភិក្ខូនំ បាតោវ ឧដ្ឋាយ សរីរប្បដិជគ្គនំ កត្វា ចេតិយង្គណំ គន្ត្វា វត្តាទីនិ កត្វា វិវិត្តសេនាសនេ និសីទិត្វា “ឥមស្មិំ វិហារេ ភិក្ខូ សុខី ហោន្តុ អវេរា អព្យាបជ្ជា”តិ ចិន្តនំ មេត្តំ មនោកម្មំ នាម, គិហីនំ “អយ្យា សុខី ហោន្តុ អវេរា អព្យាបជ្ជា”តិ ចិន្តនំ មេត្តំ មនោកម្មំ នាម។

តត្ថ នវកានំ ចីវរកម្មាទីសុ សហាយភាវគមនំ សម្មុខា កាយកម្មំ នាម, ថេរានំ បន បាទធោវនសិញ្ចនពីជនទានាទិភេទម្បិ សព្ពំ សាមីចិកម្មំ សម្មុខា កាយកម្មំ នាម, ឧភយេហិបិ ទុន្និក្ខិត្តានំ ទារុភណ្ឌាទីនំ តេសុ អវញ្ញំ អកត្វា អត្តនា ទុន្និក្ខិត្តានំ វិយ បដិសាមនំ បរម្មុខា មេត្តំ កាយកម្មំ នាម។ “ទេវត្ថេរោ តិស្សត្ថេរោ”តិ វុត្តំ ឯវំ បគ្គយ្ហវចនំ សម្មុខា មេត្តំ វចីកម្មំ នាម, វិហារេ អសន្តំ បន បដិបុច្ឆន្តស្ស “កុហិំ អម្ហាកំ ទេវត្ថេរោ, កុហិំ អម្ហាកំ តិស្សត្ថេរោ, កទា នុ ខោ អាគមិស្សតី”តិ ឯវំ បិយវចនំ បរម្មុខា មេត្តំ វចីកម្មំ នាម។ មេត្តាសិនេហសិនិទ្ធានិ បន នយនានិ ឧម្មីលេត្វា បសន្នេន មុខេន ឱលោកនំ សម្មុខា មេត្តំ មនោកម្មំ នាម, “ទេវត្ថេរោ តិស្សត្ថេរោ អរោគោ ហោតុ អព្យាបជ្ជោ”តិ សមន្នាហរណំ បរម្មុខា មេត្តំ មនោកម្មំ នាម។ កាមញ្ចេត្ថ មេត្តាសិនេហសិនិទ្ធានំ នយនានំ ឧម្មីលនំ, បសន្នេន មុខេន ឱលោកនញ្ច មេត្តំ កាយកម្មមេវ។ យស្ស បន ចិត្តស្ស វសេន នយនានំ មេត្តាសិនេហសិនិទ្ធតា, មុខស្ស ច បសន្នតា, តំ សន្ធាយ វុត្តំ “មេត្តំ មនោកម្មំ នាមា”តិ។ សមាធិសំវត្តនប្បយោជនានិ **សមាធិសំវត្តនិកានិ**។

សមានសីលតំ គតោតិ តេសុ តេសុ ទិសាភាគេសុ វិហរន្តេហិ ភិក្ខូហិ សទ្ធិំ សមានសីលតំ គតោ។ **យាយ**ន្តិ យា អយំ មយ្ហញ្ចេវ តុម្ហាកញ្ច បច្ចក្ខភូតា។ **ទិដ្ឋី**តិ សម្មាទិដ្ឋិ។ **អរិយា**តិ និទ្ទោសា។ **និយ្យាតី**តិ វដ្ដទុក្ខតោ និស្សរតិ និគ្គច្ឆតិ។ សយំ និយ្យន្តីយេវ ហិ តំសមង្គិបុគ្គលំ វដ្ដទុក្ខតោ និយ្យាបេតីតិ វុច្ចតិ។ យា សត្ថុ អនុសិដ្ឋិ, តំ ករោតីតិ

តក្ករោ , តស្ស, យថានុសិដ្ឋំ បដិបជ្ជកស្សាតិ អត្ថោ។ **ទុក្ខក្ខយាយា**តិ សព្ពទុក្ខក្ខយត្ថំ។ **ទិដ្ឋិសាមញ្ញគតោ**តិ សមានទិដ្ឋិភាវំ ឧបគតោ។

ផាសុវិហារសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦-១០. អានន្ទសុត្តាទិវណ្ណនា

១០៦-១១០. ឆដ្ឋេ **អធិសីលេ**តិ និមិត្តត្ថេ ភុម្មំ, សីលនិមិត្តំ ន ឧបវទតិ ន និន្ទតីតិ អត្ថោ។ អត្តនិ កម្មេ ច អនុ អនុ បេក្ខតិ សីលេនាតិ **អត្តានុបេក្ខី**។ សត្តមាទីនិ ឧត្តានត្ថានេវ។

អានន្ទសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ផាសុវិហារវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

(១២) ២. អន្ធកវិន្ទវគ្គោ

១-៤. កុលូបកសុត្តាទិវណ្ណនា

១១១-១១៤. ទុតិយស្ស បឋមេ អសន្ថវេសុ កុលេសុ វិស្សាសោ ឯតស្សាតិ **អសន្ថវវិស្សាសី**។ អនិស្សរោ ហុត្វា វិកប្បេតិ សំវិទហតិ សីលេនាតិ **អនិស្សរវិកប្បី**។ វិស្សដ្ឋានិ វិសុំ ខិត្តានិ ភេទេន អវត្ថិតានិ កុលានិ យជនត្ថាយ ឧបសេវតិ សីលេនាតិ **វិស្សដ្ឋុបសេវី**។ ទុតិយាទីនិ ឧត្តានត្ថានេវ។

កុលូបកសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥-១៣. មច្ឆរិនីសុត្តាទិវណ្ណនា

១១៥-១២៣. បញ្ចមេ អាវាសមច្ឆរិយាទីនិ បញ្ច ឥធ ភិក្ខុនិយា វសេន អាគតានិ, ភិក្ខុស្ស វសេនបិ តានិ វេទិតព្ពានិ។ អាវាសមច្ឆរិយេន ហិ សមន្នាគតោ ភិក្ខុ អាគន្តុកំ ទិស្វា “ឯត្ថ ចេតិយស្ស វា សង្ឃស្ស វា បរិក្ខារោ ឋបិតោ”តិអាទីនិ វត្វា សង្ឃិកអាវាសំ ន ទេតិ។ កុលមច្ឆរិយេន សមន្នាគតោ ភិក្ខុ តេហិ តេហិ ការណេហិ អាទីនវំ ទស្សេត្វា អត្តនោ ឧបដ្ឋាកេ កុលេ អញ្ញេសំ បវេសម្បិ និវារេតិ។ លាភមច្ឆរិយេន សមន្នាគតោ សង្ឃិកម្បិ លាភំ មច្ឆរាយន្តោ យថា អញ្ញេ ន លភន្តិ, ឯវំ ករោតិ អត្តនា វិសមនិស្សិតតាយ ពលវនិស្សិតតាយ ច។ វណ្ណមច្ឆរិយេន សមន្នាគតោ អត្តនោ វណ្ណំ វណ្ណេតិ, បរេសំ វណ្ណេ “កឹ វណ្ណោ ឯសោ”តិ តំ តំ ទោសំ វទតិ។ **វណ្ណោ**តិ ចេត្ថ សរីរវណ្ណោបិ, គុណវណ្ណោបិ វេទិតព្ពោ។

ធម្មមច្ឆរិយេន សមន្នាគតោ – “ឥមំ ធម្មំ បរិយាបុណិត្វា ឯសោ មំ អភិភវិស្សតី”តិ អញ្ញស្ស ន ទេតិ។ យោ បន – “អយំ ឥមំ ធម្មំ ឧគ្គហេត្វា អញ្ញថា អត្ថំ វិបរិវត្តេត្វា នាសេស្សតី”តិ ធម្មានុគ្គហេន វា – “អយំ ឥមំ ធម្មំ ឧគ្គហេត្វា ឧទ្ធតោ ឧន្នឡោ អវូបសន្តចិត្តោ អបុញ្ញំ បសវិស្សតី”តិ បុគ្គលានុគ្គហេន វា ន ទេតិ, ន តំ មច្ឆរិយំ។ **ធម្មោ**តិ ចេត្ថ បរិយត្តិធម្មោ អធិប្បេតោ។ បដិវេធធម្មោ ហិ អរិយានំយេវ ហោតិ, តេ ច នំ ន មច្ឆរាយន្តិ មច្ឆរិយស្ស សព្ពសោ បហីនត្តាតិ តស្ស អសម្ភវោ ឯវ។ តត្ថ អាវាសមច្ឆរិយេន លោហគេហេ បច្ចតិ, យក្ខោ វា បេតោ វា ហុត្វា តស្សេវ អាវាសស្ស សង្ការំ សីសេន ឧក្ខិបិត្វា ចរតិ។ កុលមច្ឆរិយេន អប្បភោគោ ហោតិ។ លាភមច្ឆរិយេន គូថនិរយេ និព្ពត្តតិ, សង្ឃស្ស វា គណស្ស វា លាភំ មច្ឆរាយិត្វា បុគ្គលិកបរិភោគេន វា បរិភុញ្ជិត្វា យក្ខោ វា បេតោ វា មហាអជគរោ វា ហុត្វា និព្ពត្តតិ។ វណ្ណមច្ឆរិយេន ភវេសុ និព្ពត្តស្ស វណ្ណោ នាម ន ហោតិ។ ធម្មមច្ឆរិយេន កុក្កុឡនិរយេ និព្ពត្តតិ។ ឆដ្ឋាទីនិ ឧត្តានត្ថានេវ។

មច្ឆរិនីសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អន្ធកវិន្ទវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

(១៣) ៣. គិលានវគ្គោ

១២៤-១៣០. តតិយោ វគ្គោ ឧត្តានត្ថោយេវ។

(១៤) ៤. រាជវគ្គោ

១. បឋមចក្កានុវត្តនសុត្តវណ្ណនា

១៣១. ចតុត្ថស្ស បឋមេ **អត្ថញ្ញូ**តិ ហិតញ្ញូ។ ហិតបរិយាយោ ហេត្ថ អត្ថ-សទ្ទោ “អត្តត្ថោ បរត្ថោ”តិអាទីសុ (មហានិ. ៦៩; ចូឡនិ. មោឃរាជមាណវបុច្ឆានិទ្ទេសោ ៨៥; បដិ. ម. ៣.៥) វិយ។ យស្មា ចេស បរេសំ ហិតំ ជានន្តោ តេ អត្ថេនិ រញ្ជេតិ, តស្មា វុត្តំ **“រញ្ជិតុំ ជានាតី”**តិ។ **ទណ្ឌេ**តិ អបរាធានុរូបេ ទណ្ឌនេ។ **ពលម្ហី**តិ ពលកាយេ។ **បញ្ច អត្ថេ**តិ អត្តត្ថោ, បរត្ថោ, ឧភយត្ថោ, ទិដ្ឋធម្មិកោ អត្ថោ, សម្បរាយិកោ អត្ថោតិ ឯវំ បញ្ចប្បភេទេ អត្ថេ។ **ចត្តារោ ធម្មេ**តិ ចតុសច្ចធម្មេ, កាមរូបារូបលោកុត្តរភេទេ វា ចត្តារោ ធម្មេ។ បដិគ្គហណបរិភោគមត្តញ្ញុតាយ ឯវ បរិយេសនវិស្សជ្ជនមត្តញ្ញុតាបិ ពោធិតា ហោន្តីតិ **“បដិគ្គហណបរិភោគមត្តំ ជានាតិ”**ឥច្ចេវ វុត្តំ។

ឧត្តរតិ អតិក្កមតិ, អភិភវតីតិ វា ឧត្តរំ, នត្ថិ ឯត្ថ ឧត្តរន្តិ **អនុត្តរំ**។ អនតិសយំ, អប្បដិភាគំ វា អនេកាសុ ទេវមនុស្សបរិសាសុ អនេកសតក្ខត្តុំ តេសំ អរិយសច្ចប្បដិវេធសម្បាទនវសេន បវត្តា ភគវតោ ធម្មទេសនា **ធម្មចក្កំ**។ អបិច សព្ពបឋមំ អញ្ញាតកោណ្ឌញ្ញប្បមុខាយ អដ្ឋារសបរិសគណាយ ព្រហ្មកោដិយា ចតុសច្ចស្ស បដិវេធវិធាយិនី យា ធម្មទេសនា, តស្សា សាតិសយា ធម្មចក្កសមញ្ញា។ តត្ថ សតិបដ្ឋានាតិធម្មោ ឯវ បវត្តនដ្ឋេន ចក្កន្តិ **ធម្មចក្កំ។ ចក្ក**ន្តិ វា អាណា ធម្មតោ អនបេតត្តា, ធម្មញ្ច តំ ចក្កញ្ចាតិ **ធម្មចក្កំ**។ ធម្មេន ញាយេន ចក្កន្តិបិ **ធម្មចក្កំ**។ យថាហ “ធម្មញ្ច បវត្តេតិ ចក្កញ្ចាតិ ធម្មចក្កំ, ចក្កញ្ច បវត្តេតិ ធម្មញ្ចាតិ ធម្មចក្កំ, ធម្មេន បវត្តេតីតិ ធម្មចក្ក”ន្តិអាទិ (បដិ. ម. ២.៤០-៤១)។ **អប្បដិវត្តិយ**ន្តិ ធម្មិស្សរស្ស ភគវតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស ធម្មចក្កស្ស អនុត្តរភាវតោ អប្បដិសេធនីយំ។ កេហិ បន អប្បដិវត្តិយន្តិ អាហ – **“សមណេន វា”**តិអាទិ។ តត្ថ **សមណេនា**តិ បព្ពជ្ជំ ឧបគតេន។ **ព្រាហ្មណេនា**តិ ជាតិព្រាហ្មណេន។ សាសនបរមត្ថសមណព្រាហ្មណានញ្ហិ បដិលោមចិត្តំយេវ នត្ថិ។ **ទេវេនា**តិ កាមាវចរទេវេន។ **កេនចី**តិ យេន កេនចិ អវសិដ្ឋបារិសជ្ជេន។ ឯត្តាវតា អដ្ឋន្នម្បិ បរិសានំ អនវសេសបរិយាទានំ ទដ្ឋព្ពំ។ **លោកស្មិ**ន្តិ សត្តលោកេ។

បឋមចក្កានុវត្តនសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ទុតិយចក្កានុវត្តនសុត្តវណ្ណនា

១៣២. ទុតិយេ **ចក្កវត្តិវត្ត**ន្តិ ទសវិធំ, ទ្វាទសវិធំ វា ចក្កវត្តិភាវាវហំ វត្តំ។ តត្ថ អន្តោជនស្មឹ ពលកាយេ ធម្មិកាយេវ រក្ខាវរណគុត្តិយា សំវិធានំ, ខត្តិយេសុ, អនុយន្តេសុ, ព្រាហ្មណគហបតិកេសុ, នេគមជានបទេសុ, សមណព្រាហ្មណេសុ, មិគបក្ខីសុ, អធម្មិកបដិក្ខេបោ, អធនានំ ធនានុប្បទានំ, សមណព្រាហ្មណេ ឧបសង្កមិត្វា បញ្ហបុច្ឆនន្តិ ឥទំ ទសវិធំ ចក្កវត្តិវត្តំ។ ឥទមេវ ច គហបតិកេ បក្ខិជាតេ ច វិសុំ កត្វា គហណវសេន ទ្វាទសវិធំ។ **បិតរា បវត្តិតមេវ អនុប្បវត្តេតី**តិ ទសវិធំ វា ទ្វាទសវិធំ វា ចក្កវត្តិវត្តំ បូរេត្វា និសិន្នស្ស បុត្តស្ស អញ្ញំ បាតុភវតិ, សោ តំ បវត្តេតិ។ រតនមយត្តា បន សទិសដ្ឋេន តទេវេតន្តិ កត្វា “បិតរា បវត្តិត”ន្តិ វុត្តំ។ យស្មា វា សោ “អប្បោស្សុក្កោ, ត្វំ ទេវ, ហោហិ, អហមនុសាសិស្សាមី”តិ អាហ។ តស្មា បិតរា បវត្តិតំ អាណាចក្កំ អនុប្បវត្តេតិ នាមាតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ យញ្ហិ អត្តនោ បុញ្ញានុភាវសិទ្ធំ ចក្ករតនំ, តំ និប្បរិយាយតោ តេន បវត្តិតំ នាម, នេតរន្តិ បឋមនយោ វុត្តោ។ យស្មា បវត្តិតស្សេវ អនុវត្តនំ, បឋមនយោ ច តំសទិសេ តព្ពោហារវសេន វុត្តោតិ តំ អនាទិយិត្វា ទុតិយនយោ វុត្តោ។

ទុតិយចក្កានុវត្តនសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. យស្សំទិសំសុត្តវណ្ណនា

១៣៤. ចតុត្ថេ **“ឧភតោ សុជាតោ”**តិ ឯត្តកេ វុត្តេ យេហិ កេហិចិ ទ្វីហិ ភាគេហិ សុជាតតា បញ្ញាបេយ្យ, សុជាត-សទ្ទោ ច “សុជាតោ ចារុទស្សនោ”តិអាទីសុ (ម. និ. ២.៣៩៩; សុ. និ. ៥៥៣; ថេរគា. ៨១៨) អារោហសម្បត្តិបរិយាយោតិ ជាតិវសេន សុជាតតំ វិភាវេតុំ **“មាតិតោ ច បិតិតោ ចា”**តិ វុត្តំ។ អនោរសបុត្តវសេនបិ លោកេ មាតុបិតុសមញ្ញា ទិស្សតិ, ឥធ បន សា ឱរសបុត្តវសេន ឥច្ឆិតាតិ ទស្សេតុំ **“សំសុទ្ធគ្គហណិកោ”**តិ វុត្តំ។ គព្ភំ គណ្ហាតិ ធារេតីតិ **គហណី**, គព្ភាសយសញ្ញិតោ មាតុកុច្ឆិប្បទេសោ។ តេនាហ **“សំសុទ្ធាយ មាតុកុច្ឆិយា សមន្នាគតោ”**តិ។ យថាភុត្តស្ស អាហារស្ស វិបាចនវសេន គណ្ហនតោ អឆឌ្ឌនតោ

គហណី, តេជោធាតុ។ បិតា ច មាតា ច បិតរោ។ បិតូនំ បិតរោ បិតាមហា។ តេសំ យុគោ បិតាមហយុគោ, តស្មា **យាវ សត្តមា បិតាមហយុគា**, បិតាមហទ្វន្ទាតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ ឯវញ្ហិ បិតាមហគ្គហណេនេវ មាតាមហោបិ គហិតោតិ សោ អដ្ឋកថាយំ វិសុំ ន ឧទ្ធតោ។ យុគ-សទ្ទោ ចេត្ថ ឯកសេសនយេន ទដ្ឋព្ពោ "យុគោ ច យុគោ ច យុគោ"តិ។ ឯវញ្ហិ តត្ថ តត្ថ ទ្វិន្នំ គហិតមេវ ហោតិ។ តេនាហ "**តតោ ឧទ្ធំ សព្ពេបិ បុព្ពបុរិសា បិតាមហគ្គហណេនេវ គហិតា**"តិ។ បុរិសគ្គហណញ្ចេត្ថ ឧក្កដ្ឋនិទ្ទេសវសេន កតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឯវញ្ហិ "មាតិតោ"តិ បាឡិវចនំ សមត្ថិតំ ហោតិ។

អក្ខិត្តោតិ អប្បត្តក្ខេបោ។ **អនវក្ខិត្តោ**តិ សម្បត្តវិវាទាទីសុ ន អវក្ខិត្តោ ន ឆឌ្ឌិតោ។ ជាតិវាទេនាតិ ហេតុម្ហិ ករណវចនន្តិ ទស្សេតុំ "**កេន ការណេនា**"តិអាទិ វុត្តំ។ ឯត្ថ ច "ឧភតោ...បេ.... បិតាមហយុគា"តិ ឯតេន ខត្តិយស្ស យោនិទោសាភាវោ ទស្សិតោ សំសុទ្ធគ្គហណិកភាវកិត្តនតោ។ "អក្ខិត្តោ"តិ ឥមិនា កិរិយាបរាធាភាវោ។ កិរិយាបរាធេន ហិ សត្តា ខេបំ បាបុណន្តិ។ "អនុបក្កុដ្ឋោ"តិ ឥមិនា អយុត្តសំសគ្គាភាវោ។ អយុត្តសំសគ្គញ្ហិ បដិច្ច សត្តា អក្កោសំ លភន្តិ។

អឌ្ឍតា នាម វិភវសម្បន្នតា, សា តំ តំ ឧបាទាយុបាទាយ វុច្ចតីតិ អាហ "**យោ កោចិ អត្តនោ សន្តកេន វិភវេន អឌ្ឍោ ហោតី**"តិ។ តថា មហទ្ធនតាបីតិ តំ ឧក្កំសគតំ ទស្សេតុំ "**មហតា អបរិមាណសង្ខេន ធនេន សមន្នាគតោ**"តិ វុត្តំ។ ភុញ្ជិតព្ពតោ បរិភុញ្ជិតព្ពតោ វិសេសតោ កាមា ភោគា នាមាតិ អាហ "**បញ្ចកាមគុណវសេនា**"តិ។ កោដ្ឋំ វុច្ចតិ ធញ្ញស្ស អាវសនដ្ឋានំ, កោដ្ឋភូតំ អគារំ **កោដ្ឋាគារំ**។ តេនាហ "**ធញ្ញេន ច បរិបុណ្ណកោដ្ឋាគារោ**"តិ។ ឯវំ សារគព្ភំ កោសោ, ធញ្ញបរិដ្ឋបនដ្ឋានញ្ច កោដ្ឋាគារន្តិ ទស្សេត្វា ឥទានិ តតោ អញ្ញថា តំ ទស្សេតុំ "**អថ វា**"តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ យថា អសិនោ តិក្ខភាវបរិហារកោ បដិច្ឆទោ "កោសោ"តិ វុច្ចតិ។ ឯវំ រញ្ញោ តិក្ខភាវបរិហារំ កត្វា ចតុរង្គិនី សេនា កោសោតិ អាហ "**ចតុព្ពិធោ កោសោ ហត្ថី អស្សា រថា បត្តី**"តិ។ វត្ថកោដ្ឋាគារគ្គហណេនេវ សព្ពស្សបិ ភណ្ឌដ្ឋបនដ្ឋានស្ស គហិតត្តា "**តិវិធំ កោដ្ឋាគារ**"ន្តិ វុត្តំ។

យស្សា បញ្ញាយ វសេន បុរិសោ "បណ្ឌិតោ"តិ វុច្ចតិ, តំ បណ្ឌិច្ចន្តិ អាហ "**បណ្ឌិច្ចេន សមន្នាគតោ**"តិ។ តំតំឥតិកត្តព្ពតាសុ ឆេកភាវោ ព្យត្តភាវោ **វេយ្យត្តិយំ**។ សម្មោហំ ហឹសតិ វិធមតីតិ មេធា, សា ឯតស្ស អត្ថីតិ **មេធាវី**។ ឋានេ ឋានេ ឧប្បត្តិ ឯតិស្សា អត្ថីតិ **ឋានុប្បត្តិ**, ឋានសោ ឧប្បជ្ជនបញ្ញា។ **វឌ្ឍិអត្ថេ**តិ វឌ្ឍិសង្ខាតេ អត្ថេ។

យសវ្ហិទិសំសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥-៩. បត្ថនាសុត្តាទិវណ្ណនា

១៣៥-៩. បញ្ចមេ **ហត្ថិស្មិ**ន្តិ ហត្ថិសិប្បេ។ ហត្ថីតិ ហិ ហត្ថិវិសយត្តា ហត្ថិសន្និស្សិតត្តា ច ហត្ថិសិប្បំ គហិតំ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ វយតីតិ វយោ, សោភនេសុ កត្ថចិ អបក្ខលន្តោ អវិត្ថាយន្តោ តានិ សន្ធារេតុំ សក្កោតីតិ អត្ថោ។ ន វយោ អវយោ, តានិ អត្ថតោ សទ្ទតោ ច សន្ធារេតុំ ន សក្កោតិ។ អវយោ ន ហោតីតិ **អនវយោ**។ ទ្វេ បដិសេធា បកតឹ គមេន្តីតិ អាហ "**អនវយោតិ សមត្ថោ**"តិ។ ឆដ្ឋាទីនិ ឧត្តានត្ថានេវ។

បត្ថនាសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. សោតសុត្តវណ្ណនា

១៤០. ទសមេ **តិព្ពាន**ន្តិ តិក្ខានំ។ **ខរាន**ន្តិ កក្កសានំ។ **កដុកាន**ន្តិ ទារុណានំ។ **អសាតាន**ន្តិ នសាតានំ អប្បិយានំ។ ន តាសុ មនោ អប្បេតិ, ន តា មនំ អប្បាយន្តិ វឌ្ឍេន្តីតិ **អមនាបា**។

សោតសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

រាជវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

(១៥) ៥. តិកណ្ឌកីវគ្គោ

១. អវជានាតិសុត្តវណ្ណនា

១៤១. បញ្ចមស្ស បឋមេ **ទត្វា អវជានាតី**តិ ឯត្ថ ឯកោ ភិក្ខុ មហាបុញ្ញោ ចតុបច្ចយលាភី ហោតិ, សោ ចីវរាទីនិ លភិត្វា អញ្ញំ អប្បបុញ្ញំ អាបុច្ឆតិ។ សោបិ តស្មឹ បុនប្បុនំ អាបុច្ឆន្តេបិ គណ្ហាតិយេវ។ អថស្ស ឥតរោ ថោកំ កុបិតោ ហុត្វា មង្កុភាវំ ឧប្បាទេតុកាមោ វទតិ “អយំ អត្តនោ ធម្មតាយ ចីវរាទីនិ ន លភតិ, អម្ហេ និស្សាយ លភតី”តិ។ ឯវម្បិ **ទត្វា អវជានា**តិ នាម។ ឯកោ បន ឯកេន សទ្ធឹ ទ្វេ តីណិ វស្សានិ វសន្តោ បុព្ពេ តំ បុគ្គលំ គរុំ កត្វា គច្ឆន្តេ គច្ឆន្តេ កាលេ ចិត្តីការំ ន ករោតិ, អាសននិសិន្នដ្ឋានម្បិ ន គច្ឆតិ។ អយម្បិ បុគ្គលោ **សំវាសេន អវជានាតិ** នាម។ **អាធេយ្យមុខោ**តិ អាទិតោ ធេយ្យមុខោ, បឋមវចនស្មិំយេវ ឋបិតមុខោតិ អត្ថោ។ តត្ថាយំ នយោ – ឯកោ បុគ្គលោ សារុប្បំយេវ ភិក្ខុំ “អសារុប្បោ ឯសោ”តិ កថេតិ។ តំ សុត្វា ឯស និដ្ឋំ គច្ឆតិ, បុន អញ្ញេន សភាគេន ភិក្ខុនា “សារុប្បោ អយ”ន្តិ វុត្តេបិ តស្ស វចនំ ន គណ្ហាតិ។ អសុកេន នាម “អសារុប្បោ អយ”ន្តិ អម្ហាកំ កថិតន្តិ បុរិមភិក្ខុនោវ កថំ គណ្ហាតិ។ អបរោបិស្ស ទុស្សីលំ “សីលវា”តិ កថេតិ។ តស្ស វចនំ សទ្ទហិត្វា បុន អញ្ញេន “អសារុប្បោ ឯសោ ភិក្ខុ, នាយំ តុម្ហាកំ សន្តិកំ ឧបសង្កមិតុំ យុត្តោ”តិ វុត្តេបិ តស្ស វចនំ អគ្គហេត្វា បុរិមំយេវ កថំ គណ្ហាតិ។ អបរោ វណ្ណម្បិ កថិតំ គណ្ហាតិ, អវណ្ណម្បិ កថិតំ គណ្ហាតិយេវ។ អយម្បិ **អាធេយ្យមុខោ**យេវ នាម អាធាតព្ពមុខោ, យំ យំ សុណាតិ, តត្ថ តត្ថ ឋបិតមុខោតិ អត្ថោ។

លោលោតិ សទ្ធាទីនំ ឥត្តរកាលប្បតិតត្តា អស្សទ្ធិយាទីហិ លុលិតភាវេន លោលោ។ **ឥត្តរភត្តី**តិអាទីសុ បុនប្បុនំ ភជនេន សទ្ធាវ ភត្តិបេមំ។ សទ្ធាបេមម្បិ គេហស្សិតបេមម្បិ វដ្ដតិ, បសាទោ សទ្ធាបសាទោ។ **ឯវំ បុគ្គលោ លោលោ ហោតី**តិ ឯវំ ឥត្តរសទ្ធាទិតាយ បុគ្គលោ លោលោ នាម ហោតិ។ ហលិទ្ទិរាគោ វិយ, ថុសរាសិម្ហិ កោដ្ដិតខាណុកោ វិយ, អស្សបិដ្ឋិយំ ឋបិតកុម្ភណ្ឌំ វិយ ច អនិពទ្ធដ្ឋានេ មុហុត្តេន កុប្បតិ។ **មន្ទោ មោមូហោ**តិ អញ្ញាណភាវេន មន្ទោ, អវិសយតាយ មោមូហោ, មហាមូឡ្ហោតិ អត្ថោ។

អវជានាតិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២-៣. អារភតិសុត្តាទិវណ្ណនា

១៤២-៣. ទុតិយេ **អារភតី**តិ ឯត្ថ **អារម្ភ**-សទ្ទោ កម្មកិរិយហឹសនវីរិយកោបនាបត្តិវីតិក្កមេសុ វត្តតិ។ តថា ហេស “យំ កិញ្ចិ ទុក្ខំ សម្ភោតិ, សព្ពំ អារម្ភបច្ចយា”តិ (សុ. និ. ៧៤៩) កម្មេ អាគតោ។ “មហារម្ភា មហាយញ្ញា, ន តេ ហោន្តិ មហប្ផលា”តិ (សំ. និ. ១.១២០; អ. និ. ៤.៣៩) កិរិយាយ។ “សមណំ គោតមំ ឧទ្ទិស្ស បាណំ អារភន្តី”តិ (ម. និ. ២.៥១) ហឹសនេ។ “អារម្ភថ និក្ខមថ, យុញ្ជថ ពុទ្ធសាសនេ”តិ (សំ. និ. ១.១៨៥; នេត្តិ. ២៩; បេដកោ. ៣៨; មិ. ប. ៥.១.៤) វីរិយេ។ “ពីជគាមភូតគាមសមារម្ភា បដិវិរតោ ហោតី”តិ (ទី. និ. ១.១០, ១៩៥; ម. និ. ១.២៩៣) កោបនេ។ “អារភតិ ច វិប្បដិសារី ច ហោតី”តិ (អ. និ. ៥.១៤២; បុ. ប. ១៩១) អយំ បន អាបត្តិវីតិក្កមេ អាគតោ, តស្មា អាបត្តិវីតិក្កមវសេន អារភតិ ចេវ, តប្បច្ចយា ច វិប្បដិសារី ហោតីតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។ **យថាភូតំ នប្បជានាតី**តិ អនធិគតត្តា យថាសភាវតោ ន ជានាតិ។ **យត្ថស្សា**តិ យស្មិំ អស្ស, យំ ឋានំ បត្វា ឯតស្ស បុគ្គលស្ស ឧប្បន្នា បាបកា អកុសលា ធម្មា អបរិសេសា និរុជ្ឈន្តីតិ អត្ថោ។ កឹ បន បត្វា តេ និរុជ្ឈន្តីតិ? អរហត្តមគ្គំ, ផលប្បត្តស្ស បន និរុទ្ធា នាម ហោន្តិ។ ឯវំ សន្តេបិ ឥធ មគ្គកិច្ចវសេន បន ផលមេវ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។

អារភតី ន វិប្បដិសារី ហោតីតិ អាបត្តឹ អាបជ្ជតិ, តំ បនេស ទេសេតុំ សភាគបុគ្គលំ បរិយេសតិ, តស្មា ន វិប្បដិសារី ហោតិ។ **ន អារភតិ វិប្បដិសារី ហោតី**តិ អាបត្តឹ ន អាបជ្ជតិ, វិនយបញ្ញត្តិយំ បន អកោវិទត្តា អនាបត្តិយា អាបត្តិសញ្ញី ហុត្វា វិប្បដិសារី ហោតីតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ “**ន អារភតិ ន វិប្បដិសារី ហោតី**”តិ យោ វុត្តោ, កតរោ សោ បុគ្គលោ? ឱស្សដ្ឋវីរិយបុគ្គលោ។ សោ ហិ “កឹ មេ ឥមស្មឹ កាលេ បរិនិព្ពានេន, អនាគតេ មេត្តេយ្យសម្មាសម្ពុទ្ធកាលេ បរិនិព្ពាយិស្សាមី”តិ វិសុទ្ធសីលោបិ បដិបត្តឹ ន បូរេតិ។ សោ ហិ “កិមត្ថំ អាយស្មា បមត្តោ វិហរតិ, បុថុជ្ជនស្ស នាម គតិ អនិពទ្ធា, តស្មា ហិ មេត្តេយ្យសម្មាសម្ពុទ្ធស្ស សម្មុខីភាវំ លភេយ្យាសិ, អរហត្តត្ថាយ វិបស្សនំ ភាវេហី”តិ ឱវទិតព្ពោវ។

សាធូតិ អាយាចនត្ថេ និបាតោ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យាវ អបរទ្ធំ វត អាយស្មតា, ឯវំ សន្តេបិ មយំ អាយស្មន្តំ យាចាម, ទេសេតព្ពយុត្តកស្ស ទេសនាយ, វុដ្ឋាតព្ពយុត្តកស្ស វុដ្ឋានេន, អាវិកាតព្ពយុត្តកស្ស

អារិកិរិយាយ អារម្ភជេ អាសវេ បហាយ សុទ្ធន្តេ ឋិតភាវបច្ចវេក្ខណេន វិប្បដិសារជេ អាសវេ បដិវិនោទេត្វា នីហរិត្វា វិបស្សនាចិត្តញ្ចេវ វិបស្សនាបញ្ញញ្ច វឌ្ឍេតូតិ។ **អមុនា បញ្ចមេន បុគ្គលេនា**តិ ឯតេន បញ្ចមេន ខីណាសវបុគ្គលេន។ **សមសមោ ភវិស្សតី**តិ លោកុត្តរគុណេហិ សមភាវេនេវ សមោ ភវិស្សតីតិ ឯវំ ខីណាសវេន ឱវទិតព្ពោតិ អត្ថោ។ តតិយំ ឧត្តានមេវ។

អារភតិសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤-៦. តិកណ្ឌកីសុត្តាទិវណ្ណនា

១៤៤-៦. ចតុត្ថេ **បដិកូលេ**តិ អមនុញ្ញេ អនិដ្ឋេ។ **អប្បដិកូលសញ្ញី**តិ ឥដ្ឋាការេនេវ បវត្តចិត្តោ។ **ឥដ្ឋស្មឹ វត្ថុស្មឹ អសុភាយ វា ផរតិ, អនិច្ចតោ វា ឧបសំហរតិ** ឧបនេតិ បវត្តេតិ។ **អនិដ្ឋស្មឹ វត្ថុស្មិ**ន្តិ អនិដ្ឋេ សត្តសញ្ញិតេ អារម្មណេ។ **មេត្តាយ វា ផរតី**តិ មេត្តំ ហិតេសិតំ ឧបសំហរន្តោ សព្ពត្ថកមេវ វា តត្ថ ផរតិ។ **ធាតុតោ វា ឧបសំហរតី**តិ ធម្មសភាវចិន្តនេន ធាតុតោ បច្ចវេក្ខណាយ ធាតុមនសិការំ វា តត្ថ បវត្តេតិ។ **តទុភយំ អភិនិវជ្ជេត្វា**តិ សភាវតោ អានុភាវតោ ច ឧបតិដ្ឋន្តំ អារម្មណេ បដិកូលភាវំ អប្បដិកូលភាវញ្ចាតិ តំ ឧភយំ បហាយ អគ្គហេត្វា, សព្ពស្មឹ បន តស្មឹ មជ្ឈត្តោ ហុត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ។ មជ្ឈត្តោ ហុត្វា វិហរិតុកាមោ បន កឹ ករោតីតិ? ឥដ្ឋានិដ្ឋេសុ អាបាថំ គតេសុ នេវ សោមនស្សិតោ ហោតិ, ន ទោមនស្សិតោ ហោតិ។ **ឧបេក្ខកោ វិហរេយ្យា**តិ ឥដ្ឋេ អរជ្ជន្តោ អនិដ្ឋេ អទុស្សន្តោ យថា អញ្ញេ អសមបេក្ខនេន មោហំ ឧប្បាទេន្តិ, ឯវំ អនុប្បាទេន្តោ ឆសុ អារម្មណេសុ ឆឡង្គុបេក្ខាយ ឧបេក្ខកោ វិហរេយ្យ។ តេនេវាហ “**ឆឡង្គុបេក្ខាវសេន បញ្ចមោ**”តិ។ ឥដ្ឋានិដ្ឋឆឡារម្មណាបាថេ បរិសុទ្ធបកតិភាវាវិជហនលក្ខណាយ ឆសុ ទ្វារេសុ បវត្តនតោ “ឆឡង្គុបេក្ខា”តិ លទ្ធនាមាយ តត្រមជ្ឈត្តុបេក្ខាយ វសេន បញ្ចមោ វារោ វុត្តោតិ អត្ថោ។ បញ្ចមំ ឆដ្ឋញ្ច ឧត្តានមេវ។

តិកណ្ឌកីសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧-១០. អសប្បុរិសទានសុត្តាទិវណ្ណនា

១៤៧-១៥០. សត្តមេ **អសក្កច្ច**ន្តិ អនាទរំ កត្វា។ ទេយ្យធម្មស្ស អសក្កច្ចករណំ នាម អសម្បន្នំ ករោតីតិ អាហ “**ន សក្ករិត្វា សុចឹ កត្វា ទេតី**”តិ, ឧត្តណ្ឌុលាទិទោសវិរហិតំ សុចិសម្បន្នំ កត្វា ន ទេតីតិ អត្ថោ។ **អចិត្តីកត្វា**តិ ន ចិត្តេ កត្វា, ន បូជេត្វាតិ អត្ថោ។ បូជេន្តោ ហិ បូជេតព្ពវត្ថុំ ចិត្តេ ឋបេតិ, ន តតោ ពហិ ករោតិ។ ចិត្តំ វា អច្ឆរិយំ កត្វា បដិបត្តិវិករណំ សម្ភាវនកិរិយា, តប្បដិក្ខេបតោ **អចិត្តីករណំ** អសម្ភាវនកិរិយា។ **អគារវេន ទេតី**តិ បុគ្គលេ អគរុំ ករោន្តោ និសីទនដ្ឋានេ អសម្មជ្ជិត្វា យត្ថ វា តត្ថ វា និសីទាបេត្វា យំ វា តំ វា អាធារកំ ឋបេត្វា ទានំ ទេតិ។ **អសហត្ថា**តិ ន អត្តនោ ហត្ថេន ទេតិ, ទាសកម្មករាទីហិ ទាបេតិ។ **អបវិទ្ធំ ទេតី**តិ អន្តរា អបវិទ្ធំ វិច្ឆេទំ កត្វា ទេតិ។ តេនាហ “**ន និរន្តរំ ទេតី**”តិ។ អថ វា **អបវិទ្ធំ ទេតី**តិ ឧច្ឆិដ្ឋាទិឆឌ្ឌនីយធម្មំ វិយ អវក្ខិត្តកំ កត្វា ទេតិ។ តេនាហ “**ឆឌ្ឌេតុកាមោ វិយ ទេតី**”តិ។ “អទ្ធា ឥមស្ស ទានស្ស ផលមេវ អាគច្ឆតី”តិ ឯវំ យស្ស កម្មស្សកតាទិដ្ឋិ អត្ថិ, សោ អាគមនទិដ្ឋិកោ, អយំ បន ន តាទិសោតិ **អនាគមនទិដ្ឋិកោ**។ តេនាហ “**កតស្ស នាម ផលំ អាគមិស្សតី**”តិអាទិ។ អដ្ឋមាទីសុ នត្ថិ វត្តព្ពំ។

អសប្បុរិសទានសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

តិកណ្ឌកីវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

តតិយបណ្ណាសកំ និដ្ឋិតំ។

៤. ចតុត្ថបណ្ណាសកំ

(១៦) ១. សទ្ធម្មវគ្គោ

១៥១-១៦០. បឋមោ វគ្គោ ឧត្តានត្ថោយេវ។

(១៧) ២. អាឃាតវគ្គោ

១-៥. បឋមអាឃាតបដិវិនយសុត្តាទិវណ្ណនា

១៦១-១៦៥. ទុតិយស្ស បឋមេ នត្ថិ វត្តព្ពំ។ ទុតិយេ អាឃាតោ បដិវិនយតិ ឯត្ថ, ឯតេហីតិ វា **អាឃាតបដិវិនយា**។ តេនាហ “**អាឃាតោ ឯតេហិ បដិវិនេតព្ពោ**”តិអាទិ។

នន្តកន្តិ អនន្តកំ, អន្តវិរហិតំ វត្ថខណ្ឌំ។ យទិ ហិ តស្ស អន្តោ ភវេយ្យ, “បិលោតិកា”តិ សង្ខំ ន គច្ឆេយ្យ។

សេវាលេនាតិ ពីជកណ្ណិកកេសរាទិភេទេន សេវាលេន។ **ឧទកបប្បដកេនា**តិ នីលមណ្ឌូកបិដ្ឋិវណ្ណេន ឧទកបិដ្ឋិ ឆាទេត្វា និព្ពត្តេន ឧទកបិដ្ឋិកេន។ **ឃម្មេន អនុគតោ**តិ ឃម្មេន ផុដ្ឋោ អភិភូតោ។ **ចិត្តប្បាទ**ន្តិ បដិយសម្បយុត្តចិត្តប្បាទំ។

វិសភាគវេទនុប្បត្តិយា កកចេនេវ ឥរិយាបថបវត្តិនិវារណេន ឆិន្ទន្តោ អាពាធតិ បីឡេតីតិ អាពាធោ, សោ អស្ស អត្ថីតិ **អាពាធិកោ**។ តំសមុដ្ឋានេន **ទុក្ខិតោ** សញ្ជាតទុក្ខោ។ **ពាឡ្ហគិលានោ**តិ អធិមត្តគិលានោ។ **គាមន្តនាយកស្សា**តិ គាមន្តសម្បាបកស្ស។

បសន្នភាវេន ឧទកស្ស អច្ឆភាវោ វេទិតព្ពោតិ អាហ “**អច្ឆោទកាតិ បសន្នោទកា**”តិ។ សាទុរសតាយ សាតតាតិ អាហ “**មធុរោទកា**”តិ។ តនុកមេវ សលិលំ វិសេសតោ សីតលំ, ន ពហលាតិ អាហ “**តនុសីតសលិលា**”តិ។ **សេតកា**តិ និក្កទ្ទមា។ សចិក្ខល្លាទិវសេន ហិ ឧទកស្ស វិវណ្ណតា។ សភាវតោ បន តំ សេតវណ្ណមេវ។ តតិយាទីនិ ឧត្តានត្ថានេវ។

បឋមអាឃាតបដិវិនយសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. និរោធសុត្តវណ្ណនា

១៦៦. ឆដ្ឋេ **អមវិសនត្តេ**តិ អសហនត្តេ។ **អនាគតវចនំ កត**ន្តិ អនាគតសទ្ទប្បយោគោ កតោ, អត្ថោ បន វត្តមានកាលិកោវ។ អក្ខរចិន្តកា (បាណិនិ. ៣.៣.១៤៥-១៤៦) ហិ ឦទិសេសុ ឋានេសុ អនោកប្បនាមវិសនត្ថវសេន អត្ថិសទ្ទេ ឧបបទេ វត្តមានកាលេបិ អនាគតវចនំ ករោន្តិ។

និរោធសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧-៨. ចោទនាសុត្តាទិវណ្ណនា

១៦៧-៨. សត្តមេ **វត្ថុសន្ទស្សនា**តិ យស្មឹ វត្ថុស្មឹ អាបត្តិ, តស្ស សរូបតោ ទស្សនំ។ **អាបត្តិសន្ទស្សនា**តិ យំ អាបត្តឹ សោ អាបន្នោ, តស្សា ទស្សនំ។ **សំវាសប្បដិក្ខេបោ**តិ ឧបោសថប្បវារណាទិសំវាសស្ស បដិក្ខិបនំ អករណំ។ **សាមីចិប្បដិក្ខេបោ**តិ អភិវាទនាទិសាមីចិកិរិយាយ អករណំ។ **ចោទយមានេនា**តិ ចោទេន្តេន។ **ចុទិតកស្ស កាលោ**តិ ចុទិតកស្ស ចោទេតព្ពកាលោ។ **បុគ្គល**ន្តិ ចោទេតព្ពបុគ្គលំ។ **ឧបបរិក្ខិត្វា**តិ “អយំ ចុទិតកលក្ខណេ តិដ្ឋតិ, ន តិដ្ឋតី”តិ វីមំសិត្វា។ **អយសំ អារោបេតី**តិ “ឥមេ មំ អភូតេន អព្ភាចិក្ខន្តា អយសំ ព្យសនំ ឧប្បាទេន្តី”តិ ភិក្ខូនំ អយសំ ឧប្បាទេតិ។ អដ្ឋមនវមានិ ឧត្តានត្ថានេវ។

ចោទនាសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ភទ្ទជិសុត្តវណ្ណនា

១៧០. ទសមេ **អភិភវិត្វា ឋិតោ** ឥមេ សត្តេតិ អធិប្បាយោ។ យស្មា បន សោ “បាសំសភាវេន ឧត្តមភាវេន ច តេ សត្តេ អភិភវិត្វា ឋិតោ”តិ អត្តានំ មញ្ញតិ, តស្មា វុត្តំ “**ជេដ្ឋកោ**”តិ។ **អញ្ញទត្ថុ ទសោ**តិ ទស្សនេ អន្តរាយាភាវវចនេន ញេយ្យវិសេសបរិគ្គាហិកភាវេន ច អនាវរណទស្សាវិតំ បដិជានាតីតិ អាហ “**សព្ពំ បស្សតីតិ អធិប្បាយោ**”តិ។

ភទ្ទជិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អាឃាតវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

(១៨) ៣. ឧបាសកវគ្គោ

១-៦. សារជ្ជសុត្តាទិវណ្ណនា

១៧១-១៧៦. តតិយស្ស បឋមទុតិយតតិយចតុត្ថេ នត្ថិ វត្តព្វំ។ បញ្ចមេ **ឧបាសកបច្ឆិមកោ**តិ ឧបាសកនិហីនោ។ “ឥមិនា ទិដ្ឋាទិនា ឥទំ នាម មង្គលំ ភវិស្សតី”តិ ឯវំ ពាលជនបរិកប្បិតកោតូហលសង្ខាតេន ទិដ្ឋសុតមុតមង្គលេន សមន្នាគតោ **កោតូហលមង្គលិកោ**។ តេនាហ **“ឥមិនា ឥទំ ភវិស្សតី”**តិអាទិ។ **មង្គលំ បច្ចេតី**តិ ទិដ្ឋមង្គលាទិភេទំ មង្គលមេវ បត្តិយាយតិ។ **នោ កម្ម**ន្តិ កម្មស្សកតំ នោ បត្តិយាយតិ។ **ឥមម្ហា សាសនា**តិ ឥតោ សព្ពញ្ញុពុទ្ធសាសនតោ។ **ពាហិទ្ធា**តិ ពាហិរកសមយេ។ **ទក្ខិណេយ្យំ បរិយេសតី**តិ “ទុប្បដិបន្នា ទក្ខិណេយ្យា”តិ សញ្ញី គវេសតិ។ ឯត្ថ ទក្ខិណបរិយេសនបុព្ពការេ ឯកំ កត្វា បញ្ច ធម្មា វេទិតព្ពា។ ឆដ្ឋំ ឧត្តានមេវ។

សារជ្ជសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧-៨. វណិជ្ជាសុត្តាទិវណ្ណនា

១៧៧-៨. សត្តមេ **សត្ថវណិជ្ជា**តិ អាវុធភណ្ឌំ កត្វា វា ការេត្វា វា កតំ វា បដិលភិត្វា តស្ស វិក្កយោ។ **អាវុធភណ្ឌំ ការេត្វា តស្ស វិក្កយោ**តិ ឥទំ បន និទស្សនមត្តំ។ **សូករមិគាទយោ បោសេត្វា តេសំ វិក្កយោ**តិ សូករមិគាទយោ បោសេត្វា តេសំ មំសំ សម្បាទេត្វា វិក្កយោ។ ឯត្ថ ច សត្ថវណិជ្ជា បរោបរាធនិមិត្តតាយ អករណីយា វុត្តា, សត្តវណិជ្ជា អភុជិស្សភាវករណតោ, មំសវិសវណិជ្ជា វធហេតុតោ, មជ្ជវណិជ្ជា បមាទដ្ឋានតោ។ អដ្ឋមំ ឧត្តានមេវ។

វណិជ្ជាសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. គិហិសុត្តវណ្ណនា

១៧៩. នវមេ **អាភិចេតសិកាន**ន្តិ **អភិចេតោ**តិ អភិក្កន្តំ វិសុទ្ធចិត្តំ វុច្ចតិ អធិចិត្តំ វា, អភិចេតសិ ជាតានិ អាភិចេតសិកានិ, អភិចេតោ សន្និស្សិតានីតិ វា អាភិចេតសិកានិ។ តេនេវាហ **“ឧត្តមចិត្តនិស្សិតាន”**ន្តិ។ **ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារាន**ន្តិ ទិដ្ឋធម្មេ សុខវិហារានំ។ **ទិដ្ឋធម្មោ**តិ បច្ចក្ខោ អត្តភាវោ វុច្ចតិ, តត្ថ សុខវិហារានន្តិ អត្ថោ។ រូបាវចរជ្ឈានានមេតំ អធិវចនំ។ តានិ ហិ អប្បេត្វា និសិន្នា ឈាយិនោ ឥមស្មិំយេវ អត្តភាវេ អសំកិលិដ្ឋំ នេក្ខម្មសុខំ វិន្ទន្តិ, តស្មា “ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារានី”តិ វុច្ចន្តិ។

ចតុព្ពិធមេវយន្តិ បុប្ផាសវោ, ផលាសវោ, គុឡាសវោ, មធ្វាសវោតិ ឯវំ ចតុប្បភេទំ មេរយំ។ **បញ្ចវិធញ្ច សុរ**ន្តិ បូវសុរា, បិដ្ឋសុរា, ឱទនសុរា, កិណ្ណបក្ខិត្តា, សម្ភារសំយុត្តាតិ ឯវំ បញ្ចប្បភេទំ សុរំ។ បុញ្ញំ អត្ថោ ឯតស្សាតិ **បុញ្ញត្ថោ**។ យស្មា បនេស បុញ្ញេន អត្ថិកោ នាម ហោតិ, តស្មា វុត្តំ **“បុញ្ញេន អត្ថិកស្សា”**តិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។

គិហិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. គវេសីសុត្តវណ្ណនា

១៨០. ទសមេ **សុការណ**ន្តិ ពោធិបរិបាចនស្ស ឯកន្តិកំ សុន្ទរំ ការណំ។ **មន្ទហសិត**ន្តិ ព្លសកំ ហសិតំ។ **កហំ កហ**ន្តិ ហាសសទ្ទស្ស អនុករណមេតំ។ **ហដ្ឋប្បហដ្ឋាការមត្ត**ន្តិ ហដ្ឋស្ស បហដ្ឋាការមត្តំ។ យថា គហិតសង្កេតា “បហដ្ឋោ ភគវា”តិ សញ្ជានន្តិ, ឯវំ អាការនិទស្សនមត្តំ។

ឥទានិ ឥមិនា បសង្គេន ហាសសមុដ្ឋានំ វិភាគតោ ទស្សេតុំ **“ហសិតញ្ច នាមេត”**ន្តិអាទិ អារទ្ធំ។ តត្ថ អជ្ឈុបេក្ខនវសេនបិ ហាសោ ន សម្ភវតិ, បគេវ ទោមនស្សវសេនាតិ អាហ **“តេរសហិ សោមនស្សសហគតចិត្តេហី”**តិ។ ននុ ច កេចិ កោធវសេនបិ ហសន្តីតិ? ន, តេ សម្បិយន្តិ កោធវត្ថុំ តត្ថ “មយំ ទានិ យថាកាមការិតំ អាបជ្ជិស្សាមា”តិ ទុវិញ្ញេយ្យន្តរេន សោមនស្សចិត្តេនេវ ហាសស្ស ឧប្បជ្ជនតោ។ **តេសូ**តិ បញ្ចសុ

សោមនស្សសហគតកិរិយចិត្តេសុ។ **ពលវារម្មណេ**តិ ឧឡារតមេ អារម្មណេ យមកបាដិហារិយសទិសេ។ **ទុព្ពលារម្មណេ**តិ អនុឡារអារម្មណេ។

“**ឥមស្មឹ បន ឋានេ...បេ.... ឧប្បាទេតី**”តិ ឥទំ បោរាណដ្ឋកថាយំ តថា អាគតត្តា វុត្តំ, ន សហេតុកសោមនស្សសហគតចិត្តេហិ ភគវតោ សិតំ ន ហោតីតិ ទស្សនត្ថំ។ **អភិធម្មដីកាយំ** (ធ. ស. មូលដី. ៩៦៨) បន “អតីតំសាទីសុ អប្បដិហតំ ញាណំ វត្វា ‘ឥមេហិ ធម្មេហិ សមន្នាគតស្ស ពុទ្ធស្ស ភគវតោ សព្ពំ កាយកម្មំ ញាណបុព្ពង្គមំ ញាណានុបរិវត្តី’តិអាទិវចនតោ (មហានិ. ១៥៦; បដិ. ម. ៣.៥) ‘ភគវតោ ឥទំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតី’តិ វុត្តវចនំ វិចារេតព្ព”ន្តិ វុត្តំ។ តត្ថ ឥមិនា ហសិតុប្បាទចិត្តេន បវត្តិយមានម្បិ ភគវតោ សិតករណំ បុព្ពេនិវាសអនាគតំសសព្ពញ្ញុតញ្ញាណានំ អនុវត្តកត្តា ញាណានុបរិវត្តិយេវាតិ ឯវំ បន ញាណានុបរិវត្តិភាវេ សតិ ន កោចិ បាឡិអដ្ឋកថានំ វិរោធោ។ តថា ហិ **អភិធម្មដ្ឋកថាយំ** (ធ. ស. អដ្ឋ. ៥៦៨) “តេសំ ញាណានំ ចិណ្ណបរិយន្តេ ឥទំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតី”តិ វុត្តំ។ អវស្សញ្ចេតំ ឯវំ ឥច្ឆិតព្ពំ, អញ្ញថា អាវជ្ជនចិត្តស្សបិ ភគវតោ តថារូបេ កាលេ ន យុជ្ជេយ្យ។ តស្សបិ ហិ វិញ្ញត្តិសមុដ្ឋាបកភាវស្ស និច្ឆិតត្តា។ តថា ហិ វុត្តំ “ឯវញ្ច កត្វា មនោទ្វារាវជ្ជនស្សបិ វិញ្ញត្តិសមុដ្ឋាបកត្តំ ឧបបន្នំ ហោតី”តិ (ធ. ស. មូលដី. ១ កាយកម្មទ្វារកថាវណ្ណនា) ន ច វិញ្ញត្តិសមុដ្ឋាបកត្តេ តំសមុដ្ឋានកាយវិញ្ញត្តិយា កាយកម្មាទិភាវំ អាបជ្ជនភាវោ វិស្សជ្ជតីតិ។

ហសិតន្តិ សិតមេវ សន្ធាយ វទតិ។ តេនាហ “**ឯវំ អប្បមត្តកម្បី**”តិ។ **សមោសរិតា វិជ្ជុលតា**។ សា ហិ ឥតរវិជ្ជុលតា វិយ ខណដ្ឋិតិយា សីឃនិរោធា ច ន ហោតិ, អបិច ខោ ទន្ធនិរោធា, ន ច សព្ពកាលិកា។ ទីធិតិបាវកមហាមេឃតោ វា ចាតុទ្ទីបិកមហាមេឃតោ វា និច្ឆរតិ។ តេនាហ “**ចាតុទ្ទីបិកមហាមេឃមុខតោ**”តិ។ អយំ កិរ តាសំ រស្មីនំ ធម្មតា, យទិទំ តិក្ខត្តុំ សីសំ បទក្ខិណំ កត្វា **ទាឋគ្គេសុយេវ អន្តរធានំ**។ សេសមេត្ថ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

គវេសីសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឧបាសកវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

(១៩) ៤. អរញ្ញវគ្គោ

១. អារញ្ញិកសុត្តវណ្ណនា

១៨១. ចតុត្ថស្ស បឋមេ **អប្បិច្ឆតំយេវ និស្សាយា**តិអាទីសុ “ឥតិ អប្បិច្ឆោ ភវិស្សាមី”តិ ឥទំ មេ អារញ្ញិកង្គំ អប្បិច្ឆតាយ សំវត្តិស្សតិ, “ឥតិ សន្តុដ្ឋោ ភវិស្សាមី”តិ ឥទំ មេ អារញ្ញិកង្គំ សន្តុដ្ឋិយា សំវត្តិស្សតិ, “ឥតិ កិលេសេ សល្លិខិស្សាមី”តិ ឥទំ មេ អារញ្ញិកង្គំ កិលេសសល្លិខនត្ថាយ សំវត្តិស្សតីតិ អារញ្ញិកោ ហោតិ។ **អគ្គោ**តិ ជេដ្ឋកោ។ សេសានិ តស្សេវ វេវចនានិ។

គវា ខីរន្តិ គាវិតោ ខីរំ នាម ហោតិ, ន គាវិយា ទធិ។ **ខីរម្ហា ទធី**តិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **ឯវមេវ**ន្តិ យថា ឯតេសុ បញ្ចសុ គោរសេសុ សប្បិមណ្ឌោ អគ្គោ, ឯវមេវំ ឥមេសុ បញ្ចសុ អារញ្ញិកេសុ យោ អយំ អប្បិច្ឆតាទីនិ និស្សាយ អារញ្ញិកោ ហោតិ, អយំ អគ្គោ ចេវ សេដ្ឋោ ច មោក្ខោ ច បវរោ ច។ ឥមេសុ អារញ្ញិកេសុ ជាតិអារញ្ញិកា វេទិតព្ពា, ន អារញ្ញិកនាមមត្តេន អារញ្ញិកាតិ វេទិតព្ពា។ **បំសុកូលិកា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។

អារញ្ញិកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អរញ្ញវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

(២០) ៥. ព្រាហ្មណវគ្គោ

១. សោណសុត្តវណ្ណនា

១៩១. បញ្ចមស្ស បឋមេ **សម្បិយេនេវា**តិ អញ្ញមញ្ញបេមេនេវ កាយេន ច ចិត្តេន ច មិស្សីភូតា សង្ឃដ្ដិតា សំសដ្ឋា ហុត្វា សំវាសំ វត្តេន្តិ, ន អប្បិយេន និគ្គហេន វាតិ វុត្តំ ហោតិ។ តេនាហ **“បិយ”**ន្តិអាទិ។ ឧទរំ អវទិហតិ ឧបចិនោតិ បូរេតីតិ **ឧទរាវទេហកំ**។ ភាវនបុំសកញ្ចេតំ, ឧទរាវទេហកំ កត្វា ឧទរំ បូរេត្វាតិ អត្ថោ។ តេនាហ **“ឧទរំ អវទិហិត្វា”**តិអាទិ។

សោណសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ទោណព្រាហ្មណសុត្តវណ្ណនា

១៩២. ទុតិយេ **បវត្តារោ**តិ (ទី. និ. ដី. ១.២៨៥) បាវចនភាវេន វត្តារោ។ យស្មា តេ តេសំ មន្តានំ បវត្តនកា, តស្មា អាហ **“បវត្តយិតារោ”**តិ។ សុទ្ធេ ពហិ កត្វា រហោភាសិតព្ពដ្ឋេន មន្តា ឯវ តំតំអត្ថប្បដិបត្តិហេតុតាយ **មន្តបទំ**។ អនុបនីតាសាធារណតាយ រហស្សភាវេន វត្តព្ពកិរិយាយ អធិគមូបាយំ។ **សជ្ឈាយិត**ន្តិ គាយនវសេន សជ្ឈាយិតំ។ តំ បន ឧទត្តានុទត្តាទីនំ សរានំ សម្បទាវសេនេវ ឥច្ឆិតន្តិ អាហ **“សរសម្បត្តិវសេនា”**តិ។ **អញ្ញេសំ វុត្ត**ន្តិ បាវចនភាវេន អញ្ញេសំ វុត្តំ។ **សមុបព្យូឡ្ហ**ន្តិ សង្កហេត្វា ឧបរូបរិ សញ្ញូឡ្ហំ។ **រាសិកត**ន្តិ ឥរុវេទយជុវេទសាមវេទាទិវសេន, តត្ថាបិ បច្ចេកំ មន្តព្រហ្មាទិវសេន, អជ្ឈាយានុវាកាទិវសេន ច រាសិកតំ។ **តេស**ន្តិ មន្តានំ កត្តូនំ។ **ទិព្ពេន ចក្ខុនា ឱលោកេត្វា**តិ ទិព្ពចក្ខុបរិភណ្ឌេន យថាកម្មូបគញាណេន សត្តានំ កម្មស្សកតាទី, បច្ចក្ខតោ ទស្សនដ្ឋេន ទិព្ពចក្ខុសទិសេន បុព្ពេនិវាសញាណេន អតីតកប្បេ ព្រាហ្មណានំ មន្តជ្ជេនវិធិញ្ច ឱលោកេត្វា។ **បាវចនេន សហ សំសន្ទេត្វា**តិ កស្សបសម្មាសម្ពុទ្ធស្ស យំ វចនំ វដ្ដសន្និស្សិតំ, តេន សហ អវិរុទ្ធំ កត្វា។ ន ហិ តេសំ វិវដ្ដសន្និស្សិតោ អត្ថោ បច្ចក្ខោ ហោតិ។ **អបរាបរេ**តិ អដ្ឋកាទីហិ អបរាបរេ បច្ឆិមា ឱក្កាករាជកាលាទីសុ ឧប្បន្នា។ **បក្ខិបិត្វា**តិ អដ្ឋកាទីហិ គន្ថិតមន្តបទេសុ កិលេសសន្និស្សិតបទានំ តត្ថ តត្ថ បទេ បក្ខិបនំ កត្វា។ **វិរុទ្ធេ អកំសូ**តិ **ព្រាហ្មណធម្មិកសុត្តាទីសុ** (សុ. និ. ព្រាហ្មណធម្មិកសុត្តំ ២៨៦ អាទយោ) អាគតនយេន សំកិលេសត្ថទីបនតោ បច្ចនីកភូតេ អកំសុ។

ឧសូនំ អសនកម្មំ ឥស្សត្ថំ, ធនុសិប្បេន ជីវិកា។ ឥជ បន ឥស្សត្ថំ វិយាតិ **ឥស្សត្ថំ**, សព្ពអាវុធជីវិកាតិ អាហ **“យោធាជីវកម្មេនា”**តិ, អាវុធំ គហេត្វា ឧបដ្ឋានកម្មេនាតិ អត្ថោ។ **រាជបោរិសំ** នាម វិនា អាវុធេន បោរោហេច្ចាមច្ចកម្មាទិរាជកម្មំ កត្វា រាជុបដ្ឋានំ។ **សិប្បញ្ញតរេនា**តិ គហិតាវសេសេន ហត្ថិអស្សសិប្បាទិនា។ កុមារភាវតោ បភុតិ ចរណេន **កោមារព្រហ្មចរិយំ**។

ឧទកំ បាតេត្វា ទេន្តីតិ ទ្វារេ ឋិតស្សេវ ព្រាហ្មណស្ស ហត្ថេ ឧទកំ អាសិញ្ចន្តា “ឥទំ តេ, ព្រាហ្មណ, ភរិយំ បោសាបនត្ថាយ ទេមា”តិ វត្វា ទេន្តិ។ កស្មា បន តេ ឯវំ ព្រហ្មចរិយំ ចរិត្វាបិ ទារំ បរិយេសន្តិ, ន យាវជីវំ ព្រហ្មចារិនោ ហោន្តីតិ? មិច្ឆាទិដ្ឋិវសេន។ តេសញ្ហិ ឯវំ ទិដ្ឋិ ហោតិ “យោ បុត្តំ ន ឧប្បាទេតិ, សោ កុលវំសច្ឆេទករោ ហោតិ, តតោ និរយេ បច្ចតី”តិ។ ចត្តារោ កិរ អភាយិតព្ពំ ភាយន្តិ គណ្ឌុប្បាទកោ, កិកី, កោន្តិនី, ព្រាហ្មណោតិ។ គណ្ឌុប្បាទា កិរ មហាបថវិយា ខយនភយេន មត្តភោជនា ហោន្តិ, ន ពហុំ មត្តិកំ ខាទន្តិ។ កិកី សកុណិកា អាកាសបតនភយេន អណ្ឌស្ស ឧបរិ ឧត្តានា សេតិ។ កោន្តិនី សកុណី បថវិកម្បនភយេន បាទេហិ ភូមី ន សុដ្ឋុ អក្កមតិ។ ព្រាហ្មណា កុលវំសូបច្ឆេទភយេន ទារំ បរិយេសន្តិ។ អាហុ ចេត្ថ –

> “គណ្ឌុប្បាទោ កិកី ចេវ, កោន្តី ព្រាហ្មណធម្មិកោ;
> ឯតេ អភយំ ភាយន្តិ, សម្មូឡ្ហា ចតុរោ ជនា”តិ។ (សុ. និ. អដ្ឋ. ២.២៩៣);

សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។

ទោណព្រាហ្មណសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. សង្គារវសុត្តវណ្ណនា

១៨៣. តតិយេ (សំ. និ. ដី. ២.៥.២៣៦) **បឋមញ្ញោវា**តិ បុរេតរំយេវ, អសជ្ឈាយកតានំ មន្តានំ អប្បដិភានំ បគេវ បឋមំយេវ សិទ្ធំ, តត្ថ វត្តព្ពមេវ នត្ថីតិ អធិប្បាយោ។ បរិយុដ្ឋានំ នាម អភិភវោ គហណន្តិ អាហ "**កាមរាគបរិយុដ្ឋិតេនាតិ កាមរាគគ្គហិតេនា**"តិ។ វិក្ខម្ភេតិ អបនេតីតិ វិក្ខម្ភនំ, បដិបក្ខតោ និស្សរតិ ឯតេនាតិ និស្សរណំ។ វិក្ខម្ភនញ្ច តំ និស្សរណញ្ចាតិ **វិក្ខម្ភននិស្សរណំ**។ តេនាហ "**តត្ថា**"តិអាទិ។ សេសបទទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ អត្តនា អរណីយោ បត្តព្ពោ អត្ថោ **អត្តត្ថោ**។ តថា **បរត្ថោ** វេទិតព្ពោ។

"អនិច្ចតោ អនុបស្សន្តោ និច្ចសញ្ញំ បជហតី"តិអាទីសុ (បដិ. ម. ១.៥២) ព្យាបាទាទីនំ អនាគតត្តា ព្យាបាទវារេ តទង្គនិស្សរណំ ន គហិតំ។ កិញ្ចាបិ ន គហិតំ, បដិសង្ខានវសេន តស្ស វិនោទេតព្ពតាយ តទង្គនិស្សរណម្បិ លព្ភតេវាតិ សក្កា វិញ្ញាតុំ។ **អាលោកសញ្ញា** ឧបចារប្បត្តា វា អប្បនាប្បត្តា វា។ យោ កោចិ កសិណជ្ឈានាទិភេទោ **សមថោ។ ធម្មវវត្ថានំ** ឧបចារប្បនាប្បត្តវសេន គហេតព្ពំ។

កុធិតោតិ តត្តោ។ **ឧស្សូរកជាតោ**តិ តស្សេវ កុធិតភាវស្ស ឧស្សូរកំ អច្ចុណ្ហតំ បត្តោ។ តេនាហ "**ឧសុមកជាតោ**"តិ។ **តិលពីជកាទិភេទេនា**តិ តិលពីជកណ្ណិកកេសរាទិភេទេន សេវាលេន។ **បណកេនា**តិ ឧទកបិច្ឆិល្លេន។ **អប្បសន្នោ** អាកុលតាយ។ **អសន្និសិន្នោ** កលលុប្បត្តិយា។ **អនាលោកដ្ឋានេ**តិ អាលោករហិតេ ឋានេ។

សង្គារវសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ការណបាលីសុត្តវណ្ណនា

១៨៤. ចតុត្ថេ **បណ្ឌិតោ មញ្ញេ**តិ ឯត្ថ **មញ្ញេ**តិ ឥទំ "មញ្ញតី"តិ ឥមិនា សមានត្ថំ និបាតបទំ។ តស្ស ឥតិ-សទ្ទំ អានេត្វា អត្ថំ ទស្សេន្តោ "**បណ្ឌិតោតិ មញ្ញតី**"តិ អាហ។ អនុមតិបុច្ឆាវសេន ចេតំ វុត្តំ។ តេនេវាហ "**ឧទាហុ នោ**"តិ។ "តំ កឹ មញ្ញតិ ភវំ បិង្គិយានី សមណស្ស គោតមស្ស បញ្ញាវេយ្យត្តិយ"ន្តិ វុត្តមេវត្ថំ បុន គណ្ហន្តោ "បណ្ឌិតោ មញ្ញេ"តិ អាហ, តស្មា វុត្តំ "**ភវំ បិង្គិយានី សមណំ គោតមំ បណ្ឌិតោតិ មញ្ញតិ ឧទាហុ នោ**"តិ, យថា តេ ខមេយ្យ, តថា នំ កថេហីតិ អធិប្បាយោ។ **អហំ កោ នាម,** មម អវិសយោ ឯសោតិ ទស្សេតិ។ **កោ ចា**តិ ហេតុនិស្សក្កេ បច្ចត្តវចនន្តិ អាហ "**កុតោ ចា**"តិ។ តថា ចាហ "**កេន ការណេន ជានិស្សាមី**"តិ, យេន ការណេន សមណស្ស គោតមស្ស បញ្ញាវេយ្យត្តិយំ ជានេយ្យំ , តំ ការណំ មយិ នត្ថីតិ អធិប្បាយោ។ **ពុទ្ធោយេវ ភវេយ្យ** អពុទ្ធស្ស សព្ពថា ពុទ្ធញាណានុភាវំ ជានិតុំ អសក្កុណេយ្យត្តាតិ។ វុត្តញ្ហេតំ – "អប្បមត្តកំ បនេតំ, ភិក្ខវេ, ឱរមត្តកំ សីលមត្តកំ, យេន បុថុជ្ជនោ តថាគតស្ស វណ្ណំ វទមានោ វទេយ្យ (ទី. និ. ១.៧)។ អត្ថិ, ភិក្ខវេ, អញ្ញេវ ធម្មា គម្ភីរា ទុទ្ទសា ទុរនុពោធា…បេ.… យេហិ តថាគតស្ស យថាភូតំ វណ្ណំ សម្មា វទមានោ វទេយ្យា"តិ (ទី. និ. ១.២៨) ច។ **ឯត្ថា**តិ "សោបិ នូនស្ស តាទិសោ"តិ ឯតស្មឹ បទេ។

បសត្ថប្បសត្ថោតិ បសត្ថេហិ បាសំសេហិ អត្តនោ គុណេហេវ សោ បសត្ថោ, ន តស្ស កិត្តិនា, បសំសាសភាវេនេវ បាសំសោតិ អត្ថោ។ តេនាហ "**សព្ពគុណាន**"ន្តិអាទិ។ **មណិរតន**ន្តិ ចក្កវត្តិនោ មណិរតនំ។

សទេវកេ បាសំសានម្បិ បាសំសោតិ ទស្សេតុំ "**បសត្ថេហិ វា**"តិ ទុតិយវិកប្បោ គហិតោ។ អរណីយតោ អត្ថោ, សោ ឯវ វសតីតិ វសោតិ **អត្ថវសោ**។ តស្ស តស្ស បយោគស្ស អានិសំសភូតំ ផលន្តិ អាហ "**អត្ថវសន្តិ អត្ថានិសំស**"ន្តិ។ អត្ថោ វា ផលំ តទធីនវុត្តិតាយ វសោ ឯតស្សាតិ **អត្ថវសោ,** ការណំ។

ខុទ្ទកមធុតិ ខុទ្ទកមក្ខិកាហិ កតទណ្ឌកមធុ។ **អនេឡក**ន្តិ និទ្ទោសំ អបគតមក្ខិកណ្ឌកំ។

ឧទាហរិយតិ ឧព្ពេគបីតិវសេនាតិ **ឧទានំ,** តថា វា ឧទាហរណំ **ឧទានំ**។ តេនាហ "**ឧទាហារំ ឧទាហរី**"តិ។ យថា បន តំ វចនំ ឧទានន្តិ វុច្ចតិ, តំ ទស្សេតុំ "**យថា ហី**"តិអាទិ វុត្តំ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ការណបាលិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. បិង្គិយានីសុត្តវណ្ណនា

១៨៥. បញ្ចមេ **សព្ពសង្កាហិក**ន្តិ សរីរគតស្ស ចេវ វត្ថាលង្ការគតស្ស ចាតិ សព្ពស្ស នីលភាវស្ស សង្គាហកវចនំ។ **តស្សេវា**តិ នីលាទិសព្ពសង្គាហិកវសេន វុត្តអត្ថស្សេវ។ **វិភាគទស្សន**ន្តិ បភេទទស្សនំ។ យថា តេ

លិច្ឆវិរាជានោ អបីតាទិវណ្ណា ឯវ កេចិ កេចិ វិលេបនវសេន បីតាទិវណ្ណា ខាយឹសុ, ឯវំ អនីលាទិវណ្ណា ឯវ កេចិ វិលេបនវសេន នីលាទិវណ្ណា ខាយឹសុ។ តេ កិរ សុវណ្ណវិចិត្តេហិ មណិឱភាសេហិ ឯកនីលា វិយ ខាយន្តិ។

កោកនទន្តិ វា បទុមវិសេសនំ យថា "កោកាសក"ន្តិ។ តំ កិរ ពហុបត្តំ វណ្ណសម្បន្នំ អតិវិយ សុគន្ធញ្ច ហោតិ។ អយញ្ហេត្ថ អត្ថោ – យថា កោកនទសង្ខាតំ បទុមំ បាតោ សូរិយុគ្គមនវេលាយ ផុល្លំ វិកសិតំ អវីតគន្ធំ សិយា វិរោចមានំ, ឯវំ សរីរគន្ធេន គុណគន្ធេន ច សុគន្ធំ, សរទកាលេ អន្តលិក្ខេ អាទិច្ចមិវ អត្តនោ តេជសា តបន្តំ, អង្គេហិ និច្ឆរន្តជុតិតាយ អង្គីរសំ សម្ពុទ្ធំ បស្សាតិ។

បិង្គិយានីសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. មហាសុបិនសុត្តវណ្ណនា

១៩៦. ឆដ្ឋេ **ធាតុក្ខោភករណបច្ចយោ** នាម វិសភាគភេសជ្ជសេនាសនាហារាទិបច្ចយោ។ **អត្ថកាមតាយ វា អនត្ថកាមតាយ វា**តិ បសន្នា អត្ថកាមតាយ, កុទ្ធា អនត្ថកាមតាយ។ **អត្ថាយ វា អនត្ថាយ វា**តិ សភាវតោ ភវិតព្ពាយ អត្ថាយ វា អនត្ថាយ វា។ **ឧបសំហរន្តី**តិ អត្តនោ ទេវានុភាវេន ឧបនេន្តិ។ **ពោធិសត្តមាតា វិយ បុត្តបដិលាភនិមិត្ត**ន្តិ តទា កិរ បុរេ បុណ្ណមាយ សត្តមទិវសតោ បដ្ឋាយ វិគតសុរាបានំ មាលាគន្ធាទិវិភូតិសម្បន្នំ នក្ខត្តកីឡំ អនុភវមានា ពោធិសត្តមាតា សត្តមេ ទិវសេ បាតោវ ឧដ្ឋាយ គន្ធោទកេន នហាយិត្វា សព្ពាលង្ការភូសិតា វរភោជនំ ភុញ្ជិត្វា ឧបោសថង្គានិ អធិដ្ឋាយ សិរិគព្ភំ បវិសិត្វា សិរិសយនេ និបន្នា និទ្ទំ ឱក្កមមានា ឥមំ សុបិនំ អទ្ទស – ចត្តារោ កិរ នំ មហារាជានោ សយនេនេវ សទ្ធិំ ឧក្ខិបិត្វា អនោតត្តទហំ នេត្វា នហាបេត្វា ទិព្ពវត្ថំ និវាសេត្វា ទិព្ពគន្ធេហិ វិលិម្បេត្វា ទិព្ពបុប្ផានិ បិឡន្ធេត្វា តតោ អវិទូរេ រជតបព្ពតោ, តស្ស អន្តោ កនកវិមានំ អត្ថិ, តស្មិំ បាចីនតោ សីសំ កត្វា និបជ្ជាបេសុំ។ អថ ពោធិសត្តោ សេតវរវារណោ ហុត្វា តតោ អវិទូរេ ឯកោ សុវណ្ណបព្ពតោ, តត្ថ ចរិត្វា តតោ ឱរុយ្ហ រជតបព្ពតំ អារុហិត្វា កនកវិមានំ បវិសិត្វា មាតរំ បទក្ខិណំ កត្វា ទក្ខិណបស្សំ ផាលេត្វា កុច្ឆិំ បវិដ្ឋសទិសោ អហោសិ។ ឥមំ សុបិនំ សន្ធាយ ឯតំ វុត្តំ "ពោធិសត្តមាតា វិយ បុត្តបដិលាភនិមិត្ត"ន្តិ។

កោសលរាជា វិយ សោឡស សុបិនេតិ –

"ឧសភា រុក្ខា គាវិយោ គវា ច,
អស្សោ កំសោ សិង្គាលី ច កុម្ភោ;
បោក្ខរណី ច អបាកចន្ទនំ,
លាពូនិ សីទន្តិ សិលាប្លវន្តិ។

"មណ្ឌូកិយោ កណ្ហសប្បេ គិលន្តិ,
កាកំ សុវណ្ណា បរិវារយន្តិ;
តសា វកា ឯឡកានំ ភយា ហី"តិ។ (ជា. ១.១.៧៧) –

ឥមេ សោឡស សុបិនេ បស្សន្តោ កោសលរាជា វិយ។

១. ឯកទិវសំ កិរ កោសលមហារាជា រត្តិំ និទ្ទូបគតោ បច្ឆិមយាមេ សោឡស មហាសុបិនេ បស្សិ (ជា. អដ្ឋ. ១.១.៧៦ មហាសុបិនជាតកវណ្ណនា)។ តត្ថ ចត្តារោ អញ្ជនវណ្ណា កាឡឧសភា "យុជ្ឈិស្សាមា"តិ ចតូហិ ទិសាហិ រាជង្គណំ អាគន្ត្វា "ឧសភយុទ្ធំ បស្សិស្សាមា"តិ មហាជនេ សន្និបតិតេ យុជ្ឈនាការំ ទស្សេត្វា នទិត្វា គជ្ជិត្វា អយុជ្ឈិត្វាវ បដិក្កន្តា។ ឥមំ បឋមំ សុបិនំ អទ្ទស។

២. ខុទ្ទកា រុក្ខា ចេវ គច្ឆា ច បថវិំ ភិន្ទិត្វា វិទត្ថិមត្តម្បិ រតនមត្តម្បិ អនុគ្គន្ត្វាវ បុប្ផន្តិ ចេវ ផលន្តិ ច។ ឥមំ ទុតិយំ អទ្ទស។

៣. គាវិយោ តទហុជាតានំ វច្ឆានំ ខីរំ បិវន្តិយោ អទ្ទស។ អយំ តតិយោ សុបិនោ។

៤. ធុរវាហេ អារោហបរិណាហសម្បន្នេ មហាគោណេ យុគបរម្បរាយ អយោជេត្វា តរុណេ គោទម្មេ ធុរេ យោជេន្តេ អទ្ទស។ តេ ធុរំ វហិតុំ អសក្កោន្តា ឆឌ្ឌេត្វា អដ្ឋំសុ, សកដានិ នប្បវត្តឹសុ។ អយំ ចតុត្ថោ សុបិនោ។

៥. ឯកំ ឧភតោមុខំ អស្សំ អទ្ទស។ តស្ស ឧភោសុ បស្សេសុ យវសំ ទេន្តិ, សោ ទ្វីហិបិ មុខេហិ ខាទតិ។ អយំ បញ្ចមោ សុបិនោ។

៦. មហាជនោ សតសហស្សគ្ឃនិកំ សុវណ្ណបាតិំ សម្មជ្ជិត្វា "ឥធ បស្សាវំ ករោហី"តិ ឯកស្ស ជរសិង្គាលស្ស ឧបនាមេសិ។ តំ តត្ថ បស្សាវំ ករោន្តំ អទ្ទស។ អយំ ឆដ្ឋោ សុបិនោ។

៧. ឯកោ បុរិសោ រជ្ជុំ វដ្ដេត្វា បាទមូលេ និក្ខិបតិ។ តេន និសិន្នបីឋស្ស ហេដ្ឋា សយិតា ឆាតសិង្គាលី តស្ស អជានន្តស្សេវ តំ ខាទតិ។ ឥមំ សត្តមំ សុបិនំ អទ្ទស។

៨. រាជទ្វារេ ពហូហិ តុច្ឆកុម្ភេហិ បរិវារេត្វា ឋបិតំ ឯកំ មហន្តំ បូរិតកុម្ភំ អទ្ទស។ ចត្តារោបិ បន វណ្ណា ចតូហិ ទិសាហិ ចតូហិ អនុទិសាហិ ច ឃដេហិ ឧទកំ អានេត្វា បូរិតកុម្ភមេវ បូរេន្តិ, បូរិតំ បូរិតំ ឧទកំ ឧត្តរិត្វា បលាយតិ។ តេបិ បុនប្បុនំ តត្ថេវ ឧទកំ អាសិញ្ចន្តិ, តុច្ឆកុម្ភេ ឱលោកេន្តាបិ នត្ថិ។ អយំ អដ្ឋមោ សុបិនោ។

៩. ឯកំ បញ្ចបទុមសញ្ឆន្នំ គម្ភីរំ សព្ពតោតិត្ថំ បោក្ខរណឹ អទ្ទស។ សមន្តតោ ទ្វិបទចតុប្បទា ឱតរិត្វា តត្ថ បានីយំ បិវន្តិ។ តស្ស មជ្ឈេ គម្ភីរដ្ឋានេ ឧទកំ អាវិលំ, តីរប្បទេសេ ទ្វិបទចតុប្បទានំ អក្កមនដ្ឋានេ អច្ឆំ វិប្បសន្នមនាវិលំ។ អយំ នវមោ សុបិនោ។

១០. ឯកិស្សាយេវ កុម្ភិយា បច្ចមានំ ឱទនំ អបាកំ អទ្ទស។ "អបាក"ន្តិ វិចារេត្វា វិភជិត្វា ឋបិតំ វិយ តីហាការេហិ បច្ចមានំ ឯកស្មឹ បស្សេ អតិកិលិន្នោ ហោតិ, ឯកស្មឹ ឧត្តណ្ឌុលោ, ឯកស្មឹ សុបក្កោតិ។ អយំ ទសមោ សុបិនោ។

១១. សតសហស្សគ្ឃនកំ ចន្ទនសារំ បូតិតក្កេន វិក្កិណន្តេ អទ្ទស។ អយំ ឯកាទសមោ សុបិនោ។

១២. តុច្ឆលាពូនិ ឧទកេ សីទន្តានិ អទ្ទស។ អយំ ទ្វាទសមោ សុបិនោ។

១៣. មហន្តមហន្តា កូដាគារប្បមាណា ឃនសិលា នាវា វិយ ឧទកេ ប្លវមានា អទ្ទស។ អយំ តេរសមោ សុបិនោ។

១៤. ខុទ្ទកមធុកបុប្ផប្បមាណា មណ្ឌូកិយោ មហន្តេ កណ្ហសប្បេ វេគេន អនុពន្ធិត្វា ឧប្បលនាឡេ វិយ ឆិន្ទិត្វា មំសំ ខាទិត្វា គិលន្តិយោ អទ្ទស។ អយំ ចុទ្ទសមោ សុបិនោ។

១៥. ទសហិ អសទ្ធម្មេហិ សមន្នាគតំ គាមគោចរំ កាកំ កញ្ចនវណ្ណវណ្ណតាយ "សុវណ្ណា"តិ លទ្ធនាមេ សុវណ្ណរាជហំសេ បរិវារេន្តេ អទ្ទស។ អយំ បន្នរសមោ សុបិនោ។

១៦. បុព្ពេ ទីបិនោ ឯឡកេ ខាទន្តិ។ តេ បន ឯឡកេ ទីបិនោ អនុពន្ធិត្វា មុរមុរាតិ ខាទន្តេ អទ្ទស។ អថញ្ញេ តសា វកា ឯឡកេ ទូរតោវ ទិស្វា តសិតា តាសប្បត្តា ហុត្វា ឯឡកានំ ភយា បលាយិត្វា គុម្ពគហនានិ បវិសិត្វា និលីយឹសុ។ អយំ សោឡសមោ សុបិនោ។

១. តត្ថ អធម្មិកានំ រាជូនំ, អធម្មិកានញ្ច មនុស្សានំ កាលេ លោកេ វិបរិវត្តមានេ កុសលេ ឱសន្នេ អកុសលេ ឧស្សន្នេ លោកស្ស បរិហានកាលេ ទេវោ ន សម្មា វស្សិស្សតិ, មេឃបាទា បច្ឆិជ្ជិស្សន្តិ, សស្សានិ មិលាយិស្សន្តិ, ទុព្ភិក្ខំ ភវិស្សតិ, វស្សិតុកាមា វិយ ចតូហិ ទិសាហិ មេឃា ឧដ្ឋហិត្វា ឥត្ថិកាហិ អាតបេ បត្ថដានំ វីហិអាទីនំ តេមនភយេន អន្តោបវេសិតកាលេ បុរិសេសុ កុទាលបិដកេ អាទាយ អាឡិពន្ធនត្ថាយ និក្ខន្តេសុ វស្សនាការំ ទស្សេត្វា គជ្ជិត្វា វិជ្ជុលតា និច្ឆារេត្វា ឧសភា វិយ អយុជ្ឈិត្វា អវស្សិត្វាវ បលាយិស្សន្តិ។ អយំ បឋមស្ស វិបាកោ។

២. លោកស្ស បរិហីនកាលេ មនុស្សានំ បរិត្តាយុកកាលេ សត្តា តិព្ពរាគា ភវិស្សន្តិ, អសម្បត្តវយាវ កុមារិយោ បុរិសន្តរំ គន្ត្វា ឧតុនិយោ ចេវ គព្ភិនិយោ ច ហុត្វា បុត្តធីតាហិ វឌ្ឍិស្សន្តិ។ ខុទ្ទកគុម្ពានំ បុប្ផំ វិយ ហិ តាសំ ឧតុនិភាវោ, ផលំ វិយ ច បុត្តធីតរោ ភវិស្សន្តិ។ អយំ ទុតិយស្ស វិបាកោ។

៣. មនុស្សានំ ជេដ្ឋាបចាយិកកម្មស្ស នដ្ឋកាលេ សត្តា មាតាបិតូសុ វា សស្សុសសុរេសុ វា លជ្ជំ អនុបដ្ឋបេត្វា សយមេវ កុដុម្ពំ សំវិទហន្តាវ ឃាសច្ឆាទនមត្តម្បិ មហល្លកានំ ទាតុកាមា ទស្សន្តិ, អទាតុកាមា ន ទស្សន្តិ។

មហល្លកា អនាថា ហុត្វា អសយំវសី ទារកេ អារាធេត្វា ជីវិស្សន្តិ តទហុជាតានំ វច្ឆកានំ ខីរំ បិវន្តិយោ មហាគាវិយោ វិយ។ អយំ តតិយស្ស វិបាកោ។

៤. អធម្មិករាជូនំ កាលេ អធម្មិករាជានោ បណ្ឌិតានំ បវេណិកុសលានំ កម្មនិត្ថរណសមត្ថានំ មហាមត្តានំ យសំ ន ទស្សន្តិ, ធម្មសភាយំ វិនិច្ឆយដ្ឋានេបិ បណ្ឌិតេ វោហារកុសលេ មហល្លកេ អមច្ចេ ន ឋបេស្សន្តិ, តព្ពិបរីតានំ បន តរុណតរុណានំ យសំ ទស្សន្តិ, តថារូបេ ឯវ ច វិនិច្ឆយដ្ឋានេ ឋបេស្សន្តិ។ តេ រាជកម្មានិ ចេវ យុត្តាយុត្តញ្ច អជានន្តា នេវ តំ យសំ ឧក្ខិបិតុំ សក្ខិស្សន្តិ, ន រាជកម្មានិ និត្ថរិតុំ។ តេ អសក្កោន្តា កម្មធុរំ ឆឌ្ឌេស្សន្តិ, មហល្លកាបិ បណ្ឌិតាមច្ចា យសំ អលភន្តា កិច្ចានិ និត្ថរិតុំ សមត្ថាបិ “កឹ អម្ហាកំ ឯតេហិ, មយំ ពាហិរកា ជាតា, អព្ភន្តរិកា តរុណទារកា ជានិស្សន្តី”តិ ឧប្បន្នានិ កម្មានិ ន ករិស្សន្តិ។ ឯវំ សព្ពថាបិ តេសំ រាជូនំ ហានិយេវ ភវិស្សតិ, ធុរំ វហិតុំ អសមត្ថានំ វច្ឆទម្មានំ ធុរេ យោជិតកាលោ វិយ ទូរវាហានញ្ច មហាគោណានំ យុគបរម្បរាយ អយោជិតកាលោ វិយ ភវិស្សតិ។ អយំ ចតុត្ថស្ស វិបាកោ។

៥. អធម្មិករាជកាលេយេវ អធម្មិកពាលរាជានោ អធម្មិកេ លោលមនុស្សេ វិនិច្ឆយេ ឋបេស្សន្តិ, តេ បាបបុញ្ញេសុ អនាទរា ពាលា សភាយំ និសីទិត្វា វិនិច្ឆយំ ទេន្តា ឧភិន្នម្បិ អត្ថបច្ចត្ថិកានំ ហត្ថតោ លញ្ជំ គហេត្វា ខាទិស្សន្តិ អស្សោ វិយ ទ្វីហិ មុខេហិ យវសំ។ អយំ បញ្ចមស្ស វិបាកោ។

៦. អធម្មិកាយេវ វិជាតិរាជានោ ជាតិសម្បន្នានំ កុលបុត្តានំ អាសង្កាយ យសំ ន ទស្សន្តិ, អកុលីនានំយេវ ទស្សន្តិ។ ឯវំ មហាកុលានិ ទុគ្គតានិ ភវិស្សន្តិ, លាមកកុលានិ ឥស្សរានិ។ តេ ច កុលីនបុរិសា ជីវិតុំ អសក្កោន្តា “ឥមេ និស្សាយ ជីវិស្សាមា”តិ អកុលីនានំ ធីតរោ ទស្សន្តិ, ឥតិ តាសំ កុលធីតានំ អកុលីនេហិ សទ្ធិំ សំវាសោ ជរសិង្គាលស្ស សុវណ្ណបាតិយំ បស្សាវករណសទិសោ ភវិស្សតិ។ អយំ ឆដ្ឋស្ស វិបាកោ។

៧. គច្ឆន្តេ គច្ឆន្តេ កាលេ ឥត្ថិយោ បុរិសលោលា សុរាលោលា អលង្ការលោលា វិសិខាលោលា អាមិសលោលា ភវិស្សន្តិ ទុស្សីលា ទុរាចារា។ តា សាមិកេហិ កសិគោរក្ខាទីនិ កម្មានិ កត្វា កិច្ឆេន កសិរេន សម្ភតំ ធនំ ជារេហិ សទ្ធិំ សុរំ បិវន្តិយោ មាលាគន្ធវិលេបនំ ធារយមានា អន្តោគេហេ អច្ចាយិកម្បិ កិច្ចំ អនោលោកេត្វា គេហបរិក្ខេបស្ស ឧបរិភាគេនបិ ឆិទ្ទដ្ឋានេហិបិ ជារេ ឧបធារយមានា ស្វេ វបិតព្ពយុត្តកំ ពីជម្បិ កោដ្ដេត្វា យាគុភត្តខជ្ជកានិ បចិត្វា ខាទមានា វិលុម្បិស្សន្តិ ហេដ្ឋាបីឋកេ និបន្នឆាតសិង្គាលី វិយ វឌ្ឍេត្វា វឌ្ឍេត្វា បាទមូលេ និក្ខិត្តវឌ្ឍំ។ អយំ សត្តមស្ស វិបាកោ។

៨. គច្ឆន្តេ គច្ឆន្តេ កាលេ លោកោ បរិហាយិស្សតិ, រដ្ឋំ និរោជំ ភវិស្សតិ, រាជានោ ទុគ្គតា កបណា ភវិស្សន្តិ។ យោ ឥស្សរោ ភវិស្សតិ, តស្ស ភណ្ឌាគារេ សតសហស្សមត្តា ភវិស្សន្តិ។ តេ ឯវំទុគ្គតា សព្ពេ ជានបទេ អត្តនោវ កម្មំ ការេស្សន្តិ, ឧបទ្ទុតា មនុស្សា សកេ កម្មន្តេ ឆឌ្ឌេត្វា រាជូនំយេវ អត្ថាយ បុព្ពណ្ណាបរណ្ណានិ វបន្តា រក្ខន្តា លាយន្តា មទ្ទន្តា បវេសេន្តា ឧច្ឆុក្ខេត្តានិ ករោន្តា យន្តានិ វាហេន្តា ផាណិតាទីនិ បចន្តា បុប្ផារាមេ ផលារាមេ ច ករោន្តា តត្ថ តត្ថ និប្ផន្នានិ បុព្ពណ្ណាទីនិ អាហរិត្វា រញ្ញោ កោដ្ឋាគារមេវ បូរេស្សន្តិ។ អត្តនោ គេហេសុ តុច្ឆកោដ្ឋេ ឱលោកេន្តាបិ ន ភវិស្សន្តិ, តុច្ឆកុម្ភេ អនោលោកេត្វា បូរិតកុម្ភបូរណសទិសមេវ ភវិស្សតិ។ អយំ អដ្ឋមស្ស វិបាកោ។

៩. គច្ឆន្តេ គច្ឆន្តេ កាលេ រាជានោ អធម្មិកា ភវិស្សន្តិ, ឆន្ទាទិវសេន អគតឹ គច្ឆន្តា រជ្ជំ ការេស្សន្តិ, ធម្មេន វិនិច្ឆយំ នាម ន ទស្សន្តិ លញ្ជវិត្តកា ភវិស្សន្តិ ធនលោលា, រដ្ឋវាសិកេសុ តេសំ ខន្តិមេត្តានុទ្ទយា នាម ន ភវិស្សន្តិ, កក្ខឡា ផរុសា ឧច្ឆុយន្តេ ឧច្ឆុភណ្ឌិកា វិយ មនុស្សេ បីឡេន្តា នានប្បការំ ពលឹ ឧប្បាទេត្វា ធនំ គណ្ហិស្សន្តិ។ មនុស្សា ពលិបីឡិតា កិញ្ចិ ទាតុំ អសក្កោន្តា គាមនិគមាទយោ ឆឌ្ឌេត្វា បច្ចន្តំ គន្ត្វា វាសំ កប្បេស្សន្តិ។ មជ្ឈិមជនបទោ សុញ្ញោ ភវិស្សតិ, បច្ចន្តោ ឃនវាសោ សេយ្យថាបិ បោក្ខរណិយា មជ្ឈេ ឧទកំ អាវិលំ បរិយន្តេ វិប្បសន្នំ។ អយំ នវមស្ស វិបាកោ។

១០. គច្ឆន្តេ គច្ឆន្តេ កាលេ រាជានោ អធម្មិកា ភវិស្សន្តិ, តេសុ អធម្មិកេសុ រាជយុត្តាបិ ព្រាហ្មណគហបតិកាបិ នេគមជានបទាបីតិ សមណព្រាហ្មណេ ឧបាទាយ សព្ពេ មនុស្សា អធម្មិកា ភវិស្សន្តិ។ តតោ តេសំ អារក្ខទេវតា, ពលិបដិគ្គាហិកទេវតា, រុក្ខទេវតា, អាកាសដ្ឋទេវតាតិ ឯវំ ទេវតាបិ អធម្មិកា ភវិស្សន្តិ។ អធម្មិករាជូនំ រជ្ជេ វាតា វិសមា ខរា វាយិស្សន្តិ, តេ អាកាសដ្ឋកវិមានានិ កម្បេស្សន្តិ។ តេសុ កម្បិតេសុ ទេវតា កុបិតា ទេវំ វស្សិតុំ ន ទស្សន្តិ។ វស្សមានោបិ សកលរដ្ឋេ ឯកប្បហារេនេវ ន វស្សិស្សតិ, វស្សមានោបិ សព្ពត្ថ កសិកម្មស្ស វា វប្បកម្មស្ស វា ឧបការោ ហុត្វា ន វស្សិស្សតិ។ យថា ច រដ្ឋេ, ឯវំ ជនបទេបិ គាមេបិ ឯកតឡាកសរេបិ ឯកប្បហារេន ន វស្សិស្សតិ, តឡាកស្ស ឧបរិភាគេ វស្សន្តោ ហេដ្ឋាភាគេ ន វស្សិស្សតិ,

ហេដ្ឋា វស្សន្តោ ឧបរិ ន វស្សិស្សតិ។ ឯកស្មឹ ភាគេ សស្សំ អតិវស្សេន នស្សិស្សតិ, ឯកស្មឹ អវស្សេនេន មិលាយិស្សតិ, ឯកស្មឹ សម្មា វស្សមានោ សម្បាទេស្សតិ។ ឯវំ ឯកស្ស រញ្ញោ រដ្ឋេ វុត្តសស្សា វិបាកោ។ តិប្បការា ភវិស្សន្តិ ឯកកុម្ភិយា ឱទនោ វិយ។ អយំ ទសមស្ស វិបាកោ។

១១. គច្ឆន្តេ គច្ឆន្តេយេវ កាលេ សាសនេ បរិហាយន្តេ បច្ចយលោលា អលជ្ជិកា ពហូ ភិក្ខូ ភវិស្សន្តិ។ តេ ភគវតា បច្ចយលោលុប្បំ និម្មថេត្វា កថិតធម្មទេសនំ ចីវរាទិចតុបច្ចយហេតុ បរេសំ ទេសេស្សន្តិ។ បច្ចយេហិ មុច្ឆិត្វា និត្ថរណបក្ខេ ឋិតា និព្ពានាភិមុខំ កត្វា ទេសេតុំ ន សក្ខិស្សន្តិ។ កេវលំ “បទព្យញ្ជនសម្បត្តិញ្ចេវ មធុរសទ្ទញ្ច សុត្វា មហគ្ឃានិ ចីវរាទីនិ ទស្សន្តិ”ឥច្ចេវំ ទេសេស្សន្តិ។ អបរេ អន្តរវីថិចតុក្ករាជទ្វារាទីសុ និសីទិត្វា កហាបណអឌ្ឍកហាបណបាទមាសករូបាទីនិបិ និស្សាយ ទេសេស្សន្តិ។ ឥតិ ភគវតា និព្ពានគ្ឃនកំ កត្វា ទេសិតំ ធម្មំ ចតុបច្ចយត្ថាយ ចេវ កហាបណាទិអត្ថាយ ច វិក្កិណិត្វា ទេសេន្តា សតសហស្សគ្ឃនកំ ចន្ទនសារំ បូតិតក្កេន វិក្កិណន្តា វិយ ភវិស្សន្តិ។ អយំ ឯកាទសមស្ស វិបាកោ។

១២. អធម្មិករាជកាលេ លោកេ វិបរិវត្តន្តេយេវ រាជានោ ជាតិសម្បន្នានំ កុលបុត្តានំ យសំ ន ទស្សន្តិ, អកុលីនានញ្ញេវ ទស្សន្តិ។ តេ ឥស្សរា ភវិស្សន្តិ, ឥតរា ទលិទ្ទា។ រាជសម្មុខេបិ រាជទ្វារេបិ អមច្ចសម្មុខេបិ វិនិច្ឆយដ្ឋានេបិ តុច្ឆលាពុសទិសានំ អកុលីនានំយេវ កថា ឱសីទិត្វា ឋិតា វិយ និច្ចលា សុប្បតិដ្ឋិតា ភវិស្សតិ។ សង្ឃសន្និបាតេបិ សង្ឃកម្មគណកម្មដ្ឋានេសុ ចេវ បត្តចីវរបរិវេណាទិវិនិច្ឆយដ្ឋានេសុ ច ទុស្សីលានំ បាបបុគ្គលានំយេវ កថា និយ្យានិកា ភវិស្សតិ, ន លជ្ជិភិក្ខូនន្តិ ឯវំ សព្ពត្ថាបិ តុច្ឆលាពូនំ សីទនកាលោ វិយ ភវិស្សតិ។ អយំ ទ្វាទសមស្ស វិបាកោ។

១៣. តាទិសេយេវ កាលេ អធម្មិករាជានោ អកុលីនានំ យសំ ទស្សន្តិ។ តេ ឥស្សរា ភវិស្សន្តិ, កុលីនា ទុគ្គតា។ តេសុ ន កេចិ គារវំ ករិស្សន្តិ, ឥតរេសុយេវ ករិស្សន្តិ។ រាជសម្មុខេ វា អមច្ចសម្មុខេ វា វិនិច្ឆយដ្ឋានេ វា វិនិច្ឆយកុសលានំ ឃនសិលាសទិសានំ កុលបុត្តានំ កថា ន ឱគាហិត្វា បតិដ្ឋហិស្សតិ។ តេសុ កថេន្តេសុ “កឹ ឥមេ កថេន្តី”តិ ឥតរេ បរិហាសមេវ ករិស្សន្តិ។ ភិក្ខុសន្និបាតេបិ វុត្តប្បការេសុ ឋានេសុ នេវ បេសលេ ភិក្ខូ គរុកាតព្ពេ មញ្ញិស្សន្តិ, នាបិ នេសំ កថា បរិយោគាហិត្វា បតិដ្ឋហិស្សតិ, សិលានំ ប្លវនកាលោ វិយ ភវិស្សតិ។ អយំ តេរសមស្ស វិបាកោ។

១៤. លោកេ បរិហាយន្តេយេវ មនុស្សា តិព្ពរាគាទិជាតិកា កិលេសានុវត្តកា ហុត្វា តរុណានំ អត្តនោ ភរិយានំ វសេ វត្តិស្សន្តិ។ គេហេ ទាសកម្មករាទយោបិ គោមហឹសាទយោបិ ហិរញ្ញសុវណ្ណម្បិ សព្ពំ តាសំយេវ អាយត្តំ ភវិស្សតិ។ “អសុកំ ហិរញ្ញសុវណ្ណំ វា បរិច្ឆទាទិជាតំ វា កហ”ន្តិ វុត្តេ “យត្ថ វា តត្ថ វា ហោតុ, កឹ តុយ្ហិមិនា ព្យាបារេន, ត្វំ មយ្ហំ ឃរេ សន្តំ វា អសន្តំ វា ជានិតុកាមោ ជាតោ”តិ វត្វា នានប្បការេហិ អក្កោសិត្វា មុខសត្តីហិ កោដ្ដេត្វា ទាសចេដកេ វិយ វសេ កត្វា អត្តនោ ឥស្សរិយំ បវត្តេស្សន្តិ។ ឯវំ មធុកបុប្ផប្បមាណានំ មណ្ឌូកីនំ អាសិវិសេ កណ្ហសប្បេ គិលនកាលោ វិយ ភវិស្សតិ។ អយំ ចុទ្ទសមស្ស វិបាកោ។

១៥. ទុព្ពលរាជកាលេ បន រាជានោ ហត្ថិសិប្បាទីសុ អកុសលា យុទ្ធេសុ អវិសារទា ភវិស្សន្តិ។ តេ អត្តនោ រាជាធិបច្ចំ អាសង្កមានា សមានជាតិកានំ កុលបុត្តានំ ឥស្សរិយំ អទត្វា អត្តនោ បាទមូលិកនហាបនកប្បកាទីនំ ទស្សន្តិ។ ជាតិគោត្តសម្បន្នា កុលបុត្តា រាជកុលេ បតិដ្ឋំ អលភមានា ជីវិកំ កប្បេតុំ អសមត្ថា ហុត្វា ឥស្សរិយេ ឋិតេ ជាតិគោត្តហីនេ អកុលីនេ ឧបដ្ឋហន្តា វិចរិស្សន្តិ, សុវណ្ណរាជហំសេហិ កាកស្ស បរិវារិតកាលោ វិយ ភវិស្សតិ។ អយំ បន្នរសមស្ស វិបាកោ។

១៦. អធម្មិករាជកាលេយេវ ច អកុលីនាវ រាជវល្លភា ឥស្សរា ភវិស្សន្តិ, កុលីនា អបញ្ញាតា ទុគ្គតា។ តេ រាជានំ អត្តនោ កថំ គាហាបេត្វា វិនិច្ឆយដ្ឋានាទីសុ ពលវន្តោ ហុត្វា ទុព្ពលានំ បវេណិអាគតានិ ខេត្តវត្ថាទីនិ “អម្ហាកំ សន្តកានី”តិ អភិយុញ្ជិត្វា តេ “ន តុម្ហាកំ, អម្ហាក”ន្តិ អាគន្ត្វា វិនិច្ឆយដ្ឋានាទីសុ វិវទន្តេ វេត្តលតាទីហិ បហរាបេត្វា គីវាយំ គហេត្វា អបកឌ្ឍាបេត្វា “អត្តនោ បមាណំ ន ជានាថ, អម្ហេហិ សទ្ធឹ វិវទថ, ឥទានិ វោ បហរាបេត្វា រញ្ញោ កថេត្វា ហត្ថបាទច្ឆេទាទីនិ ការេស្សាមា”តិ សន្តជ្ជេស្សន្តិ។ តេ តេសំ ភយេន អត្តនោ សន្តកានិ វត្ថូនិ “តុម្ហាកំយេវ តានិ, គណ្ហថា”តិ និយ្យាតេត្វា អត្តនោ គេហានិ បវិសិត្វា ភីតា និបជ្ជិស្សន្តិ។ បាបភិក្ខូបិ បេសលេ ភិក្ខូ យថារុចិ វិហេឋេស្សន្តិ។ បេសលា ភិក្ខូ បដិសរណំ អលភមានា អរញ្ញំ បវិសិត្វា គហនដ្ឋានេសុ និលីយិស្សន្តិ។ ឯវំ ហីនជច្ចេហិ ចេវ បាបភិក្ខូហិ ច ឧបទ្ទុតានំ ជាតិមន្តកុលបុត្តានញ្ចេវ បេសលភិក្ខូនញ្ច ឯឡកានំ ភយេន តសវកានំ បលាយនកាលោ វិយ ភវិស្សតិ។ អយំ សោឡសមស្ស វិបាកោ។ ឯវំ តស្ស តស្ស អនត្ថស្ស បុព្ពនិមិត្តភូតេ សោឡស មហាសុបិនេ បស្សិ។ តេន វុត្តំ “កោសលរាជា វិយ សោឡស សុបិនេ”តិ។ ឯត្ថ ច បុព្ពនិមិត្តតោ អត្តនោ អត្ថានត្ថនិមិត្តំ សុបិនំ បស្សន្តោ អត្តនោ កម្មានុភាវេន បស្សតិ។

កោសលរាជា វិយ លោកស្ស អត្ថានត្ថនិមិត្តំ សុបិនំ បស្សន្តោ បន សព្ពសត្តសាធារណកម្មានុភាវេន បស្សតីតិ វេទិតព្ពំ។

កុទ្ធា ហិ ទេវតាតិ មហានាគវិហារេ មហាថេរស្ស កុទ្ធា ទេវតា វិយ។ រោហណេ កិរ មហានាគវិហារេ មហាថេរោ ភិក្ខុសង្ឃំ អនបលោកេត្វាវ ឯកំ នាគរុក្ខំ ឆិន្ទាបេសិ។ រុក្ខេ អធិវត្ថា ទេវតា ថេរស្ស កុទ្ធា បឋមមេវ នំ សច្ចសុបិនេន បលោភេត្វា បច្ឆា "តតោ តេ សត្តទិវសមត្ថកេ ឧបដ្ឋាកោ រាជា មរិស្សតី"តិ សុបិនេ អារោចេសិ។ ថេរោ តំ កថំ អាហរិត្វា រាជោរោធានំ អាចិក្ខិ។ តា ឯកប្បហារេនេវ មហាវិរវំ វិរវឹសុ។ រាជា "កឹ ឯត"ន្តិ បុច្ឆិ។ តា "ឯវំ ថេរេន វុត្ត"ន្តិ អារោចយឹសុ។ រាជា ទិវសំ គណាបេត្វា សត្តាហេ វីតិវត្តេ ថេរស្ស ហត្ថបាទេ ឆិន្ទាបេសិ។ **ឯកន្តំ សច្ចមេវ ហោតី**តិ ផលស្ស សច្ចភាវតោ វុត្តំ, ទស្សនំ បន វិបល្លត្ថមេវ ។ តេនេវ បហីនវិបល្លាសា បុព្ពនិមិត្តភូតម្បិ សុបិនំ ន បស្សន្តិ។ ទ្វីហិ តីហិបិ ការណេហិ កទាចិ សុបិនំ បស្សតីតិ អាហ "**សំសគ្គភេទតោ**"តិ។ "អសេខា ន បស្សន្តិ បហីនវិបល្លាសត្តា"តិ វចនតោ ចតុន្នម្បិ ការណានំ វិបល្លាសា ឯវ មូលការណន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

តន្តិ សុបិនកាលេ បវត្តំ ភវង្គចិត្តំ។ **រូបនិមិត្តាទិអារម្មណ**ន្តិ កម្មកម្មនិមិត្តគតិនិមិត្តតោ អញ្ញំ រូបនិមិត្តាទិអារម្មណំ ន ហោតិ។ **ឦទិសានី**តិ បច្ចក្ខតោ អនុភូតបុព្ពបរិកប្បិតរូបាទិអារម្មណានិ ចេវ រាគាទិសម្បយុត្តានិ ច។ **សព្ពោហារិកចិត្តេនា**តិ បកតិចិត្តេន។

ទ្វីហិ អន្តេហិ មុត្តោតិ កុសលាកុសលសង្ខាតេហិ ទ្វីហិ អន្តេហិ មុត្តោ។ **អាវជ្ជនតទារម្មណក្ខណេ**តិ តទំ យាវ តទារម្មណុប្បត្តិ, តាវ បវត្តចិត្តវារំ សន្ធាយ វុត្តំ។ "សុបិនេនេវ ទិដ្ឋំ វិយ មេ, សុតំ វិយ មេតិ កថនកាលេ បន អព្យាកតោយេវ អាវជ្ជនមត្តស្សេវ ឧប្បជ្ជនតោ"តិ វទន្តិ។ ឯវំ វទន្តេហិ បញ្ចទ្វារេ ទុតិយមោឃវារេ វិយ មនោទ្វារេបិ អាវជ្ជនំ ទ្វត្តិក្ខត្តុំ ឧប្បជ្ជិត្វា ជវនដ្ឋានេ ឋត្វា ភវង្គំ ឱតរតីតិ អធិប្បេតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ ឯកចិត្តក្ខណិកស្ស អាវជ្ជនស្ស ឧប្បត្តិយំ "ទិដ្ឋំ វិយ មេ, សុតំ វិយ មេ"តិ កប្បនាយ អសម្ភវតោ។ ឯត្ថ ច "សុបិនន្តេបិ តទារម្មណវចនតោ បច្ចុប្បន្នវសេន អតីតវសេន វា សភាវធម្មា សុបិនន្តេ អារម្មណំ ហោន្តី"តិ វទន្តិ។ "យទិបិ សុបិនន្តេ វិភូតំ ហុត្វា ឧបដ្ឋិតេ រូបាទិវត្ថុម្ហិ តទារម្មណំ វុត្តំ, តថាបិ សុបិនន្តេ ឧបដ្ឋិតនិមិត្តស្ស បរិកប្បវសេន គហេតព្ពតាយ ទុព្ពលភាវតោ ទុព្ពលវត្ថុកត្តាតិ វុត្ត"ន្តិ វទន្តិ។ កេចិ បន "ករជកាយស្ស និរុស្សាហសន្តភាវប្បត្តិតោ តន្និស្សិតហទយវត្ថុ ន សុប្បសន្នំ ហោតិ, តតោ តន្និស្សិតាបិ ចិត្តប្បវត្តិ ន សុប្បសន្នា អសុប្បសន្នវដ្តិនិស្សិតទីបប្បភា វិយ, តស្មា **ទុព្ពលវត្ថុកត្តា**តិ ឯត្ថ ទុព្ពលហទយវត្ថុកត្តា"តិ អត្ថំ វទន្តិ។ វីមំសិត្វា យុត្តតរំ គហេតព្ពំ។

សុបិនន្តចេតនាតិ មនោទ្វារិកជវនវសេន បវត្តា សុបិនន្តចេតនា។ សុបិនញ្ហិ បស្សន្តោ មនោទ្វារិកេនេវ ជវនេន បស្សតិ, ន បញ្ចទ្វារិកេន។ បដិពុជ្ឈន្តោ ច មនោទ្វារិកេនេវ បដិពុជ្ឈតិ, ន បញ្ចទ្វារិកេន។ និទ្ទាយន្តស្ស ហិ មហាវដ្ដិំ ជាលេត្វា ទីបេ ចក្ខុសមីបំ ឧបនីតេ បឋមំ ចក្ខុទ្វារិកំ អាវជ្ជនំ ភវង្គំ ន អាវដ្ដេតិ, មនោទ្វារិកមេវ អាវដ្ដេតិ។ អថ ជវនំ ជវិត្វា ភវង្គំ ឱតរតិ។ ទុតិយវារេ ចក្ខុទ្វារិកអាវជ្ជនំ ភវង្គំ អាវដ្ដេតិ , តតោ ចក្ខុវិញ្ញាណាទីនិ ជវនបរិយោសានានិ បវត្តន្តិ, តទនន្តរំ ភវង្គំ បវត្តតិ។ តតិយវារេ មនោទ្វារិកអាវជ្ជនេន ភវង្គេ អាវដ្ដិតេ មនោទ្វារិកជវនំ ជវតិ។ តេន ចិត្តេន "កឹ អយំ ឥមស្មឹ ឋានេ អាលោកោ"តិ ជានាតិ។ តថា និទ្ទាយន្តស្ស កណ្ណសមីបេ តូរិយេសុ បគ្គហិតេសុ , ឃានសមីបេ សុគន្ធេសុ វា ទុគ្គន្ធេសុ វា បុប្ផេសុ ឧបនីតេសុ, មុខេ សប្បិម្ហិ វា ផាណិតេ វា បក្ខិត្តេ, បិដ្ឋិយំ បាណិនា បហារេ ទិន្នេ បឋមំ សោតទ្វារិកាទីនិ អាវជ្ជនានិ ភវង្គំ ន អាវដ្ដេន្តិ, មនោទ្វារិកមេវ អាវដ្ដេតិ, អថ ជវនំ ជវិត្វា ភវង្គំ ឱតរតិ។ ទុតិយវារេ សោតទ្វារិកាទីនិ អាវជ្ជនានិ ភវង្គំ អាវដ្ដេន្តិ, តតោ សោតឃានជិវ្ហាកាយវិញ្ញាណាទីនិ ជវនបរិយោសានានិ បវត្តន្តិ, តទនន្តរំ ភវង្គំ វត្តតិ។ តតិយវារេ មនោទ្វារិកអាវជ្ជនេន ភវង្គេ អាវដ្ដិតេ មនោទ្វារិកជវនំ ជវតិ, តេន ចិត្តេន ញត្វា "កឹ អយំ ឥមស្មឹ ឋានេ សទ្ទោ, សង្ខសទ្ទោ ភេរិសទ្ទោ"តិ វា "កឹ អយំ ឥមស្មឹ ឋានេ គន្ធោ, មូលគន្ធោ"តិ វា "កឹ ឥទំ មយ្ហំ មុខំ បក្ខិត្តំ, សប្បីតិ វា ផាណិត"ន្តិ វា "កេនម្ហិ បិដ្ឋិយំ បហដោ, អតិពទ្ធោ មេ បហារោ"តិ វា វត្តា ហោតិ។ ឯវំ មនោទ្វារិកជវនេនេវ បដិពុជ្ឈតិ, ន បញ្ចទ្វារិកេន។ សុបិនម្បិ តេនេវ បស្សតិ, ន បញ្ចទ្វារិកេន។ សេសមេត្ថ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

មហាសុបិនសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. វស្សសុត្តវណ្ណនា

១៩៧. សត្តមេ **ឧតុសមុដ្ឋាន**ន្តិ វស្សិកេ ចត្តារោ មាសេ ឧប្បន្នំ។ **អកាលេបី**តិ ចិត្តវេសាខមាសេសុបិ។ វស្សវលាហកទេវបុត្តានញ្ហិ អត្តនោ រតិយា កីឡិតុកាមតាចិត្តេ ឧប្បន្នេ អកាលេបិ ទេវោ វស្សតិ។ តត្រិទំ វត្ថុ – ឯកោ កិរ វស្សវលាហកទេវបុត្តោ វាករកុដកវាសិខីណាសវត្ថេរស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា វន្ទិត្វា អដ្ឋាសិ។ ថេរោ “កោសិ ត្វ”ន្តិ បុច្ឆិ។ អហំ, ភន្តេ, វស្សវលាហកទេវបុត្តោតិ។ តុម្ហាកំ កិរ ចិត្តេន ទេវោ វស្សតីតិ។ អាម, ភន្តេតិ។ បស្សិតុកាមា មយន្តិ។ តេមិស្សថ, ភន្តេតិ។ មេឃសីសំ វា គជ្ជិតំ វា ន បញ្ញាយតិ, កថំ តេមិស្សាមាតិ។ ភន្តេ, អម្ហាកំ ចិត្តេន ទេវោ វស្សតិ, តុម្ហេ បណ្ណសាលំ បវិសថាតិ។ “សាធុ, ទេវបុត្តា”តិ បាទេ ធោវិត្វា បណ្ណសាលំ បាវិសិ។ ទេវបុត្តោ តស្មិំ បវិសន្តេយេវ ឯកំ គីតំ គាយិត្វា ហត្ថំ ឧក្ខិបិ, សមន្តា តិយោជនដ្ឋានំ ឯកមេឃំ អហោសិ។ ថេរោ អឌ្ឍតិន្តោ បណ្ណសាលំ បវិដ្ឋោតិ។

វស្សសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨-៩. វាចាសុត្តាទិវណ្ណនា

១៩៨-៩. អដ្ឋមេ **អង្គេហី**តិ ការណេហិ។ អង្គីយន្តិ ហេតុភាវេន ញាយន្តីតិ **អង្គានិ**, ការណានិ។ ការណត្ថោ ច អង្គ-សទ្ទោ។ **បញ្ចហី**តិ ហេតុម្ហិ និស្សក្កវចនំ។ **សមន្នាគតា**តិ សមនុអាគតា បវត្តា យុត្តា ច។ **វាចា**តិ សមុល្លបន-វាចា។ យា “វាចា គិរា ព្យប្បថោ”តិ (ធ. ស. ៦៣៦) ច, “នេលា កណ្ណសុខា”តិ (ទី. និ. ១.៩) ច អាគច្ឆតិ។ យា បន “វាចាយ ចេ កតំ កម្ម”ន្តិ (ធ. ស. អដ្ឋ. ១ កាយកម្មទ្វារ) ឯវំ វិញ្ញត្តិ ច, “យា ចតូហិ វចីទុច្ចរិតេហិ អារតិ…បេ.… អយំ វុច្ចតិ សម្មាវាចា”តិ (ធ. ស. ២៩៩) ឯវំ វិរតិ ច, “ផរុសវាចា, ភិក្ខវេ, អាសេវិតា ភាវិតា ពហុលីកតា និរយសំវត្តនិកា ហោតី”តិ (អ. និ. ៨.៤០) ឯវំ ចេតនា ច វាចាតិ អាគតា, ន សា ឥធ អធិប្បេតា។ កស្មា? អភាសិតព្ពតោ។ “សុភាសិតា ហោតិ, នោ ទុព្ភាសិតា”តិ ហិ វុត្តំ។ **សុភាសិតា**តិ សុដ្ឋុ ភាសិតា។ តេនស្សា អត្ថាវហតំ ទីបេតិ។ **អនវជ្ជា**តិ រាគាទិអវជ្ជរហិតា។ ឥមិនាស្ស ការណសុទ្ធិំ អគតិគមនាទិប្បវត្តទោសាភាវញ្ច ទីបេតិ។ រាគទោសាទិវិមុត្តញ្ហិ យំ ភាសតោ អនុរោធវិរោធនតោ អគតិគមនំ ទុរសមុស្សិតមេវាតិ។ **អននុវជ្ជា**តិ អនុវាទវិមុត្តា។ ឥមិនាស្សា សព្ពាការសម្បត្តិំ ទីបេតិ។ សតិ ហិ សព្ពាការសម្បត្តិយំ អននុវជ្ជតាតិ។ **វិញ្ញូន**ន្តិ បណ្ឌិតានំ។ តេន និន្ទាបសំសាសុ ពាលា អប្បមាណាតិ ទីបេតិ។

ឥមេហិ ខោតិអាទីនិ តានិ អង្គានិ បច្ចក្ខតោ ទស្សេន្តោ តំ វាចំ និគមេតិ។ យញ្ច អញ្ញេ បដិញ្ញាទីហិ អវយវេហិ, នាមាទីហិ បទេហិ, លិង្គវចនវិភត្តិកាលការកសម្បត្តីហិ ច សមន្នាគតំ មុសាវាទាទិវាចម្បិ សុភាសិតន្តិ មញ្ញន្តិ, តំ បដិសេធេតិ។ អវយវាទិសមន្នាគតាបិ ហិ តថារូបី វាចា ទុព្ភាសិតាវ ហោតិ អត្តនោ ច បរេសញ្ច អនត្ថាវហត្តា។ ឥមេហិ បន បញ្ចហង្គេហិ សមន្នាគតា សចេបិ មិលក្ខុភាសាបរិយាបន្នា ឃដចេដិកាគីតិកបរិយាបន្នាបិ ហោតិ, តថាបិ សុភាសិតាវ លោកិយលោកុត្តរហិតសុខាវហត្តា។ តថា ហិ មគ្គបស្សេ សស្សំ រក្ខន្តិយា សីហឡចេដិកាយ សីហឡកេនេវ ជាតិជរាមរណយុត្តំ គីតិកំ គាយន្តិយា សទ្ទំ សុត្វា មគ្គំ គច្ឆន្តា សដ្ឋិមត្តា វិបស្សកភិក្ខូ អរហត្តំ បាបុណីសុ។

តថា តិស្សោ នាម អារទ្ធវិបស្សកោ ភិក្ខុ បទុមស្សរសមីបេន គច្ឆន្តោ បទុមស្សរេ បទុមានិ ភញ្ជិត្វា –

“បាតោវ ផុល្លិតកោកនទំ,
សូរិយាលោកេន ភិជ្ជិយតេ;
ឯវំ មនុស្សត្តំ គតា សត្តា,
ជរាភិវេគេន មទ្ទីយន្តី”តិ។ (សំ. និ. អដ្ឋ. ១.១.២១៣; សុ. និ. អដ្ឋ. ២.៤៥២ សុភាសិតសុត្តវណ្ណនា) –

ឥមំ គីតឹ គាយន្តិយា ចេដិកាយ សុត្វា អរហត្តំ បត្តោ។

ពុទ្ធន្តរេបិ អញ្ញតរោ បុរិសោ សត្តហិ បុត្តេហិ សទ្ធឹ អដវិតោ អាគម្ម អញ្ញតរាយ ឥត្ថិយា មុសលេន តណ្ឌុលេ កោដ្ដេន្តិយា –

“ជរាយ បរិមទ្ទិតំ ឯតំ, មិលាតចម្មនិស្សិតំ;
មរណេន ភិជ្ជតិ ឯតំ, មច្ចុស្ស ឃាសមាមិសំ។

“កិមីនំ អាលយំ ឯតំ, នានាកុណបេន បូរិតំ;

អសុចិភាជនំ ឯតំ, តទលិក្ខន្ទសមំ តទ’’ន្តិ។ (សំ. និ. អដ្ឋ. ១.១.២១៣; សុ. និ. អដ្ឋ. ២.៤៥២ សុភាសិតសុត្តវណ្ណនា) –

ឥមំ គីតំ សុត្វា បច្ចវេក្ខន្តោ សហ បុត្តេហិ បច្ចេកពោធឹ បត្តោ។ ឯវំ ឥមេហិ បញ្ចហិ អង្គេហិ សមន្នាគតា វាចា សចេបិ មិលក្ខភាសាយ បរិយាបន្នា ឃដចេដិកាគីតិកបរិយាបន្នា វាចា ហោតិ, តថាបិ សុភាសិតាតិ វេទិតព្ពា។ សុភាសិតា ឯវ អនវជ្ជា អននុវជ្ជា ច វិញ្ញូនំ អត្ថត្ថិកានំ កុលបុត្តានំ អត្ថប្បដិសរណានំ, នោ ព្យញ្ជនប្បដិសរណានន្តិ។ នវមំ ឧត្តានមេវ។

វាចាសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. និស្សារណីយសុត្តវណ្ណនា

២០០. ទសមេ និស្សរន្តីតិ និស្សារណីយាតិ វត្តព្ពេ ទីឃំ កត្វា និទ្ទេសោ។ កត្តរិ ហេស អនីយ-សទ្ទោ យថា ‘‘និយ្យានិយា’’តិ។ តេនាហ **‘‘និស្សដា’’**តិ។ កុតោ បន និស្សដា? យថាសកំ បដិបក្ខតោ។ និជ្ជីវដ្ឋេន ធាតុយោតិ អាហ **‘‘អត្តសុញ្ញសភាវា’’**តិ។ អត្ថតោ បន ធម្មធាតុមនោវិញ្ញាណធាតុវិសេសោ ។ តាទិសស្ស ភិក្ខុនោ កិលេសវសេន កាមេសុ មនសិការោ នត្ថីតិ អាហ **‘‘វីមំសនត្ថ’’**ន្តិ, ‘‘នេក្ខម្មនិយតំ ឥទានិ មេ ចិត្តំ, កឹ នុ ខោ កាមវិតក្កោបិ ឧប្បជ្ជិស្សតី’’តិ វីមំសន្តស្សាតិ អត្ថោ។ **បក្ខន្ទនំ** នាម អនុប្បវេសោ។ សោ បន តត្ថ នត្ថីតិ អាហ **‘‘នប្បវិសតី’’**តិ។ **បសីទនំ** នាម អភិរុចិ។ **សន្តិដ្ឋនំ** បតិដ្ឋានំ។ **វិមុច្ចនំ** អធិមុច្ចនន្តិ។ តំ សព្ពំ បដិក្ខិបន្តោ វទតិ **‘‘បសាទំ នាបជ្ជតី’’**តិអាទិ។ ឯវំភូតំ បនស្ស ចិត្តំ តស្ស កថំ តិដ្ឋតីតិ អាហ **‘‘យថា’’**តិអាទិ។

តន្តិ បឋមជ្ឈានំ។ **អស្សា**តិ ភិក្ខុនោ។ **ចិត្តំ បក្ខន្ទតី**តិ បរិកម្មចិត្តេន សទ្ធឹ ឈានចិត្តំ ឯកត្តវសេន ឯកជ្ឈំ កត្វា វទតិ។ **គោចរេ គតត្តា**តិ អត្តនោ អារម្មណេ ឯវ បវត្តត្តា។ **អហានភាគិយត្តា**តិ ឋិតិភាគិយត្តា។ **សុដ្ឋុ វិមុត្ត**ន្តិ វិក្ខម្ភនវិមុត្តិយា សម្មទេវ វិមុត្តំ។ ចិត្តស្ស ច កាយស្ស ច វិហននតោ **វិឃាតោ**។ ទុក្ខំ បរិទហនតោ **បរិឡាហោ។ កាមវេទនំ ន វេទិយតិ** អនុប្បជ្ជនតោ។ និស្សរន្តិ តតោតិ **និស្សរណំ**។ កេ និស្សរន្តិ? កាមា។ ឯវញ្ច **កាមាន**ន្តិ កត្តសាមិវចនំ សុដ្ឋុ យុជ្ជតិ។ យទគ្គេន កាមា តតោ និស្សដាតិ វុច្ចន្តិ, តទគ្គេន ឈានម្បិ កាមតោ និស្សដន្តិ វត្តព្ពតំ លភតីតិ វុត្តំ **‘‘កាមេហិ និស្សដត្តា’’**តិ។ ឯវំ វិក្ខម្ភនវសេន កាមនិស្សរណំ វត្វា ឥទានិ សមុច្ឆេទវសេន អច្ចន្តតោ និស្សរណំ ទស្សេតុំ **‘‘យោ បនា’’**តិអាទិ វុត្តំ។ **សេសបទេសូ**តិ សេសកោដ្ឋាសេសុ។

អយំ បន វិសេសោតិ វិសេសំ វទន្តេន តំ ឈានំ បាទកំ កត្វាតិអាទិកោ អវិសេសោតិ កត្វា ទុតិយតតិយវារេសុ សព្ពសោ អនាមដ្ឋោ, ចតុត្ថវារេ បន អយម្បិ វិសេសោតិ ទស្សេតុំ **‘‘អច្ចន្តនិស្សរណញ្ចេត្ថ អរហត្តផលំ យោជេតព្ព’’**ន្តិ វុត្តំ។ យស្មា អរូបជ្ឈានំ បាទកំ កត្វា អគ្គមគ្គំ អធិគន្ត្វា អរហត្តេ ឋិតស្ស ចិត្តំ សព្ពសោ រូបេហិ និស្សដំ នាម ហោតិ។ តស្ស ហិ ផលសមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ វីមំសនត្ថំ រូបាភិមុខំ ចិត្តំ បេសេន្តស្ស។ **ឥទមក្ខាត**ន្តិ សមថយានិកានំ វសេន ហេដ្ឋា ចត្តារោ វារា គហិតា។ ឥទំ បន សុក្ខវិបស្សកស្ស វសេនាតិ អាហ **‘‘សុទ្ធសង្ខារេ’’**តិអាទិ។ **‘‘បុន សក្កាយោ នត្ថី’’តិ ឧប្បន្ន**ន្តិ ‘‘ឥទានិ មេ សក្កាយប្បពន្ធោ នត្ថី’’តិ វីមំសន្តស្ស ឧប្បន្នំ។

និស្សារណីយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ព្រាហ្មណវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ចតុត្ថបណ្ណាសកំ និដ្ឋិតំ។

៥. បញ្ចមបណ្ណាសកំ

(២១) ១. កិមិលវគ្គោ

១-៤. កិមិលសុត្តាទិវណ្ណនា

២០១-៤. បញ្ចមស្ស បឋមទុតិយានិ ឧត្តានត្ថានេវ។ តតិយេ អធិវាសនំ ខមនំ, បរេសំ ទុក្កដំ ទុរុត្តញ្ច បដិវិរោធាករណេន អត្តនោ ឧបរិ អារោបេត្វា វាសនំ អធិវាសនំ, តទេវ ខន្តីតិ **អធិវាសនក្ខន្តិ**។ សុភេ រតោតិ សូរតោ, សុដ្ឋុ វា បាបតោ ឱរតោ វិរតោ សោរតោ, តស្ស ភាវោ **សោរច្ចំ**។ តេនាហ “**សោរច្ចេនាតិ សុចិសីលតាយា**”តិ។ សា ហិ សោភនកម្មរតតា, សុដ្ឋុ វា បាបតោ ឱរតភាវោ វិរតតា។ ចតុត្ថេ នត្ថិ វត្តព្ពំ។

កិមិលសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ចេតោខិលសុត្តវណ្ណនា

២០៥. បញ្ចមេ **ចេតោខិលា** នាម អត្ថតោ វិចិកិច្ឆា កោធោ ច។ តេ បន យស្មិំ សន្តានេ ឧប្បជ្ជន្តិ, តស្ស ខរភាវោ កក្ខឡភាវោ ហុត្វា ឧបតិដ្ឋន្តិ, បគេវ អត្តនា សម្បយុត្តចិត្តស្សាតិ អាហ “**ចិត្តស្ស ថទ្ធភាវា**”តិ។ យថាលក្ខណបារិបូរិយា គហិតាយ សព្ពា សត្ថុ រូបកាយសិរី គហិតា ឯវ នាម ហោតិ ឯវំ សព្ពញ្ញុតាយ សព្ពធម្មកាយសិរី គហិតា ឯវ នាម ហោតីតិ តទុភយវត្ថុកមេវ កង្ខំ ទស្សេន្តោ “**សរីរេ កង្ខមានោ**”តិអាទិមាហ។ **វិចិនន្តោ**តិ ធម្មសភាវំ វីមំសន្តោ។ **កិច្ឆតី**តិ កិលមតិ។ **វិនិច្ឆេតុំ ន សក្កោតី**តិ សន្និដ្ឋាតុំ ន សក្កោតិ។ អាតបតិ កិលេសេតិ **អាតប្បំ**, សម្មាវាយាមោតិ អាហ “**អាតប្បាយាតិ កិលេសសន្តាបនវីរិយករណត្ថាយា**”តិ។ **បុនប្បុនំ យោគាយា**តិ ភាវនំ បុនប្បុនំ យុញ្ជនាយ។ **សតតកិរិយាយា**តិ ភាវនាយ និរន្តរប្បយោគាយ។

បដិវេធធម្មេ កង្ខមានោតិ ឯត្ថ កថំ លោកុត្តរធម្មេ កង្ខា បវត្តីតិ? ន អារម្មណករណវសេន , អនុស្សវាការបរិវិតក្កលទ្ធេ បរិកប្បិតរូបេ កង្ខា បវត្តតីតិ ទស្សេន្តោ អាហ “**វិបស្សនា…បេ…. វទន្តិ, តំ អត្ថិ នុ ខោ នត្ថីតិ កង្ខតី**”តិ។ **សិក្ខា**តិ ចេត្ថ បុព្ពភាគសិក្ខា វេទិតព្ពា។ កាមញ្ចេត្ថ វិសេសុប្បត្តិយា មហាសាវជ្ជតាយ ចេវ សំវាសនិមិត្តំ ឃដនាហេតុ អភិណ្ហុប្បត្តិកតាយ ច សព្រហ្មចារីសូតិ កោបស្ស វិសយោ វិសេសេត្វា វុត្តោ, អញ្ញត្ថាបិ កោបោ ន ចេតោខិលោតិ ន សក្កា វិញ្ញាតុន្តិ កេចិ។ យទិ ឯវំ វិចិកិច្ឆាយបិ អយំ នយោ អាបជ្ជតិ, តស្មា យថារុតវសេន គហេតព្ពំ។

ចេតោខិលសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦-៨. វិនិពន្ធសុត្តាទិវណ្ណនា

២០៦-៨. ឆដ្ឋេ បវត្តិតុំ អប្បទានវសេន កុសលចិត្តំ វិនិពន្ធន្តីតិ **ចេតសោវិនិពន្ធា**។ តំ បន វិនិពន្ធន្តា មុដ្ឋិគ្គាហំ គណ្ហន្តា វិយ ហោន្តីតិ អាហ “**ចិត្តំ វិនិពន្ធិត្វា**”តិអាទិ។ កាមគិទ្ធោ បុគ្គលោ វត្ថុកាមេបិ កិលេសកាមេបិ អស្សាទេតិ អភិនន្ទតីតិ វុត្តំ “**វត្ថុកាមេបិ កិលេសកាមេបី**”តិ។ **អត្តនោ កាយេ**តិ អត្តនោ នាមកាយេ, អត្តភាវេ វា។ **ពហិទ្ធារូបេ**តិ បរេសំ កាយេ អនិន្ទ្រិយពទ្ធរូបេ ច។ ឧទរំ អវទិហតិ ឧបចិនោតិ បូរេតីតិ **ឧទរាវទេហកំ**។ **សេយ្យសុខ**ន្តិ សេយ្យាយ សយនវសេន ឧប្បជ្ជនកសុខំ។ **សម្បរិវត្តក**ន្តិ សម្បរិវត្តិត្វា។ **បណិធាយា**តិ តណ្ហាវសេនេវ បណិទហិត្វា។ ឥតិ បញ្ចវិធោបិ លោភវិសេសោ ឯវ “ចេតោវិនិពន្ធោ”តិ វុត្តោតិ វេទិតព្ពោ។ សត្តមដ្ឋមេសុ នត្ថិ វត្តព្ពំ។

វិនិពន្ធសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩-១០. គីតស្សរសុត្តាទិវណ្ណនា

២០៩-២១០. នវមេ **អាយតកោ នាម គីតស្សរោ** តំ តំ វត្តំ ភិន្ទិត្វា អក្ខរានិ វិនាសេត្វា បវត្តោតិ អាហ “**អាយតកេនា**”តិអាទិ។ ធម្មេហិ សុត្តវត្តំ នាម អត្ថិ, គាថាវត្តំ នាម អត្ថិ, តំ វិនាសេត្វា អតិទីឃំ កាតុំ ន វដ្ដតិ។ ធម្មញ្ហិ ភាសន្តេន ចតុរស្សេន វត្តេន បរិមណ្ឌលានិ បទព្យញ្ជនានិ ទស្សេតព្ពានិ។ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, សរភញ្ញ”ន្តិ (ចូឡវ. ២៤៩) ច វចនតោ សរេន ធម្មំ ភណិតុំ វដ្ដតិ។ សរភញ្ញេ កិរ តរង្គវត្តធោតកវត្តភាគគ្គហកវត្តាទីនិ ទ្វត្តឹស វត្តានិ អត្ថិ។ តេសុ យំ ឥច្ឆតិ, តំ កាតុំ លភតីតិ។ ទសមេ នត្ថិ វត្តព្ពំ។

កីតស្សរសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

កិមិលវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

(២២) ២. អក្កោសកវគ្គោ

១-២. អក្កោសកសុត្តាទិវណ្ណនា

២១១-២. ទុតិយស្ស បឋមេ **ទសហិ អក្កោសវត្ថូហិ អក្កោសកោ**តិ “ចោរោសិ, ពាលោសិ, មូឡ្ហោសិ, ឱដ្ឋោសិ, គោណោសិ, គទ្រភោសី”តិអាទិនា ទសហិ អក្កោសវត្ថូហិ អក្កោសកោ។ “ហោតុ, មុណ្ឌកសមណ, អទណ្ឌោ អហន្តិ ករោសិ, ឥទានិ តេ រាជកុលំ គន្ត្វា ទណ្ឌំ អារោបេស្សាមី”តិអាទីនិ វទន្តោ បរិភាសកោ នាមាតិ អាហ **“ភយទស្សនេន បរិភាសកោ”**តិ។ លោកុត្តរធម្មា អបាយមគ្គស្ស បរិបន្ថភាវតោ **បរិបន្ថោ** នាមាតិ អាហ **“លោកុត្តរបរិបន្ថស្ស ឆិន្នត្តា”**តិ, លោកុត្តរសង្ខាតស្ស អបាយមគ្គបរិបន្ថស្ស ឆិន្នត្តាតិ អត្ថោ។ ទុតិយេ នត្ថិ វត្តព្ពំ។

អក្កោសកសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣-១០. សីលសុត្តាទិវណ្ណនា

២១៣-២២០. តតិយេ (ទី. និ. ដី. ២.១៤៩) **ទុស្សីលោ**តិ ឯត្ថ **ទុ**-សទ្ទោ អភាវត្ថោ “ទុប្បញ្ញោ”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.៤៤៩) វិយ, ន គរហណត្ថោតិ អាហ **“អសីលោ និស្សីលោ”**តិ។ **ភិន្នសំវរោ**តិ ឯត្ថ សមាទិន្នសីលោ កេនចិ ការណេន សីលភេទំ បត្តោ, សោ តាវ ភិន្នសំវរោ ហោតុ។ យោ បន សព្ពេន សព្ពំ អសមាទិន្នសីលោ អាចារហីនោ, សោ កថំ ភិន្នសំវរោ នាម ហោតីតិ ? សោបិ សាធុសមាចារស្ស បរិហរណីយស្ស ភេទិតត្តា ភិន្នសំវរោ ឯវ នាម។ វិនដ្ឋសំវរោ សំវររហិតោតិ ហិ វុត្តំ ហោតិ។ **តំ តំ** សិប្បដ្ឋានំ។ **មាឃាតកាលេ**តិ “មា ឃាតេថ បាណីន”ន្តិ ឯវំ មាឃាតឃោសនំ ឃោសិតទិវសេ។ **អព្ភុគ្គច្ឆតិ** បាបកោ កិត្តិសទ្ទោ។ **អជ្ឈាសយេន មង្កុ ហោតិយេវ** វិប្បដិសារិភាវតោ។

តស្សាតិ ទុស្សីលស្ស។ **សមាទាយ វត្តិតដ្ឋាន**ន្តិ ឧដ្ឋាយ សមុដ្ឋាយ កតការណំ។ **អាបាថំ អាគច្ឆតី**តិ តំ មនសោ ឧបដ្ឋាតិ។ **ឧម្មីលេត្វា ឥធលោក**ន្តិ ឧម្មីលនកាលេ អត្តនោ បុត្តទារាទិវសេន ឥធលោកំ បស្សតិ។ **និមីលេត្វា បរលោក**ន្តិ និមីលនកាលេ គតិនិមិត្តុបដ្ឋានវសេន បរលោកំ បស្សតិ។ តេនាហ **“ចត្តារោ អបាយា”**តិអាទិ។ **បញ្ចមបទ**ន្តិ “កាយស្ស ភេទា”តិអាទិនា វុត្តោ បញ្ចមោ អាទីនវកោដ្ឋាសោ។ **វុត្តវិបរិយាយេនាតិ** វុត្តត្ថាយ អាទីនវកថាយ វិបរិយាយេន “អប្បមត្តោ តំ តំ កសិវណិជ្ជាទី យថាកាលំ សម្បាទេតុំ សក្កោតី”តិអាទិនា។ បាសំសំ សីលមស្ស អត្ថីតិ **សីលវា។ សីលសម្បន្នោ**តិ សីលេន សមន្នាគតោ សម្បន្នសីលោតិ ឯវមាទិកំ បន អត្ថវចនំ សុករន្តិ អនាមដ្ឋំ។ ចតុត្ថាទីនិ ឧត្តានត្ថានេវ។

សីលសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អក្កោសកវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

(២៣) ៣. ទីឃចារិកវគ្គោ

១-១០. បឋមទីឃចារិកសុត្តាទិវណ្ណនា

២២១-២៣០. តតិយស្ស បឋមាទីនិ សុវិញ្ញេយ្យានិ។ បញ្ចមេ **រហោ និសជ្ជាយ អាបជ្ជតី**តិ “យោ បន ភិក្ខុ មាតុគាមេន សទ្ធិំ ឯកោ ឯកាយ រហោ និសជ្ជំ កប្បេយ្យ, បាចិត្តិយ”ន្តិ ឥមស្មិំ **សិក្ខាបទេ** (បាចិ. ២៨០) វុត្តំ អាបត្តិំ អាបជ្ជតិ។ **បដិច្ឆន្នេ អាសនេ អាបជ្ជតី**តិ “យោ បន ភិក្ខុ មាតុគាមេន រហោ បដិច្ឆន្នេ អាសនេ និសជ្ជំ កប្បេយ្យ, បាចិត្តិយ”ន្តិ ឥមស្មិំ វុត្តំ អាបត្តិំ អាបជ្ជតិ។ **មាតុគាមស្ស ឧត្តរិ ឆប្បញ្ចវាចាហិ ធម្មំ ទេសេន្តោ អាបជ្ជតី**តិ ‘យោ បន ភិក្ខុ មាតុគាមស្ស ឧត្តរិ ឆប្បញ្ចវាចាហិ ធម្មំ ទេសេយ្យ អញ្ញត្រ វិញ្ញុនា បុរិសវិគ្គហេនា”តិ (បាចិ. ៦៣) ឯវំ វុត្តំ អាបត្តិំ អាបជ្ជតិ។ តេនាហ “**តេសំ តេសំ សិក្ខាបទានំ វសេន វេទិតព្ពានី**”តិ។ ឆដ្ឋាទីនិ ឧត្តានត្ថានិ។

បឋមទីឃចារិកសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទីឃចារិកវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២៣១-៣០២. ចតុត្ថវគ្គាទីនិ ឧត្តានត្ថានិ។

ឥតិ មនោរថបូរណិយា អង្គុត្តរនិកាយ-អដ្ឋកថាយ

បញ្ចកនិបាតវណ្ណនាយ អនុត្តានត្ថទីបនា សមត្តា។

។ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

អង្គុត្តរនិកាយេ

ឆក្កនិបាត-ដីកា

១. បឋមបណ្ណាសកំ

១. អាហុនេយ្យវគ្គោ

១. បឋមអាហុនេយ្យសុត្តវណ្ណនា

១. ឆក្កនិបាតស្ស បឋមេ **ចក្ខុនា រូបំ ទិស្វា**តិ និស្សយវោហារេន វុត្តំ។ សសម្ភារកនិទ្ទេសោយំ យថា “ធនុនា វិជ្ឈតី”តិ, តស្មា និស្សយសីសេន និស្សិតស្ស គហណំ ទដ្ឋព្ពំ។ តេនាយមត្ថោ “ចក្ខុទ្វារេ រូបារម្មណេ អាបាថគតេ តំ រូបំ ចក្ខុវិញ្ញាណេន ទិស្វា”តិ។ **នេវ សុមនោ ហោតី**តិ ជវនក្ខណេ ឥដ្ឋេ អារម្មណេ រាគំ អនុប្បាទេន្តោ នេវ សុមនោ ហោតិ គេហស្សិតបេមវសេនបិ មគ្គេន សព្ពសោ រាគស្ស សមុច្ឆិន្នត្តា។ **ន ទុម្មនោ**តិ អនិដ្ឋេ អទុស្សន្តោ ន ទុម្មនោ។ បសាទញ្ចេត្ថ វសេនបិ ឥដ្ឋេបិ អនិដ្ឋេបិ មជ្ឈត្តេបិ អារម្មណេ ន សមំ សម្មា អយោនិសោ គហណំ **អសមបេក្ខនំ**។ អយញ្ចស្ស បដិបត្តិ សតិវេបុល្លប្បត្តិយា បញ្ញាវេបុល្លប្បត្តិយា ចាតិ អាហ **“សតោ សម្បជានោ ហុត្វា”**តិ។ សតិយា យុត្តត្តា **សតោ**។ សម្បជញ្ញេន យុត្តត្តា **សម្បជានោ**។ ញាណុប្បត្តិបច្ចយរហិតកាលេបិ បវត្តិភេទនតោ **“សតតវិហារោ កថិតោ”**តិ វុត្តំ។ **សតតវិហារោ**តិ ខីណាសវស្ស និច្ចវិហារោ សព្ពទា បវត្តនកវិហារោ។ បឋមេត្វា ហិ សមាបត្តិវេលំ ភវង្គវេលញ្ច ខីណាសវា ឥមិនាវ ឆឡង្គុបេក្ខាវិហារេន វិហរន្តិ។

ឯត្ថ ច “ឆសុ ទ្វារេសុបិ ឧបេក្ខកោ វិហរតី”តិ ឥមិនា ឆឡង្គុបេក្ខា កថិតា។ “សម្បជានោ”តិ វចនតោ បន ចត្តារិ ញាណសម្បយុត្តចិត្តានិ លព្ភន្តិ តេហិ វិនា សម្បជានតាយ អសម្ភវតោ។ សតតវិហារភាវតោ អដ្ឋ មហាកិរិយចិត្តានិ លព្ភន្តិ។ “នេវ សុមនោ ន ទុម្មនោ”តិ វចនតោ អដ្ឋ មហាកិរិយចិត្តានិ, ហសិតុប្បាទោ, វោដ្ឋព្ពនញ្ចាតិ ទស ចិត្តានិ លព្ភន្តិ។ រាគទោសសហជាតានំ សោមនស្សទោមនស្សានំ អភាវោ តេសម្បិ សាធារណោតិ ឆឡង្គុបេក្ខាវសេន អាគតានំ ឥមេសំ សតតវិហារានំ សោមនស្សំ កថំ លព្ភតីតិ ចេ? អាសេវនតោ។ កិញ្ចាបិ ខីណាសវោ ឥដ្ឋានិដ្ឋេបិ អារម្មណេ មជ្ឈត្តោ វិយ ពហុលំ ឧបេក្ខកោ វិហរតិ អត្តនោ បរិសុទ្ធបកតិភាវាវិជហនតោ, កទាចិ បន តថា ចេតោភិសង្ខារាភាវេ យំ តំ សភាវតោ ឥដ្ឋំ អារម្មណំ, តស្ស យាថាវសភាវគ្គហណវសេនបិ អរហតោ ចិត្តំ បុព្ពាសេវនវសេន សោមនស្សសហគតំ ហុត្វា បវត្តតេវ។

បឋមអាហុនេយ្យសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២-៧. ទុតិយអាហុនេយ្យសុត្តាទិវណ្ណនា

២-៧. ទុតិយេ (វិសុទ្ធិ. ២.៣៨០) **អនេកវិហិត**ន្តិ អនេកវិធំ នានប្បការំ។ **ឥទ្ធិវិធ**ន្តិ ឥទ្ធិកោដ្ឋាសំ។ **បច្ចនុភោតី**តិ បច្ចនុភវតិ, ផុសតិ សច្ឆិករោតិ បាបុណាតីតិ អត្ថោ។ ឥទានិស្ស អនេកវិហិតភាវំ ទស្សេន្តោ **“ឯកោបិ ហុត្វា”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ “ឯកោបិ ហុត្វា”តិ ឥមិនា ករណតោ បុព្វេ បកតិយា ឯកោបិ ហុត្វា។ **ពហុធា ហោតី**តិ ពហូនំ សន្តិកេ ចង្កមិតុកាមោ វា សជ្ឈាយំ កាតុកាមោ វា បញ្ហំ បុច្ឆិតុកាមោ វា ហុត្វា សតម្បិ សហស្សម្បិ ហោតិ។ **អាវិភាវំ តិរោភាវ**ន្តិ ឯត្ថ អាវិភាវំ ករោតិ, តិរោភាវំ ករោតីតិ អយមត្ថោ។ ឥទមេវ ហិ សន្ធាយ **បដិសម្ភិទាយំ** (បដិ. ម. ៣.១១) វុត្តំ – “អាវិភាវន្តិ កេនចិ អនាវុដំ ហោតិ អប្បដិច្ឆន្នំ វិវដំ, តិរោភាវន្តិ កេនចិ អាវុដំ ហោតិ បដិច្ឆន្នំ បិហិតំ បដិកុជ្ជិត”ន្តិ។ **តិរោកុដ្ដំ តិរោបាការំ តិរោបព្ពតំ អសជ្ជមានោ គច្ឆតិ សេយ្យថាបិ អាកាសេ**តិ ឯត្ថ **តិរោកុដ្ដ**ន្តិ បរកុដ្ដំ, កុដ្ដស្ស បរភាគន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯស នយោ ឥតរេសុ។ **កុដ្ដោ**តិ ច គេហភិត្តិយា ឯតំ អធិវចនំ។ **បាការោ**តិ គេហវិហារគាមាទីនំ បរិក្ខេបបាការោ។ **បព្ពតោ**តិ បំសុបព្ពតោ វា បាសាណបព្ពតោ វា។ **អសជ្ជមានោ**តិ អលគ្គមានោ សេយ្យថាបិ អាកាសេ វិយ។

ឧម្មុជ្ជនិមុជ្ជន្តិ ឯត្ថ **ឧម្មុជ្ជ**ន្តិ ឧដ្ឋានំ វុច្ចតិ។ **និមុជ្ជ**ន្តិ សំសីទនំ។ ឧម្មុជ្ជញ្ច និមុជ្ជញ្ច **ឧម្មុជ្ជនិមុជ្ជំ។ ឧទកេបិ អភិជ្ជមានេ**តិ ឯត្ថ យំ ឧទកំ អក្កមិត្វា សំសីទតិ, តំ ភិជ្ជមានន្តិ វុច្ចតិ, វិបរីតំ **អភិជ្ជមានំ។ បល្លង្កេន** គច្ឆតិ។ **បក្ខី សកុណោ**តិ បក្ខេហិ យុត្តសកុណោ។ **ឥមេបិ ចន្ទិមសូរិយេ ឯវំមហិទ្ធិកេ ឯវំមហានុភាវេ បាណិនា បរាមសតី**តិ ឯត្ថ ចន្ទិមសូរិយានំ ទ្វាចត្តាលីសយោជនសហស្សស្ស ឧបរិ ចរណេន មហិទ្ធិកតា, តីសុ ទីបេសុ ឯកក្ខណេ អាលោកករណេន មហានុភាវតា វេទិតព្ពា។ ឯវំ ឧបរិចរណអាលោកករណេហិ មហិទ្ធិកេ មហានុភាវេ។ **បរាមសតី**តិ គណ្ហាតិ, ឯកទេសេ វា ផុសតិ។ **បរិមជ្ជតី**តិ សមន្តតោ អាទាសតលា វិយ បរិមជ្ជតិ។ **យាវ ព្រហ្មលោកាបី**តិ ព្រហ្មលោកម្បិ បរិច្ឆេទំ កត្វា។ **កាយេន វសំ វត្តេតី**តិ តត្រ ព្រហ្មលោកេ កាយេន អត្តនោ វសំ វត្តេតិ។

ទិព្ពាយ សោតធាតុយាតិ ឯត្ថ ទិព្ពសទិសត្តា **ទិព្ពា**។ ទេវតានញ្ហិ សុចរិតកម្មនិព្ពត្តា បិត្តសេម្ហរុហិរាទីហិ អបលិពុទ្ធា ឧបក្កិលេសវិមុត្តតាយ ទូរេបិ អារម្មណសម្បដិច្ឆនសមត្ថា ទិព្ពា បសាទសោតធាតុ ហោតិ។

អយញ្ហាបិ ឥមស្ស ភិក្ខុនោ វីរិយភាវនាពលេន និព្ពត្តា ញាណសោតធាតុ តាទិសាយេវាតិ ទិព្ពសទិសត្តា ទិព្ពា។
អបិច ទិព្ពវិហារវសេន បដិលទ្ធត្តា អត្តនា ច ទិព្ពវិហារសន្និស្សិតត្តាបិ **ទិព្ពា**។ សវនដ្ឋេន និជ្ជីវដ្ឋេន ច សោត
ធាតុ។ សោតធាតុកិច្ចករណេន សោតធាតុ វិយាតិបិ សោតធាតុ។ តាយ **សោតធាតុយា។ វិសុទ្ធាយា**តិ សុទ្ធាយ
និរុបក្កិលេសាយ។ **អតិក្កន្តមានុសិកាយា**តិ មនុស្សូបចារំ អតិក្កមិត្វា សទ្ទសវនេ មានុសិកំ មំសសោតធាតុំ
អតិក្កន្តាយ វីតិវត្តេត្វា ឋិតាយ។ **ឧភោ សទ្ទេ សុណាតី**តិ ទ្វេ សទ្ទេ សុណាតិ។ កតមេ ទ្វេ? **ទិព្ពេ ច មានុសេ ច,**
ទេវានញ្ច មនុស្សានញ្ច សទ្ទេតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯតេន បទេសបរិយាទានំ វេទិតព្ពំ។ **យេ ទូរេ សន្តិកេ ចា**តិ យេ
សទ្ទា ទូរេ បរចក្កវាឡេបិ, យេ ច សន្តិកេ អន្តមសោ សទេហសន្និស្សិតបាណកសទ្ទាបិ, តេ សុណាតីតិ វុត្តំ
ហោតិ។ ឯតេន និប្បទេសបរិយាទានំ វេទិតព្ពំ។

បរសត្តានន្តិ អត្តានំ ឋបេត្វា សេសសត្តានំ។ **បរបុគ្គលាន**ន្តិ ឥទម្បិ ឥមិនា ឯកត្ថមេវ។ វេនេយ្យវសេន
បន ទេសនាវិលាសេន ច ព្យញ្ជននានត្តំ កតំ។ **ចេតសា ចេតោ**តិ អត្តនោ ចិត្តេន តេសំ ចិត្តំ។ **បរិច្ចា**តិ
បរិច្ឆិន្ទិត្វា។ **បជានាតី**តិ សរាគាទិវសេន នានប្បការតោ ជានាតិ។ **សរាគំ វា ចិត្ត**ន្តិអាទីសុ បន អដ្ឋលោភ
សហគតចិត្តំ សរាគំ ចិត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ អវសេសំ ចាតុភូមកំ កុសលាព្យាកតចិត្តំ **វីតរាគំ**។ ទ្វេ ទោមនស្សចិត្តានិ,
ទ្វេ វិចិកិច្ឆុទ្ធច្ចចិត្តានីតិ ឥមានិ បន ចត្តារិ ចិត្តានិ ឥមស្មិំ ទុកេ សង្គហំ ន គច្ឆន្តិ។ កេចិ បន ថេរា តានិបិ
សង្គណ្ហន្តិ។ ទុវិធំ បន ទោមនស្សចិត្តំ **សទោសំ ចិត្តំ** នាម។ សព្ពម្បិ ចាតុភូមកំ កុសលាព្យាកតចិត្តំ **វីតទោសំ**។
សេសានិ ទស អកុសលចិត្តានិ ឥមស្មិំ ទុកេ សង្គហំ ន គច្ឆន្តិ។ កេចិ បន ថេរា តានិបិ សង្គណ្ហន្តិ។ **សមោហំ
វីតមោហ**ន្តិ ឯត្ថ បន បាដិបុគ្គលិកនយេន វិចិកិច្ឆុទ្ធច្ចសហគតទ្វយមេវ សមោហំ។ មោហស្ស បន សព្ពា
កុសលេសុ សម្ភវតោ ទ្វាទសវិធម្បិ អកុសលចិត្តំ **សមោហំ ចិត្ត**ន្តិ វេទិតព្ពំ។ អវសេសំ **វីតមោហំ**។ ថិនមិទ្ធានុគតំ
បន **សំខិត្តំ**, ឧទ្ធច្ចានុគតំ **វិក្ខិត្តំ**។ រូបាវចរារូបាវចរំ **មហគ្គតំ**, អវសេសំ **អមហគ្គតំ**។ សព្ពម្បិ តេភូមកំ **សឧត្តរំ**,
លោកុត្តរំ **អនុត្តរំ**។ ឧបចារប្បត្តំ អប្បនាប្បត្តញ្ច **សមាហិតំ**, ឧភយមប្បត្តំ **អសមាហិតំ**។ តទង្គវិក្ខម្ភន
សមុច្ឆេទប្បដិប្បស្សទ្ធិនិស្សរណវិមុត្តិ បត្តំ បញ្ចវិធម្បិ ឯតំ **វិមុត្តំ**, វិមុត្តិមប្បត្តំ វា **អវិមុត្ត**ន្តិ វេទិតព្ពំ។

អនេកវិហិតន្តិ (បារា. អដ្ឋ. ១.១២) អនេកវិធំ, អនេកេហិ វា បការេហិ បវត្តិតំ សំវណ្ណិតន្តិ អត្ថោ។ **បុព្ពេ
និវាស**ន្តិ សមនន្តរាតីតភវំ អាទិំ កត្វា តត្ថ តត្ថ និវុត្ថសន្តានំ។ **អនុស្សរតី**តិ ខន្ធបដិបាដិវសេន, ចុតិ
បដិសន្ធិវសេន វា អនុគន្ត្វា អនុគន្ត្វា សរតិ។ សេយ្យថិទំ – **ឯកម្បិ ជាតី…បេ…. បុព្ពេនិវាសំ អនុស្សរតី**តិ។
តត្ថ **ឯកម្បិ ជាតិ**ន្តិ ឯកម្បិ បដិសន្ធិមូលំ ចុតិបរិយោសានំ ឯកភវបរិយាបន្នំ ខន្ធសន្តានំ។ ឯស នយោ **ទ្វេបិ
ជាតិយោ**តិអាទីសុបិ។ **អនេកេបិ សំវដ្ដកប្បេ**តិអាទីសុ បន បរិហាយមានោ កប្បោ **សំវដ្ដកប្បោ**, វឌ្ឍមានោ
វិវដ្ដកប្បោតិ វេទិតព្ពោ។ តត្ថ សំវដ្ដេន សំវដ្ដដ្ឋាយី គហិតោ ហោតិ តំមូលកត្តា, វិវដ្ដេន វិវដ្ដដ្ឋាយី។ ឯវញ្ហិ សតិ
យានិ តានិ “ចត្តារិមានិ, ភិក្ខវេ, កប្បស្ស អសង្ខ្យេយ្យានិ។ កតមានិ ចត្តារិ? សំវដ្ដោ សំវដ្ដដ្ឋាយី វិវដ្ដោ វិវដ្ដ
ដ្ឋាយី”តិ (អ. និ. ៤.១៥៦) វុត្តានិ, តានិ បរិគ្គហិតានិ ហោន្តិ។

អមុត្រាសិន្តិ អមុម្ហិ សំវដ្ដកប្បេ អហំ អមុម្ហិ ភវេ វា យោនិយា វា គតិយា វា វិញ្ញាណដ្ឋិតិយា វា សត្តាវាសេ វា
សត្តនិកាយេ វា អាសិំ។ **ឯវំនាមោ**តិ តិស្សោ វា ផុស្សោ វា។ **ឯវំគោត្តោ**តិ គោតមោ វា កច្ចាយនោ វា កស្សបោ វា។
ឥទមស្ស អតីតភវេ អត្តនោ នាមគោត្តានុស្សរណវសេន វុត្តំ។ សចេ បន តស្មិំ កាលេ អត្តនោ វណ្ណសម្បត្តិំ លូខ
បណីតជីវិកភាវំ សុខទុក្ខពហុលតំ អប្បាយុកទីឃាយុកភាវំ វា អនុស្សរិតុកាមោ ហោតិ, តម្បិ អនុស្សរតិយេវ។
តេនាហ “**ឯវំវណ្ណោ…បេ…. ឯវមាយុបរិយន្តោ**”តិ។ តត្ថ **ឯវំវណ្ណោ**តិ ឱទាតោ វា សាមោ វា។ **ឯវមាហារោ**តិ
សាលិមំសោទនាហារោ វា បវត្តផលភោជនោ វា។ **ឯវំសុខទុក្ខប្បដិសំវេទី**តិ អនេន បការេន កាយិក
ចេតសិកានំ សាមិសនិរាមិសាទិប្បភេទានំ សុខទុក្ខានំ បដិសំវេទី។ **ឯវមាយុបរិយន្តោ**តិ ឯវំ វស្សសត
បរិមាណាយុបរិយន្តោ វា ចតុរាសីតិកប្បសហស្សាយុបរិយន្តោ វា។ **សោ តតោ ចុតោ អមុត្រ ឧទបាទិ**ន្តិ សោ
អហំ តតោ ភវតោ យោនិតោ គតិតោ វិញ្ញាណដ្ឋិតិតោ សត្តាវាសតោ សត្តនិកាយតោ វា ចុតោ បុនអមុកស្មិំ
នាម ភវេ យោនិយា គតិយា វិញ្ញាណដ្ឋិតិយា សត្តាវាសេ សក្កនិកាយេ វា ឧទបាទិំ។ **តត្រាបាសិ**ន្តិ តត្រាបិ ភវេ
យោនិយា គតិយា វិញ្ញាណដ្ឋិតិយា សត្តាវាសេ សត្តនិកាយេ វា បុន អហោសិំ។ **ឯវំនាមោ**តិអាទិ វុត្តនយមេវ។

អបិច **អមុត្រាសិ**ន្តិ ឥទំ អនុបុព្ពេន អារោហន្តស្ស យាវទិច្ឆកំ អនុស្សរណំ។ **សោ តតោ**តិ បដិនិវត្តន្តស្ស
បច្ចវេក្ខណំ, តស្មា “**ឥធូបបន្នោ**”តិ ឥមិស្សា ឥធូបបត្តិយា អនន្តរមេវ ឧប្បត្តិដ្ឋានំ សន្ធាយ “អមុត្រ ឧទ
បាទិ”ន្តិ ឥទំ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ **តត្រាបាសិ**ន្តិ ឯវមាទិ បនស្ស តត្រាបិ ឥមិស្សា ឧបបត្តិយា អន្តរេ ឧបបត្តិដ្ឋានេ
នាមគោត្តាទីនំ អនុស្សរណទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ **សោ តតោ ចុតោ ឥធូបបន្នោ**តិ ស្វាហំ តតោ អនន្តរុប្បត្តិដ្ឋានតោ
ចុតោ ឥធ អមុកស្មិំ នាម ខត្តិយកុលេ វា ព្រាហ្មណកុលេ វា និព្ពត្តោតិ។ **ឥតី**តិ ឯវំ។ **សាការំ សឧទ្ទេស**ន្តិ នាម
គោត្តវសេន សឧទ្ទេសំ, វណ្ណាទិវសេន សាការំ។ នាមគោត្តេន ហិ សត្តោ “តិស្សោ កស្សបោ”តិ ឧទ្ទិសីយតិ,
វណ្ណាទីហិ “សាមោ ឱទាតោ”តិ នានត្តតោ បញ្ញាយតិ, តស្មា នាមគោត្តំ ឧទ្ទេសោ, ឥតរេ អាការា។

ទិព្វេនាតិអាទីសុ ទិព្វសទិសត្តា ទិព្វំ។ ទេវតានញ្ហិ សុចរិតកម្មនិព្វត្តំ បិត្តសេម្ហរុហិរាទីហិ អបលិពុទ្ធំ ឧបក្កិលេសវិមុត្តតាយ ទូរេបិ អារម្មណសម្បដិច្ឆនសមត្ថំ ទិព្វំ បសាទចក្ខុ ហោតិ។ ឥទញ្ចាបិ វីរិយភាវនាពលេន និព្វត្តំ ញាណចក្ខុ តាទិសមេវាតិ ទិព្វសទិសត្តា ទិព្វំ។ ទិព្វវិហារវសេន បដិលទ្ធត្តា អត្តនោ ច ទិព្វវិហារសន្និស្សិតត្តាបិ ទិព្វំ។ អាលោកបរិគ្គហេន មហាជុតិកត្តាបិ ទិព្វំ។ តិរោកុដ្ដាទិគតរូបទស្សនេន មហាគតិកត្តាបិ **ទិព្វំ**។ តំ សព្វំ សទ្ទសត្ថានុសារេន វេទិតព្វំ។ ទស្សនដ្ឋេន ចក្ខុ។ ចក្ខុកិច្ចករណេន ចក្ខុមិវាតិបិ ចក្ខុ។ ចុតូបបាតទស្សនេន ទិដ្ឋិវិសុទ្ធិហេតុត្តា វិសុទ្ធំ។ យោ ហិ ចុតិមេវ បស្សតិ, ន ឧបបាតំ, សោ ឧច្ឆេទទិដ្ឋឹ គណ្ហាតិ។ យោ ឧបបាតមេវ បស្សតិ, ន ចុតឹ, សោ នវសត្តបាតុភាវទិដ្ឋឹ គណ្ហាតិ។ យោ បន តទុភយំ បស្សតិ, សោ យស្មា ទុវិធម្បិ តំ ទិដ្ឋិគតំ អតិវត្តតិ, តស្មា តំ ទស្សនំ ទិដ្ឋិវិសុទ្ធិហេតុ ហោតិ។ ឧភយម្បិ ចេតំ ពុទ្ធបុត្តា បស្សន្តិ។ តេន វុត្តំ “ចុតូបបាតទស្សនេន ទិដ្ឋិវិសុទ្ធិហេតុត្តា វិសុទ្ធ”ន្តិ។ មនុស្សូបចារំ អតិក្កមិត្វា រូបទស្សនេន អតិក្កន្តមានុសកំ, មានុសំ វា មំសចក្ខុំ អតិក្កន្តត្តា អតិក្កន្តមានុសកន្តិ វេទិតព្វំ។ តេន **ទិព្វេន ចក្ខុនា វិសុទ្ធេន អតិក្កន្តមានុសកេន**។

សត្តេ បស្សតីតិ មនុស្សានំ មំសចក្ខុនា វិយ សត្តេ ឱលោកេតិ។ **ចវមានេ ឧបបជ្ជមានេ**តិ ឯត្ថ ចុតិក្ខណេ វា ឧបបត្តិក្ខណេ វា ទិព្វចក្ខុនា ទដ្ឋុំ ន សក្កា។ យេ បន អាសន្នចុតិកា ឥទានិ ចវិស្សន្តិ, តេ ចវមានាតិ, យេ ច គហិតប្បដិសន្ធិកា សម្បតិនិព្វត្តា ច, តេ ឧបបជ្ជមានាតិ អធិប្បេតា។ តេ ឯវរូបេ ចវមានេ ឧបបជ្ជមានេ ច បស្សតីតិ ទស្សេតិ។ **ហីនេ**តិ មោហនិស្សន្ទយុត្តត្តា ហីនានំ ជាតិកុលភោគាទីនំ វសេន ហីឡិតេ ឩញ្ញាតេ។ **បណីតេ**តិ អមោហនិស្សន្ទយុត្តត្តា តព្ពិបរីតេ។ **សុវណ្ណេ**តិ អទោសនិស្សន្ទយុត្តត្តា ឥដ្ឋកន្តមនាបវណ្ណយុត្តេ។ **ទុព្ពណ្ណេ**តិ ទោសនិស្សន្ទយុត្តត្តា អនិដ្ឋាកន្តាមនាបវណ្ណយុត្តេ, វិរូបវិរូបេតិបិ អត្ថោ។ **សុគតេ**តិ សុគតិគតេ, អលោភនិស្សន្ទយុត្តត្តា វា អឌ្ឍេ មហទ្ធនេ។ **ទុគ្គតេ**តិ ទុគ្គតិគតេ, លោភនិស្សន្ទយុត្តត្តា វា ទលិទ្ទេ អប្បន្នបានេ។

យថាកម្មូបគេតិ យំ យំ កម្មំ ឧបចិតំ, តេន តេន ឧបគតេ។ **កាយទុច្ចរិតេនា**តិអាទីសុ ទុដ្ឋុ ចរិតំ កិលេសបូតិកត្តាតិ ទុច្ចរិតំ។ កាយេន ទុច្ចរិតំ, កាយតោ វា ឧប្បន្នំ ទុច្ចរិតន្តិ **កាយទុច្ចរិតំ**។ ឥតរេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **សមន្នាគតា**តិ សមង្គិភូតា។ **អរិយានំ ឧបវាទកា**តិ ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធសាវកានំ អរិយានំ អន្តមសោ គិហិសោតាបន្នានម្បិ អនត្ថកាមា ហុត្វា អន្តិមវត្ថុនា វា គុណបរិធំសនេន វា ឧបវាទកា, អក្កោសកា គរហកាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **មិច្ឆាទិដ្ឋិកា**តិ វិបរីតទស្សនា ។ **មិច្ឆាទិដ្ឋិកម្មសមាទានា**តិ មិច្ឆាទិដ្ឋិវសេន សមាទិន្ននានាវិធកម្មា, យេបិ មិច្ឆាទិដ្ឋិមូលកេសុ កាយកម្មាទីសុ អញ្ញេបិ សមាទាបេន្តិ។

កាយស្ស ភេទាតិ ឧបាទិន្នក្ខន្ធបរិច្ចាគា។ **បរំ មរណា**តិ តទនន្តរំ អភិនិព្វត្តក្ខន្ធគ្គហណា។ អថ វា **កាយស្ស ភេទា**តិ ជីវិតិន្ទ្រិយស្សុបច្ឆេទា។ **បរំ មរណា**តិ ចុតិចិត្តតោ ឧទ្ធំ។ **អបាយ**ន្តិ ឯវមាទិ សព្វំ និរយវេវចនមេវ។ និរយោ ហិ សគ្គមោក្ខហេតុភូតា បុញ្ញសម្មតា អយា អបេតត្តា, សុខានំ វា អាយស្ស អភាវា **អបាយោ**។ ទុក្ខស្ស គតិ បដិសរណន្តិ **ទុគ្គតិ**, ទោសពហុលតាយ វា ទុដ្ឋេន កម្មេន និព្វត្តា គតីតិ **ទុគ្គតិ**។ វិវសា និបតន្តិ តត្ថ ទុក្កដការិនោតិ **វិនិបាតោ**, វិនស្សន្តា វា ឯត្ថ បតន្តិ សម្ភិជ្ជមានង្គបច្ចង្គាតិ **វិនិបាតោ**។ នត្ថិ ឯត្ថ អស្សាទសញ្ញិតោ អយោតិ **និរយោ**។

អថ វា **អបាយ**គ្គហណេន តិរច្ឆានយោនឹ ទីបេតិ។ តិរច្ឆានយោនិ ហិ អបាយោ សុគតិតោ អបេតត្តា , ន ទុគ្គតិ មហេសក្ខានំ នាគរាជាទីនំ សម្ភវតោ។ **ទុគ្គតិ**គ្គហណេន បេត្តិវិសយញ្ច។ សោ ហិ អបាយោ ចេវ ទុគ្គតិ ច សុគតិតោ អបេតត្តា ទុក្ខស្ស ច គតិភូតត្តា, ន តុ វិនិបាតោ អសុរសទិសំ អវិនិបតិតត្តា។ **វិនិបាត**គ្គហណេន អសុរកាយំ។ សោ ហិ យថាវុត្តេន អត្ថេន អបាយោ ចេវ ទុគ្គតិ ច សព្ពសមុស្សយេហិ វិនិបតិតត្តា វិនិបាតោតិ វុច្ចតិ។ **និរយ**គ្គហណេន អវីចិអាទិកមនេកប្បការំ និរយមេវាតិ។ **ឧបបន្នា**តិ ឧបគតា, តត្ថ អភិនិព្វត្តាតិ អធិប្បាយោ។ វុត្តវិបរិយាយេន សុក្កបក្ខោ វេទិតព្ពោ។ អយំ បន វិសេសោ – តត្ថ **សុគតិ**គ្គហណេន មនុស្សគតិបិ សង្គយ្ហតិ, **សគ្គ**គ្គហណេន ទេវគតិយេវ។ តត្ថ សុន្ទរា គតីតិ **សុគតិ**។ រូបាទីហិ វិសយេហិ សុដ្ឋុ អគ្គោតិ **សគ្គោ**។ សោ សព្ពោបិ លុជ្ជនប្បលុជ្ជនដ្ឋេន លោកោតិ អយមេត្ថ សង្ខេបោ។ វិត្ថារោ បន សព្ពាការេន **វិសុទ្ធិមគ្គសំវណ្ណនាតោ** គហេតព្ពោ។ តតិយាទីនិ ឧត្តានត្ថានិ។

ទុតិយអាហុនេយ្យសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. អនុត្តរិយសុត្តវណ្ណនា

៨. អដ្ឋមេ នត្ថិ ឯតេសំ ឧត្តរានិ វិសិដ្ឋានីតិ អនុត្តរានិ, អនុត្តរានិ ឯវ **អនុត្តរិយានិ** យថា “អនន្តមេវ អនន្តរិយ”ន្តិ អាហ **“និរុត្តរានី”**តិ។ **ទស្សនានុត្តរិយំ នាម** ផលវិសេសាវហត្តា។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ **សត្តវិធអរិយធនលាភោ**តិ សត្តវិធសទ្ធាទិលោកុត្តរធនលាភោ។ **សិក្ខាត្តយស្ស បូរណ**ន្តិ អធិសីលសិក្ខាទីនំ តិស្សន្នំ សិក្ខានំ បូរណំ។ តត្ថ បូរណំ និប្បរិយាយតោ អសេក្ខានំ វសេន វេទិតព្ពំ។ កល្យាណបុថុជ្ជនតោ បដ្ឋាយ ហិ សត្ត សេខា តិស្សោ សិក្ខា បូរេន្តិ នាម, អរហា បរិបុណ្ណសិក្ខោតិ។ ឥតិ ឥមានិ អនុត្តរិយានិ លោកិយលោកុត្តរានិ កថិតានិ។

អនុត្តរិយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. អនុស្សតិដ្ឋានសុត្តវណ្ណនា

៩. នវមេ អនុស្សតិយោ ឯវ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកាទិហិតសុខានំ ការណភាវតោ ឋានានីតិ **អនុស្សតិដ្ឋានានិ**។ **ពុទ្ធគុណារម្មណា សតី**តិ យថា ពុទ្ធានុស្សតិ វិសេសាធិគមស្ស ឋានំ ហោតិ, ឯវំ “ឥតិបិ សោ ភគវា”តិអាទិនា ពុទ្ធគុណេ អារព្ភ ឧប្បន្នា សតិ។ ឯវំ អនុស្សរតោ ហិ បីតិ ឧប្បជ្ជតិ, សោ តំ បីតឹ ខយតោ វយតោ បដ្ឋបេត្វា អរហត្តំ បាបុណាតិ។ ឧបចារកម្មដ្ឋានំ នាមេតំ គិហីនម្បិ លព្ភតិ។ **ឧបចារកម្មដ្ឋាន**ន្តិ ច បច្ចក្ខតោ ឧបចារជ្ឈានាវហំ កម្មដ្ឋានបរម្បរាយ សម្មសនំ យាវ អរហត្តា លោកិយលោកុត្តរវិសេសាវហំ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។

អនុស្សតិដ្ឋានសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. មហានាមសុត្តវណ្ណនា

១០. ទសមេ **តស្មិំ សមយេ**តិ ពុទ្ធាគុណានុស្សរណសមយេ។ **រាគបរិយុដ្ឋិត**ន្តិ រាគេន បរិយុដ្ឋិតំ។ បរិយុដ្ឋានប្បត្តិបិ, រាគេន វា សំហិតំ ចិត្តំ អរញ្ញមិវ ចោរេហិ តេន បរិយុដ្ឋិតន្តិ វុត្តំ, តស្ស បរិយុដ្ឋានដ្ឋានភាវតោបិ បរិយុដ្ឋិតរាគន្តិ អត្ថោ។ ព្យញ្ជនំ បន អនាទិយិត្វា អត្ថមត្តំ ទស្សេន្តោ **“ឧប្បជ្ជមានេន រាគេន ឧដ្ឋហិត្វា គហិត”**ន្តិ អាហ។ **ឧជុកមេវា**តិ បគេវ កាយវង្កាទីនំ អបនីតត្តា ចិត្តស្ស ច អនុជុភាវករានំ មានាទីនំ អភាវតោ, រាគាទិបរិយុដ្ឋានាភាវេន វា ឱណតិឧណ្ណតិវិរហតោ ឧជុភាវមេវ គតំ។ អថ វា **ឧជុកមេវា**តិ កម្មដ្ឋានស្ស ថិនំ មិទ្ធំ ឱតិណ្ណតាយ លីនុទ្ធច្ចវិគមតោ មជ្ឈិមសមថនិមិត្តប្បដិបត្តិយា ឧជុភាវមេវ គតំ។ **អដ្ឋកថំ និស្សាយា**តិ ភវជាតិអាទីនំ បទានំ អត្ថំ និស្សាយ។ **អត្ថវេទ**ន្តិ វា ហេតុផលំ បដិច្ច ឧប្បន្នំ តុដ្ឋិមាហ។ **ធម្មវេទ**ន្តិ ហេតុំ បដិច្ច ឧប្បន្នំ តុដ្ឋិំ។ “អារកត្តា អរហ”ន្តិ អនុស្សរន្តស្ស ហិ យទិទំ ភគវតោ កិលេសេហិ អារកត្តំ, សោ ហេតុ។ ញាបកោ ចេត្ថ ហេតុ អធិប្បេតោ, ន ការកោ សម្បាបកោ។ តតោនេន ញាយមានោ អរហត្តត្ថោ ផលំ។ ឥមិនា នយេន សេសបទេសុបិ ហេតុសោ ផលវិបាកោ វេទិតព្ពោ។ **ធម្មានុស្សតិ**អាទីសុបិ ហិ អាទិមជ្ឈបរិយោសានកល្យាណតាទយោ សុប្បដិបត្តិអាទយោ ច តត្ថ តត្ថ ហេតុភាវេន និទ្ទិដ្ឋាយេវ។ **ធម្មូបសំហិត**ន្តិ យថាវុត្តហេតុផលសង្ខាតគុណូបសំហិតំ។

មហានាមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អាហុនេយ្យវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. សារណីយវគ្គោ

១. បឋមសារណីយសុត្តវណ្ណនា

១១. ទុតិយស្ស បឋមេ **សរិតព្ពយុត្តកា**តិ អនុស្សរណារហា។ មិជ្ជតិ សិនិយ្ហតិ ឯតាយាតិ មេត្តា, មិត្តភាវោ។ មេត្តា ឯតស្ស អត្ថីតិ **មេត្តំ,** កាយកម្មំ។ តំ បន យស្មា មេត្តាសហគតចិត្តសមុដ្ឋានំ, តស្មា វុត្តំ **“មេត្តេន ចិត្តេន កាតព្ពំ កាយកម្ម”**ន្តិ។ ឯស នយោ សេសទ្វយេបិ។ **ឥមានី**តិ មេត្តកាយកម្មាទីនិ។ **ភិក្ខូនំ វសេន អាគតានិ** តេសំ សេដ្ឋបរិសភាវតោ។ យថា បន ភិក្ខូនីសុបិ លព្ភន្តិ, ឯវំ គិហីសុបិ លព្ភន្តិ ចតុបរិសសាធារណត្តាតិ តំ ទស្សេន្តោ **“ភិក្ខូនញ្ហី”**តិអាទិមាហ។ ភិក្ខុនោ សព្ពម្បិ អនវជ្ជកាយកម្មំ អាភិសមាចារិកកម្មន្តោគធមេវាតិ អាហ **“មេត្តេន ចិត្តេន...បេ.... កាយកម្មំ នាមា”**តិ។ ភត្តិវសេន បវត្តិយមានា ចេតិយពោធីនំ វន្ទនា មេត្តាសិទ្ធាតិ កត្វា តទត្ថាយ គមនំ “មេត្តំ កាយកម្ម”ន្តិ វុត្តំ។ **អាទិ**-សទ្ទេន ចេតិយពោធិភិក្ខូសុ វុត្តាវសេសាបចាយនាទិវសេន បវត្តមេត្តាវសេន បវត្តំ កាយិកំ កិរិយំ សង្គណ្ហាតិ។

តេបិដកម្បិ ពុទ្ធវចនំ កថិយមានន្តិ អធិប្បាយោ។ តេបិដកម្បិ ពុទ្ធវចនំ បរិបុច្ឆនអត្ថកថនវសេន បវត្តិយមានមេវ **មេត្តំ វចីកម្មំ នាម** ហិតជ្ឈាសយេន បវត្តិតព្ពតោ។ **តីណិ សុចរិតានី**តិ កាយវចីមនោសុចរិតានិ។ **ចិន្តន**ន្តិ ឯវំ ចិន្តនមត្តម្បិ មនោកម្មំ, បគេវ បដិបន្នា ភាវនាតិ ទស្សេតិ។

អាវីតិ បកាសំ។ បកាសភាវោ ចេត្ថ យំ ឧទ្ទិស្ស តំ កាយកម្មំ ករិយតិ, តស្ស សម្មុខភាវតោតិ អាហ **“សម្មុខា”**តិ។ **រហោ**តិ អប្បកាសំ។ អប្បកាសតា ច យំ ឧទ្ទិស្ស តំ កាយកម្មំ ករិយតិ, តស្ស អបច្ចក្ខភាវតោតិ អាហ **“បរម្មុខា”**តិ។ **សហាយភាវគមនំ** តេសំ បុរតោ។ តេសុ ករោន្តេសុយេវ ហិ សហាយភាវគមនំ សម្មុខា កាយកម្មំ នាម ហោតិ។ **ឧភយេហី**តិ នវកេហិ ថេរេហិ ច។ **បគ្គយ្ហា**តិ បគ្គណ្ហិត្វា ឧទ្ធំ កត្វា កេវលំ “ទេវោ”តិ អវត្វា គុណេហិ ថិរភាវជោតនំ “ទេវត្ថេរោ”តិ វចនំ បគ្គយ្ហ វចនំ។ មមត្តពោធនំ វចនំ **មមាយនវចនំ**។ ឯកន្តបរម្មុខស្ស មនោកម្មស្ស សម្មុខតា នាម វិញ្ញត្តិសមុដ្ឋាបនវសេន ហោតិ, តញ្ច ខោ លោកេ កាយកម្មន្តិ បាកដំ បញ្ញាតំ។ ហត្ថវិការាទីនិ អនាមសិត្វា ឯវ ទស្សេន្តោ **“នយនានិ ឧម្មីលេត្វា”**តិអាទិមាហ។ កាមំ មេត្តាសិនេហសិនិទ្ធានំ នយនានំ ឧម្មីលនា បសន្នេន មុខេន ឱលោកនញ្ច មេត្តំ កាយកម្មមេវ, យស្ស បន ចិត្តស្ស វសេន នយនានំ មេត្តាសិនេហសិនិទ្ធតា មុខស្ស ច បសន្នតា, តំ សន្ធាយ វុត្តំ **“មេត្តំ មនោកម្មំ នាមា”**តិ។

លាភ-សទ្ទោ កម្មសាធនោ “លាភា វត, ភោ, លទ្ធោ”តិអាទីសុ វិយ។ សោ ចេត្ថ “ធម្មលទ្ធា”តិ វចនតោ អតីតកាលិកោតិ អាហ **“ចីវរាទយោ លទ្ធបច្ចយា”**តិ។ ធម្មតោ អាគតាតិ **ធម្មិកា,** បរិសុទ្ធគមនា បច្ចយា។ តេនាហ “ធម្មលទ្ធា”តិ។ ឥមមេវ ហិ អត្ថំ ទស្សេតុំ **“កុហនាទី”**តិអាទិ វុត្តំ។ ន សម្មា គយ្ហមានា ហិ ធម្មលទ្ធា នាម ន ហោន្តីតិ តប្បដិសេធនត្ថំ បាឡិយំ “ធម្មលទ្ធា”តិ វុត្តំ។ ទេយ្យំ ទក្ខិណេយ្យញ្ច អប្បដិវិភត្តំ កត្វា ភុញ្ជតីតិ **អប្បដិវិភត្តភោគី** នាម ហោតិ។ តេនាហ **“ទ្វេ បដិវិភត្តានិ នាមា”**តិអាទិ។ **ចិត្តេន វិភជន**ន្តិ ឯតេន ចិត្តុប្បាទមត្តេនបិ វិភជនំ បដិវិភត្តំ នាម, បគេវ បយោគតោតិ ទស្សេតិ។ ចិត្តេន វិភជនបុព្ពកំ វា កាយេន វិភជនន្តិ មូលមេវ ទស្សេតុំ **“ឯវំ ចិត្តេន វិភជន”**ន្តិ វុត្តំ។ តេន ចិត្តុប្បាទមត្តេន បដិវិភាគោ កាតព្ពោតិ ទស្សេតិ។ **អប្បដិវិភត្ត**ន្តិ ភាវនបុំសកនិទ្ទេសោ, អប្បដិវិភត្តំ លាភំ ភុញ្ជតីតិ កម្មនិទ្ទេសោ វា។ **តំ នេវ គិហីនំ ទេតិ** អត្តនោ អាជីវសោធនត្ថំ។ **ន អត្តនា បរិភុញ្ជតិ** “មយ្ហំ អសាធារណភោគិតា មា ហោតូ”តិ។ **បដិគ្គណ្ហន្តោ ច...បេ.... បស្សតី**តិ ឥមិនា អាគមនតោ បដ្ឋាយ សាធារណពុទ្ធឹ ឧបដ្ឋាបេតិ។ ឯវំ ហិស្ស សាធារណភោគិតា សុករា, សារណីយធម្មោ ចស្ស បូរោ ហោតិ។

អថ វា **បដិគ្គណ្ហន្តោ ច...បេ.... បស្សតី**តិ ឥមិនា តស្ស លាភស្ស តីសុ កាលេសុ សាធារណតោ ឋបនំ ទស្សិតំ។ **បដិគ្គណ្ហន្តោ ច សង្ឃេន សាធារណំ ហោតូ**តិ ឥមិនា បដិគ្គហណកាលោ ទស្សិតោ។ **គហេត្វា...បេ.... បស្សតី**តិ ឥមិនា បដិគ្គហិតកាលោ។ តទុភយំ បន តាទិសេន បុព្ពភាគេន វិនា ន ហោតីតិ អត្ថសិទ្ធោ បុរិមកាលោ។ តយិទំ បដិគ្គហណតោ បុព្ពេវស្ស ហោតិ “សង្ឃេន សាធារណំ ហោតូតិ បដិគ្គណ្ហិស្សាមី”តិ, បដិគ្គណ្ហន្តស្ស ហោតិ “សង្ឃេន សាធារណំ ហោតូតិ បដិគ្គណ្ហាមី”តិ, បដិគ្គហេត្វា ហោតិ “សង្ឃេន សាធារណំ ហោតូតិ ហិ បដិគ្គហិតំ មយា”តិ។ ឯវំ តិលក្ខណសម្បន្នំ កត្វា លទ្ធំ លាភំ ឱសារណលក្ខណំ អវិកោបេត្វា បរិភុញ្ជន្តោ សាធារណភោគី អប្បដិវិភត្តភោគី ច ហោតិ។

ឥមំ បន សារណីយធម្មន្តិ ឥមំ ចតុត្ថំ សរិតព្ពយុត្តធម្មំ។ **ន ហិ...បេ.... គណ្ហន្តិ,** តស្មា សាធារណភោគិតា ទុស្សីលស្ស នត្ថីតិ អារម្ភោបិ តាវ ន សម្ភវតិ, កុតោ បូរណន្តិ អធិប្បាយោ។ **បរិសុទ្ធសីលោ**តិ ឥមិនា លាភស្ស

ធម្មិកភាវំ ទស្សេតិ។ **វត្តំ អខណ្ឌេន្តោ**តិ ឥមិនា អប្បដិវិភត្តភោគិតំ សាធារណភោគិតញ្ច ទស្សេតិ។ សតិ បន តទុភយេ សារណីយធម្មោ បូរិតោ ឯវ ហោតីតិ អាហ **"បូរេតី"**តិ។ **ឱទិស្សកំ កត្វា**តិ ឯតេន អនោទិស្សកំ កត្វា បិតុនោ, អាចរិយុបជ្ឈាយាទីនំ វា ថេរាសនតោ បដ្ឋាយ ទេន្តស្ស សារណីយធម្មោយេវ ហោតីតិ ទស្សេតិ។ **ទាតព្ពន្តិ** អវស្សំ ទាតព្ពំ។ **សារណីយធម្មោ បនស្ស ន ហោតិ** បដិជគ្គដ្ឋានេ ឱទិស្សកំ កត្វា ទិន្នត្តា។ តេនាហ **"បលិពោធជគ្គនំ នាម ហោតី"**តិ។ **មុត្តបលិពោធស្ស វដ្ដតិ** អមុត្តបលិពោធស្ស បូរេតុំ អសក្កុណេយ្យត្តា។ យទិ ឯវំ សព្ពេន សព្ពំ សារណីយធម្មំ បូរេន្តស្ស ឱទិស្សកទានំ វដ្ដតិ, ន វដ្ដតីតិ? នោ ន វដ្ដតិ យុត្តដ្ឋានេតិ ទស្សេន្តោ **"តេន បនា"**តិអាទិមាហ។ ឥមិនា ឱទិស្សកទានំ បនស្ស ន សព្ពត្ថ វារិតន្តិ ទស្សេតិ។ គិលានាទីនញ្ហិ ឱទិស្សកំ កត្វា ទានំ អប្បដិវិភាគបក្ខិកំ "អសុកស្ស ន ទស្សាមី"តិ បដិក្ខេបស្ស អភាវតោ។ ព្យតិរេកប្បធានោ ហិ បដិភាគោ។ តេនាហ **"អវសេស"**ន្តិអាទិ។ **អទាតុម្បីតិ បិ**-សទ្ទេន ទាតុម្បិ វដ្ដតីតិ ទស្សេតិ។ តញ្ច ខោ ករុណាយនវសេន, ន វត្តបរិបូរណវសេន, តស្មា ទុស្សីលស្សបិ អត្ថិកស្ស សតិ សម្ភវេ ទាតព្ពំ។ ទានញ្ហិ នាម ន កស្សចិ និវារិតំ។

សុសិក្ខិតាយាតិ សារណីយបូរណវិធិម្ហិ សុសិក្ខិតាយ, សុកុសលាយាតិ អត្ថោ។ ឥទានិ តស្ស កោសល្លំ ទស្សេតុំ **"សុសិក្ខិតាយ ហី"**តិអាទិ វុត្តំ។ **ទ្វាទសហិ វស្សេហិ បូរេហិ, ន តតោ ឱរ**ន្តិ ឥមិនា តស្ស ទុប្បូរតំ ទស្សេតិ។ តថា ហិ សោ មហប្ផលោ មហានិសំសោ ទិដ្ឋធម្មិកេហិបិ តាវគរុតរេហិ ផលានិសំសេហិ អនុគតោតិ តំសមង្គី ច បុគ្គលោ វិសេសលាភី អរិយបុគ្គលោ វិយ លោកេ អច្ឆរិយព្ភុតធម្មសមន្នាគតោ ហោតិ។ តថា ហិ សោ ទុប្បជហ ទានមយស្ស សីលមយស្ស បុញ្ញស្ស បដិបក្ខធម្មំ សុទូរេ វិក្ខម្ភិតំ កត្វា វិសុទ្ធេន ចេតសា លោកេ បាកដោ បញ្ញាតោ ហុត្វា វិហរតិ។ តស្សិមមត្ថំ ព្យតិរេកតោ អន្វយតោ ច វិភាវេតុំ **"សចេ ហី"**តិអាទិ វុត្តំ។ តំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ឥទានិស្ស សម្បរាយិកេ ទិដ្ឋធម្មិកេ ច អានិសំសេ ទស្សេតុំ **"ឯវំ បូរិតសារណីយធម្មស្សា"**តិអាទិ វុត្តំ។ **នេវ ឥស្សា ន មច្ឆរិយំ ហោតិ** ចិរកាលភាវនាយ វិធុតភាវតោ។ **មនុស្សានំ បិយោ ហោតិ** បរិច្ចាគសីលតាយ វិស្សុតត្តា។ តេនាហ "ទទំ បិយោ ហោតិ ភជន្តិ នំ ពហូ"តិអាទិ (អ. និ. ៥.៣៤)។ **សុលភបច្ចយោ ហោតិ** ទានវសេន ឧឡារជ្ឈាសយានំ បច្ចយលាភស្ស ឥធានិសំសភាវតោ ទានស្ស។ **បត្តគតមស្ស ទិយ្យមានំ ន ខីយតិ** បត្តគតស្សេវ ទ្វាទសវស្សិកស្ស មហាវត្តស្ស អវិច្ឆេទេន បូរិតត្តា។ **អគ្គភណ្ឌំ លភតិ** ទេវសិកំ ទក្ខិណេយ្យានំ អគ្គតោ បដ្ឋាយ ទានស្ស ទិន្នត្តា។ **ភយេ វា...បេ.... អាបជ្ជន្តិ** ទេយ្យប្បដិគ្គាហកវិកប្បំ អកត្វា អត្តនិ និរបេក្ខចិត្តេន ចិរកាលំ ទានស្ស បូរិតតាយ បសារិតចិត្តត្តា។

តត្រាតិ តេសុ អានិសំសេសុ វិភាវេតព្ពេសុ។ **ឥមានិ** ផលានិ **វត្ថូនិ** ការណានិ។ **មហាគិរិគាមោ** នាម នាគទីបបស្សេ ឯកោ គាមោ។ **អលភន្តាបី**តិ អប្បបុញ្ញតាយ អលាភិនោ សមានាបិ។ **ភិក្ខាចារមគ្គសភាគ**ន្តិ សភាគំ តព្ភាគិយំ ភិក្ខាចារមគ្គំ ជានន្តិ។ អនុត្តរិមនុស្សធម្មត្តា ថេរានំ សំសយវិនោទនត្ថញ្ច **"សារណីយធម្មោ មេ, ភន្តេ, បូរិតោ"**តិ អាហ។ តថា ហិ ទុតិយវត្ថុស្មិម្បិ ថេរេន អត្តា បកាសិតោ។ ទហរកាលេ ឯវំ កិរ សារណីយធម្មបូរកោ អហោសិ។ មនុស្សានំ បិយតាយ សុលភបច្ចយតាយបិ ឥទំ វត្ថុមេវ។ បត្តគតាខីយនស្ស បន វិសេសំ វិភាវនតោ **"ឥទំ តាវ...បេ.... ឯត្ថ វត្ថុ"**តិ វុត្តំ។

គិរិភណ្ឌមហាបូជាយាតិ ចេតិយគិរិម្ហិ សកលលង្កាទីបេ យោជនប្បមាណេ សមុទ្ទេ ច នាវាសង្ឃាដាទិកេ បបេត្វា ទីបបុប្ផគន្ធាទីហិ ករិយមានាយ មហាបូជាយ។ តស្សា ច បដិបត្តិយា អវញ្ឈភាវវិភាវនត្ថំ **"ឯតេ មយ្ហំ បាបុណិស្សន្តី"**តិ អាហ។ **បរិយាយេនបិ** លេសេនបិ។ **អនុច្ឆវិក**ន្តិ "សារណីយធម្មបូរកោ"តិ យថាភូតបវេទនំ តុម្ហាកំ អនុច្ឆវិកន្តិ អត្ថោ។

អនារោចេត្វាវ បលាយីសុ ចោរភយេន។ "អត្តនោ ទុជ្ជីវិកាយា"តិបិ វទន្តិ។ អហំ សារណីយធម្មបូរិកា, មម បត្តបរិយាបន្នេនបិ សព្ពាបិមា ភិក្ខុនិយោ យាបេស្សន្តីតិ អាហ **"មា តុម្ហេ តេសំ គតភាវំ ចិន្តយិត្ថា"**តិ។ **វឌ្ឍិស្សតី**តិ កប្បិស្សតិ។ **ថេរី សារណីយធម្មបូរិកា អហោសិ,** ថេរស្ស បន សីលតេជេនេវ ទេវតា ឧស្សុក្កំ អាបជ្ជិ។

នត្ថិ ឯតេសំ ខណ្ឌន្តិ អខណ្ឌានិ។ តំ បន នេសំ ខណ្ឌំ ទស្សេតុំ **"យស្សា"**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ ឧបសម្បន្នសីលានំ ឧទ្ទេសក្កមេន អាទិអន្តា វេទិតព្ពា។ តេនាហ **"សត្តសូ"**តិអាទិ។ ន ហិ អញ្ញោ កោចិ អាបត្តិក្ខន្ធានំ អនុក្កមោ អត្ថិ, អនុបសម្បន្នសីលានំ សមាទានក្កមេនបិ អាទិអន្តា លព្ភន្តិ។ **បរិយន្តេ ឆិន្នសាដកោ វិយា**តិ តត្រន្តេ ទសន្តេ វា ឆិន្នវត្ថំ វិយ។ វិសទិសុទាហរណញ្ចេតំ "អខណ្ឌានី"តិ ឥមស្ស អធិកតត្តា។ ឯវំ សេសានម្បិ ឧទាហរណានិ។ ខណ្ឌិកតា ភិន្នតា ខណ្ឌំ, តំ ឯតស្ស អត្ថីតិ **ខណ្ឌំ,** សីលំ។ **ឆិទ្ទ**ន្តិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **វេមជ្ឈេ ភិន្នំ** វិនិវិជ្ឈនវសេន។ វិសភាគវណ្ណេន គាវី វិយាតិ សម្ពន្ធោ។ វិសភាគវណ្ណេន ឧបឌ្ឍំ តតិយភាគគតំ សម្ភិន្នវណ្ណំ

សពលំ, វិសភាគវណ្ណេហេវ ពិន្ទូហិ អន្តរន្តរាហិ វិមិស្សំ **កម្មាសំ**។ អយំ ឥមេសំ វិសេសោ។ សពលរហិតានិ **អសពលានិ**, តថា **អកម្មាសានិ**។ សីលស្ស តណ្ហាទាសព្យតោ មោចនំ វិវដ្ដូបនិស្សយភាវាបាទនំ, តស្មា តណ្ហាទាសព្យតោ មោចនវចនេន តេសំ សីលានំ វិវដ្ដូបនិស្សយតមាហ។ **ភុជិស្សភាវករណតោ**តិ ឥមិនា ភុជិស្សករានិ **ភុជិស្សានី**តិ ឧត្តរបទលោបេនាយំ និទ្ទេសោតិ ទស្សេតិ។ យស្មា វា តំសមង្គិបុគ្គលោ សេរី សយំវសី ភុជិស្សោ នាម ហោតិ, តស្មាបិ **ភុជិស្សានិ**។ អវិញ្ញូនំ អប្បមាណតាយ "**វិញ្ញុប្បសត្ថានី**"តិ វុត្តំ។ សុបរិសុទ្ធភាវេន វា សម្បន្នត្តា វិញ្ញូហិ បសត្ថានីតិ **វិញ្ញុប្បសត្ថានិ**។

តណ្ហាទិដ្ឋីហិ អបរាមដ្ឋត្តាតិ "ឥមិនាហំ សីលេន ទេវោ វា ភវិស្សាមិ ទេវញ្ញតរោ វា"តិ តណ្ហាបរាមាសេន, "ឥមិនាហំ សីលេន ទេវោ ហុត្វា តត្ថ និច្ចោ ធុវោ សស្សតោ ភវិស្សាមី"តិ ទិដ្ឋិបរាមាសេន ច អបរាមដ្ឋត្តា។ **បរាមដ្ឋន្តិ** "អយំ តេ សីលេសុ ទោសោ"តិ ចតូសុ វិបត្តីសុ យាយ កាយចិ វិបត្តិយា ទស្សនេន បរាមដ្ឋំ, អនុទ្ធំសេតុំ ចោទេតុន្តិ អត្ថោ។ សីលំ នាម អវិប្បដិសារាទិបារម្បរិយេន យាវទេវ សមាធិសម្បាទនត្ថន្តិ អាហ "**សមាធិសំវត្តនិកានី**"តិ។ សមាធិសំវត្តនប្បយោជនានិ **សមាធិសំវត្តនិកានិ**។

សមានភាវោ សាមញ្ញំ, បរិបុណ្ណចតុបារិសុទ្ធិភាវេន មជ្ឈេ ភិន្នសុវណ្ណស្ស វិយ ភេទាភាវតោ សីលេន សាមញ្ញំ សីលសាមញ្ញំ, តំ គតោ ឧបគតោតិ **សីលសាមញ្ញគតោ**។ តេនាហ "**សមានភាវូបគតសីលោ**"តិ, សីលសម្បត្តិយា សមានភាវំ ឧបគតសីលោ សភាគវុត្តិកោតិ អត្ថោ។ កាមំ បុថុជ្ជនានម្បិ ចតុបារិសុទ្ធិសីលេ នានត្តំ ន សិយា, តំ បន ន ឯកន្តិកំ, ឥទំ ឯកន្តិកំ និយតភាវតោតិ អាហ "**នត្ថិ មគ្គសីលេ នានត្ត**"ន្តិ។ **តំ សន្ធាយេតំ វុត្ត**ន្តិ មគ្គសីលំ សន្ធាយ តំ "យានិ តានិ សីលានី"តិអាទិ វុត្តំ។

យាយន្តិ យា អយំ មយ្ហញ្ចេវ តុម្ហាកញ្ច បច្ចក្ខភូតា។ **ទិដ្ឋី**តិ មគ្គសម្មាទិដ្ឋិ។ **និទ្ទោសា**តិ និទ្ធុតទោសា, សមុច្ឆិន្នរាគាទិបាបធម្មាតិ អត្ថោ។ **និយ្យាតី**តិ វដ្ដទុក្ខតោ និស្សរតិ និគ្គច្ឆតិ។ សយំ និយ្យន្តីយេវ ហិ តំសមង្គិបុគ្គលំ វដ្ដទុក្ខតោ និយ្យាបេតីតិ វុច្ចតិ។ យា សត្ថុ អនុសិដ្ឋិ, តំ ករោតីតិ **តក្ករោ**, តស្ស, យថានុសិដ្ឋំ បដិបជ្ជន្តស្សាតិ អត្ថោ។ **សមានទិដ្ឋិភាវ**ន្តិ សទិសទិដ្ឋិភាវំ សច្ចសម្បដិវេធេន អភិន្នទិដ្ឋិភាវំ។

បឋមសារណីយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ទុតិយសារណីយសុត្តវណ្ណនា

១២. ទុតិយេ **សព្រហ្មចារីន**ន្តិ សហធម្មិកានំ។ បិយំ បិយាយិតព្ពកំ ករោន្តីតិ **បិយករណា**។ គរុំ គរុដ្ឋានិយំ ករោន្តីតិ **គរុករណា**។ **សង្គហាយា**តិ សង្គហវត្ថុវិសេសភាវតោ សព្រហ្មចារីនំ សង្គហណាយ សំវត្តន្តីតិ សម្ពន្ធោ។ **អវិវាទនត្ថាយា**តិ សង្គហវត្ថុភាវតោ ឯវ ន វិវាទនត្ថាយ។ សតិ ច អវិវាទនហេតុភូតសង្គហកត្តេ តេសំ វសេន សព្រហ្មចារីនំ សមគ្គភាវោ ភេទាភាវោ សិទ្ធោយេវាតិ អាហ "**សាមគ្គិយា**"តិអាទិ។

ទុតិយសារណីយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. និស្សារណីយសុត្តវណ្ណនា

១៣. តតិយេ **វឌ្ឍិតា**តិ ភាវនាបារិបូរិវសេន បរិព្រូហិតា។ **បុនប្បុនំ កតា**តិ ភាវនាយ ពហុលីករណេន អបរាបរំ បវត្តិតា។ **យុត្តយានសទិសា កតា**តិ យថា យុត្តមាជញ្ញយានំ ឆេកេន សារថិនា អធិដ្ឋិតំ យថារុចិ បវត្តតិ, ឯវំ យថារុចិ បវត្តិរហំ គមិតា។ **វត្ថុកតា**តិ វា អធិដ្ឋានដ្ឋេន វត្ថុ វិយ កតា, សព្ពសោ ឧបក្កិលេសវិសោធនេន ឥទ្ធិវិសេសតាយ បវត្តិដ្ឋានភាវតោ សុវិសោធិតបរិស្សយវត្ថុ វិយ កតាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អធិដ្ឋិតា**តិ បដិបក្ខទូរីភាវតោ សុភាវិតភាវេន តំតំអធិដ្ឋានយោគ្យតាយ ឋបិតា។ **សមន្តតោ ចិតា**តិ សព្ពភាគេន ភាវនូបចយំ គមិតា។ តេនាហ "**ឧបចិតា**"តិ។ **សុដ្ឋុ សមារទ្ធា**តិ ឥទ្ធិភាវនាសិខាប្បត្តិយា សម្មទេវ សម្ភាវិតា។ **អភូតព្យាករណំ ព្យាករោតី**តិ "មេត្តា ហិ ខោ មេ ចេតោវិមុត្តិ ភាវិតា"តិអាទិនា អត្តនិ អវិជ្ជមានគុណាភិព្យាហារំ ព្យាហរតិ។ ចេតោវិមុត្តិសទ្ទំ អបេក្ខិត្វា "**និស្សរណា**"តិ វុត្តំ។ **បុន ព្យាបាទោ នត្ថី**តិ ឥទានិ មម ព្យាបាទោ នាម សព្ពសោ នត្ថីតិ ញត្វា។

ពលវវិបស្សនាតិ ភយតុបដ្ឋានេ ញាណំ, អាទីនវានុបស្សនេ ញាណំ មុច្ចិតុកម្យតាញាណំ, ភង្គញាណន្តិ ចតុន្នំ ញាណានំ អធិវចនំ។ យេសំ និមិត្តានំ អភាវេន អរហត្តផលសមាបត្តិយា អនិមិត្តតា, តំ ទស្សេតុំ "**សា ហី**"តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ រាគស្ស និមិត្តំ, រាគោ ឯវ វា និមិត្តំ **រាគនិមិត្តំ**។ **អាទិ**-សទ្ទេន ទោសនិមិត្តាទីនំ សង្គហោ

ទដ្ឋព្ពោ។ រូបវេទនាទិសង្ខារនិមិត្តំ **រូបនិមិត្តាទិ**។ តេសំយេវ និច្ចាទិវសេន ឧបដ្ឋានំ **និច្ចនិមិត្តាទិ**។ តយិទំ និមិត្តំ យស្មា សព្ពេន សព្ពំ អរហត្តផលេ នត្ថិ, តស្មា វុត្តំ “សា ហិ…បេ…. អនិមិត្តា”តិ។ និមិត្តំ អនុស្សរតិ អនុគច្ឆតិ អារព្ភ បវត្តតិ សីលេនាតិ **និមិត្តានុសារី**។ តេនាហ **“វុត្តប្បភេទំ និមិត្តំ អនុសរណសភាវ”**ន្តិ។

អស្មិមានោតិ “អស្មី”តិ បវត្តោ អត្តវិសយោ មានោ។ **អយំ នាម អហមស្មី**តិ រូបលក្ខណោ វេទនាទីសុ វា អញ្ញតរលក្ខណោ អយំ នាម អត្តា អហំ អស្មីតិ។ អស្មិមានោ សមុគ្ឃាតីយតិ ឯតេនាតិ **អស្មិមានសមុគ្ឃាតោ,** អរហត្តមគ្គោ។ **បុន អស្មិមានោ នត្ថី**តិ តស្ស អនុប្បត្តិធម្មតាបាទនំ កិត្តេន្តោ សមុគ្ឃាតត្តមេវ វិភាវេតិ។

និស្សារណីយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤-៥. ភទ្ទកសុត្តាទិវណ្ណនា

១៤-១៥. ចតុត្ថេ អារមិតព្ពដ្ឋេន វា កម្មំ អារាមោ ឯតស្សាតិ **កម្មារាមោ**។ កម្មេ រតោ ន គន្ថធុរេ វិបស្សនាធុរេ វាតិ **កម្មរតោ**។ **បុនប្បុនំ យុត្តោ**តិ តប្បរភាវេន អនុ អនុ យុត្តោ បសុតោ។ **អាលាបសល្លាបោ**តិ ឥត្ថិវណ្ណបុរិសវណ្ណាទិវសេន បុនប្បុនំ លបនំ។ បញ្ចមេ នត្ថិ វត្តព្ពំ។

ភទ្ទកសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. នកុលបិតុសុត្តវណ្ណនា

១៦. ឆដ្ឋេ វិសភាគវេទនុប្បត្តិយា កកចេនេវ ចតុឥរិយាបថំ ឆិន្ទន្តោ អាពាធយតីតិ អាពាធោ, សោ យស្ស អត្ថីតិ **អាពាធិកោ**។ តំសមុដ្ឋានទុក្ខេន **ទុក្ខិតោ**។ **អធិមត្តគិលានោ**តិ ធាតុសង្ខយេន បរិក្ខីណសរីរោ។

សប្បដិភយកន្តារសទិសា សោឡសវត្ថុកា អដ្ឋវត្ថុកា ច វិចិកិច្ឆា តិណ្ណា ឥមាយាតិ **តិណ្ណវិចិកិច្ឆា**។ វិគតា សមុច្ឆិន្នា បវត្តិអាទីសុ “ឯវំ នុ ខោ ន នុ ខោ”តិ ឯវំ បវត្តិកា កថំកថា អស្សាតិ **វិគតកថំកថា**។ សារជ្ជករានំ បាបធម្មានំ បហីនត្តា រាគវិក្ខេបេសុ សីលាទិគុណេសុ ច តិដ្ឋកត្តា វេសារជ្ជំ, វិសារទភាវំ វេយ្យត្តិយំ បត្តាតិ **វេសារជ្ជប្បត្តា**។ អត្តនា ឯវ បច្ចក្ខតោ ទិដ្ឋត្តា ន បរំ បច្ចេតិ, នស្ស បរោ បច្ចេតព្ពោ អត្ថីតិ **អបរប្បច្ចយា**។

គិលានា វុដ្ឋិតោតិ គិលានភាវតោ វុដ្ឋាយ ឋិតោ។ ភាវប្បធានោ ហិ អយំ និទ្ទេសោ។ **គិលានោ ហុត្វា វុដ្ឋិតោ**តិ ឥទំ បន អត្ថមត្តនិទស្សនំ។

នកុលបិតុសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. សោប្បសុត្តវណ្ណនា

១៧. សត្តមេ **បដិសល្លានា វុដ្ឋិតោ**តិ ឯត្ថ **បដិសល្លាន**ន្តិ តេហិ តេហិ សទ្ធិវិហារិកអន្តេវាសិកឧបាសកាទិសត្តេហិ ចេវ រូបារម្មណាទិសង្ខារេហិ ច បដិនិវត្តិត្វា អបសក្កិត្វា និលីយនំ វិវេចនំ។ កាយចិត្តេហិ តតោ វិវិត្តោ ឯកីភាវោ បវិវេកោតិ អាហ **“ឯកីភាវាយា”**តិអាទិ។ **ឯកីភាវតោ**តិ ច ឥមិនា កាយវិវេកតោ វុដ្ឋានមាហ។ **ធម្មនិជ្ឈានក្ខន្តិតោ**តិអាទិនា ចិត្តវិវេកតោ។ **វុដ្ឋិតោ**តិ តតោ ទុវិធវិវេកតោ ភវង្គុប្បត្តិយា សព្រហ្មចារីហិ សមាគមេន ឧបេតោ។

សោប្បសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. មច្ឆពន្ធសុត្តវណ្ណនា

១៨. អដ្ឋមេ **មច្ឆឃាតក**ន្តិ មច្ឆពន្ធំ កេវដ្ដំ។ **ឱរព្ភិកា**ទីសុ **ឧរព្ភា** វុច្ចន្តិ ឯឡកា, ឧរព្ភេ ហន្តីតិ **ឱរព្ភិកោ**។ **សូករិកា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។

មច្ឆពន្ធសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. បឋមមរណស្សតិសុត្តវណ្ណនា

១៩. នវមេ **ឯវំនាមកេ គាមេ**តិ នាតិកានាមកំ គាមំ និស្សាយ។ ទ្វិន្នំ ចូឡបិតិមហាបិតិបុត្តានំ ទ្វេ គាមា, តេសុ ឯកស្មឹ គាមេ។ ញាតីនញ្ហិ និវាសដ្ឋានភូតោ គាមោ ញាតិកោ, ញាតិកោយេវ **នាតិកោ** ញ-ការស្ស ន-ការាទេសោ "អនិមិត្តា ន នាយរេ"តិអាទីសុ (វិសុទ្ធិ. ១.១៧៤; សំ. និ. អដ្ឋ. ១.១.២០; ជា. អដ្ឋ. ២.២.៣៤) វិយ។ សោ កិរ គាមោ យេសំ តទា តេសំ បុព្ពបុរិសេន អត្តនោ ញាតីនំ សាធារណភាវេន និវសិតោ, តេន ញាតិកោតិ បញ្ញាយិត្ថ។ អថ បច្ឆា ទ្វីហិ ទាយាទេហិ ទ្វិធា វិភជិត្វា បរិភុត្តោ។ គិញ្ជកា វុច្ចតិ ឥដ្ឋកា, គិញ្ជកាហិយេវ កតោ អាវសថោតិ **គិញ្ជកាវសថោ**។ សោ ហិ អាវាសោ យថា សុធាបរិកម្មេន បយោជនំ នត្ថិ, ឯវំ ឥដ្ឋកាហិ ឯវ ចិនិត្វា ឆាទេត្វា កតោ។ តស្មិំ កិរ បទេសេ មត្តិកា សក្ខរមរុម្បវាលុកាទីហិ អសម្មិស្សា កថិនា សណ្ហសុខុមា, តាយ កតានិ កុលាលភាជនានិបិ សិលាមយានិ វិយ ទឡ្ហានិ។ តស្មា តេ ឧបាសកា តាយ មត្តិកាយ ទីឃបុថូ ឥដ្ឋកា ការេត្វា បបេត្វា បបេត្វា ទ្វារវាតបានកវាដតុលាយោ សព្ពំ ទព្ពសម្ភារេន វិនា តាហិ ឥដ្ឋកាហិយេវ បាសាទំ ការេសុំ។ តេន វុត្តំ "**ឥដ្ឋកាមយេ បាសាទេ**"តិ។

វត្តិន្ទិវន្តិ ឯករត្តិទិវំ។ ***ភគវតោ សាសន***ន្តិ អរិយមគ្គប្បដិវេធាវហំ សត្ថុ ឱវាទំ។ ***ពហុំ វត មេ កតំ អស្សា***តិ ពហុ វត មយា អត្តហិតំ បព្ពជិតកិច្ចំ កតំ ភវេយ្យ។

តទន្តរន្តិ តត្តកំ វេលំ។ **ឯកបិណ្ឌបាត**ន្តិ ឯកំ ទិវសំ យាបនប្បហោនកំ បិណ្ឌបាតំ។ ***យាវ អន្តោ បវិដ្ឋវាតោ ពហិ និក្ខមតិ, ពហិ និក្ខន្តវាតោ វា អន្តោ បវិសតី***តិ ឯកស្សេវ បវេសនិក្ខមោ វិយ វុត្តំ, តំ នាសិកាវាតភាវសាមញ្ញេនាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

បឋមមរណស្សតិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ទុតិយមរណស្សតិសុត្តវណ្ណនា

២០. ទសមេ **និក្ខន្តេ**តិ វីតិវត្តេ។ **បតិគតាយា**តិ បច្ចាគតាយ, សម្បត្តាយាតិ អត្ថោ។ តេនាហ "**បដិបន្នាយា**"តិ។ **សោ មមស្ស អន្តរាយោ**តិ យថាវុត្តោ ន កេវលំ កាលកិរិយាវ, មម អតិទុល្លភំ ខណំ លភិត្វា តស្ស សត្ថុសាសនមនសិការស្ស ចេវ ជីវិតស្ស ច សគ្គមោក្ខានញ្ច អន្តរាយោ អស្ស, ភវេយ្យាតិ អត្ថោ។ តេនាហ "**តិវិធោ អន្តរាយោ**"តិអាទិ។ **វិបជ្ជេយ្យា**តិ វិបត្តឹ គច្ឆេយ្យ។ សត្ថកេន វិយ អង្គបច្ចង្គានំ កន្តនការកា កាយេ សន្ធិពន្ធនច្ឆេទកវាតា **សត្ថកវាតា**។ **កត្តុកម្យតាឆន្ទោ**តិ និយ្យានាវហោ កត្តុកម្យតាកុសលច្ឆន្ទោ។ **បយោគវីរិយ**ន្តិ ភាវនានុយោគវីរិយំ។ ន បដិវាតិ ន បដិនិវត្តតីតិ **អប្បដិវានី**, អន្តរា វោសានានាបជ្ជនវីរិយំ។ តេនាហ "**អនុក្កណ្ឋនា អប្បដិសង្ឃរណា**"តិ។

ទុតិយមរណស្សតិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សារណីយវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. អនុត្តរិយវគ្គោ

១-២. សាមកសុត្តាទិវណ្ណនា

២១-២២. តតិយស្ស បឋមេ **កេវលកប្បន្តិ** ឯត្ថ **កេវល**-សទ្ទោ អនវសេសត្ថោ, **កប្ប**-សទ្ទោ សមន្តភាវត្ថោ។ តស្មា កេវលកប្បំ ជោតវនំ ឱភាសេត្វាតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ អនវសេសំ ផរិត្វា សមន្តតោបិ ឱភាសស្ស កេនចិ ការណេន ឯកទេសផរណម្បិ សិយា, អយំ បន សព្ពសោវ ផរតីតិ ទស្សេតុំ សមន្តត្ថោ កប្ប-សទ្ទោ គហិតោ។ **អត្តនោ ឱភាសេន ផរិត្វា**តិ វត្ថាលង្ការសរីរសមុដ្ឋិតេន ឱភាសេន ផរិត្វា, ចន្ទិមា វិយ ឯកោភាសំ ឯកបជ្ជោតំ ករិត្វាតិ អត្ថោ។ **សមនុញ្ញោ**តិ សម្មទេវ កតមនុញ្ញោ។ តេនាហ "**សមានចិត្តោ**"តិ, សមានជ្ឈាសយោតិ អត្ថោ។ ទុក្ខំ វចោ ឯតស្មិន្តិ ទុព្ពចោ, តស្ស កម្មំ ទោវចស្សំ, តស្ស បុគ្គលស្ស អនាទរិយវសេន បវត្តា ចេតនា, តស្ស ភាវោ អត្ថិតា **ទោវចស្សតា**។ អថ វា ទោវចស្សមេវ **ទោវចស្សតា**។ សា អត្ថតោ សង្ខារក្ខន្ធោ ហោតិ។ ចេតនាបធានោ ហិ សង្ខារក្ខន្ធោ។ ចតុន្នំ វា ខន្ធានំ អបទក្ខិណគ្គាហិតាការេន បវត្តានំ ឯតំ អធិវចនន្តិ វទន្តិ។ បាបា អស្សទ្ធាទយោ បុគ្គលា ឯតស្ស មិត្តាតិ បាបមិត្តោ, តស្ស ភាវោ **បាបមិត្តតា**។ សាបិ អត្ថតោ ទោវចស្សតា វិយ ទដ្ឋព្ពា។ យាយ ហិ ចេតនាយ បុគ្គលោ បាបមិត្តោ បាបសម្បវង្កោ នាម ហោតិ, សា ចេតនា បាបមិត្តតា។ ចត្តារោបិ វា អរូបិនោ ខន្ធា តទាការប្បវត្តា បាបមិត្តតា។ ទុតិយំ ឧត្តានមេវ។

សាមកសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ភយសុត្តវណ្ណនា

២៣. តតិយេ សម្ភវតិ ជាតិមរណំ ឯតេនាតិ **សម្ភវោ,** ឧបាទានន្តិ អាហ "**ជាតិយា ច មរណស្ស ច សម្ភវេ បច្ចយភូតេ**"តិ។ **អនុបាទា**តិ អនុបាទាយ។ តេនាហ "**អនុបាទិយិត្វា**"តិ។ ជាតិមរណានិ សម្មា ខីយន្តិ ឯត្ថាតិ **ជាតិមរណសង្ខយោ,** និព្ពានន្តិ អាហ "**ជាតិមរណានំ សង្ខយសង្ខាតេ និព្ពានេ**"តិ។ **សព្ពទុក្ខំ ឧបច្ចគុន្តិ** សកលម្បិ វដ្ដទុក្ខំ អតិក្កន្តា ចរិមចិត្តនិរោធេន វដ្ដទុក្ខលេសស្សាបិ អសម្ភវតោ។

ភយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ហិមវន្តសុត្តវណ្ណនា

២៤. ចតុត្ថេ **សមាបត្តិកុសលោ ហោតី**តិ សមាបជ្ជនកុសលោ ហោតិ។ តេនាហ "**សមាបជ្ជិតុំ កុសលោ**"តិ។ តត្ថ អន្តោគតហេតុអត្ថោ ឋិតិ-សទ្ទោ, តស្មា ឋបនកុសលោតិ អត្ថោតិ អាហ "**សមាធឹ ឋបេតុំ សក្កោតីតិ អត្ថោ**"តិ។ តត្ថ **ឋបេតុំ សក្កោតី**តិ សត្តដ្ឋអច្ឆរាមត្តំ ខណំ ឈានំ ឋបេតុំ សក្កោតិ អធិដ្ឋានវសិភាវស្ស និប្ផាទិតត្តា។ **យថាបរិច្ឆេទេនា**តិ យថាបរិច្ឆិន្នកាលេន។ **វុដ្ឋាតុំ សក្កោតិ** វុដ្ឋានវសិភាវស្ស និប្ផាទិតត្តា។ កល្លំ សញ្ជាតំ អស្សាតិ កល្លិតំ, តស្មឹ កល្លិតេ កល្លិតភាវេ កុសលោ **កល្លិតកុសលោ**។ **ហាសេតុំ** តោសេតុំ សម្បហំសេតុំ។ **កល្លំ កាតុន្តិ** សមាធានស្ស បដិបក្ខធម្មានំ ទូរីករណេន សហការីការណានញ្ច សមប្បធានេន សមាបជ្ជនេ ចិត្តំ សមត្ថំ កាតុំ។ **សមាធិស្ស គោចរកុសលោ**តិ សមាធិស្មឹ និប្ផាទេតព្ពេ តស្ស គោចរេ កម្មដ្ឋានសញ្ញិតេ បវត្តិដ្ឋានេ ភិក្ខាចារគោចរេ សតិសម្បជញ្ញយោគតោ កុសលោ ឆេកោ។ តេនាហ "**សមាធិស្ស អសប្បាយេ អនុបការកេ ធម្មេ វជ្ជេត្វា**"តិអាទិ។ **បឋមជ្ឈានាទិសមាធឹ អភិនីហរិតុន្តិ** បឋមជ្ឈានាទិសមាធឹ វិសេសភាគិយតាយ អភិនីហរិតុំ ឧបនេតុំ។

ហិមវន្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. អនុស្សតិដ្ឋានសុត្តវណ្ណនា

២៥. បញ្ចមេ **អនុស្សតិការណានី**តិ អនុស្សតិយោ ឯវ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកាទិហិតសុខានំ ហេតុភាវតោ ការណានិ។ **និក្ខន្តន្តិ** និស្សដំ។ **មុត្តន្តិ** វិស្សដ្ឋំ។ **វុដ្ឋិតន្តិ** អបេតំ។ សព្ពមេតំ វិក្ខម្ភនមេវ សន្ធាយ វទតិ។ **គេធម្ហា**តិ បញ្ចកាមគុណតោ។ **ឥទម្បី**តិ ពុទ្ធានុស្សតិវសេន លទ្ធំ ឧបចារជ្ឈានមាហ។ **អារម្មណំ ករិត្វា**តិ បច្ចយំ ករិត្វា, បាទកំ កត្វាតិ អត្ថោ។

អនុស្សតិដ្ឋានសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. មហាកច្ចានសុត្តវណ្ណនា

២៦. ឆដ្ឋេ **សម្ពាធេ**តិ វា តណ្ហាសំកិលេសាទីនំ សម្បីឡេ សង្ករេ យរាវាសេ។ **ឱកាសា វុច្ចន្តី**តិ មគ្គផលសុខាធិគមាយ ឱកាសភាវតោ ឱកាសាតិ វុច្ចន្តិ។ **ឱកាសាធិគមោ**តិ លោកុត្តរធម្មស្ស អធិគមាយ អធិគន្តព្ពឱកាសោ។ **វិសុទ្ធិយា**តិ រាគាទីហិ មលេហិ អភិជ្ឈាវិសមលោភាទីហិ ច ឧបក្កិលិដ្ឋចិត្តានំ វិសុទ្ធត្ថាយ។ សាបនាយំ ចិត្តស្ស វិសុទ្ធិ សិជ្ឈមានា យស្មា សោកាទីនំ អនុបាទាយ សំវត្តតិ, តស្មា វុត្តំ “**សោកបរិទេវានំ សមតិក្កមាយា**”តិអាទិ។ តត្ថ សោចនំ ញាតិព្យសនាទិនិមិត្តំ ចេតសោ សន្តាបោ អន្តោតាបោ អន្តោនិជ្ឈានំ **សោកោ,** ញាតិព្យសនាទិនិមិត្តមេវ សោចិកតា។ “កហំ ឯកបុត្តកា”តិអាទិនា (ម. និ. ២.៣៥៣-៣៥៤; សំ. និ. ២.៦៣) បរិទេវនវសេន លបនំ **បរិទេវោ។ សមតិក្កមនត្ថាយា**តិ បហានាយ។ អាយតី អនុប្បជ្ជនញ្ហិ ឥធ សមតិក្កមោ។ **ទុក្ខទោមនស្សានំ អត្ថង្គមាយា**តិ កាយិកទុក្ខស្ស ច ចេតសិកទោមនស្សស្ស ចាតិ ឥមេសំ ទ្វិន្នំ អត្ថង្គមាយ, និរោធាយាតិ អត្ថោ។ ញាយតិ និច្ឆយេន កមតិ និព្ពានំ, តំ វា ញាយតិ បដិវិជ្ឈតិ ឯតេនាតិ **ញាយោ,** អរិយមគ្គោ។ ឥធ បន សហ បុព្ពភាគេន អរិយមគ្គោ គហិតោតិ អាហ “**សហវិបស្សនកស្ស មគ្គស្ស អធិគមនត្ថាយា**”តិ។ **អបច្ចយបរិនិព្ពានស្សា**តិ អនុបាទិសេសនិព្ពានំ សន្ធាយ វទតិ។ បច្ចយវសេន អនុប្បន្នំ អសង្ខតំ អមតធាតុមេវ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។

មហាកច្ចានសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. បឋមសមយសុត្តវណ្ណនា

២៧. សត្តមេ **វឌ្ឍេតី**តិ មនសោ វិវដ្ដនិស្សិតំ វឌ្ឍិំ អារុហតិ។ **មនោភាវនីយោ**តិ វា មនសា ភាវិតោ សម្ភាវិតោ។ យញ្ហ អាវជ្ជតោ មនសិ ករោតោ ចិត្តំ វិនីវរណំ ហោតិ។ ឥមស្មឹ បក្ខេ កម្មសាធនោ សម្ភាវនត្ថោ ភាវនីយ-សទ្ទោ។ “**ថិនមិទ្ធវិនោទនកម្មដ្ឋាន**”ន្តិ វត្វា តទេវ វិភាវេន្តោ “**អាលោកសញ្ញំ វា**”តិអាទិមាហ។ **វីរិយារម្ភវត្ថុអាទីនំ វា**តិ ឯត្ថ **អាទិ**-សទ្ទេន ឥធ អវុត្តានំ អតិភោជនេ និមិត្តគ្គាហាទីនំ សង្គហោ ទដ្ឋព្ពោ។ វុត្តញ្ហេតំ “ឆ ធម្មា ថិនមិទ្ធស្ស បហានាយ សំវត្តន្តិ អតិភោជនេ និមិត្តគ្គាហោ, ឥរិយាបថសម្បរិវត្តនតា, អាលោកសញ្ញាមនសិការោ, អព្ភោកាសវាសោ, កល្យាណមិត្តតា, សប្បាយកថា”តិ (ឥតិវុ. អដ្ឋ. ១១១)។ អន្តរាយសទ្ទបរិយាយោ ឥធ **អន្តរា**-សទ្ទោតិ អាហ “**អនន្តរាយេនា**”តិ។

បឋមសមយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. ទុតិយសមយសុត្តវណ្ណនា

២៨. អដ្ឋមេ មណ្ឌលសណ្ឋានមាឡសង្ខេបេន កតា ភោជនសាលា **មណ្ឌលមាឡា**តិ អធិប្បេតាតិ អាហ “**ភោជនសាលាយា**”តិ។ សេសមេត្ថ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ទុតិយសមយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. ឧទាយីសុត្តវណ្ណនា

២៩. នវមេ ទិដ្ឋធម្មោ វុច្ចតិ បច្ចក្ខោ អត្តភាវោតិ អាហ “**ឥមស្មិំយេវ អត្តភាវេ**”តិ។ **សុខវិហារត្ថាយា**តិ និក្កិលេសតាយ និរាមិសេន សុខេន វិហារត្ថាយ។ **អាលោកសញ្ញំ មនសិ ករោតី**តិ សូរិយចន្ទបជ្ជោតមណិឧក្កាវិជ្ជុអាទីនំ អាលោកោ ទិវា រត្តិញ្ច ឧបលទ្ធោ, យថាលទ្ធវសេនេវ អាលោកំ មនសិ ករោតិ, ចិត្តេ ឋបេតិ។ តថា ច នំ មនសិ ករោតិ, យថាស្ស សុភាវិតាលោកកសិណស្ស វិយ កសិណាលោកោ យថិច្ឆកំ យាវទិច្ឆកញ្ច សោ អាលោកោ រត្តិយំ ឧបតិដ្ឋតិ។ យេន តត្ថ ទិវាសញ្ញំ ឋបេតិ, ទិវាវិវ វិគតថិនមិទ្ធោ ហោតិ។ តេនាហ “**យថា ទិវា តថា រត្តិ**”ន្តិ។ **ទិវាតិ សញ្ញំ ឋបេតី**តិ វុត្តនយេន មនសិ កត្វា ទិវាវិវ សញ្ញំ ឧប្បាទេតិ។ **យថានេន ទិវា…បេ…. តថេវ តំ មនសិ ករោតី**តិ យថានេន ទិវា ឧបលទ្ធោ សូរិយាលោកោ, ឯវំ រត្តិម្បិ ទិវាទិដ្ឋាការេនេវ តំ អាលោកំ មនសិ ករោតិ។ **យថា ចនេន រត្តិ…បេ…. មនសិ ករោតី**តិ យថា រត្តិយំ ចន្ទាលោកោ ឧបលទ្ធោ, ឯវំ ទិវាបិ រត្តិំ ទិដ្ឋាការេនេវ តំ អាលោកំ មនសិ ករោតិ, ចិត្តេ ឋបេតិ។ **វិវដេនា**តិ ថិនមិទ្ធេន អបិហិតត្តា វិវដេន។ **អនោនទ្ធេនា**តិ អសញ្ញាទិតេន។ **សហោភាសក**ន្តិ សញ្ញាណោភាសំ។ ទិព្ពចក្ខុញាណំ រូបគតស្ស ទិព្ពស្ស ឥតរស្ស ច ទស្សនដ្ឋេន ឥធ ញាណទស្សនន្តិ អធិប្បេតន្តិ អាហ “**ទិព្ពចក្ខុសង្ខាតស្សា**”តិអាទិ។

ឧទ្ធំ ជីវិតបរិយាទានាតិ ជីវិតក្ខយតោ ឧបរិ មរណតោ បរំ។ **សមុគ្គតេនា**តិ ឧដ្ឋិតេន។ **ធុមាតត្តា**តិ ឧទ្ធំ ឧទ្ធំ ធុមាតត្តា សូនត្តា ។ សេតរត្តេហិ វិបរិភិន្នំ វិមិស្សិតំ នីលំ, បុរិមវណ្ណវិបរិណាមភូតំ វា នីលំ វិនីលំ, វិនីលមេវ **វិនីលក**ន្តិ ក-ការេន បទវឌ្ឍនមាហ អនត្ថន្តរតោ យថា “បីតកំ លោហិតក”ន្តិ។ **បដិកូលត្តា**តិ ជិគុច្ឆនីយត្តា។ កុច្ឆិតំ វិនីលំ **វិនីលក**ន្តិ កុច្ឆនត្ថោ វា អយំ ក-ការោតិ ទស្សេតុំ វុត្តំ យថា “បាបកោ កិត្តិសទ្ទោ អព្ភុគ្គច្ឆតី”តិ (ទី. និ. ៣.៣១៦; អ. និ. ៥.២១៣)។ **បរិភិន្នដ្ឋានេហិ** កាកកង្កាទីហិ ។ **វិស្សន្ទមានំ បុព្ព**ន្តិ វិស្សវន្តបុព្ពំ, តហំ តហំ បគ្ឃរន្តបុព្ពន្តិ អត្ថោ។ **តថាភាវ**ន្តិ វិស្សន្ទមានបុព្ពតំ។

សោ ភិក្ខូតិ យោ “បស្សេយ្យ សរីរំ សីវថិកាយ ឆឌ្ឌិត”ន្តិ វុត្តោ, សោ ភិក្ខុ។ **ឧបសំហរតិ** សទិសតំ។ **អយម្បិ ខោ**តិអាទិ ឧបសំហរណាការទស្សនំ។ **អាយូ**តិ រូបជីវិតិន្ទ្រិយំ។ អរូបជីវិតិន្ទ្រិយំ បនេត្ថ វិញ្ញាណគតិកមេវ។ **ឧស្មា**តិ កម្មជតេជោ។ **ឯវំបូតិកសភាវោ**តិ ឯវំ អតិវិយ បូតិសភាវោ អាយុអាទិវិគមេ វិយាតិ អធិប្បាយោ។ ឯទិសោ ភវិស្សតីតិ ឯវំភាវីតិ អាហ “**ឯវមេវំ ឧទ្ធុមាតាទិភេទោ ភវិស្សតី**”តិ។

លុញ្ចិត្វា លុញ្ចិត្វាតិ ឧប្បាដេត្វា ឧប្បាដេត្វា។ **សេសាវសេសមំសលោហិតយុត្ត**ន្តិ សព្ពសោ អក្ខាទិតត្តា តហំ តហំ សេសេន អប្បាវសេសេន មំសលោហិតេន យុត្តំ។ **អញ្ញេន ហត្ថដ្ឋិក**ន្តិ អវិសេសេន ហត្ថដ្ឋិកានំ វិប្បកិណ្ណតា ជោតិតាតិ អនវសេសតោ តេសំ វិប្បកិណ្ណតំ ទស្សេន្តោ “**ចតុសដ្ឋិភេទម្បី**”តិអាទិមាហ។ **តេរោវស្សិកានី**តិ តិរោវស្សគតានិ។ តានិ បន សំវច្ឆរំ វីតិវត្តានិ ហោន្តីតិ អាហ “**អតិក្កន្តសំវច្ឆរានី**”តិ។ បុរាណតាយ ឃនភាវវិគមេន វិចុណ្ណតា ឥធ បូតិភាវោ។ សោ យថា ហោតិ, តំ ទស្សេន្តោ “**អព្ភោកាសេ**”តិអាទិមាហ។ **អនេកធាតូន**ន្តិ ចក្ខុធាតុអាទីនំ, កាមធាតុអាទីនំ វា។ **សតិយា ច ញាណស្ស ច អត្ថាយា**តិ “អភិក្កន្តេ បដិក្កន្តេ សម្បជានការី ហោតី”តិអាទិនា (ទី. និ. ១.២១៤; ២.៣៧៦; ម. និ. ១.១០៩) វុត្តាយ សត្តដ្ឋានិកាយ សតិយា ចេវ តំសម្បយុត្តញាណស្ស ច អត្ថាយ។

ឧទាយិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. អនុត្តរិយសុត្តវណ្ណនា

៣០. ទសមេ **និហីន**ន្តិ លាមកំ, កិលិដ្ឋំ វា។ **គាមវាសិកាន**ន្តិ ពាលានំ។ បុថុជ្ជនានំ ឥទន្តិ **បោថុជ្ជនិកំ**។ តេនាហ “**បុថុជ្ជនានំ សន្តក**”ន្តិ, បុថុជ្ជនេហិ សេវិតព្ពត្តា តេសំ សន្តកន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **អនរិយ**ន្តិ ន និទ្ទោសំ។ និទ្ទោសដ្ឋោ ហិ អរិយដ្ឋោ។ តេនាហ “**ន ឧត្តមំ ន បរិសុទ្ធ**”ន្តិ។ អរិយេហិ វា ន សេវិតព្ពន្តិ **អនរិយំ។ អនត្ថសំហិត**ន្តិ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកាទិវិវិធវិបុលានត្ថសហិតំ។ តាទិសញ្ច អត្ថសន្និស្សិតំ ន ហោតីតិ អាហ “**ន អត្ថសន្និស្សិត**”ន្តិ។ **ន វដ្ដេ និព្ពិន្ទនត្ថាយា**តិ ចតុសច្ចកម្មដ្ឋានាភាវតោ។ អសតិ បន វដ្ដេ និព្ពិទាយ វិរាគាទីនំ អសម្ភវោ យេវាតិ អាហ “**ន វិរាគាយា**”តិអាទិ។

អនុត្តមំ **អនុត្តរិយ**ន្តិ អាហ “**ឯតំ អនុត្តរ**”ន្តិ។ **ហត្ថិស្មិ**ន្តិ និមិត្តត្ថេ ភុម្មន្តិ អាហ “**ហត្ថិនិមិត្តំ សិក្ខិតព្ព**”ន្តិ។ ហត្ថិវិសយត្តា ហត្ថិសន្និស្សិតត្តា ច ហត្ថិសិប្បំ “ហត្ថី”តិ គហេត្វា “ហត្ថិស្មិម្បិ សិក្ខតី”តិ វុត្តំ។ តស្មា ហត្ថិសិប្បេ សិក្ខតីតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។

លិង្គព្យត្តយេន វិភត្តិព្យត្តយេន **បារិចរិយេ**តិ វុត្តន្តិ អាហ “**បារិចរិយាយ បច្ចុបដ្ឋិតា**”តិ។ សេសមេត្ថ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

អនុត្តរិយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អនុត្តរិយវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ទេវតាវគ្គោ

១-៤. សេខសុត្តាទិវណ្ណនា

៣១-៣៤. ចតុត្ថស្ស បឋមេ សេខានំ បដិលទ្ធគុណស្ស បរិហានិ នាម នត្ថីតិ អាហ “**ឧបរូបរិគុណបរិហានាយា**”តិ, ឧបរូបរិលទ្ធព្ពានំ មគ្គផលានំ បរិហានាយ អនុប្បាទាយាតិ អត្ថោ។ តតិយាទីនិ ឧត្តានត្ថានេវ។

សេខសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. វិជ្ជាភាគិយសុត្តវណ្ណនា

៣៥. បញ្ចមេ សម្បយោគវសេន វិជ្ជំ ភជន្តិ, សហជាតអញ្ញមញ្ញនិស្សយសម្បយុត្តអត្ថិអវិគតាទិបច្ចយវសេន តាយ សហ ឯកីភាវំ គច្ឆន្តីតិ **វិជ្ជាភាគិយា**។ អថ វា វិជ្ជាភាគេ វិជ្ជាកោដ្ឋាសេ វត្តន្តិ វិជ្ជាសភាគតាយ តទេកទេសេ វិជ្ជាកោដ្ឋាសេ បវត្តន្តីតិ **វិជ្ជាភាគិយា**។ តត្ថ វិបស្សនាញាណំ, មនោមយិទ្ធិ, ឆ អភិញ្ញាតិ អដ្ឋ វិជ្ជា។ បុរិមេន អត្ថេន តាហិ សម្បយុត្តធម្មា វិជ្ជាភាគិយា។ បច្ឆិមេន អត្ថេន តាសុ យា កាចិ ឯកាវ វិជ្ជា វិជ្ជា, សេសា វិជ្ជាភាគិយា។ ឯវំ វិជ្ជាបិ វិជ្ជាយ សម្បយុត្តធម្មាបិ “វិជ្ជាភាគិយា”ត្វេវ វេទិតព្ពា។ ឥធ បន វិបស្សនាញាណសម្បយុត្តា សញ្ញាវ វិជ្ជាភាគិយាតិ អាគតា, សញ្ញាសីសេន សេសសម្បយុត្តធម្មាបិ វុត្តា ឯវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **អនិច្ចានុបស្សនាញាណេ**តិ អនិច្ចានុបស្សនាញាណេ និស្សយបច្ចយភូតេ ឧប្បន្នសញ្ញា, តេន សហគតាតិ អត្ថោ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។

វិជ្ជាភាគិយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. វិវាទមូលសុត្តវណ្ណនា

៣៦. ឆដ្ឋេ **កោធនោ**តិ កុជ្ឈនសីលោ។ យស្មា សោ អប្បហីនកោធតាយ អធិគតកោធោ នាម ហោតិ, តស្មា “**កោធេន សមន្នាគតោ**”តិ អាហ។ ឧបនាហោ ឯតស្ស អត្ថីតិ **ឧបនាហី**, ឧបនយ្ហនសីលោតិ វា **ឧបនាហី**។ វិវាទោ នាម ឧប្បជ្ជមានោ យេភុយ្យេន បឋមំ ទ្វិន្នំ វសេន ឧប្បជ្ជតីតិ វុត្តំ “**ទ្វិន្នំ ភិក្ខូនំ វិវាទោ**”តិ។ សោ បន យថា ពហូនំ អនត្ថាវហោ ហោតិ, តំ និទស្សនមុខេន និទស្សេន្តោ “**កថ**”ន្តិអាទិមាហ។ **អព្ភន្តរបរិសាយា**តិ បរិសព្ភន្តរេ។

គុណមក្ខនាយ បវត្តោបិ អត្តនោ ការកំ គូថេន បហរន្តំ គូថោ វិយ បឋមតរំ មក្ខេតីតិ មក្ខោ, សោ ឯតស្ស អត្ថីតិ **មក្ខី**។ បឡាសតីតិ បឡាសោ, បរស្ស គុណេ ឌំសិត្វា វិយ អបនេតីតិ អត្ថោ។ សោ ឯតស្ស អត្ថីតិ **បឡាសី**។ បឡាសី បុគ្គលោ ហិ ទុតិយស្ស ធុរំ ន ទេតិ, សមំ ហរិត្វា អតិវទតិ។ តេនាហ “**យុគគ្គាហលក្ខណេន បឡាសេន សមន្នាគតោ**”តិ។ ឥស្សតីតិ **ឥស្សុកី**។ មច្ឆរាយតីតិ មច្ឆរំ, តំ ឯតស្ស អត្ថីតិ **មច្ឆរី**។ សឋយតិ ន សម្មា ភាសតីតិ **សឋោ** អញ្ញថា សន្តំ អត្តានំ អញ្ញថា បវេទនតោ។ មាយា ឯតស្ស អត្ថិ **មាយាវី**។ មិច្ឆា បាបិកា វិញ្ញុគរហិតា ឯតស្ស ទិដ្ឋីតិ **មិច្ឆាទិដ្ឋិ**, កម្មបថបរិយាបន្នាយ “នត្ថិ ទិន្ន”ន្តិអាទិវត្ថុកាយ មិច្ឆត្តបរិយាបន្នាយ អនិយ្យានិកាយ ទិដ្ឋិយា សមន្នាគតោតិ អត្ថោ។ តេនាហ “**នត្ថិកវាទី**”តិអាទិ។

សំ អត្តនោ ទិដ្ឋឹ, សយំ វា អត្តនា យថាគហិតំ បរាមសតិ, សភាវំ អតិក្កមិត្វា បរតោ អាមសតីតិ **សន្ទិដ្ឋីបរាមាសី**។ អាធានំ ទឡ្ហំ គណ្ហាតីតិ **អាធានគ្គាហី**, ទឡ្ហគ្គាហី, “ឥទមេវ សច្ច”ន្តិ ថិរគ្គាហីតិ អត្ថោ។ យុត្តំ ការណំ ទិស្វាវ លទ្ធឹ បដិនិស្សជ្ជតីតិ បដិនិស្សគ្គី, ទុក្ខេន កិច្ឆេន កសិរេន ពហុម្បិ ការណំ ទស្សេត្វា ន សក្កា បដិនិស្សគ្គំ កាតុន្តិ **ទុប្បដិនិស្សគ្គី**។ យោ អត្តនោ ឧប្បន្នទិដ្ឋឹ “ឥទមេវ សច្ច”ន្តិ ទឡ្ហំ គណ្ហិត្វា អបិ ពុទ្ធាទីហិ ការណំ ទស្សេត្វា វុច្ចមានោ ន បដិនិស្សជ្ជតិ។ តស្សេតំ អធិវចនំ។ តាទិសោ ហិ បុគ្គលោ យំ យទេវ ធម្មំ វា អធម្មំ វា សុណាតិ, តំ សព្ពំ “ឯវំ អម្ហាកំ អាចរិយេហិ កថិតំ, ឯវំ អម្ហេហិ សុត”ន្តិ កុម្មោវ អង្គានិ សកេ កបាលេ អន្តោយេវ សមោទហតិ។ យថា ហិ កច្ឆបោ អត្តនោ ហត្ថបាទាទិកេ អង្គេ កេនចិ ឃដិតេ សព្ពានិ អង្គានិ អត្តនោ កបាលេយេវ សមោទហតិ, ន ពហិ នីហរតិ, ឯវមយម្បិ “ន សុន្ទរោ តវ គាហោ, ឆឌ្ឌេហិ ន”ន្តិ វុត្តោ តំ ន វិស្សជ្ជតិ, អន្តោយេវ អត្តនោ ហទយេ ឯវ ឋបេត្វា វិចរតិ, កុម្មីលគ្គាហំ គណ្ហាតិ។ យថា សុសុមារា គហិតំ ន បដិនិស្សជ្ជន្តិ, ឯវំ គណ្ហាតិ។

វិវាទមូលសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. ឆឡង្គទានសុត្តវណ្ណនា

៣៧. សត្តមេ ទក្ខន្តិ វឌ្ឍន្តិ ឯតាយាតិ **ទក្ខិណា,** បរិច្ចាគមយំ បុញ្ញំ, តស្សូបករណភូតោ ទេយ្យធម្មោ ច។ ឥធ បន ទេយ្យធម្មោ អធិប្បេតោ។ តេនេវាហ “**ទក្ខិណំ បតិដ្ឋាបេតី**”តិ។ **ឥតោ ឧដ្ឋិតេនា**តិ ឥតោ ខេត្តតោ ឧប្បន្នេន។ រាគោ វិនយតិ ឯតេនាតិ **រាគវិនយោ,** រាគស្ស សមុច្ឆេទិកា បដិបទា។ តេនាហ “**រាគវិនយបដិបទំ បដិបន្នា**”តិ។

“**បុព្ពេវ ទានា សុមនោ**”តិអាទិគាថាយ បុព្ពេវ ទានា មុញ្ចចេតនាយ បុព្ពេ ទានូបករណសម្ភរណតោ បដ្ឋាយ សុមនោ “សម្បត្តីនំ និទានំ អនុគាមិកទានំ ទស្សាមី”តិ សោមនស្សិតោ ភវេយ្យ។ **ទទំ ចិត្តំ បសាទយេ**តិ ទទន្តោ ទេយ្យធម្មំ ទក្ខិណេយ្យហត្ថេ បតិដ្ឋាបេន្តោ “អសារតោ ធនតោ សារាទានំ ករោមី”តិ អត្តនោ ចិត្តំ បសាទេយ្យ។ **ទត្វា អត្តមនោ ហោតី**តិ ទក្ខិណេយ្យានំ ទេយ្យធម្មំ បរិច្ចជិត្វា “បណ្ឌិតបញ្ញត្តំ នាម មយា អនុដ្ឋិតំ, អហោ សាធុ សុដ្ឋូ”តិ អត្តមនោ បមុទិតោ បីតិសោមនស្សជាតោ ហោតិ។ **ឯសា**តិ យា អយំ បុព្ពចេតនា មុញ្ចចេតនា អបរចេតនាតិ ឥមាសំ កម្មផលានំ សទ្ធានុគតានំ សោមនស្សបរិគ្គហិតានំ តិវិធានំ ចេតនានំ បារិបូរិ, ឯសា។

សីលសញ្ញមេនាតិ កាយិកវាចសិកសំវរេន។ **ហត្ថបាទេ**តិ ទក្ខិណេយ្យានំ ហត្ថបាទេ។ **មុខំ វិក្ខាលេត្វា**តិ តេសំយេវ មុខំ វិក្ខាលេត្វា, អត្តនាវ មុខោទកំ ទត្វាតិ អធិប្បាយោ។

ឆឡង្គទានសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨-១១. អត្តការីសុត្តាទិវណ្ណនា

៣៨-៤១. អដ្ឋមេ កុសលកិរិយាយ អាទិអារម្ភភាវេន បវត្តវីរិយំ ឋិតសភាវតាយ សភាវធារណដ្ឋេន ធាតូតិ វុត្តន្តិ អាហ – “**អារម្ភធាតូតិ អារភនវសេន បវត្តវីរិយ**”ន្តិ។ លទ្ធាសេវនំ វីរិយំ ពលប្បត្តំ ហុត្វា បដិបក្ខេ វិធមតីតិ អាហ “**និក្កមធាតូតិ កោសជ្ជតោ និក្ខមនសភាវំ វីរិយ**”ន្តិ។ **បរក្កមនសភាវោ**តិ អធិមត្តតរានំ បដិបក្ខធម្មានំ វិធមនសមត្ថតាយ បដុបដុតរភាវេន បរំ បរំ ឋានំ អក្កមនសភាវោ។ នវមាទីសុ នត្ថិ វត្តព្ពំ។

អត្តការីសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១២. នាគិតសុត្តវណ្ណនា

៤២. ទ្វាទសមេ **មាហំ នាគិត យសេន សមាគម**ន្តិ មា អហំ យសេន សមាគមនំ បត្ថេមិ។ **មា ច មយា យសោ**តិ យសោ ច មយា មា សមាគច្ឆតូតិ អត្ថោ។ ឥមិនា អត្តនោ លាភសក្ការេន អនត្ថិកតំ វិភាវេតិ។ **បញ្ចហិ វិមុត្តីហី**តិ តទង្គវិមុត្តិអាទីហិ បញ្ចហិ វិមុត្តីហិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។

នាគិតសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទេវតាវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ធម្មិកវគ្គោ

១. នាគសុត្តវណ្ណនា

៤៣. បញ្ចមស្ស បឋមេ **បរិសិញ្ចិតុ**ន្តិ (ម. និ. អដ្ឋ. ១.២៧២) យោ ចុណ្ណមត្តិកាទីហិ គត្តានិ ឧព្ពដ្ដេន្តោ មល្លកមុដ្ឋាទីហិ វា ឃំសន្តោ នហាយតិ, សោ “នហាយតី”តិ វុច្ចតិ។ យោ តថា អកត្វា បកតិយាវ នហាយតិ, សោ “បរិសិញ្ចតី”តិ វុច្ចតិ ។ ភគវតោ ច សរីរេ តថា ហរិតព្ពំ រជោជល្លំ នាម នុបលិម្បតិ អច្ឆឆវិភាវតោ, ឧតុគ្គហណត្ថំ បន ភគវា កេវលំ ឧទកេ ឱតរតិ។ តេនាហ “**គត្តានិ បរិសិញ្ចិតុ**”ន្តិ។

បុព្ពកោដ្ឋកោតិ បាចីនកោដ្ឋកោ។ សាវត្ថិយំ កិរ ជេតវនវិហារោ កទាចិ មហា, កទាចិ ខុទ្ទកោ។ តថា ហិ សោ វិបស្សិស្ស ភគវតោ កាលេ យោជនិកោ អហោសិ, សិខិស្ស តិគាវុតោ, វេស្សភុស្ស អឌ្ឍយោជនិកោ, កកុសន្ធស្ស គាវុតប្បមាណោ, កោណាគមនស្ស អឌ្ឍគាវុតប្បមាណោ, កស្សបស្ស វីសតិឧសភប្បមាណោ, អម្ហាកំ ភគវតោ កាលេ អដ្ឋករីសប្បមាណោ ជាតោ។ តម្បិ នគរំ តស្ស វិហារស្ស កទាចិ បាចីនតោ ហោតិ, កទាចិ ទក្ខិណតោ, កទាចិ បច្ឆិមតោ, កទាចិ ឧត្តរតោ។ ជេតវនគន្ធកុដិយំ បន ចតុន្នំ មញ្ចបាទានំ បតិដ្ឋិតដ្ឋានំ អចលមេវ។ ចត្តារិ ហិ អចលចេតិយដ្ឋានានិ នាម មហាពោធិបល្លង្កដ្ឋានំ, ឥសិបតនេ ធម្មចក្កប្បវត្តនដ្ឋានំ, សង្កស្សនគរេ ទេវោរោហនកាលេ សោបានស្ស បតិដ្ឋានដ្ឋានំ, មញ្ចបាទដ្ឋានន្តិ។ អយំ បន បុព្ពកោដ្ឋកោ កស្សបទសពលស្ស វីសតិឧសភវិហារកាលេ បាចីនទ្វារកោដ្ឋកោ អហោសិ។ សោ ឥទានិ “បុព្ពកោដ្ឋកោ”ត្វេវ បញ្ញាយតិ។

កស្សបទសពលស្ស កាលេ អចិរវតី នគរំ បរិក្ខិបិត្វា សន្ទមានា បុព្ពកោដ្ឋកំ បត្វា ឧទកេន ភិន្ទិត្វា មហន្តំ ឧទករហទំ មាបេសិ សមតិត្ថិកំ អនុបុព្ពគម្ភីរំ។ តត្ថ ឯកំ រញ្ញោ ន្ហានតិត្ថំ, ឯកំ នាគរានំ, ឯកំ ភិក្ខុសង្ឃស្ស, ឯកំ ពុទ្ធានន្តិ ឯវំ បាដិឯក្កានិ ន្ហានតិត្ថានិ ហោន្តិ រមណីយានិវិប្បកិណ្ណរជតបដ្ដសទិសវាលុកានិ។ ឥតិ ភគវា អាយស្មតា អានន្ទេន សទ្ធឹ យេន អយំ ឯវរូបោ បុព្ពកោដ្ឋកោ, តេនុបសង្កមិ គត្តានិ បរិសិញ្ចិតុំ។ អថាយស្មា អានន្ទោ ឧទកសាដិកំ ឧបនាមេសិ។ ភគវា សុរត្តទុបដ្ដំ អបនេត្វា ឧទកសាដិកំ និវាសេសិ។ ថេរោ ទុបដ្ដេន សទ្ធឹ មហាចីវរំ អត្តនោ ហត្ថគតំ អកាសិ។ ភគវា ឧទកំ ឱតរិ, សហោតរណេនេវស្ស ឧទកេ មច្ឆកច្ឆបា សព្ពេ សុវណ្ណវណ្ណា អហេសុំ, យន្តនាឡិកាហិ សុវណ្ណរសធារានិ សិញ្ចនកាលោ វិយ សុវណ្ណបដប្បសារណកាលោ វិយ ច អហោសិ។ អថ ភគវតោ នហានវត្តំ ទស្សេត្វា បច្ចុត្តិណ្ណស្ស ថេរោ សុរត្តទុបដ្ដំ ឧបនាមេសិ។ ភគវា តំ និវាសេត្វា វិជ្ជុល្លតាសទិសំ កាយពន្ធនំ ពន្ធិត្វា មហាចីវរំ អន្តន្តេន សំហរិត្វា បទុមគព្ភសទិសំ កត្វា ឧបនីតំ ទ្វីសុ កណ្ណេសុ គហេត្វា អដ្ឋាសិ។ តេន វុត្តំ “**បុព្ពកោដ្ឋកេ គត្តានិ បរិសិញ្ចិត្វា ឯកចីវរោ អដ្ឋាសី**”តិ។

ឯវំ ឋិតស្ស បន ភគវតោ សរីរំ វិកសិតបទុមប្បុប្ផសទិសំ សព្ពបាលិផុល្លំ បារិច្ឆត្តកំ, តារាមរីចិវិកសិតញ្ច គគនតលំ សិរិយា អវហសមានំ វិយ វិរោចិត្ថ, ព្យាមប្បភាបរិក្ខេបវិលាសិនី ចស្ស ទ្វត្តឹសវរលក្ខណមាលា គន្ថិត្វា ឋបិតា ទ្វត្តឹស ចន្ទិមា វិយ, ទ្វត្តឹស សូរិយា វិយ, បដិបាដិយា ឋបិតទ្វត្តឹសចក្កវត្តិទ្វត្តឹសទេវរាជទ្វត្តឹសមហាព្រហ្មានោ វិយ ច អតិវិយ វិរោចិត្ថ។ យស្មា ច ភគវតោ សរីរំ សុធន្តចាមីករសមានវណ្ណំ, សុបរិសោធិតបវាឡរុចិរតោរណំ, សុវិសុទ្ធនីលរតនាវលិសទិសកេសតនុរុហំ, តស្មា តហំ តហំ វិនិគ្គតសុជាតជាតិហិង្គុលករសូបសោភិតំ ឧបរិ សតមេឃរតនាវលិសុច្ឆាទិតំ ជង្គមមិវ កនកគិរិសិខរំ វិរោចិត្ថ។ តស្មិញ្ច សមយេ ទសពលស្ស សរីរតោ និក្ខមិត្វា ឆព្ពណ្ណរស្មិយោ សមន្តតោ អសីតិហត្ថប្បមាណេ បទេសេ អាធាវន្តិ វិធាវន្តិ រតនាវលិរតនទាមរតនចុណ្ណវិប្បកិណ្ណំ វិយ បសារិតរតនចិត្តកញ្ចនបដ្ដមិវ អាសិញ្ចមានលាខារសធារាចិត្តមិវ ឧក្កាសតនិបាតសមាកុលមិវ និរន្តរវិប្បកិណ្ណកណិការកិង្កិណិកបុប្ផមិវ វាយុវេគសមុទ្ធតចិនបិដ្ឋចុណ្ណរញ្ជិតមិវ ឥន្ទធនុវិជ្ជុល្លតាវិតានសន្ថតមិវ ច គគនតលំ, តំ ឋានំ បវនញ្ច សម្មា ផរន្តិ។ វណ្ណភូមិ នាមេសា។ ឯវរូបេសុ ឋានេសុ ពុទ្ធានំ សរីរវណ្ណំ វា គុណវណ្ណំ វា ចុណ្ណិយបទេហិ វា គាថាហិ វា អត្ថញ្ច ឧបមាយោ ច ការណានិ ច អាហរិត្វា បដិពលេន ធម្មកថិកេន បូរេត្វា កថេតុំ វដ្ដតិ។ ឯវរូបេសុ ហិ ឋានេសុ ធម្មកថិកស្ស ថាមោ វេទិតព្ពោ។ **បុព្ពសទិសានិ កុរុមានោ**តិ និរុទកានិ កុរុមានោ, សុក្ខាបយមានោតិ អត្ថោ។ សោទកេ គត្តេ ចីវរំ បារុបន្តស្ស ហិ ចីវរេ កណ្ណិកានិ ឧដ្ឋហន្តិ, បរិក្ខារភណ្ឌំ ទុស្សតិ, ពុទ្ធានំ បន សរីរេ រជោជល្លំ ន ឧបលិម្បតិ, បទុមបត្តេ ឧក្ខិត្តឧទកពិន្ទុ វិយ ឧទកំ វិនិវដ្ដេត្វា គច្ឆតិ។ ឯវំ សន្តេបិ សិក្ខាគារវតាយ ភគវា “បព្ពជិតវត្តំ នាមេត”ន្តិ មហាចីវរំ ឧភោសុ កណ្ណេសុ គហេត្វា បុរតោ កាយំ បដិច្ឆាទេត្វា អដ្ឋាសិ។

តាឡិតញ្ច វាទិតញ្ច តាឡិតវាទិតំ, តូរិយានំ តាឡិតវាទិតំ តូរិយតាឡិតវាទិតំ។ មហន្តញ្ច តំ តូរិយតាឡិតវាទិតញ្ចាតិ **មហាតូរិយតាឡិតវាទិតំ**។ តេនាហ “**មហន្តេនា**”តិអាទិ។ អថ វា

ភេរិមុទិង្គបណវាទិតូរិយានំ តាឡិតំ វីណាវេឡុគោមុខិអាទីនំ វាទិតញ្ច **តូរិយតាឡិតវាទិត**ន្តិ វា ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

អភិញ្ញាបារំ គតោតិ **អភិញ្ញាបារគូ**។ ឯវំ សេសេសុបិ។ សោ ហិ ភគវា សព្ពធម្មេ អភិជានន្តោ គតោតិ **អភិញ្ញាបារគូ**។ តេសុ បញ្ចុបាទានក្ខន្ធេ បរិជានន្តោ គតោតិ **បរិញ្ញាបារគូ**។ សព្ពកិលេសេ បជហន្តោ គតោតិ **បហានបារគូ**។ ចត្តារោ មគ្គេ ភាវេន្តោ គតោតិ **ភាវនាបារគូ**។ និរោធំ សច្ឆិករោន្តោ គតោតិ **សច្ឆិកិរិយាបារគូ**។ សព្ពសមាបត្តី សមាបជ្ជន្តោ គតោតិ **សមាបត្តិបារគូ។ សុព្រហ្មទេវបុត្តាទយោ**តិ ឯត្ថ សោ កិរ ទេវបុត្តោ អច្ឆរាសង្ឃបរិវុតោ នន្ទនកីឡិតំ កត្វា បារិច្ឆត្តកមូលេ បញ្ញត្តាសនេ និសីទិ។ តំ បញ្ចសតា បរិវារេត្វា និសិន្នា , បញ្ចសតា រុក្ខំ អភិរុហិត្វា មធុរស្សរេន គាយិត្វា បុប្ផានិ បាតេន្តិ។ តានិ គហេត្វា ឥតរា ឯកតោវណ្ដិកមាលាវ គន្ថេន្តិ។ អថ រុក្ខំ អភិរូឡ្ហា ឧបច្ឆេទកវសេន ឯកប្បហារេនេវ កាលំ កត្វា អវីចិម្ហិ និព្ពត្តា មហាទុក្ខំ អនុភវន្តិ។ អថ កាលេ គច្ឆន្តេ ទេវបុត្តោ “ឥមាសំ នេវ សទ្ទោ សុយ្យតិ , ន បុប្ផានិ បាតេន្តិ, កហំ នុ ខោ គតា”តិ អាវជ្ជេន្តោ និរយេ និព្ពត្តភាវំ ទិស្វា បិយវត្ថុកសោកេន រុប្បមានោ ចិន្តេសិ – “ឯតា តាវ យថាកម្មេន គតា, មយ្ហំ អាយុសង្ខារោ កិត្តកោ”តិ។ សោ “សត្តមេ ទិវសេ មយាបិ អវសេសាហិ បញ្ចសតាហិ សទ្ធឹ កាលំ កត្វា តត្ថេវ និព្ពត្តិតព្ព”ន្តិ ទិស្វា ពលវតរេន សោកេន សមប្បិតោ។ “ឥមំ មយ្ហំ សោកំ សទេវកេ លោកេ អញ្ញត្រ តថាគតា និព្ពាបេតុំ សមត្ថោ នត្ថី”តិ ចិន្តេត្វា សត្ថុ សន្តិកំ គន្ត្វា វន្ទិត្វា ឯកមន្តំ ឋិតោ –

> “និច្ចំ ឧត្រស្តមិទំ ចិត្តំ, និច្ចំ ឧព្ពិគ្គមិទំ មនោ;
> អនុប្បន្នេសុ កិច្ឆេសុ, អថោ ឧប្បតិតេសុ ច;
> សចេ អត្ថិ អនុត្រស្តំ, តំ មេ អក្ខាហិ បុច្ឆិតោ”តិ។ (សំ. និ. ១.៩៨) –

ឥមំ គាថមភាសិ។ ភគវាបិស្ស –

> “នាញ្ញត្រ ពោជ្ឈា តបសា, នាញ្ញត្រិន្ទ្រិយសំវរា;
> នាញ្ញត្រ សព្ពនិស្សគ្គា, សោត្ថឹ បស្សាមិ បាណិន”ន្តិ។ (សំ. និ. ១.៩៨) –

ធម្មំ ទេសេសិ។ សោ ទេសនាបរិយោសានេ វិគតសោកោ បញ្ចហិ អច្ឆរាសតេហិ សទ្ធឹ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋាយ ភគវន្តំ នមស្សមានោ អដ្ឋាសិ។ តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ “**ទុក្ខប្បត្តា សុព្រហ្មទេវបុត្តាទយោ**”តិ។ **អាទិ**-សទ្ទេន ចន្ទសូរិយទេវបុត្តាទយោ សង្គណ្ហាតិ។ **ចតូហិ ការណេហី**តិ អារកត្តា, អរីនំ អរានញ្ច ហតត្តា, បច្ចយាទីនំ អរហត្តា, បាបករណេ រហាភាវាតិ ឥមេហិ ចតូហិ ការណេហិ។

ទសវិធសំយោជនានីតិ ឱរម្ភាគិយុទ្ធម្ភាគិយភេទតោ ទសវិធសំយោជនានិ។ **សព្ពេ អច្ចរុចី**តិ សព្ពសត្តេ អតិក្កមិត្វា បវត្តរុចិ។ **អដ្ឋមក**ន្តិ សោតាបត្តិមគ្គដ្ឋំ សន្ធាយ វទតិ។ **សោតាបន្នោ**តិ ផលដ្ឋោ គហិតោ។

សោរច្ចន្តិ “តត្ថ កតមំ សោរច្ចំ? យោ កាយិកោ អវីតិក្កមោ, វាចសិកោ អវីតិក្កមោ, កាយិកវាចសិកោ អវីតិក្កមោ, ឥទំ វុច្ចតិ សោរច្ចំ, សព្ពោបិ សីលសំវរោ សោរច្ច”ន្តិ (ធ. ស. ១៣៤៩) វចនតោ សុចិសីលំ “សោរច្ច”ន្តិ វុត្តំ។ **ករុណា**តិ ករុណាព្រហ្មវិហារមាហ។ **ករុណាបុព្ពភាគោ**តិ តស្ស បុព្ពភាគំ ឧបចារជ្ឈានំ វទតិ។

ទុវិធេន ឈានេនាតិ អារម្មណូបនិជ្ឈានលក្ខណូបនិជ្ឈានភេទតោ ទុវិធេន ឈានមនេន។ **បញ្ចវិធមិច្ឆាជីវវសេនា**តិ កុហនាលបនានេមិត្តិកតានិប្បេសិកតាលាភេនលាភំនិជិគីសនតាសង្ខាត- បញ្ចវិធមិច្ឆាជីវវសេន។ **ន លិប្បតី**តិ ន អល្លីយតិ អនុសយតោ អារម្មណករណតោ វា តណ្ហាទិដ្ឋិអភិនិវេសាភាវតោ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។

នាគសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. មិគសាលាសុត្តវណ្ណនា

៤៤. ទុតិយេ **សមសមគតិយា**តិ ក-ការស្ស យ-ការវសេន និទ្ទេសោតិ អាហ “**សមភាវេនេវ សមគតិកា**”តិ។ **ភវិស្សន្តី**តិ អតីតត្ថេ អនាគតវចនំ កតន្តិ អាហ “**ភវិស្សន្តីតិ ជាតា**”តិ។ បុរាណស្ស ហិ ឥសិទត្តស្ស ច សមគតិកំ សន្ធាយ សា ឯវមាហ។

អម្មកាតិ មាតុគាមោ។ ឧបចារវចនញ្ហេតំ។ ឥត្ថីសុ យទិទំ អម្មកា មាតុគាមោ ជននី ជនិកាតិ។ តេនាហ “**ឥត្ថី ហុត្វា ឥត្ថិសញ្ញាយ ឯវ សមន្នាគតា**”តិ។

ទិដ្ឋិយា បដិវិជ្ឈិតព្ពំ អប្បដិវិទ្ធំ ហោតីតិ អត្ថតោ ការណតោ ច បញ្ញាយ បដិវិជ្ឈិតព្ពំ អប្បដិវិទ្ធំ ហោតិ, និជ្ជដំ និគ្គុម្ពំ កត្វា យាថាវតោ អវិទិតំ ហោតិ។ សមយេ សមយេ កិលេសេហិ វិមុច្ចនកំ បីតិបាមោជ្ជំ ឥធ **សាមាយិកំ** ម-ការេ អការស្ស ទីឃំ កត្វា។ តេនាហ – “**សាមាយិកម្បិ វិមុត្តិំ ន លភតីតិ កាលានុកាលំ ធម្មស្សវនំ និស្សាយ បីតិបាមោជ្ជំ ន លភតី**”តិ។ **បមិណន្តី**តិ ឯត្ថ អារម្ភត្ថោ ប-សទ្ទោតិ អាហ “**តុលេតុំ អារភន្តី**”តិ។ **បណីតោ**តិ វិសិដ្ឋោ។

តទន្តរន្តិ វចនវិបល្លាសេន ឧបយោគត្ថេ សាមិវចនំ កតន្តិ អាហ “**តំ អន្តរំ តំ ការណ**”ន្តិ ។ លោភស្ស អបរាបរុប្បត្តិយា ពហុវចនវសេន “**លោភធម្មា**”តិ វុត្តា។ **សីលេន វិសេសី អហោសិ** មេថុនធម្មវិរតិយា សមន្នាគតត្តា។

មិគសាលាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣-៦. ឥណសុត្តាទិវណ្ណនា

៤៥-៤៨. តតិយេ ទលិទ្ទោ នាម ទុគ្គតោ, តស្ស ភាវោ **ទាលិទ្ទិយំ**។ ន ឯតស្ស សកំ សាបតេយ្យន្តិ **អស្សកោ**, អសាបតេយ្យោ។ តេនាហ “**អត្តនោ សន្តកេន រហិតោ**”តិ។ “ពុទ្ធោ ធម្មោ សង្ឃោ”តិ វុត្តេ “សម្មាសម្ពុទ្ធោ ភគវា, ស្វាក្ខាតោ ធម្មោ, សុប្បដិបន្នោ សង្ឃោ”តិ កេនចិ អកម្បិយភាវេន ឱកប្បនំ រតនត្តយ គុណេ ឱគាហេត្វា កប្បនំ **ឱកប្បនសទ្ធា** នាម។ “ឥទំ អកុសលំ កម្មំ នោ សកំ, ឥទំ បន កម្មំ សក”ន្តិ ឯវំ ព្យតិរេកតោ អន្វយតោ ច កម្មស្សកតជាននបញ្ញា **កម្មស្សកតបញ្ញា**។ តិវិធម្បិ ទុច្ចរិតំ អត្តនា កតម្បិ សក កម្មំ នាម ន ហោតិ អត្ថភញ្ជនតោ។ សុចរិតំ សកកម្មំ នាម អត្ថជននតោ។ **ឥណាទានស្មិ**ន្តិ បច្ចត្តវចនត្ថេ ឯតំ ភុម្មន្តិ អាហ “**ឥណគ្គហណំ វទាមី**”តិ។

កដគ្គាហោតិ កតំ សព្ពសោ សិទ្ធមេវ កត្វា គហណំ។ សោ បន វិជយលាភោ ហោតីតិ អាហ “**ជយគ្គាហោ**”តិ។ ហិរិមនោ ឯតស្សាតិ **ហិរិមនោ**តិ អាហ “**ហិរិសម្បយុត្តចិត្តោ**”តិ, បាបជិគុច្ឆនលក្ខណាយ ហិរិយា សម្បយុត្តចិត្តោតិ អត្ថោ។ ឱត្តប្បតិ ឧព្ពិជ្ជតិ ភាយតិ សីលេនាតិ **ឱត្តប្បី**, ឱត្តប្បេន សមន្នាគតោ។ **និរាមិសំ សុខ**ន្តិ តតិយជ្ឈានសុខំ ទូរសមុស្សារិតកាមាមិសត្តា។ **ឧបេក្ខ**ន្តិ ចតុត្ថជ្ឈានុបេក្ខំ, ន យំ កិញ្ចិ ឧបេក្ខាវេទនន្តិ អាហ “**ចតុត្ថជ្ឈានុបេក្ខ**”ន្តិ។ **អារទ្ធវីរិយោ**តិ បគ្គហិតបរិបុណ្ណកាយិកចេតសិកវីរិយោតិ អត្ថោ។ យោ គណសង្គណិកំ វិនោទេត្វា ចតូសុ ឥរិយាបថេសុ អដ្ឋអារម្ភវត្ថុវសេន ឯកកោ ហោតិ, តស្ស កាយិកំ វីរិយំ អារទ្ធំ នាម ហោតិ។ ចិត្តសង្គណិកំ វិនោទេត្វា អដ្ឋសមាបត្តិវសេន ឯកកោ ហោតិ។ គមនេ ឧប្បន្ន កិលេសស្ស ឋានំ បាបុណិតុំ ន ទេតិ, ឋានេ ឧប្បន្នកិលេសស្ស និសជ្ជំ, និសជ្ជាយ ឧប្បន្នកិលេសស្ស សយនំ បាបុណិតុំ ន ទេតិ, ឧប្បន្នដ្ឋានេយេវ កិលេសេ និគ្គណ្ហាតិ។ អយំ ចេតសិកំ វីរិយំ អារទ្ធំ នាម ហោតិ។ បដិបក្ខទូរីភាវេន សេដ្ឋដ្ឋេន ច ឯកោ ឧទេតីតិ ឯកោទិ, ឯកគ្គតា។ តស្ស យោគតោ ឯកគ្គចិត្តោ ឥធ **ឯកោទិ**។ បដិបក្ខតោ អត្តានំ និបាតិ, តំ វា និបយតិ វិសោសេតីតិ **និបកោ**។ អញ្ញតរំ កាយាទិភេទំ អារម្មណំ សាតិសយាយ សតិយា សរតីតិ **សតោ**។ តេនាហ “**ឯកគ្គចិត្តោ**”តិអាទិ។

អកុប្បា មេ វិមុត្តីតិ មយ្ហំ អរហត្តផលវិមុត្តិ អកុប្បតាយ អកុប្បារម្មណតាយ ច អកុប្បា។ សា ហិ រាគាទីហិ ន កុប្បតីតិ អកុប្បតាយបិ អកុប្បា ។ អកុប្បំ និព្ពានមស្សា អារម្មណន្តិ អកុប្បារម្មណតាយបិ អកុប្បា។ តេនេវាហ “**អកុប្បារម្មណត្តា**”តិអាទិ។ **ភវសំយោជនាន**ន្តិ កាមរាគបដិឃមានទិដ្ឋិវិចិកិច្ឆាសីលព្ពតបរាមាសភវរាគឥស្សាមច្ឆរិយ- អវិជ្ជាសង្ខាតានំ ទសន្នំ សំយោជនានំ។ ឥមានិ ហិ សត្តេ ភវេសុ សំយោជេន្តិ ឧប និពន្ធន្តិ ភវាភវេន សំយោជេន្តិ, តស្មា ភវសំយោជនានីតិ វុច្ចន្តិ។ **ខីណាសវោ ឧត្តមអណណោ** កិលេសឥណានំ អភាវតោ។ អញ្ញេ ហិ សត្តា យាវ ន កិលេសា បហីយន្តិ, តាវ សឥណា នាម អសេរីវិហារភាវតោ។ ចតុត្ថាទីនិ ឧត្តានត្ថានិ។

ឥណសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. ខេមសុត្តវណ្ណនា

៤៩. សត្តមេ **វុត្ថព្រហ្មចរិយវាសោ**តិ និវុត្ថព្រហ្មចរិយវាសោ។ **កតករណីយោ**តិ ឯត្ថ **ករណីយ**ន្តិ បរិញ្ញាបហានភាវនាសច្ឆិកិរិយមាហ។ តំ បន យស្មា ចតូហិ មគ្គេហិ បច្ចេកំ ចតូសុ សច្ចេសុ កត្តព្ពត្តា សោឡសវិធំ វេទិតព្ពំ។ តេនាហ “**ចតូហិ មគ្គេហិ កត្តព្ព**”ន្តិ។ ខន្ធកិលេសអភិសង្ខារសង្ខាតា តយោ ឱសីទាបនដ្ឋេន ភារា វិយាតិ ភារា។ តេ ឱហិតា ឱរោបិតា និក្ខិត្តា បាតិតា ឯតេនាតិ **ឱហិតភារោ**។ តេនាហ “**ខន្ធភារំ...បេ.... ឱតារេត្វា ឋិតោ**”តិ។ អនុប្បត្តោ សទត្ថន្តិ **អនុប្បត្តសទត្ថោ។ សទត្ថោ**តិ ច សកត្ថមាហ ក-ការស្ស ទ-ការំ កត្វា។ ឯត្ថ ហិ អរហត្តំ អត្តនោ យោនិសោមនសិការាយត្តត្តា អត្តូបនិពន្ធដ្ឋេន សសន្តានបរិយាបន្នត្តា អត្តានំ អវិជហនដ្ឋេន អត្តនោ ឧត្តមត្ថេន ច អត្តនោ អត្ថត្តា “សកត្ថោ”តិ វុច្ចតិ។ តេនាហ “**សទត្ថោ វុច្ចតិ អរហត្ត**”ន្តិ។ **សម្មទញ្ញា វិមុត្តោ**តិ សម្មា អញ្ញាយ វិមុត្តោ, អច្ឆិន្ទភូតាយ មគ្គបញ្ញាយ សម្មា យថាភូតំ ទុក្ខាទីសុ យោ យថា ជានិតព្ពោ, តថា ជានិត្វា វិមុត្តោតិ អត្ថោ។ តេនាហ “**សម្មា ហេតុនា**”តិអាទិ។ **វិមុត្តោ**តិ ច ទ្វេ វិមុត្តិយោ សព្ពស្ស ចិត្តសំកិលេសស្ស មគ្គោ និព្ពានាធិមុត្តិ ច។ និព្ពានេ អធិមុច្ចនំ តត្ថ និន្នបោណបព្ភារតាយ។ អរហា សព្ពកិលេសេហិ វិមុត្តចិត្តត្តា ចិត្តវិមុត្តិយា វិមុត្តោ។ និព្ពានំ អធិមុត្តត្តា និព្ពានេ វិមុត្តោ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។

ខេមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. ឥន្ទ្រិយសំវរសុត្តវណ្ណនា

៥០. អដ្ឋមេ ឧបនិសីទតិ ផលំ ឯត្ថាតិ ការណំ **ឧបនិសា។ យថាភូតញាណទស្សន**ន្តិ យថាសភាវជាននសង្ខាតំ ទស្សនំ។ ឯតេន តរុណវិបស្សនំ ទស្សេតិ។ តរុណវិបស្សនា ហិ ពលវវិបស្សនាយ បច្ចយោ ហោតិ។ **តរុណវិបស្សនា**តិ នាមរូបបរិគ្គហេ ញាណំ, បច្ចយបរិគ្គហេ ញាណំ, សម្មសនេ ញាណំ, មគ្គាមគ្គេ វវត្ថបេត្វា ឋិតញាណន្តិ ចតុន្នំ ញាណានំ អធិវចនំ។ និព្ពិន្ទតិ ឯតាយាតិ **និព្ពិទា។ ពលវវិបស្សនា**តិ ភយតុបដ្ឋានេ ញាណំ អាទីនវានុបស្សនេ ញាណំ មុច្ចិតុកម្យតាញាណំ សង្ខារុបេក្ខាញាណន្តិ ចតុន្នំ ញាណានំ អធិវចនំ។ បដិសង្ខានុបស្សនា បន មុច្ចិតុកម្យតាបក្ខិកា ឯវ។ “យាវ មគ្គាមគ្គញាណទស្សនវិសុទ្ធិ, តាវ តរុណវិបស្សនា”តិ ហិ វចនតោ ឧបក្កិលេសវិមុត្តឧទយព្ពយញាណតោ ពលវវិបស្សនា។ វិរជ្ជតិ អរិយោ សង្ខារតោ ឯតេនាតិ **វិរាគោ**, អរិយមគ្គោ។ **អរហត្តផល**ន្តិ ឧក្កដ្ឋនិទ្ទេសតោ វុត្តំ។ ឥន្ទ្រិយសំវរស្ស សីលរក្ខណហេតុត្តា វុត្តំ “**សីលានុរក្ខណឥន្ទ្រិយសំវរោ កថិតោ**”តិ។

ឥន្ទ្រិយសំវរសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. អានន្ទសុត្តវណ្ណនា

៥១. នវមេ **ថេរា ភិក្ខូ វិហរន្តិ ពហុស្សុតា អាគតាគមា**តិអាទិបាឡិបទេសុ ឥមិនាវ នយេន អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ – សីលាទិគុណានំ ថិរភាវប្បត្តិយា **ថេរា**។ សុត្តគេយ្យាទិ ពហុ សុតំ ឯតេសន្តិ **ពហុស្សុតា**។ វាចុគ្គតធារណេន សម្មទេវ គរូនំ សន្តិកេ អាគមិតភាវេន អាគតោ បរិយត្តិធម្មសង្ខាតោ អាគមោ ឯតេសន្តិ **អាគតាគមា**។ សុត្តាភិធម្មសង្ខាតស្ស ធម្មស្ស ធារណេន **ធម្មធរា**។ វិនយធារណេន **វិនយធរា**។ តេសំយេវ ធម្មវិនយានំ មាតិកាយ ធារណេន **មាតិកាធរា**។ តត្ថ តត្ថ ធម្មបរិបុច្ឆាយ **បរិបុច្ឆតិ**។ តំ អត្ថបរិបុច្ឆាយ **បរិបញ្ហតិ** វីមំសតិ វិចារេតិ។ **ឥទំ, ភន្តេ, កថំ, ឥមស្ស ក្វត្ថោ**តិ បរិបុច្ឆនបញ្ហនាការទស្សនំ។ **អាវិវដញ្ចេវ** បាឡិយា អត្ថំ បទេសន្តរបាឡិទស្សនេន អាគមតោ **វិវរន្តិ។ អនុត្តានីកតញ្ច** យុត្តិវិភាវនេន **ឧត្តានីករោន្តិ។ កង្ខាដ្ឋានិយេសុ ធម្មេសុ** សំសយុប្បត្តិយា ហេតុយា គណ្ឋិដ្ឋានភូតេសុ បាឡិបទេសុ យាថាវតោ វិនិច្ឆយទានេន **កង្ខំ បដិវិនោទេន្តិ**។

អានន្ទសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ខត្តិយសុត្តវណ្ណនា

៥២. ទសមេ ភោគេ អធិប្បាយោ ឯតេសន្តិ **ភោគាធិប្បាយា**។ បញ្ញត្តាយ ឯតេសំ មនោ ឧបវិចរតីតិ **បញ្ញូបវិចារា**។ បថវិយា ទាយត្តាយ វា ចិត្តំ អភិនិវេសោ ឯតេសន្តិ **បថវីភិនិវេសា**។ មន្តា អធិដ្ឋានំ បតិដ្ឋា ឯតេសន្តិ **មន្តាធិដ្ឋានា**។ ឥមិនា នយេន សេសបទានិបិ វេទិតព្ពានិ។ សេសំ ឧត្តានមេវ។

ខត្តិយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១១. អប្បមាទសុត្តវណ្ណនា

៥៣. ឯកាទសមេ **ជង្គលានន្តិ** ឯត្ថ យោ និបិច្ឆលោ ន អនូបោ និរុទកតាយ ថទ្ធលូខោ ភូមិប្បទេសោ, សោ “ជង្គលោ”តិ វុច្ចតិ។ តព្ពហុលតាយ បន ឥធ សព្ពោ ភូមិប្បទេសោ ជង្គលោ។ តស្មិំ ជង្គលេ ជាតា ភវាតិ វា ជង្គលា, តេសំ **ជង្គលានំ**។ ឯវញ្ហិ នទិចរានម្បិ ហត្ថីនំ សង្គហោ កតោ ហោតិ សមោធាតព្ពានំ វិយ សមោធាយកានម្បិ ឥធ ជង្គលគ្គហណេន គហេតព្ពតោ។ **បថវីតលចារីនន្តិ** ឥមិនា ជលចារិនោ ច និវត្តេតិ អទិស្សមានបាទត្តា។ “**បាណាន**”ន្តិ សាធារណវចនម្បិ “**បទជាតានី**”តិ សទ្ទន្តរសន្និធានេន វិសេសនិវិដ្ឋមេវ ហោតីតិ អាហ “**សបាទកបាណាន**”ន្តិ។ “មុត្តគត”ន្តិអាទីសុ (ម. និ. ២.១១៩; អ. និ. ៩.១១) គត-សទ្ទោ វិយ ឥធ **ជាត**-សទ្ទោ អនត្ថន្តរោតិ អាហ “**បទជាតានីតិ បទានី**”តិ។ **សមោធានន្តិ** សមវរោធំ, អន្តោគធំ វា។ តេនាហ “**ឱធានំ ឧបនិក្ខេបំ គច្ឆន្តី**”តិ។ **កូដង្គមាតិ** បារិមន្តេន កូដំ ឧបគច្ឆន្តិ។ **កូដនិន្នាតិ** កូដច្ឆិទ្ទមគ្គេ បវិសនវសេន កូដេ និន្នា។ **កូដសមោសរណាតិ** ឆិទ្ទេ អនុបវិសនវសេន ច អាហច្ច អវត្ថានេន ច កូដេ សមោទហិត្វា ឋិតា។ វណ្ណេ បតមានេ សព្ពានិ ភូមិយំ បតន្តីតិ អាហ “**វណ្ណានុវត្តកានិ ភវន្តី**”តិ។

អប្បមាទសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១២. ធម្មិកសុត្តវណ្ណនា

៥៤. ទ្វាទសមេ **ជាតិភូមិយន្តិ** ឯត្ថ ជននំ ជាតិ, ជាតិយា ភូមិ **ជាតិភូមិ,** ជាតដ្ឋានំ។ តំ ខោ បនេតំ នេវ កោសលមហារាជាទីនំ, ន ចង្កិព្រាហ្មណាទីនំ, ន សក្កសុយាមសន្តុសិតាទីនំ , ន អសីតិមហាសាវកានំ, ន អញ្ញេសំ សត្តានំ “ជាតិភូមី”តិ វុច្ចតិ។ យស្ស បន ជាតទិវសេ ទសសហស្សី លោកធាតុ ឯកទ្ធជមាលាវិប្បកិណ្ណកុសុមវាសចុណ្ណគណសុគន្ធា សព្ពបាលិផុល្លមិវ នន្ទនវនំ វិរោចមានា បទុមិនិបណ្ណេ ឧទកពិន្ទុ វិយ អកម្បិត្ថ, ជច្ចន្ធាទីនញ្ច រូបទស្សនាទីនិ អនេកានិ បាដិហារិយានិ បវត្តឹសុ។ តស្ស សព្ពញ្ញុពោធិសត្តស្ស ជាតដ្ឋានំ, សាតិសយស្ស បន ជនកកបិលវត្ថុសន្និស្សយោ “ជាតិភូមី”តិ វុច្ចតិ។ **ជាតិភូមកា ឧបាសកាតិ** ជាតិភូមិវាសិនោ ឧបាសកា។ សន្តនេត្វា សព្ពសោ តនេត្វា បត្ថរិត្វា ឋិតមូលានិ **មូលសន្តានកានិ**។ តានិ បន អត្ថតោ មូលានិយេវាតិ អាហ “**មូលសន្តានកានន្តិ មូលាន**”ន្តិ។

ជាតទិវសេ អាវុធានំ ជោតិតត្តា, រញ្ញោ អបរិមិតស្ស ច សត្តកាយស្ស អនត្ថតោ បរិបាលនសមត្ថតាយ ច “ជោតិបាលោ”តិ លទ្ធនាមត្តា វុត្តំ “**នាមេន ជោតិបាលោ**”តិ។ **គោវិន្ទោតិ** គោវិន្ទិយាភិសេកេន អភិសិត្តោ, គោវិន្ទស្ស ឋានេ ឋបនាភិសេកេន អភិសិត្តោតិ អត្ថោ។ តំ កិរ តស្ស ព្រាហ្មណស្ស កុលបរម្បរាគតំ ឋានន្តរំ។ តេនាហ “**ឋានេន មហាគោវិន្ទោ**”តិ។ គវំ បញ្ញញ្ច វិន្ទតិ បដិលភតីតិ គោវិន្ទោ, មហន្តោ គោវិន្ទោតិ **មហាគោវិន្ទោ។ គោតិ** ហិ បញ្ញាយេតំ អធិវចនំ “គច្ឆតិ អត្ថេ ពុជ្ឈតី”តិ កត្វា។ មហាគោវិន្ទោ ច អម្ហាកំ ពោធិសត្តោយេវ។ សោ កិរ ទិសម្បតិស្ស នាម រញ្ញោ បុរោហិតស្ស គោវិន្ទព្រាហ្មណស្ស បុត្តោ ហុត្វា អត្តនោ បិតុស្ស ច រញ្ញោ ច អច្ចយេន តស្ស បុត្តោ រេណុ, សហាយា ចស្ស សត្តភូ, ព្រហ្មទត្តោ, វេស្សភូ, ភរតោ, ទ្វេ ធតរដ្ឋាតិ ឥមេ សត្ត រាជានោ យថា អញ្ញមញ្ញំ ន វិវទន្តិ។ ឯវំ រជ្ជេ បតិដ្ឋាបេត្វា តេសំ អត្ថធម្មេ អនុសាសន្តោ ជម្ពុទីបតលេ សព្ពេសំ រាជាវ រញ្ញំ, ព្រហ្មាវ ព្រាហ្មណានំ, ទេវោវ គហបតិកានំ សក្កតោ គរុកតោ មានិតោ បូជិតោ អបចិតោ ឧត្តមគារវដ្ឋានំ អហោសិ។ តេន វុត្តំ “**រេណុអាទីនំ សត្តន្នំ រាជូនំ បុរោហិតោ**”តិ។ ឥមេវ សត្ត ភារធារា មហារាជានោ។ វុត្តញ្ហេតំ –

> “សត្តភូ ព្រហ្មទត្តោ ច, វេស្សភូ ភរតោ សហ;
> រេណុ ទ្វេ ច ធតរដ្ឋា, តទាសុំ សត្ត ភារធា”តិ។ (ទី. និ. អដ្ឋ. ២.៣០៨);

រញ្ញោ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកត្ថានំ បុរេ វិធានតោ បុរេ សំវិធានតោ **បុរោហិតោ។ កោធាមគន្ធេនាតិ** កោធសង្ខាតេន បូតិគន្ធេន។ ករុណា អស្ស អត្ថីតិ **ករុណន្តិ** សបុព្ពភាគករុណជ្ឈានំ វុត្តន្តិ អាហ “**ករុណាយ ច ករុណាបុព្ពភាគេ ច ឋិតា**”តិ។ យការោ សន្ធិវសេន អាគតោតិ អាហ “**យេតេតិ ឯតេ**”តិ។ **អរហត្តតោ បដ្ឋាយ សត្តមោតិ** សកទាគាមី។ **សកទាគាមី ឧបាទាយាតិ** សកទាគាមិភាវំ បដិច្ច។ សកទាគាមិស្ស ហិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ សកទាគាមិភាវំ បដិច្ច មុទូនិ នាម ហោន្តិ។ សេសមេត្ថ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ធម្មិកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ធម្មិកវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បឋមបណ្ណាសកំ និដ្ឋិតំ។

២. ទុតិយបណ្ណាសកំ

៦. មហាវគ្គោ

១. សោណសុត្តវណ្ណនា

៥៥. ឆដ្ឋស្ស បឋមេ **និសីទិ ភគវា បញ្ញត្តេ អាសនេ**តិ ឯត្ថ កឹ តំ អាសនំ បឋមមេវ បញ្ញត្តំ, ឧទាហុ ភគវន្តំ ទិស្វា បញ្ញត្តន្តិ ចេ? ភគវតោ ធរមានកាលេ បធានិកភិក្ខូនំ វត្តមេតំ, យទិទំ អត្តនោ វសនដ្ឋានេ ពុទ្ធាសនំ បញ្ញបេត្វាវ និសីទនន្តិ ទស្សេន្តោ អាហ **"បធានិកភិក្ខូ"**តិអាទិ។ ពុទ្ធកាលេ កិរ យត្ថ យត្ថ ឯកោបិ ភិក្ខុ វិហរតិ, សព្ពត្ថ ពុទ្ធាសនំ បញ្ញត្តមេវ ហោតិ។ កស្មា? ភគវា ហិ អត្តនោ សន្តិកេ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា ផាសុកដ្ឋានេ វិហរន្តេ មនសិ ករោតិ – "អសុកោ មយ្ហំ សន្តិកេ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា គតោ, អសក្ខិ នុ ខោ វិសេសំ និព្ពត្តេតុំ, នោ"តិ។ អថ នំ បស្សតិ កម្មដ្ឋានំ វិស្សជ្ជេត្វា អកុសលវិតក្កំ វិតក្កយមានំ, តតោ "កថញ្ហិ នាម មាទិសស្ស សត្ថុ សន្តិកេ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា វិហរន្តំ ឥមំ កុលបុត្តំ អកុសលវិតក្កា អធិភវិត្វា អនមតគ្គេ វដ្ដទុក្ខេ សំសារេស្សន្តី"តិ តស្ស អនុគ្គហត្ថំ តត្ថេវ អត្តានំ ទស្សេត្វា តំ កុលបុត្តំ ឱវទិត្វា អាកាសំ ឧប្បតិត្វា បុន អត្តនោ វសនដ្ឋានមេវ គច្ឆតិ។ អថេវំ ឱវទិយមានា តេ ភិក្ខូ ចិន្តយឹសុ "សត្ថា អម្ហាកំ មនំ ជានិត្វា អាគន្ត្វា អម្ហាកំ សមីបេ ឋិតំយេវ អត្តានំ ទស្សេតិ។ តស្មឹ ខណេ, 'ភន្តេ, ឥធ និសីទថ និសីទថា'តិ អាសនបរិយេសនំ នាម ភារោ"តិ។ តេ អាសនំ បញ្ញបេត្វាវ វិហរន្តិ។ យស្ស បីឋំ អត្ថិ, សោ តំ បញ្ញបេតិ។ យស្ស នត្ថិ, សោ មញ្ចំ វា ផលកំ វា បាសាណំ វា វាលិកាបុញ្ជំ វា បញ្ញបេតិ។ តំ អលភមានា បុរាណបណ្ណានិបិ សំកឌ្ឍិត្វា តត្ថ បំសុកូលំ បត្ថរិត្វា ឋបេន្តិ។

សត្ត សរាតិ – ឆជ្ជោ, ឧសភោ, គន្ធារោ, មជ្ឈិមោ, បញ្ចមោ, ធេវតោ, និសាទោតិ ឯតេ សត្ត សរា។ **តយោ គាមា**តិ – ឆជ្ជគាមោ, មជ្ឈិមគាមោ, សាធារណគាមោតិ តយោ គាមា, សមូហាតិ អត្ថោ។ មនុស្សលោកេ វីណាវាទកា ឯកេកស្ស សរស្ស វសេន តយោ តយោ មុច្ឆនាតិ កត្វា **ឯកវីសតិ មុច្ឆនា**។ ទេវលោកេ វីណាវាទកា បន សមបញ្ញាស មុច្ឆនាតិ វទន្តិ។ តត្ថ ហិ ឯកេកស្ស សរស្ស វសេន សត្ត សត្ត មុច្ឆនា, អន្តរស្ស សរស្ស ច ឯកាតិ សមបញ្ញាស មុច្ឆនា។ តេនេវ **សក្កបញ្ហសុត្តសំវណ្ណនាយំ** (ទី. និ. អដ្ឋ. ២.៣៤៥) "សមបញ្ញាស មុច្ឆនា មុច្ឆេត្វា"តិ បញ្ចសិខស្ស វីណាវាទនំ ទស្សេន្តេន វុត្តំ។ **ឋានា ឯកូនបញ្ញាសា**តិ ឯកេកស្សេវ សរស្ស សត្ត សត្ត ឋានភេទា, យតោ សរស្ស មណ្ឌលតាវវត្ថានំ ហោតិ។ ឯកូនបញ្ញាសដ្ឋានវិសេសោ តិស្សោ ទុវេ ចតស្សោ ចតស្សោ តិស្សោ ទុវេ ចតស្សោតិ ទ្វាវីសតិ សុតិភេទា ច ឥច្ឆិតា។

អតិគាឡ្ហំ អារទ្ធន្តិ ថិនមិទ្ធធម្មិគត្តានំ វូបសមត្ថំ អតិវិយ អារទ្ធំ។ សព្ពត្ថ និយុត្តា **សព្ពត្ថិកា**។ សព្ពេន វា លីនុទ្ធច្ចបក្ខិយេន អត្ថេតព្ពា **សព្ពត្ថិកា**។ សមថោយេវ **សមថនិមិត្តំ**។ ឯវំ សេសេសុបិ។ **ខយា រាគស្ស វីតរាគត្តា**តិ ឯត្ថ យស្មា ពាហិរកោ កាមេសុ វីតរាគោ ន ខយា រាគស្ស វីតរាគោ សព្ពសោ អវិប្បហីនរាគត្តា។ វិក្ខម្ភិតរាគោ ហិ សោ។ អរហា បន ខយា ឯវ, តស្មា វុត្តំ "ខយា រាគស្ស វីតរាគត្តា"តិ។ ឯស នយោ ទោសមោហេសុបិ។

លាភសក្ការសិលោកំ និកាមយមានោតិ ឯត្ថ លព្ភតិ បាបុណីយតីតិ **លាភោ**, ចតុន្នំ បច្ចយានមេតំ អធិវចនំ។ សក្កច្ចំ កាតព្ពោតិ **សក្ការោ**។ បច្ចយា ឯវ ហិ បណីតបណីតា សុន្ទរសុន្ទរា អភិសង្ខរិត្វា កតា "សក្ការោ"តិ វុច្ចតិ, យា ច បរេហិ អត្តនោ គារវកិរិយា, បុប្ផាទីហិ វា បូជា។ **សិលោកោ**តិ វណ្ណភណនំ។ តំ លាភញ្ច, សក្ការញ្ច, សិលោកញ្ច, និកាមយមានោ, បវត្តយមានោតិ អត្ថោ។ តេនេវាហ **"ចតុបច្ចយលាភញ្ច...បេ.... បត្ថយមានោ"**តិ។

ថូណន្តិ បសូនំ ពន្ធនត្ថាយ និខាតត្ថម្ភសង្ខាតំ ថូណំ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

សោណសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ផគ្គុនសុត្តវណ្ណនា

៥៦. ទុតិយេ **សមធោសី**តិ សមន្តតោ អធោសិ។ សព្ពភាគេន បរិផន្ទនចលនាការេន អបចិតឹ ទស្សេតិ។ វត្តំ កិរេតំ ពាឡ្ហគិលានេនបិ វុឌ្ឍតរំ ទិស្វា ឧដ្ឋិតាការេន អបចិតិ ទស្សេតព្ពា។ តេន បន "មា ចលិ មា ចលី"តិ វត្តព្ពោ, តំ បន ចលនំ ឧដ្ឋានាការទស្សនំ ហោតីតិ អាហ **"ឧដ្ឋានាការំ ទស្សេតី"**តិ។ **សន្តិមានិ អាសនានី**តិ បឋមមេវ បញ្ញត្តាសនំ សន្ធាយ វទតិ។ ពុទ្ធកាលស្មិញ្ហិ ឯកស្សបិ ភិក្ខុនោ វសនដ្ឋានេ – "សចេ សត្ថា

អាគច្ឆិស្សតិ, អាសនំ បញ្ញត្តមេវ ហោតូ’’តិ អន្ទមសោ ផលកមត្តម្បិ បណ្ណសន្ថារមត្តម្បិ បញ្ញត្តមេវ។ **ខមនីយំ យាបនីយ**ន្តិ កច្ចិ ទុក្ខំ ខមិតុំ, ឥរិយាបថំ វា យាបេតុំ សក្កាតិ បុច្ឆតិ។ **សីសវេទនា**តិ កុតោចិ និក្ខមិតុំ អលភមានេហិ វាតេហិ សមុដ្ឋាបិតា ពលវតិយោ សីសវេទនា ហោន្តិ។

ផគ្គុនសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ឆឡភិជាតិសុត្តវណ្ណនា

៥៧. តតិយេ **អភិជាតិយោ**តិ ឯត្ថ **អភិ**-សទ្ទោ ឧបសគ្គមត្តំ, ន អត្ថវិសេសជោតកោតិ អាហ “**ឆ ជាតិយោ**’’តិ។ **អភិជាយតី**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។

ឱរព្ភេ ហនន្តីតិ **ឱរព្ភិកា**។ ឯវំ **សូករិកា**ទយោ វេទិតព្ពា។ **រោទេ**ន្តិ កុរូរកម្មន្តតាយ សប្បដិពទ្ធេ សត្តេ អស្សូនិ មោចេន្តីតិ រុទ្ទា, តេ ឯវ **លុទ្ទា** រ-ការស្ស ល-ការំ កត្វា។ ឥមិនា អញ្ញេបិ យេ កេចិ មាគវិកា នេសាទា វុត្តា, តេ បាបកម្មប្បសុតតាយ “**កណ្ហាភិជាតី**’’តិ វទតិ។

ភិក្ខូតិ ច ពុទ្ធសាសនេ ភិក្ខូ។ តេ កិរ សច្ឆន្ទរាគេន បរិភុញ្ជន្តីតិ អធិប្បាយេន ចតូសុ បច្ចយេសុ កណ្ដកេ បក្ខិបិត្វា ខាទន្តីតិ “កណ្ដកវុត្តិកា’’តិ វទតិ។ កស្មាតិ ចេ? យស្មា តេ បណីតេ បច្ចយេ បដិសេវន្តីតិ តស្ស មិច្ឆាគាហោ។ ញាយលទ្ធេបិ បច្ចយេ ភុញ្ជមានា អាជីវកសមយស្ស វិលោមគ្គាហិតាយ បច្ចយេសុ កណ្ដកេ បក្ខិបិត្វា ខាទន្តិ នាមាតិ វទតីតិ។ អថ វា **កណ្ដកវុត្តិកា** ឯវំនាមកា ឯកេ បព្ពជិតា, យេ សវិសេសំ អត្តកិលមថានុយោគំ អនុយុត្តា។ តថា ហិ តេ កណ្ដកេ វត្តន្តា វិយ ហោន្តីតិ “កណ្ដកវុត្តិកា’’តិ វុត្តា។ ឥមមេវ ច អត្ថវិកប្បំ សន្ធាយាហ “**កណ្ដកវុត្តិកាតិ សមណា នាមេតេ**’’តិ។

លោហិតាភិជាតិ នាម និគណ្ឋា ឯកសាដកាតិ វុត្តា។ តេ កិរ បឋ្វា ភុញ្ជនទហានប្បដិក្ខេបាទិវត សមាយោគេន បុរិមេហិ ទ្វីហិ បណ្ឌរតរា។

អចេលកសាវកាតិ អាជីវកសាវកេ វទតិ។ តេ កិរ អាជីវកលទ្ធិយា សុវិសុទ្ធចិត្តតាយ និគណ្ឋេហិបិ បណ្ឌរតរា។ ឯវញ្ច កត្វា អត្តនោ បច្ចយទាយកេ និគណ្ឋេហិបិ ជេដ្ឋកតរេ ករោតិ។

អាជីវកា អាជីវកិនិយោ “**សុក្កាភិជាតី**’’តិ វុត្តា។ តេ កិរ បុរិមេហិ ចតូហិ បណ្ឌរតរា។ នន្ទាទយោ ហិ តថារូបំ អាជីវកប្បដិបត្តិំ ឧក្កំសំ បាបេត្វា ឋិតា, តស្មា និគណ្ឋេហិ អាជីវកសាវកេហិ ច បណ្ឌរតរាតិ “**បរមសុក្កាភិជាតី**’’តិ វុត្តា។

ពិលំ ឱលគ្គេយ្យុន្តិ មំសភាគំ ន្ហារុនា វា កេនចិ វា គន្ថិត្វា បុរិសស្ស ហត្ថេ វា កេសេ វា ឱលម្ពនវសេន ពន្ធេយ្យុំ។ ឥមិនា សត្ថុធម្មំ នាម ទស្សេតិ។ សត្ថវាហោ កិរ មហាកន្តារំ បដិបន្នោ អន្តរាមគ្គេ គោណេ មតេ មំសំ គហេត្វា សព្ពេសំ សត្ថិកានំ “ឥទំ ខាទិត្វា ឯត្តកំ មូលំ ទាតព្ព’’ន្តិ កោដ្ឋាសំ ឱលម្ពតិ។ គោណមំសំ នាម ខាទន្តាបិ អត្ថិ, អខាទន្តាបិ អត្ថិ, ខាទន្តាបិ មូលំ ទាតុំ សក្កោន្តាបិ អសក្កោន្តាបិ។ សត្ថវាហោ យេន មូលេន គោណោ គហិតោ, តំ មូលំ សត្ថិកេហិ ធារណត្ថំ សព្ពេសំ ពលក្ការេន កោដ្ឋាសំ ទត្វា មូលំ គណ្ហាតិ។ អយំ សត្ថុធម្មោ។

កណ្ហាភិជាតិយោ សមានោតិ កណ្ហេ នីចកុលេ ជាតោ ហុត្វា។ **កណ្ហធម្ម**ន្តិ បច្ចត្តេ ឧបយោគវចនន្តិ អាហ “**កណ្ហសភាវោ ហុត្វា អភិជាយតី**’’តិ, តំ អន្តោគធហេតុអត្ថំ បទំ, ឧប្បាទេតីតិ អត្ថោ។ តស្មា **កណ្ហំ ធម្មំ អភិជាយតី**តិ កាឡកំ ទសទុស្សីល្យធម្មំ ឧប្បាទេតិ។ **សុក្កំ ធម្មំ អភិជាយតី**តិ ឯត្ថាបិ ឥមិនា នយេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ សោ ហិ “អហំ បុព្ពេបិ បុញ្ញានំ អកតត្តា នីចកុលេ និព្ពត្តោ, ឥទានិ បុញ្ញំ ករិស្សាមី’’តិ បុញ្ញសង្ខាតំ បណ្ឌរធម្មំ ករោតិ។

អកណ្ហំ អសុក្កំ និព្ពានន្តិ សចេ កណ្ហំ ភវេយ្យ, កណ្ហវិបាកំ ទទេយ្យ យថា ទសវិធំ ទុស្សីល្យធម្មំ។ សចេ សុក្កំ, សុក្កវិបាកំ ទទេយ្យ យថា ទានសីលាទិកុសលកម្មំ។ ទ្វិន្នម្បិ អប្បទានតោ “អកណ្ហំ អសុក្ក’’ន្តិ វុត្តំ។ និព្ពានញ្ច នាម ឥមស្មិំ អត្ថេ អរហត្តំ អធិប្បេតំ “អភិជាយតី’’តិ វចនតោ ។ តញ្ហិ កិលេសនិព្ពានន្តេ ជាតត្តា និព្ពានំ នាម យថា “រាគាទីនំ ខយន្តេ ជាតត្តា រាគក្ខយោ, ទោសក្ខយោ, មោហក្ខយោ’’តិ។ បដិប្បស្សទ្ធវសេន វា កិលេសានំ និព្ពាបនតោ និព្ពានំ។ តំ ឯស អភិជាយតិ បសវតិ។ ឥធាបិ ហិ អន្តោគធហេតុ អត្ថំ “ជាយតី’’តិ

បទំ។ អដ្ឋកថាយំ បន “ជាយតី”តិ ឥមស្ស បាបុណាតីហិ អត្ថំ គហេត្វាវ “**និព្ពានំ បាបុណាតី**”តិ វុត្តំ។ **សុក្កាភិជាតិយោ សមានោ**តិ សុក្កេ ឧច្ចកុលេ ជាតោ ហុត្វា។ សេសមេត្ថ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ឆឡភិជាតិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. អាសវសុត្តវណ្ណនា

៥៨. ចតុត្ថេ **សំវរេនា**តិ សំវរេន ហេតុភូតេន វា។ **ឥធា**តិ អយំ ឥធ-សទ្ទោ សព្ពាការតោ ឥន្ទ្រិយសំវរសំវុតស្ស បុគ្គលស្ស សន្និស្សយភូតសាសនបរិទីបនោ, អញ្ញស្ស តថាភាវប្បដិសេធនោ វាតិ វុត្តំ “**ឥធាតិ ឥមស្មឹ សាសនេ**”តិ។ **បដិសង្ខា**តិ បដិសង្ខាយ។ **សង្ខា**-សទ្ទោ ញាណកោដ្ឋាសបណ្ណត្តិគណនាទីសុ ទិស្សតិ “សង្ខាយេកំ បដិសេវតី”តិអាទីសុ (ម. និ. ២.១៦៨) ហិ ញាណេ ទិស្សតិ។ “បបញ្ចសញ្ញាសង្ខា សមុទាចរន្តី”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.២០២, ២០៤) កោដ្ឋាសេ។ “តេសំ តេសំ ធម្មានំ សង្ខា សមញ្ញា”តិអាទីសុ (ធ. ស. ១៣១៣-១៣១៥) បណ្ណត្តិយំ។ “ន សុករំ សង្ខាតុ”ន្តិអាទីសុ (សំ. និ. ២.១២៨) គណនាយ។ ឥធ បន ញាណេ ទដ្ឋព្ពោ។ តេនេវាហ “**បដិសញ្ជានិត្វា បច្ចវេក្ខិត្វាតិ អត្ថោ**”តិ។ អាទីនវបច្ចវេក្ខណា អាទីនវបដិសង្ខាតិ យោជនា។ **សម្បលិមដ្ឋ**ន្តិ ឃំសិតំ។ **អនុព្យញ្ជនសោ**តិ ហត្ថបាទសិតអាលោកិតវិលោកិតាទិប្បការភាគសោ។ តញ្ហិ អយោនិសោមនសិករោតោ កិលេសានំ អនុព្យញ្ជនតោ “អនុព្យញ្ជន”ន្តិ វុច្ចតិ។ **និមិត្តគ្គាហោ**តិ ឥត្ថិបុរិសនិមិត្តស្ស សុភនិមិត្តាទិកស្ស វា កិលេសវត្ថុភូតស្ស និមិត្តស្ស គាហោ។ **អាទិត្តបរិយាយេនា**តិ **អាទិត្តបរិយាយេ** (សំ. និ. ៤.២៨; មហាវ. ៥៤) អាគតនយេន វេទិតព្ពោ។

យថា ឥត្ថិយា ឥន្ទ្រិយំ ឥត្ថិន្ទ្រិយំ, ន ឯវមិទំ, ឥទំ បន ចក្ខុមេវ ឥន្ទ្រិយន្តិ **ចក្ខុន្ទ្រិយំ**។ តេនាហ “**ចក្ខុមេវ ឥន្ទ្រិយ**”ន្តិ។ យថា អារាមេ និយតដ្ឋិតិកោ កច្ឆបោ “អារាមកច្ឆបោ”តិ វុច្ចតិ, ឯវំ តប្បដិពទ្ធវុត្តិតាយ តំ ឋានោ សំវរោ ចក្ខុន្ទ្រិយសំវរោ។ តេនាហ “**ចក្ខុន្ទ្រិយេ សំវរោ ចក្ខុន្ទ្រិយសំវរោ**”តិ។ ននុ ច ចក្ខុន្ទ្រិយេ សំវរោ វា អសំវរោ វា នត្ថិ។ ន ហិ ចក្ខុបសាទំ និស្សាយ សតិ វា មុដ្ឋស្សច្ចំ វា ឧប្បជ្ជតិ។ អបិច យទា រូបារម្មណំ ចក្ខុស្ស អាបាថំ អាគច្ឆតិ, តទា ភវង្គេ ទ្វិក្ខត្តុំ ឧប្បជ្ជិត្វា និរុទ្ធេ កិរិយមនោធាតុ អាវជ្ជនកិច្ចំ សាធយមានា ឧប្បជ្ជិត្វា និរុជ្ឈតិ។ តតោ ចក្ខុវិញ្ញាណំ ទស្សនកិច្ចំ, តតោ វិបាកមនោធាតុ សម្បដិច្ឆនកិច្ចំ, តតោ វិបាកមនោវិញ្ញាណធាតុ សន្តីរណកិច្ចំ, តតោ កិរិយាហេតុកមនោវិញ្ញាណធាតុ វោដ្ឋព្ពនកិច្ចំ សាធយមានា ឧប្បជ្ជិត្វា និរុជ្ឈតិ , តទនន្តរំ ជវនំ ជវតិ។ តត្ថាបិ នេវ ភវង្គសមយេ, ន អាវជ្ជនាទីនំ អញ្ញតរសមយេ ច សំវរោ វា អសំវរោ វា អត្ថិ។ ជវនក្ខណេ បន សចេ ទុស្សីល្យំ វា មុដ្ឋស្សច្ចំ វា អញ្ញាណំ វា អក្ខន្តិ វា កោសជ្ជំ វា ឧប្បជ្ជតិ, អសំវរោ ហោតិ។ តស្មឹ បន សីលាទីសុ ឧប្បន្នេសុ សំវរោ ហោតិ, តស្មា “ចក្ខុន្ទ្រិយេ សំវរោ”តិ កស្មា វុត្តន្តិ អាហ “**ជវនេ ឧប្បជ្ជមានោបិ ហេស…បេ…. ចក្ខុន្ទ្រិយសំវរោតិ វុច្ចតី**”តិ។

ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យថា នគរេ ចតូសុ ទ្វារេសុ អសំវុតេសុ កិញ្ចាបិ អន្តោឃរទ្វារកោដ្ឋកគព្ភាទយោ សុសំវុតា, តថាបិ អន្តោនគរេ សព្ពំ ភណ្ឌំ អរក្ខិតំ អគោបិតមេវ ហោតិ។ នគរទ្វារេន ហិ បវិសិត្វា ចោរា យទិច្ឆកំ ករេយ្យុំ, ឯវមេវំ ជវនេ ទុស្សីល្យាទីសុ ឧប្បន្នេសុ តស្មឹ អសំវរេ សតិ ទ្វារម្បិ អគុត្តំ ហោតិ ភវង្គម្បិ អាវជ្ជនាទីនិ វីថិចិត្តានិបិ។ យថា បន នគរទ្វារេសុ សំវុតេសុ កិញ្ចាបិ អន្តោឃរាទយោ អសំវុតា, តថាបិ អន្តោនគរេ សព្ពំ ភណ្ឌំ សុរក្ខិតំ សុគោបិតមេវ ហោតិ។ នគរទ្វារេសុ ហិ បិហិតេសុ ចោរានំ បវេសោ នត្ថិ, ឯវមេវំ ជវនេ សីលាទីសុ ឧប្បន្នេសុ ទ្វារម្បិ សុគុត្តំ ហោតិ ភវង្គម្បិ អាវជ្ជនាទីនិ វីថិចិត្តានិបិ, តស្មា ជវនក្ខណេ ឧប្បជ្ជមានោបិ ចក្ខុន្ទ្រិយសំវរោតិ វុត្តោតិ។

សំវរេន សមន្នាគតោ បុគ្គលោ សំវុតោតិ អាហ “**ឧបេតោ**”តិ។ **អយមេវេត្ថ អត្ថោ សុន្ទរតរោ**តិ ឧបរិ បាឡិយំ សន្និស្សន្ទតោ វុត្តំ។ តេនាហ “**តថា ហី**”តិអាទិ។

យន្តិ អាទេសោតិ ឥមិនា លិង្គវិបល្លាសេន សទ្ធឹ វចនវិបល្លាសោ កតោតិ ទស្សេតិ, និបាតបទំ វា ឯតំ បុថុវចនត្ថំ។ **វិឃាតករា**តិ ចិត្តវិឃាតករា , កាយចិត្តទុក្ខនិព្ពត្តកា វា។ យថាវុត្តកិលេសហេតុកា ទាហានុពន្ធា វិបាកា ឯវ **វិបាកបរិឡាហា**។ យថា បនេត្ថ អាសវា អញ្ញេ ច វិឃាតករា កិលេសបរិឡាហា សម្ភវន្តិ, តំ ទស្សេតុំ “**ចក្ខុទ្វារស្មិញ្ហិ**”តិអាទិ វុត្តំ។ តំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ ឯត្ថ ច សំវរណូបាយោ, សំវរិតព្ពំ, សំវរោ, យតោ សោ សំវរោ, យត្ថ សំវរោ, យថា សំវរោ, យញ្ច សំវរផលន្តិ អយំ វិភាគោ វេទិតព្ពោ។ កថំ? “បដិសង្ខា យោនិសោ”តិ ហិ **សំវរណូបាយោ**។ ចក្ខុន្ទ្រិយំ **សំវរិតព្ពំ**។ សំវរគ្គហណេន គហិតា សតិ **សំវរោ**។ “អសំវុតស្សា”តិ **សំវរណាវធិ**។ អសំវរតោ ហិ សំវរណំ។ សំវរិតព្ពគ្គហណសិទ្ធោ ឥធ **សំវរវិសយោ**។ ចក្ខុន្ទ្រិយញ្ហិ សំវរណំ ញាណំ រូបារម្មណេ សំវរយតីតិ អវុត្ត

សិទ្ធោយមត្ថោ។ អាសវតន្និមិត្តកិលេសបរិឡាហាភាវោ **ផលំ**។ ឯវំ សោតទ្វារាទីសុ យោជេតព្ពំ។ **សព្ពត្ថោវា**តិ មនោទ្វារេ បញ្ចទ្វារេ ចាតិ សព្ពស្មិំ ទ្វារេ។

បដិសង្ខា យោនិសោ ចីវរន្តិអាទីសុ "សីតស្ស បដិឃាតាយា"តិអាទិនា បច្ចវេក្ខណមេវ យោនិសោ បដិសង្ខា។ **ឆ្លំទិស**ន្តិ ឯវរូបំ តង្ខារម្មណំ។ **ភវបត្ថនាយ អស្សាទយតោ**តិ ភវបត្ថនាមុខេន **ភាវិតំ** អារម្មណំ អស្សាទេន្តស្ស។ **ចីវរ**ន្តិ និវាសនាទិ យំ កិញ្ចិចីវរំ។ **បដិសេវតី**តិ និវាសនាទិវសេន បរិភុញ្ជតិ។ **យាវទេវា**តិ បយោជនបរិមាណនិយមនំ។ សីតប្បដិឃាតាទិយេវ ហិ យោគិនោ ចីវរប្បដិសេវនប្បយោជនំ។ **សីតស្សា**តិ សីតធាតុក្ខោភតោ វា ឧតុបរិណាមតោ វា ឧប្បន្នស្ស សីតស្ស។ **បដិឃាតាយា**តិ បដិឃាតនត្ថំ តប្បច្ចយស្ស វិការស្ស វិនោទនត្ថំ។ **ឧណ្ហស្សា**តិ អគ្គិសន្តាបតោ ឧប្បន្នស្ស ឧណ្ហស្ស។ **ឌំសា**ទយោ បាកដាយេវ។ បុន **យាវទេវា**តិ និយតប្បយោជនបរិមាណនិយមនំ។ និយតញ្ហិ បយោជនំ ចីវរំ បដិសេវន្តស្ស ហិរិកោបីនប្បដិច្ឆាទនំ, ឥតរំ កទាចិ។ **ហិរិកោបីន**ន្តិ សម្ពាធដ្ឋានំ។ យស្មិញ្ហិ អង្គេ វិវដេ ហិរី កុប្បតិ វិនស្សតិ, តំ ហិរិយា កោបនតោ ហិរិកោបីនំ, តំបដិច្ឆាទនត្ថំ ចីវរំ បដិសេវតិ។

បិណ្ឌបាតន្តិ យំ កិញ្ចិ អាហារំ។ សោ ហិ បិណ្ឌោល្យេន ភិក្ខុនោ បត្តេ បតនតោ, តត្ថ តត្ថ លទ្ធភិក្ខាបិណ្ឌានំ បាតោ សន្និបាតោតិ វា "បិណ្ឌបាតោ"តិ វុច្ចតិ។ **នេវ ទវាយា**តិ ន កីឡានាយ។ **ន មទាយា**តិ ន ពលមទមាននមទបុរិសមទត្ថំ។ **ន មណ្ឌនាយា**តិ ន អង្គបច្ចង្គានំ បីណនភាវត្ថំ។ **ន វិភូសនាយា**តិ ន តេសំយេវ សោភត្ថំ, ឆវិសម្បត្តិអត្ថន្តិ អត្ថោ ។ ឥមានិ យថាក្កមំ មោហទោសសណ្ឋានវណ្ណរាគូបនិស្សយប្បហានត្ថានិ វេទិតព្ពានិ។ បុរិមំ វា ទ្វយំ អត្តនោ សំកិលេសុប្បត្តិនិសេធនត្ថំ, ឥតរំ បរស្សបិ។ ចត្តារិបិ កាមសុខល្លិកានុយោគស្ស បហានត្ថំ វុត្តានីតិ វេទិតព្ពានិ។ **កាយស្សា**តិ រូបកាយស្ស។ **ឋិតិយា យាបនាយា**តិ បពន្ធដ្ឋិតត្ថញ្ចេវ បវត្តិយា អវិច្ឆេទនត្ថញ្ច, ចិរកាលដ្ឋិតត្ថំ ជីវិតិន្ទ្រិយស្ស បវត្តាបនត្ថំ។ **វិហឹសូបរតិយា**តិ ជិឃច្ឆាទុក្ខស្ស ឧបរមត្ថំ។ **ព្រហ្មចរិយានុគ្គហាយា**តិ សាសនមគ្គព្រហ្មចរិយានំ អនុគ្គណ្ហនត្ថំ។ **ឥតី**តិ ឯវំ ឥមិនា ឧបាយេន។ **បុរាណញ្ច វេទនំ បដិហង្ខាមី**តិ បុរាណំ អភុត្តបច្ចយា ឧប្បជ្ជនកវេទនំ បដិហនិស្សាមិ។ **នវញ្ច វេទនំ ន ឧប្បាទេស្សាមី**តិ នវំ ភុត្តបច្ចយា ឧប្បជ្ជនកវេទនំ ន ឧប្បាទេស្សាមិ។ តស្សា ហិ អនុប្បជ្ជនត្ថមេវ អាហារំ បរិភុញ្ជតិ។ ឯត្ថ អភុត្តបច្ចយា ឧប្បជ្ជនកវេទនា នាម យថាវុត្តជិឃច្ឆានិមិត្តា វេទនា។ សា ហិ អភុញ្ជន្តស្ស ភិយ្យោ ភិយ្យោបវឌ្ឍនវសេន ឧប្បជ្ជតិ, ភុត្តបច្ចយា អនុប្បជ្ជនកវេទនាបិ ខុទានិមិត្តាវ អង្គទាហសូលាទិវេទនា អប្បវត្តា។ សា ហិ ភុត្តបច្ចយា អនុប្បន្នាវ ន ឧប្បជ្ជិស្សតិ។ វិហឹសានិមិត្តតា ចេតាសំ វិហឹសាយ វិសេសោ។

យាត្រា ច មេ ភវិស្សតីតិ យាបនា ច មេ ចតុន្នំ ឥរិយាបថានំ ភវិស្សតិ។ "យាបនាយា"តិ ឥមិនា ជីវិតិន្ទ្រិយយាបនា វុត្តា, ឥធ ចតុន្នំ ឥរិយាបថានំ អវិច្ឆេទសង្ខាតា យាបនាតិ អយមេតាសំ វិសេសោ។ **អនវជ្ជតា ច ផាសុវិហារោ ចា**តិ អយុត្តបរិយេសនប្បដិគ្គហណបរិភោគបរិវជ្ជនេន អនវជ្ជតា, បរិមិតបរិភោគេន ផាសុវិហារោ។ អសប្បាយាបរិមិតភោជនបច្ចយា អរតិតន្ទីវិជម្ភិតាវិញ្ញុគរហាទិទោសាភាវេន វា អនវជ្ជតា។ សប្បាយបរិមិតភោជនបច្ចយា កាយពលសម្ភវេន ផាសុវិហារោ។ យាវទត្ថំ ឧទរាវទេហកភោជនបរិវជ្ជនេន វា សេយ្យសុខបស្សសុខមិទ្ធសុខាទីនំ អភាវតោ អនវជ្ជតា។ ចតុបញ្ចាលោបមត្តឩនភោជនេន ចតុឥរិយាបថយោគ្យតាបាទនតោ ផាសុវិហារោ។ វុត្តញ្ហេតំ –

> "ចត្តារោ បញ្ច អាលោបេ, អភុត្វា ឧទកំ បិវេ;
> អលំ ផាសុវិហារាយ, បហិតត្តស្ស ភិក្ខុនោ"តិ។ (ថេរគា. ៩៨៣; មិ. ប. ៦.៥.១០);

ឯត្តាវតា ច បយោជនបរិគ្គហោ, មជ្ឈិមា ច បដិបទា ទីបិតា ហោតិ។ **យាត្រា ច មេ ភវិស្សតី**តិ បយោជនបរិគ្គហទីបនា។ យាត្រា ហិ នំ អាហារូបយោគំ បយោជេតិ។ ធម្មិកសុខាបរិច្ចាគហេតុកោ **ផាសុវិហារោ** មជ្ឈិមា បដិបទា អន្តទ្វយបរិវជ្ជនតោ។

សេនាសនន្តិ សេនញ្ច អាសនញ្ច។ យត្ថ វិហារាទិកេ សេតិ និបជ្ជតិ អាសតិ និសីទតិ, តំ សេនាសនំ។ **ឧតុបរិស្សយវិនោទនប្បដិសល្លានារាមត្ថ**ន្តិ ឧតុយេវ បរិសហនដ្ឋេន បរិស្សយោ សរីរាពាធចិត្តវិក្ខេបករោ, តស្ស វិនោទនត្ថំ, អនុប្បន្នស្ស អនុប្បាទនត្ថំ, ឧប្បន្នស្ស វូបសមនត្ថញ្ចាតិ អត្ថោ។ អថ វា យថាវុត្តោ ឧតុ ច សីហព្យគ្ឃាទិបាកដបរិស្សយោ ច រាគទោសាទិបដិច្ឆន្នបរិស្សយោ ច ឧតុបរិស្សយោ, តស្ស វិនោទនត្ថញ្ចេវ ឯកីភាវផាសុកត្ថញ្ច។ ចីវរប្បដិសេវនេ ហិរិកោបីនប្បដិច្ឆាទនំ វិយ តំ និយតបយោជនន្តិ បុន **"យាវទេវា"**តិ វុត្តំ។

គិលានបច្ចយភេសជ្ជបរិក្ខារន្តិ រោគស្ស បច្ចនីកប្បវត្តិយា គិលានបច្ចយោ, តតោ ឯវ ភិសក្កស្ស អនុញ្ញាតវត្ថុតាយ ភេសជ្ជំ, ជីវិតស្ស បរិវារសម្ភារភាវេហិ បរិក្ខារោ ចាតិ គិលានបច្ចយភេសជ្ជបរិក្ខារោ, តំ។ **វេយ្យាពាធិកាន**ន្តិ វេយ្យាពាធតោ ធាតុក្ខោភតោ ច តំនិព្ពត្តកុដ្ឋគណ្ឌបីឡកាទិរោគតោ ឧប្បន្នានំ។ **វេទនាន**ន្តិ ទុក្ខវេទនានំ។ **អព្យាពជ្ឈបរមតាយា**តិ និទ្ទុក្ខបរមភាវាយ។ យាវ តំ ទុក្ខំ សព្ពំ បហីនំ ហោតិ, តាវ បដិសេវាមីតិ យោជនា។ ឯវមេត្ថ សង្ខេបេនេវ បាឡិវណ្ណនា វេទិតព្ពា។ **នវវេទនុប្បាទតោបី**តិ ន កេវលំ អាយតឹ ឯវ វិបាកបរិឡាហា , អថ ខោ អតិភោជនបច្ចយា អលំសាដកាទីនំ វិយ នវវេទនុប្បាទតោបិ វេទិតព្ពា។

កម្មដ្ឋានិកស្ស ចលនំ នាម កម្មដ្ឋានបរិច្ចាគោតិ អាហ **“ចលតិ កម្បតិ កម្មដ្ឋានំ វិជហតី”**តិ។ “ឧណ្ហោ ហោតិ សីតស្ស ឧណ្ហស្សា”តិ ឯត្ថ ច លោមសនាគត្ថេរស្ស វត្ថុ កថេតព្ពំ។ ថេរោ កិរ ចេតិយបព្ពតេ បិយង្គុគុហាយ បធានឃរេ វិហរន្តោ អន្តរដ្ឋកេ ហិមបាតសមយេ លោកន្តរិកនិរយំ បច្ចវេក្ខិត្វា កម្មដ្ឋានំ អវិជហន្តោវ អព្ភោកាសេ វីតិនាមេសិ។ គិម្ហសមយេ ច បច្ឆាភត្តំ ពហិចង្កមេ កម្មដ្ឋានំ មនសិករោតោ សេទាបិស្ស កច្ឆេហិ មុច្ចន្តិ។ អថ នំ អន្តេវាសិកោ អាហ – “ឥធ, ភន្តេ, និសីទថ, សីតលោ ឱកាសោ”តិ។ ថេរោ “ឧណ្ហភយេនេវម្ហិ, អាវុសោ, ឥធ និសិន្នោ”តិ អវីចិមហានិរយំ បច្ចវេក្ខិត្វា និសីទិយេវ។ **ឧណ្ហ**ន្តិ ចេត្ថ អគ្គិសន្តាបោវ វេទិតព្ពោ សូរិយសន្តាបស្ស បរតោ វុច្ចមានត្តា។ សូរិយសន្តាបវសេន បនេតំ វត្ថុ វុត្តំ។

យោ ច ទ្វេ តយោ វារេ ភត្តំ វា បានីយំ វា អលភមានោបិ អនមតគ្គេ សំសារេ អត្តនោ បេត្តិវិសយូបបត្តឹ បច្ចវេក្ខិត្វា អវេធន្តោ កម្មដ្ឋានំ ន វិជហតិយេវ។ ឌំសមកសវាតាតបសម្ផស្សេហិ ផុដ្ឋោ ចេបិ តិរច្ឆានូបបត្តឹ បច្ចវេក្ខិត្វា អវេធន្តោ កម្មដ្ឋានំ ន វិជហតិយេវ។ សរីសបសម្ផស្សេន ផុដ្ឋោ ចាបិ អនមតគ្គេ សំសារេ សីហព្យគ្ឃាទិមុខេសុ អនេកវារំ បរិវត្តិតបុព្ពភាវំ បច្ចវេក្ខិត្វា អវេធន្តោ កម្មដ្ឋានំ ន វិជហតិយេវ **បធានិយត្ថេរោ** វិយ, អយំ **“ឌំសមោ ជិឃច្ឆាយ...បេ.... សរីសបសម្ផស្សាន”**ន្តិ វេទិតព្ពោ។ ថេរំ កិរ ខណ្ឌចេលវិហារេ កណិការបធានិយឃរេ អរិយវំសធម្មំ សុណន្តញ្ញេវ ឃោរវិសោ សប្បោ ឌំសិ។ ថេរោ ជានិត្វាបិ បសន្នចិត្តោ និសិន្នោ ធម្មំយេវ សុណាតិ, វិសវេគោ ថទ្ធោ អហោសិ។ ថេរោ ឧបសម្បទមាឡំ អាទឹ កត្វា សីលំ បច្ចវេក្ខិត្វា “វិសុទ្ធសីលោម្ហី”តិ បីតឹ ឧប្បាទេសិ, សហ បីតុប្បាទា វិសំ និវត្តិត្វា បថវឹ បាវិសិ។ ថេរោ តត្ថេវ ចិត្តេកគ្គតំ លភិត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ បាបុណិ។

យោ បន អក្កោសវសេន ទុរុត្តេ ទុរុត្តត្តាយេវ ច ទុរាគតេ អបិ អន្តិមវត្ថុសញ្ញិតេ វចនបថេ សុត្វា ខន្តិគុណំយេវ បច្ចវេក្ខិត្វា ន វេធតិ **ទីឃភាណកអភយត្ថេរោ** វិយ, អយំ **“ខមោ ទុរុត្តានំ ទុរាគតានំ វចនបថាន”**ន្តិ វេទិតព្ពោ។ ថេរោ កិរ បច្ចយសន្តោសភាវនារាមតាយ មហាអរិយវំសប្បដិបទំ កថេសិ, សព្ពោ មហាគាមោ អាគច្ឆតិ, ថេរស្ស មហាសក្ការោ ឧប្បជ្ជិ។ តំ អញ្ញតរោ មហាថេរោ អធិវាសេតុំ អសក្កោន្តោ “ទីឃភាណកោ ‘អរិយវំសំ កថេមី’តិ សព្ពរត្តឹ កោលាហលំ ករោតី”តិអាទីហិ អក្កោសិ។ ឧភោបិ ច អត្តនោ អត្តនោ វិហារំ គច្ឆន្តា គាវុតមត្តំ ឯកបថេន អគមំសុ។ សកលគាវុតម្បិ សោ តំ អក្កោសិយេវ។ តតោ យត្ថ ទ្វិន្នំ វិហារានំ មគ្គោ ភិជ្ជតិ, តត្ថ ឋត្វា ទីឃភាណកត្ថេរោ តំ វន្ទិត្វា “ឯសោ, ភន្តេ, តុម្ហាកំ មគ្គោ”តិ អាហ។ សោ អស្សុណន្តោ វិយ អគមាសិ។ ថេរោបិ វិហារំ គន្ត្វា បាទេ បក្ខាលេត្វា និសីទិ។ តមេនំ អន្តេវាសិកោ “កឹ, ភន្តេ, សកលគាវុតំ បរិភាសន្តំ ន កិញ្ចិ អវោចុត្ថា”តិ អាហ។ ថេរោ “ខន្តិយេវាវុសោ, មយ្ហំ ភារោ, ន អក្ខន្តិ, ឯកបទុទ្ធារេបិ កម្មដ្ឋានវិយោគំ ន បស្សាមី”តិ អាហ។

វចនមេវ តទត្ថំ ញាបេតុកាមានញ្ច បថោ ឧបាយោតិ អាហ **“វចនមេវ វចនបថោ”**តិ។ អសុខដ្ឋេន វា **តិព្ពា**។ យញ្ហិ ន សុខំ, តំ អនិដ្ឋំ តិព្ពន្តិ វុច្ចតិ។ **អធិវាសកជាតិកោ ហោតី**តិ យថាវុត្តវេទនានំ អធិវាសកសភាវោ ហោតិ។ ចិត្តលបព្ពតេ បធានិយត្ថេរស្ស កិរ រត្តឹ បធានេន វីតិនាមេត្វា ឋិតស្ស ឧទរវាតោ ឧប្បជ្ជតិ។ សោ តំ អធិវាសេតុំ អសក្កោន្តោ អាវត្តតិ បរិវត្តតិ។ តមេនំ ចង្កមនបស្សេ ឋិតោ បិណ្ឌបាតិយត្ថេរោ អាហ – “អាវុសោ, បព្ពជិតោ នាម អធិវាសនសីលោ ហោតី”តិ។ សោ “សាធុ, ភន្តេ”តិ អធិវាសេត្វា និច្ចលោ សយិ។ វាតោ នាភិតោ យាវ ហទយំ ផាលេសិ។ ថេរោ វេទនំ វិក្ខម្ភេត្វា វិបស្សន្តោ មុហុត្តេន អនាគាមី ហុត្វា បរិនិព្ពាយិ។ **ឯវំ សព្ពត្ថា**តិ “ឧណ្ហេន ផុដ្ឋស្ស សីតំ បត្ថយតោ”តិអាទិនា សព្ពត្ថ ឧណ្ហាទិនិមិត្តំ កាមាសវុប្បត្តិ វេទិតព្ពា។ **នត្ថិ សុគតិភវេ សីតំ វា ឧណ្ហំ វា**តិ អនិដ្ឋំ សីតំ វា ឧណ្ហំ វា នត្ថីតិ អធិប្បាយោ។ អត្តគ្គាហេ សតិ អត្តនិយគ្គាហោតិ អាហ **“មយ្ហំ សីតំ ឧណ្ហន្តិ គាហោ ទិដ្ឋាសវោ”**តិ។

អហំ សមណោតិ “អហំ សមណោ, កឹ មម ជីវិតេន វា មរណេន វា”តិ ឯវំ ចិន្តេត្វាតិ អធិប្បាយោ។ **បច្ចវេក្ខិត្វា**តិ កាមប្បវេសប្បយោជនាទិញ្ច បច្ចវេក្ខិត្វា។ **បដិក្កមតី**តិ ហត្ថិអាទីនំ សមីបគមនតោ អបក្កមតិ។ ឋាយន្តិ ឯត្ថាតិ ឋានំ, កណ្ដកានំ ឋានំ **កណ្ដកដ្ឋានំ,** យត្ថ កណ្ដកានិ សន្តិ, តំ ឱកាសន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **អមនុស្សទុដ្ឋានី**តិ អមនុស្សសញ្ចារេន ទូសិតានិ, សបរិស្សយានីតិ អត្ថោ។ **អនិយតវត្ថុភូត**ន្តិ អនិយតសិក្ខាបទស្ស ការណភូតំ។

វេសិយាទិភេទតោតិ វេសិយាវិធវាថុល្លកុមារិកាបណ្ឌកបានាគារភិក្ខុនិភេទតោ។ **សមាន**ន្តិ សមំ, អវិសមន្តិ អត្ថោ។ **អកាសិ វា**តិ តាទិសំ អនាចារំ អកាសិ វា។ **សីលសំវរសង្ខាតេនា**តិ កថំ បរិវជ្ជនំ សីលំ? អនាសន បរិវជ្ជនេន ហិ អនាចារបរិវជ្ជនំ វុត្តំ។ អនាចារាគោចរបរិវជ្ជនំ ចារិត្តសីលតាយ សីលសំវរោ។ តថា ហិ ភគវតា “បាតិមោក្ខសំវរសំវុតោ វិហរតី”តិ (វិភ. ៥០៨) សីលសំវរវិភជនេ អាចារគោចរសម្បត្តិ ទស្សេន្តេន “អត្ថិ អនាចារោ, អត្ថិ អគោចរោ”តិអាទិនា (វិភ. ៥១៣-៥១៤) អាចារគោចរា វិភជិត្វា ទស្សិតា។ “ចណ្ឌំ ហត្ថឹ បរិវជ្ជេតី”តិ វចនតោ ហត្ថិអាទិបរិវជ្ជនម្បិ ភគវតោ វចនានុដ្ឋានន្តិ កត្វា អាចារសីលមេវាតិ វេទិតព្ពំ។

ឥតិបីតិ ឥមិនាបិ ការណេន អយោនិសោមនសិការសមុដ្ឋិតត្តាបិ, លោភាទិសហគតត្តាបិ, កុសលប្បដិបក្ខតោបីតិអាទីហិ ការណេហិ អយំ វិតក្កោ អកុសលោតិ អត្ថោ។ ឥមិនា នយេន **សាវជ្ជោ**តិអាទីសុបិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ឯត្ថ ច **អកុសលោ**តិអាទិនា ទិដ្ឋធម្មិកំ កាមវិតក្កស្ស អាទីនវំ ទស្សេតិ, **ទុក្ខវិបាកោ**តិ ឥមិនា សម្បរាយិកំ។ **អត្តព្យាពាធាយ សំវត្តតី**តិអាទីសុបិ ឥមិនាវ នយេន អាទីនវវិភាវនា វេទិតព្ពា។ ឧប្បន្នស្ស កាមវិតក្កស្ស អនធិវាសនំ នាម បុន តាទិសស្ស អនុប្បាទនំ។ តំ បនស្ស បហានំ វិនោទនំ ព្យន្តិករណំ អនភាវគមនន្តិ ច វត្តុំ វដ្ដតីតិ បាឡិយំ – “ឧប្បន្នំ កាមវិតក្កំ នាធិវាសេតី”តិ វត្វា “បជហតី”តិអាទិ វុត្តន្តិ តមត្ថំ ទស្សេន្តោ “**អនធិវាសេន្តោ កឹ ករោតី**”តិអាទិមាហ។ បហានញ្ចេត្ថ វិក្ខម្ភនមេវ, ន សមុច្ឆេទោតិ ទស្សេតុំ “**វិនោទេតី**”តិអាទិ វុត្តន្តិ វិក្ខម្ភនវសេនេវ អត្ថោ ទស្សិតោ។ **ឧប្បន្នុប្បន្នេ**តិ តេសំ បាបវិតក្កានំ ឧប្បាទាវត្ថាគហណំ វា កតំ សិយា អនវសេសគ្គហណំ វា។ តេសុ បឋមំ សន្ធាយាហ “**ឧប្បន្នមត្តេ**”តិ, សម្បតិជាតេតិ អត្ថោ។ អនវសេសគ្គហណំ ព្យាបនិច្ឆាយំ ហោតីតិ ទស្សេតុំ “**សតក្ខត្តុម្បិ ឧប្បន្នុប្បន្នេ**”តិ វុត្តំ។

ញាតិវិតក្កោតិ “អម្ហាកំ ញាតយោ សុខជីវិនោ សម្បត្តិយុត្តា”តិអាទិនា គេហស្សិតបេមវសេន ញាតកេ អារព្ភ ឧប្បន្នវិតក្កោ។ **ជនបទវិតក្កោ**តិ “អម្ហាកំ ជនបទោ សុភិក្ខោ សម្បន្នសស្សោ រមណីយោ”តិអាទិនា គេហស្សិតបេមវសេន ជនបទំ អារព្ភ ឧប្បន្នវិតក្កោ។ ឧក្កុដិកប្បធានាទីហិ ទុក្ខេ និជ្ជិណ្ណេ សម្បរាយេ សត្តា សុខី ហោន្តិ អមរាតិ ទុក្ករការិកាយ បដិសំយុត្តោ អមរត្ថាយ វិតក្កោ។ តំ វា អារព្ភ អមរាវិក្ខេបទិដ្ឋិសហគតោ អមរោ ច សោ វិតក្កោ ចាតិ **អមរាវិតក្កោ**។ **បរានុទ្ទយតាបដិសំយុត្តោ**តិ បរេសុ ឧបដ្ឋាកាទីសុ សហនន្ទិតាទិវសេន បវត្តោ អនុទ្ទយតាបតិរូបកោ គេហស្សិតបេមប្បដិសំយុត្តោ វិតក្កោ។ **លាភសក្ការសិលោកប្បដិសំយុត្តោ**តិ ចីវរាទិលាភេន ច សក្ការេន ច កិត្តិសទ្ទេន ច អារម្មណករណវសេន បដិសំយុត្តោ។ **អនវញ្ញត្តិប្បដិសំយុត្តោ**តិ “អហោ វត មំ បរេ ន អវជានេយ្យុំ, ន ហេដ្ឋា កត្វា មញ្ញេយ្យុំ, បាសាណច្ឆត្តំ វិយ គរុំ ករេយ្យុ”ន្តិ ឧប្បន្នវិតក្កោ។

កាមវិតក្កោ កាមសង្កប្បនសភាវតោ កាមាសវប្បត្តិយា សាតិសយត្តា ច កាមនាការោតិ អាហ “**កាមវិតក្កោ បនេត្ថ កាមាសវោ**”តិ។ **តព្ពិសេសោ**តិ កាមាសវវិសេសោ ភវសភាវត្តាតិ អធិប្បាយោ។ កាមវិតក្កាទិកេ វិនោទេតិ អត្តនោ សន្តានតោ នីហរតិ ឯតេនាតិ **វិនោទនំ**, វីរិយន្តិ អាហ “**វីរិយសំវរសង្ខាតេន វិនោទនេនា**”តិ។

“សត្ត ពោជ្ឈង្គា ភាវិតា ពហុលីកតា វិជ្ជាវិមុត្តិយោ បរិបូរេន្តី”តិ វចនតោ វិជ្ជាវិមុត្តីនំ អនធិគមោ តតោ ច សកលវដ្ដទុក្ខានតិវត្តិ **អភាវនាយ អាទីនវោ**។ វុត្តវិបរិយាយេន ភគវតោ ឱរសបុត្តភាវាទិវសេន ច **ភាវនាយ អានិសំសោ** វេទិតព្ពោ។ **ថោមេន្តោ**តិ អាសវបហានស្ស ទុក្ករត្តា តាយ ឯវ ទុក្ករកិរិយាយ តំ អភិត្ថវន្តោ។ **សំវរេនេវ បហីនា**តិ សំវរេន បហីនា ឯវ។ តេន វុត្តំ “**ន អប្បហីនេសុយេវ បហីនសញ្ញី**”តិ។

អាសវសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ទារុកម្មិកសុត្តវណ្ណនា

៥៩. បញ្ចមេ **បុត្តសម្ពាធសយន**ន្តិ បុត្តេហិ សម្ពាធសយនំ។ ឯត្ថ បុត្តសីសេន ទារបរិគ្គហំ បុត្តទារេសុ ឧប្បិលោ វិយ។ តេន តេសំ រោគាទិហេតុ សោកាភិភវេន ច ចិត្តស្ស សំកិលិដ្ឋតំ ទស្សេតិ។ **កាមភោគិនា**តិ ឥមិនា បន រាគាភិភវន្តិ។ ឧភយេនបិ វិក្ខិត្តចិត្តតំ ទស្សេតិ។ **កាសិកចន្ទន**ន្តិ ឧជ្ជលចន្ទនំ។ តំ កិរ វណ្ណវិសេសសមុជ្ជលំ ហោតិ បភស្សរំ, តទត្ថមេវ នំ សណ្ហតរំ ករោន្តិ។ តេនេវាហ “**សណ្ហចន្ទន**”ន្តិ , កាសិកវត្ថញ្ច ចន្ទនញ្ចាតិ អត្ថោ។ **មាលាគន្ធវិលេបន**ន្តិ វណ្ណសោភត្ថញ្ចេវ សុគន្ធភាវត្ថញ្ច មាលំ, សុគន្ធភាវត្ថាយ គន្ធំ, ឆវិរាគករណត្ថញ្ចេវ សុភត្ថញ្ច វិលេបនំ ធារេន្តេន។ **ជាតរូបរជត**ន្តិ សុវណ្ណញ្ចេវ អវសិដ្ឋធនញ្ច សាទិយន្តេន។ សព្ពេនបិ កាមេសុ អភិគិទ្ធភាវមេវ បកាសេតិ។

ទារុកម្មិកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. ហត្ថិសារិបុត្តសុត្តវណ្ណនា

៦០. ឆទ្ទេ ហត្ថី សារេតីតិ ហត្ថិសារិ, តស្ស បុត្តោតិ **ហត្ថិសារិបុត្តោ**។ សោ កិរ សាវត្ថិយំ ហត្ថិអាចរិយស្ស បុត្តោ ភគវតោ សន្តិកេ បព្ពជិត្វា តីណិ បិដកានិ ឧគ្គហេត្វា សុខុមេសុ ខន្ធធាតុអាយតនាទីសុ អត្ថន្តរេសុ កុសលោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ – **“ថេរានំ ភិក្ខូនំ អភិធម្មកថំ កថេន្តានំ អន្តរន្តរា កថំ ឱបាតេតី”**តិ។ តត្ថ **អន្តរន្តរា កថំ ឱបាតេតី**តិ ថេរេហិ វុច្ចមានស្ស កថាបពន្ធស្ស អន្តរេ អន្តរេ អត្តនោ កថំ បវេសេតីតិ អត្ថោ។ **បញ្ចហិ សំសគ្គេហី**តិ សវនសំសគ្គោ, ទស្សនសំសគ្គោ, សមុល្លាបសំសគ្គោ, សម្ភោគសំសគ្គោ, កាយសំសគ្គោតិ ឥមេហិ បញ្ចហិ សំសគ្គេហិ។ **កិដ្ឋខាទកោ**តិ កិដ្ឋដ្ឋានេ ឧប្បន្នសស្សព្ភិ កិដ្ឋន្តិ វុត្តំ ការណូបចារេន។ **សិប្បិយោ** សុត្តិយោ។ **សម្ពុកា**តិ សង្ខមាហ។

គិហិភាវេ វណ្ណំ កថេសីតិ (ទី. និ. អដ្ឋ. ១.៤២២) កស្សបសម្មាសម្ពុទ្ធស្ស កិរ សាសនេ ទ្វេ សហាយកា អហេសុំ, អញ្ញមញ្ញំ សមគ្គា ឯកតោវ សជ្ឈាយន្តិ។ តេសុ ឯកោ អនភិរតោ គិហិភាវេ ចិត្តំ ឧប្បាទេត្វា ឥតរស្ស អារោចេសិ។ សោ គិហិភាវេ អាទីនវំ, បព្ពជ្ជាយ អានិសំសំ ទស្សេត្វា ឱវទិ។ សោ តំ សុត្វា អភិរមិត្វា បុន ឯកទិវសំ តាទិសេ ចិត្តេ ឧប្បន្នេ តំ ឯតទវោច – “មយ្ហំ, អាវុសោ, ឯវរូបំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, ឥមាហំ បត្តចីវរំ តុយ្ហំ ទស្សាមី”តិ។ សោ បត្តចីវរលោភេន តស្ស គិហិភាវេ អានិសំសំ ទស្សេត្វា បព្ពជ្ជាយ អាទីនវំ កថេសិ។ តស្ស តំ សុត្វាវ គិហិភាវតោ ចិត្តំ និវត្តេត្វា បព្ពជ្ជាយមេវ អភិរមិ។ ឯវមេស តទា សីលវន្តស្ស ភិក្ខុនោ គិហិភាវេ អានិសំសកថាយ កថិតត្តា ឥទានិ ឆ វារេ វិព្ភមិត្វា សត្តមវារេ បព្ពជិត្វា មហាមោគ្គល្លានស្ស មហាកោដ្ឋិកត្ថេរស្ស ច អភិធម្មកថំ កថេន្តានំ អន្តរន្តរា កថំ ឱបាតេសិ។ អថ នំ មហាកោដ្ឋិកត្ថេរោ អបសាទេសិ។ សោ មហាសាវកស្ស កថិតេ បតិដ្ឋាតុំ អសក្កោន្តោ វិព្ភមិត្វា គិហិ ជាតោ។ បោដ្ឋបាទស្ស បនាយំ គិហិសហាយកោ អហោសិ, តស្មា វិព្ភមិត្វា ទ្វីហតីហច្ចយេន បោដ្ឋបាទស្ស សន្តិកំ គតោ។ អថ នំ សោ ទិស្វា – “សម្ម, កឹ តយា កតំ, ឯវរូបស្ស នាម សត្ថុ សាសនា អបសក្កន្តោសិ, ឯហិ បព្ពជិតុំ ទានិ តេ វដ្ដតី”តិ តំ គហេត្វា ភគវតោ សន្តិកំ អគមាសិ។ តស្មិំ ឋានេ បព្ពជិត្វា អរហត្តំ បាបុណិ។ តេន វុត្តំ **“សត្តមេ វារេ បព្ពជិត្វា អរហត្តំ បាបុណី”**តិ។

ហត្ថិសារិបុត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. មជ្ឈេសុត្តវណ្ណនា

៦១. សត្តមេ **មន្តា**តិ យ-ការលោបេន និទ្ទេសោ, ករណត្ថេ វា ឯតំ បច្ចត្តវចនំ។ តេនាហ **“តាយ ឧភោ អន្តេ វិទិត្វា”**តិ។ **ផស្សវសេន និព្ពត្តត្តា**តិ ទ្វយទ្វយសមាបត្តិយំ អញ្ញមញ្ញំ សម្ផស្សវសេន និព្ពត្តត្តា, “ផស្សបច្ចយា តណ្ហា, តណ្ហាបច្ចយា ឧបាទានំ, ឧបាទានបច្ចយា ភវោ , ភវបច្ចយា ជាតី”តិ ឥមិនា ចានុក្កមេន ផស្ស សមុដ្ឋានត្តា ឥមស្ស កាយស្ស ផស្សវសេន និព្ពត្តត្តាតិ វុត្តំ។ **ឯកោ អន្តោ**តិ ឯត្ថ អយំ **អន្ត**-សទ្ទោ អន្ត អព្ភន្តរមរិយាទលាមកអភាវកោដ្ឋាសបទបូរណសមីបាទីសុ ទិស្សតិ។ “អន្តបូរោ ឧទរបូរោ”តិអាទីសុ (សុ. និ. ១៩៧) ហិ អន្តេ អន្តសទ្ទោ។ “ចរន្តិ លោកេ បរិវារឆន្នា អន្តោ អសុទ្ធា, ពហិ សោភមានា”តិអាទីសុ (សំ. និ. ១.១២២) អព្ភន្តរេ។ “កាយពន្ធនស្ស អន្តោ ជីរតិ (ចូឡវ. ២៧៨) សា ហរិតន្តំ វា បន្ថន្តំ វា សេលន្តំ វា ឧទកន្តំ វា”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.៣០៤) មរិយាទាយំ។ “អន្តមិទំ, ភិក្ខវេ, ជីវិកាន”ន្តិអាទីសុ (សំ. និ. ៣.៨០; ឥតិវុ. ៩១) លាមកេ។ “ឯសេវន្តោ ទុក្ខស្សា”តិអាទីសុ (ម. និ. ៣.៣៩៣; សំ. និ. ២.៥១) អភាវេ។ សព្ពបច្ចយសង្ខយោ ហិ ទុក្ខស្ស អភាវោ កោដីតិបិ វុច្ចតិ។ “តយោ អន្តា”តិអាទីសុ (ទី. និ. ៣.៣០៥) កោដ្ឋាសេ។ “ឥង្ឃ តាវ សុត្តន្តំ វា គាថាយោ វា អភិធម្មំ វា បរិយាបុណស្សុ, សុត្តន្តេ ឱកាសំ ការាបេត្វា”តិ (បាចិ. ៤៤២) ច អាទីសុ បទបូរណេ។ “គាមន្តំ វា ឱសដោ (បារា. ៤០៩-៤១០; ចូឡវ. ៣៤៣) គាមន្តសេនាសន”ន្តិអាទីសុ (បារា. អដ្ឋ. ២.៤១០) សមីបេ។ ស្វាយមិធ កោដ្ឋាសេ វត្តតីតិ **អយមេកោ កោដ្ឋាសោ**តិ។

សន្តោ បរមត្ថតោ វិជ្ជមានោ ធម្មសមូហោតិ **សក្កាយោ**, បញ្ចុបាទានក្ខន្ធា។ តេនាហ **“តេភូមកវដ្ដ”**ន្តិ។ សេសមេត្ថ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

មជ្ឈេសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. បុរិសិន្ទ្រិយញាណសុត្តវណ្ណនា

៦២. អដ្ឋមេ និព្ពត្តិវសេន អបាយសំវត្តនិយេន វា កម្មុនា អបាយេសុ និយុត្តោតិ **អាបាយិកោ** **នេរយិកោ**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ អវីចិម្ហិ ឧប្បជ្ជិត្វា តត្ថ អាយុកប្បសញ្ញិតំ អន្តរកប្បំ តិដ្ឋតីតិ **កប្បដ្ឋោ**។ និរយូបបត្តិបរិហរណវសេន តិកិច្ឆិតុំ អសក្កុណេយ្យោតិ **អតេកិច្ឆោ**។ **អខណ្ឌានី**តិ ឯកទេសេនបិ អខណ្ឌិតានិ។ ភិន្នកាលតោ បដ្ឋាយ ពីជំ ពីជត្ថាយ ន ឧបកប្បតិ។ **អបូតីនី**តិ ឧទកតេមនេន អបូតិកានិ។ បូតិកញ្ហិ ពីជំ ពីជត្ថាយ ន ឧបកប្បតិ។ **អវាតាតបហតានី**តិ វាតេន ច អាតបេន ច ន ហតានិ និរោជតំ ន បាបិតានិ។ និរោជញ្ហិ កសដំ ពីជំ ពីជត្ថាយ ន ឧបកប្បតិ។ "សារាទានី"តិ វត្តព្ពេ អា-ការស្ស រស្សត្តំ កត្វា បាឡិយំ "**សារទានី**"តិ វុត្តន្តិ អាហ "**សារាទានី**"តិ។ តណ្ឌុលសារស្ស អាទានតោ **សារាទានិ**, គហិតសារានិ បតិដ្ឋិតសារានិ។ និស្សារញ្ហិ ពីជំ ពីជត្ថាយ ន ឧបកប្បតិ។ **សុខសយិតានី**តិ ចត្តារោ មាសេ កោដ្ឋេ បក្ខិត្តនិយាមេនេវ សុខសយិតានិ សុដ្ឋុ សន្និចិតានិ។ **មណ្ឌខេត្តេ**តិ ឩសខារាទិទោសេហិ អវិទ្ធស្តេ សារក្ខេត្តេ។ **អភិទោ**តិ អភិ-សទ្ទេន សមានត្ថនិបាតបទន្តិ អាហ "**អភិអឌ្ឍរត្ត**"ន្តិ។ នត្ថិ ឯតស្ស ភិទាតិ វា **អភិទោ**។ "អភិទំ អឌ្ឍរត្ត"ន្តិ វត្តព្ពេ ឧបយោគត្ថេ បច្ចត្តវចនំ។ **អឌ្ឍរត្ត**ន្តិ ច អច្ចន្តសំយោគវចនំ, ភុម្មត្ថេ វា។ តស្មា **អភិទោ អឌ្ឍរត្ត**ន្តិ អភិន្នេ អឌ្ឍរត្តសមយេតិ អត្ថោ។ បុណ្ណមាសិយញ្ហិ គគនមជ្ឈស្ស បុរតោ វា បច្ឆតោ វា ចន្ទេ ឋិតេ អឌ្ឍរត្តសមយោ ភិន្នោ នាម ហោតិ, មជ្ឈេ ឯវ បន ឋិតេ អភិន្នោ នាម។

សុប្បពុទ្ធសុនក្ខត្តាទយោតិ ឯត្ថ (ធ. ប. អដ្ឋ. ២.១២៧ សុប្បពុទ្ធសក្យវត្ថុ) សុប្បពុទ្ធោ កិរ សាកិយោ "មម ធីតរំ ឆឌ្ឌេត្វា និក្ខន្តោ, មម បុត្តំ បព្ពាជេត្វា តស្ស វេរិដ្ឋានេ ឋិតោ ចា"តិ ឥមេហិ ទ្វីហិ ការណេហិ សត្ថរិ អាឃាតំ ពន្ធិត្វា ឯកទិវសំ "ន ទានិ និមន្តិតដ្ឋានំ គន្ត្វា ភុញ្ជិតុំ ទស្សាមី"តិ គមនមគ្គំ បិទហិត្វា អន្តរវីថិយំ សុរំ បិវន្តោ និសីទិ។ អថស្ស សត្ថរិ ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតេ តំ ឋានំ អាគតេ "សត្ថា អាគតោ"តិ អារោចេសុំ។ សោ អាហ – "បុរតោ គច្ឆាតិ តស្ស វទេថ, នាយំ មយា មហល្លកតរោ, នាស្ស មគ្គំ ទស្សាមី"តិ។ បុនប្បុនំ វុច្ចមានោបិ តថេវ និសីទិ។ សត្ថា មាតុលស្ស សន្តិកា មគ្គំ អលភិត្វា តតោវ និវត្តិ។ សោបិ ចរបុរិសំ បេសេសិ – "គច្ឆ តស្ស កថំ សុត្វា ឯហី"តិ។ សត្ថាបិ និវត្តន្តោ សិតំ កត្វា អានន្ទត្ថេរេន – "កោ នុ ខោ, ភន្តេ, សិតបាតុកម្មេ បច្ចយោ"តិ បុដ្ឋោ អាហ – "បស្សសិ, អានន្ទ, សុប្បពុទ្ធ"ន្តិ។ បស្សាមិ, ភន្តេ។ ភារិយំ តេន កម្មំ កតំ មាទិសស្ស ពុទ្ធស្ស មគ្គំ អទេន្តេន, ឥតោ សត្តមេ ទិវសេ ហេដ្ឋាបាសាទេ បាសាទមូលេ បថវិយា បវិសិស្សតី"តិ អាចិក្ខិ។

សុនក្ខត្តោបិ (ម. និ. អដ្ឋ. ១.១៤៧) បុព្ពេ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា ទិព្ពចក្ខុបរិកម្មំ បុច្ឆិ។ អថស្ស ភគវា កថេសិ។ សោ ទិព្ពចក្ខុំ និព្ពត្តេត្វា អាលោកំ វឌ្ឍេត្វា ឱលោកេន្តោ ទេវលោកេ នន្ទនវនចិត្តលតាវនផារុសកវនមិស្សកវនេសុ ទិព្ពសម្បត្តិំ អនុភវមានេ ទេវបុត្តេ ច ទេវធីតរោ ច ទិស្វា – "ឯតេសំ ឯវរូបាយ អត្តភាវសម្បត្តិយា ឋិតានំ កិរ មធុរោ នុ ខោ សទ្ទោ ភវិស្សតី"តិ សទ្ទំ សោតុកាមោ ហុត្វា ទសពលំ ឧបសង្កមិត្វា ទិព្ពសោតធាតុបរិកម្មំ បុច្ឆិ។ ភគវា បនស្ស – "ទិព្ពសោតធាតុស្ស ឧបនិស្សយោ នត្ថី"តិ ញត្វា បរិកម្មំ ន កថេសិ។ ន ហិ ពុទ្ធា យំ ន ភវិស្សតិ, តស្ស បរិកម្មំ កថេន្តិ។ សោ ភគវតិ អាឃាតំ ពន្ធិត្វា ចិន្តេសិ – "អហំ សមណំ គោតមំ បឋមំ ទិព្ពចក្ខុបរិកម្មំ បុច្ឆិំ, សោ មយ្ហំ 'សម្បជ្ជតុ វា មា វា សម្បជ្ជតូ'តិ កថេសិ។ អហំ បន បច្ចត្តបុរិសការេន តំ និព្ពត្តេត្វា ទិព្ពសោតធាតុបរិកម្មំ បុច្ឆិំ, តំ មេ ន កថេសិ។ អទ្ធា ឯវំ ហោតិ 'អយំ រាជបព្ពជិតោ ទិព្ពចក្ខុញាណំ និព្ពត្តេត្វា, ទិព្ពសោតញាណំ និព្ពត្តេត្វា, ចេតោបរិយកម្មញាណំ និព្ពត្តេត្វា, អាសវានំ ខយេ ញាណំ និព្ពត្តេត្វា, មយា សមសមោ ភវិស្សតី'តិ ឥស្សាមច្ឆរិយវសេន មយ្ហំ ន កថេតី"តិ ភិយ្យោសោ អាឃាតំ ពន្ធិត្វា កាសាយានិ ឆឌ្ឌេត្វា គិហិភាវំ បត្វាបិ ន តុណ្ហីភូតោ វិហាសិ។ ទសពលំ បន អសតា តុច្ឆេន អព្ភាចិក្ខិត្វា អបាយូបគោ អហោសិ។ តម្បិ ភគវា ព្យាកាសិ។ វុត្តញ្ហេតំ – "ឯវម្បិ ខោ, ភគ្គវ, សុនក្ខត្តោ លិច្ឆវិបុត្តោ មយា វុច្ចមានោ អបក្កមេវ ឥមស្មា ធម្មវិនយា, យថា តំ អាបាយិកោ"តិ (ទី. និ. ៣.៦)។ តេន វុត្តំ "**អបរេបិ សុប្បពុទ្ធសុនក្ខត្តាទយោ ភគវតា ញាតាវា**"តិ។ **អាទិ**-សទ្ទេន កោកាលិកាទីនំ សង្គហោ ទដ្ឋព្វោ។

សុសីមោ បរិព្ពាជកោតិ (សំ. និ. អដ្ឋ. ២.២.៧០) ឯវំនាមកោ វេទង្គេសុ កុសលោ បណ្ឌិតោ បរិព្ពាជកោ។ អញ្ញតិត្ថិយា ហិ បរិហីនលាភសក្ការសិលោកា "សមណោ គោតមោ ន ជាតិគោត្តាទីនិ អារព្ភ លាភគ្គប្បត្តោ ជាតោ, កវិសេដ្ឋោ បនេស ឧត្តមកវិតាយ សាវកានំ ពន្ធំ ពន្ធិត្វា ទេតិ។ តេ តំ ឧគ្គណ្ហិត្វា ឧបដ្ឋាកានំ ឧបនិសិន្នកថម្បិ អនុមោទនម្បិ សរភញ្ញម្បីតិ ឯវមាទីនិ កថេន្តិ។ តេ តេសំ បសន្នានំ លាភំ ឧបសំហរន្តិ។ សចេ មយំ យំ សមណោ គោតមោ ជានាតិ, តតោ ថោកំ ជានេយ្យាម, អត្តនោ សមយំ តត្ថ បក្ខិបិត្វា មយម្បិ ឧបដ្ឋាកានំ កថេយ្យាម។ តតោ ឯតេហិ លាភិតរា ភវេយ្យាម។ កោ នុ ខោ សមណស្ស គោតមស្ស សន្តិកេ បព្ពជិត្វា ខិប្បមេវ ឧគ្គណ្ហិតុំ សក្ខិស្សតី"តិ ឯវំ ចិន្តេត្វា "សុសិមោ បដិពលោ"តិ ទិស្វា ឧបសង្កមិត្វា ឯវមាហំសុ "ឯហិ ត្វំ, អាវុសោ សុសីម, សមណេ គោតមេ ព្រហ្មចរិយំ ចរ, ត្វំ ធម្មំ បរិយាបុណិត្វា អម្ហេ វាចេយ្យាសិ, តំ មយំ ធម្មំ បរិយាបុណិត្វា គិហីនំ ភាសិស្សាម, ឯវំ មយម្បិ សក្កតា ភវិស្សាម គរុកតា មានិតា បូជិតា លាភិនោ ចីវរបិណ្ឌបាតសេនាសនគិលានបច្ចយភេសជ្ជបរិក្ខារាន"ន្តិ (សំ. និ. ២.៧០)។

អថ សុសីមោ បរិព្វាជកោ តេសំ វចនំ សម្បដិច្ឆិត្វា យេនានន្ទោ តេនុបសង្កមិ, ឧបសង្កមិត្វា បព្ពជ្ជំ យាចិ។ ថេរោ ច តំ អាទាយ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា ឯតមត្ថំ អារោចេសិ។ ភគវា បន ចិន្តេសិ “អយំ បរិព្វាជកោ តិត្ថិយសមយេ ‘អហំ បាដិឯក្កោ សត្ថា’តិ បដិជានមានោ ចរតិ, ‘ឥធេវ មគ្គព្រហ្មចរិយំ ចរិតុំ ឥច្ឆាមី’តិ កិរ វទតិ, កឹ នុ ខោ មយិ បសន្នោ, ឧទាហុ មយ្ហំ វា មម សាវកានំ ធម្មកថាយ បសន្នោ”តិ។ អថស្ស ឯកដ្ឋានេបិ បសាទាភាវំ ញត្វា “អយំ មម សាសនេ ‘ធម្មំ ថេនេស្សាមី’តិ បព្ពជតិ, ឥតិស្ស អាគមនំ អបរិសុទ្ធំ, និប្ផត្តិ នុ ខោ កីទិសា”តិ ឱលោកេន្តោ “កិញ្ចាបិ ‘ធម្មំ ថេនេស្សាមី’តិ បព្ពជតិ, កតិបាហេនេវ បន ឃដេត្វា អរហត្តំ គណ្ហិស្សតី”តិ ញត្វា “តេនហានន្ទ, សុសីមំ បព្ពាជេថា”តិ អាហ។ តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ “**ឯវំ ភគវតា កោ ញាតោ? សុសីមោ បរិព្វាជកោ**”តិ។

សន្តតិមហាមត្តោតិ (ធ. ប. អដ្ឋ. ២.១៤១ សន្តតិមហាមត្តវត្ថុ) សោ កិរ ឯកស្មិំ កាលេ រញ្ញោ បសេនទិស្ស បច្ចន្តំ កុបិតំ វូបសមេត្វា អាគតោ។ អថស្ស រាជា តុដ្ឋោ សត្ត ទិវសានិ រជ្ជំ ទត្វា ឯកំ នច្ចគីតកុសលំ ឥត្ថឹ អទាសិ។ សោ សត្ត ទិវសានិ សុរាមទមត្តោ ហុត្វា សត្តមេ ទិវសេ សព្ពាលង្ការប្បដិមណ្ឌិតោ ហត្ថិក្ខន្ធវរគតោ នហានតិត្ថំ គច្ឆន្តោ សត្ថារំ បិណ្ឌាយ បវិសន្តំ ទ្វារន្តរេ ទិស្វា ហត្ថិក្ខន្ធវរគតោវ សីសំ ចាលេត្វា វន្ទិ។ សត្ថា សិតំ កត្វា “កោ នុ ខោ, ភន្តេ, សិតបាតុករណេ ហេតូ”តិ អានន្ទត្ថេរេន បុដ្ឋោ សិតការណំ អាចិក្ខន្តោ អាហ – “បស្សសិ, អានន្ទ, សន្តតិមហាមត្តំ, អជ្ជេវ សព្ពាភរណប្បដិមណ្ឌិតោ មម សន្តិកំ អាគន្ត្វា ចាតុប្បទិកគាថាវសានេ អរហត្តំ បត្វា បរិនិព្ពាយិស្សតី”តិ។ តេន វុត្តំ “**ឯវំ កោ ញាតោ ភគវតាតិ? សន្តតិមហាមត្តោ**”តិ។

បុរិសិន្ទ្រិយញាណសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. និព្ពេធិកសុត្តវណ្ណនា

៦៣. នវមេ បរិយាយតិ អត្តនោ ផលំ បរិគ្គហេត្វា វត្តតិ, តស្ស វា ការណភាវំ ឧបគច្ឆតីតិ **បរិយាយោ**តិ ឥធ ការណំ វុត្តន្តិ អាហ “**និព្ពិជ្ឈនការណ**”ន្តិ។

“អនុជានាមិ , ភិក្ខវេ, អហតានំ វត្ថានំ ទិគុណំ សង្ឃាដិ”ន្តិ ឯត្ថ ហិ បដលដ្ឋោ គុណដ្ឋោ។ “អច្ចេន្តិ កាលា តរយន្តិ រត្តិយោ, វយោគុណា អនុបុព្ពំ ជហន្តី”តិ (សំ. និ. ១.៤) ឯត្ថ រាសដ្ឋោ គុណដ្ឋោ។ “សតគុណា ទក្ខិណា បាដិកង្ខិតព្ពា”តិ (ម. និ. ៣.៣៧៩) ឯត្ថ អានិសំសដ្ឋោ។ “អន្តំ អន្តគុណំ (ទី. និ. ២.៣៧៧; ម. និ. ១.១១០; ខុ. បា. ៣.ទ្វត្តិំសាការោ), កយិរា មាលាគុណេ ពហូ”តិ (ធ. ប. ៥៣) ឯត្ថ ពន្ធនដ្ឋោ គុណដ្ឋោ។ ឥធាបិ ឯសោវ អធិប្បេតោតិ អាហ “**ពន្ធនដ្ឋេន គុណា**”តិ។ កាមរាគស្ស សំយោជនស្ស បច្ចយភាវេន វត្ថុកាមេសុបិ ពន្ធនដ្ឋោ រាសដ្ឋោ វា គុណដ្ឋោ ទដ្ឋព្ពោ។ **ចក្ខុវិញ្ញេយ្យា**តិ វា ចក្ខុវិញ្ញាណតំទ្វារិកវិញ្ញាណេហិ ជានិតព្ពា។ **សោតវិញ្ញេយ្យា**តិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **ឥដ្ឋារម្មណភូតា**តិ សភាវេនេវ ឥដ្ឋារម្មណជាតិកា, ឥដ្ឋារម្មណភាវំ វា បត្តា។ **កមនីយា**តិ កាមេតព្ពា។ **មនវឌ្ឍនកា**តិ មនោហរា។ ឯតេន បរិកប្បនតោបិ ឥដ្ឋារម្មណភាវំ សង្គណ្ហាតិ។ **បិយជាតិកា**តិ បិយាយិតព្ពសភាវា។ **កាមូបសញ្ហិតា**តិ កាមរាគេន ឧបេច្ច សម្ពន្ធនីយា សម្ពន្ធា កាតព្ពា។ តេនាហ “**អារម្មណំ កត្វា**”តិអាទិ។ **សង្កប្បរាគោ**តិ វា សុភាទិវសេន សង្កប្បិតវត្ថុម្ហិ ឧប្បន្នរាគោ។ ឯវមេត្ថ វត្ថុកាមំ បដិក្ខិបិត្វា កិលេសកាមោ វុត្តោ តស្សេវ វសេន តេសម្បិ កាមភាវសិទ្ធិតោ, កិលេសកាមស្សបិ ឥដ្ឋវេទនា ទិដ្ឋាទិសម្បយោគភេទេន បវត្តិអាការភេទេន ច អត្ថិ វិចិត្តកាតិ តតោ វិសេសេតុំ “**ចិត្រវិចិត្រារម្មណានី**”តិ អាហ, នានប្បការានិ រូបាទិអារម្មណានីតិ អត្ថោ។

អថេត្ថ ធីរា វិនយន្តិ ឆន្ទន្តិ អថ ឯតេសុ អារម្មណេសុ ធិតិសម្បន្នា បណ្ឌិតា ឆន្ទរាគំ វិនយន្តិ។

តជ្ជាតិកន្តិ តំសភាវំ, អត្តនោ បន តស្ស កាមស្ស អនុរូបន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ បុញ្ញស្ស ភាគោ បុញ្ញភាគោ, បុញ្ញកោដ្ឋាសោ។ តេន និព្ពត្តោ, តត្ថ វា ភវោតិ **បុញ្ញភាគិយោ។ អបុញ្ញភាគិយោ**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ វិបាកោយេវ **វេបក្ក**ន្តិ អាហ “**វោហារវិបាក**”ន្តិ។

សព្ពសង្គាហិកាតិ កុសលាកុសលសាធារណា។ **សំវិទហនចេតនា**តិ សម្បយុត្តធម្មេសុ សំវិទហនលក្ខណា ចេតនា។ **ឧរត្តាឡិ**ន្តិ ឧរំ តាឡេត្វា ។ **ឯកបទ**ន្តិ ឯកបទចិតំ មន្តំ។ តេនាហ “**ឯកបទមន្តំ វា**”តិអាទិ។

និព្ពេធិកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. សីហនាទសុត្តវណ្ណនា

៦៤. ទសមេ **តថាគតពលានី**តិ អញ្ញេហិ អសាធារណានិ តថាគតស្សេវ ពលានិ។ ននុ ចេតានិ សាវកានម្បិ ឯកច្ចានិ ឧប្បជ្ជន្តីតិ? កាមំ ឧប្បជ្ជន្តិ, យាទិសានិ បន ពុទ្ធានំ ឋានាដ្ឋានញាណាទីនិ, ន តាទិសានិ តទញ្ញេសំ កទាចិ ឧប្បជ្ជន្តីតិ អញ្ញេហិ អសាធារណានិ។ ឥមមេវ ហិ យថាវុត្តំ លេសំ អបេក្ខិត្វា សាធារណភាវតោ អាសយានុសយញាណាទីសុ ឯវ អសាធារណសមញ្ញា និរូឡ្ហា។ យថា បុព្ពពុទ្ធានំ ពលានិ បុញ្ញស្ស សម្បត្តិយា អាគតានិ, តថា អាគតពលានីតិ វា **តថាគតពលានិ**។ ឧសភស្ស ឥទំ **អាសភំ**, សេដ្ឋដ្ឋានំ។ **បមុខនាទ**ន្តិ សេដ្ឋនាទំ ។ **បដិវេធញាណញ្ចេវ ទេសនាញាណញ្ចា**តិ ឯត្ថ បញ្ញាយ បភាវិតំ អត្តនោ អរិយផលាវហំ បដិវេធញាណំ។ ករុណាយ បភាវិតំ សាវកានំ អរិយផលាវហំ ទេសនាញាណំ។ តត្ថ បដិវេធញាណំ ឧប្បជ្ជមានំ ឧប្បន្នន្តិ ទុវិធំ។ តញ្ហិ អភិនិក្ខមនតោ យាវ អរហត្តមគ្គា ឧប្បជ្ជមានំ, ផលក្ខណេ ឧប្បន្នំ នាម។ តុសិតភវនតោ យាវ មហាពោធិបល្លង្កេ អរហត្តមគ្គា ឧប្បជ្ជមានំ, ផលក្ខណេ ឧប្បន្នំ នាម។ ទីបង្ករតោ បដ្ឋាយ យាវ អរហត្តមគ្គា ឧប្បជ្ជមានំ, ផលក្ខណេ ឧប្បន្នំ នាម។ ទេសនាញាណម្បិ បវត្តមានំ បវត្តន្តិ ទុវិធំ។ តញ្ហិ យាវ អញ្ញាតកោណ្ឌញ្ញស្ស សោតាបត្តិមគ្គា បវត្តមានំ, ផលក្ខណេ បវត្តំ នាម។ តេសុ បដិវេធញាណំ លោកុត្តរំ, ទេសនាញាណំ លោកិយំ។ ឧភយម្បិ បនេតំ អញ្ញេហិ អសាធារណំ, ពុទ្ធានញ្ញេវ ឱរសញាណំ។

ឋានញ្ច ឋានតោ បជានាតីតិ ការណញ្ច ការណតោ បជានាតិ។ យស្មា តត្ថ ផលំ តិដ្ឋតិ តទាយត្តវុត្តិតាយ ឧប្បជ្ជតិ ចេវ បវត្តតិ ច, តស្មា ឋានន្តិ វុច្ចតិ។ ភគវា “យេ យេ ធម្មា យេសំ យេសំ ធម្មានំ ហេតូ បច្ចយា ឧប្បាទាយ, តំ តំ ឋានំ, យេ យេ ធម្មា យេយំ យេយំ ធម្មានំ ន ហេតូ ន បច្ចយា ឧប្បាទាយ, តំ តំ អដ្ឋាន”ន្តិ បជានន្តោ ឋានតោ អដ្ឋានតោ យថាភូតំ បជានាតិ។

សមាទិយន្តីតិ **សមាទានានិ**, តានិ បន សមាទិយិត្វា កតានិ ហោន្តីតិ អាហ **“សមាទិយិត្វា កតាន”**ន្តិ។ **កម្មមេវ វា កម្មសមាទាន**ន្តិ ឯតេន “សមាទាន”ន្តិ សទ្ទស្ស អបុព្ពត្ថាភាវំ ទស្សេតិ មុត្តគតសទ្ទេ គតសទ្ទស្ស វិយ។ **គតី**តិ និរយាទិគតិយោ។ **ឧបធី**តិ អត្តភាវោ។ **កាលោ**តិ កម្មស្ស វិបច្ចនារហកាលោ។ **បយោគោ**តិ វិបាកុប្បត្តិយា បច្ចយភូតា កិរិយា។

ចតុន្នំ ឈានានន្តិ បច្ចនីកជ្ឈាបនដ្ឋេន អារម្មណូបនិជ្ឈានដ្ឋេន ច ចតុន្នំ រូបាវចរជ្ឈានានំ។ ចតុក្កនយេន ហេតំ វុត្តំ។ **អដ្ឋន្នំ វិមោក្ខាន**ន្តិ “រូបី រូបានិ បស្សតី”តិអាទីនំ (ម. និ. ២.២៤៨; ៣.៣១២; ធ. ស. ២៤៨; បដិ. ម. ១.២០៩) អដ្ឋន្នំ វិមោក្ខានំ។ **តិណ្ណំ សមាធីន**ន្តិ សវិតក្កសវិចារាទីនំ តិណ្ណំ សមាធីនំ។ **នវន្នំ អនុបុព្ពសមាបត្តីន**ន្តិ បឋមជ្ឈានសមាបត្តិអាទីនំ នវន្នំ អនុបុព្ពសមាបត្តីនំ។ ឯត្ថ ច បដិបាដិយា អដ្ឋន្នំ សមាធីតិបិ នាមំ, សមាបត្តីតិបិ ចិត្តេកគ្គតាសព្ភាវតោ, និរោធសមាបត្តិយា តទភាវតោ ន សមាធីតិ នាមំ។ **ហានភាគិយំ ធម្ម**ន្តិ អប្បគុណេហិ បឋមជ្ឈានាទីហិ វុដ្ឋិតស្ស សញ្ញាមនសិការានំ កាមាទិបក្ខន្ទនំ។ **វិសេសភាគិយំ ធម្ម**ន្តិ បគុណេហិ បឋមជ្ឈានាទីហិ វុដ្ឋិតស្ស សញ្ញាមនសិការានំ ទុតិយជ្ឈានាទិបក្ខន្ទនំ។ ឥតិ សញ្ញាមនសិការានំ កាមាទិទុតិយជ្ឈានាទិបក្ខន្ទនានិ ហានភាគិយវិសេសភាគិយធម្មាតិ ទស្សិតានិ។ តេហិ បន ឈានានំ តំសភាវតា ធម្មសទ្ទេន វុត្តា។ **តស្មា**តិ វុត្តមេវត្ថំ ហេតុភាវេន បច្ចាមសតិ។ **វោទាន**ន្តិ បគុណតាសង្ខាតំ វោទានំ។ តញ្ហិ បឋមជ្ឈានាទីហិ វុដ្ឋហិត្វា ទុតិយជ្ឈានាទីនំ អធិគមស្ស បច្ចយត្តា **“វុដ្ឋាន”**ន្តិ វុត្តំ។ យេ បន “និរោធតោ ផលសមាបត្តិយា វុដ្ឋានន្តិ បាឡិ នត្ថី”តិ វទន្តិ។ តេ “និរោធា វុដ្ឋហន្តស្ស នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនំ ផលសមាបត្តិយា អនន្តរបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ ឥមាយ **បាឡិយា** (បដ្ឋា. ១.១.៤១៧) បដិសេធេតព្ពា។

សីហនាទសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

មហាវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. ទេវតាវគ្គោ

១-៣. អនាគាមិផលសុត្តាទិវណ្ណនា

៦៥-៦៧. សត្តមស្ស បឋមាទីនិ ឧត្តានត្ថានិ។ តតិយេ អភិសមាចារេ ឧត្តមសមាចារេ ភវំ **អាភិសមាចារិកំ**, វត្តប្បដិបត្តិវត្តំ។ តេនាហ “**ឧត្តមសមាចារភូត**”ន្តិអាទិ។ **សេខបណ្ណត្តិសីល**ន្តិ សេខិយវសេន បញ្ញត្តសីលំ។

អនាគាមិផលសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤-៥. សង្គណិការាមសុត្តាទិវណ្ណនា

៦៨-៦៩. ចតុត្ថេ គណេន សង្គណំ សមោធានំ គណសង្គណិកា, សា អារមិតព្ពដ្ឋេន អារាមោ ឯតស្សាតិ **គណសង្គណិការាមោ**។ **សង្គណិកា**តិ វា សកបរិសសមោធានំ។ **គណោ**តិ នានាជនសមោធានំ។ សេសមេត្ថ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ បញ្ចមំ ឧត្តានត្ថមេវ។

សង្គណិការាមសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. សមាធិសុត្តវណ្ណនា

៧០. ឆដ្ឋេ បដិប្បស្សម្ភនំ បដិប្បស្សទ្ធីតិ អត្ថតោ ឯកន្តិ អាហ “**ន បដិប្បស្សទ្ធិលទ្ធេនាតិ កិលេសប្បដិប្បស្សទ្ធិយា អលទ្ធេនា**”តិ។ សុក្កបក្ខេ **សន្តេនា**តិអាទីសុ អង្គសន្តតាយ អារម្មណសន្តតាយ សព្ពកិលេសសន្តតាយ ច សន្តេន, អតប្បនិយដ្ឋេន **បណីតេន**, កិលេសប្បដិប្បស្សទ្ធិយា លទ្ធត្តា, កិលេសប្បដិប្បស្សទ្ធិភាវំ វា លទ្ធត្តា **បដិប្បស្សទ្ធិលទ្ធេន**, បស្សទ្ធិកិលេសេន វា អរហតា លទ្ធត្តា **បដិប្បស្សទ្ធិលទ្ធេន**, ឯកោទិភាវេន អធិគតត្តា **ឯកោទិភាវាធិគតេនា**តិ ឯវមត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

សមាធិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧-១០. សក្ខិភព្ពសុត្តាទិវណ្ណនា

៧១-៧៤. សត្តមេ **តស្មិំ តស្មិំ វិសេសេ**តិ តស្មិំ តស្មិំ សច្ឆិកាតព្ពេ វិសេសេ។ សក្ខិភាវាយ បច្ចក្ខការិតាយ ភព្ពោ សក្ខិភព្ពោ, តស្ស ភាវោ សក្ខិភព្ពតា។ តំ **សក្ខិភព្ពតំ**។ **សតិ សតិអាយតនេ**តិ សតិ សតិការណេ។ កិញ្ចេត្ថ ការណំ? អភិញ្ញា វា អភិញ្ញាបាទកជ្ឈានំ វា, អវសានេ បន ឆឡភិញ្ញាយ អរហត្តំ វា ការណំ, អរហត្តស្ស វិបស្សនា វាតិ វេទិតព្ពំ។ យញ្ហិ តំ តត្រ តត្រ សក្ខិភព្ពតាសង្ខាតំ ឥទ្ធិវិធបច្ចនុភវនាទិ, តស្ស អភិញ្ញា ការណំ។ អថ ឥទ្ធិវិធបច្ចនុភវនាទិ អភិញ្ញា, ឯវំ សតិ អភិញ្ញាបាទកជ្ឈានំ ការណំ។ អរហត្តម្បិ “កុទាស្សុ នាមាហំ តទាយតនំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរិស្សាមី”តិ អនុត្តរេសុ វិមោក្ខេសុ បិហំ ឧបដ្ឋបេត្វា ឆឡភិញ្ញំ និព្ពត្តេន្តស្ស ការណំ។ ឥទញ្ច សព្ពសាធារណំ ន ហោតិ, សាធារណវសេន បន អរហត្តស្ស វិបស្សនា ការណំ។ អថ វា **សតិ អាយតនេ**តិ តស្ស តស្ស វិសេសាធិគមស្ស ឧបនិស្សយសង្ខាតេ ការណេ សតីតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

ហានភាគិយាទីសុ “បឋមជ្ឈានស្ស លាភី កាមសហគតា សញ្ញាមនសិការា សមុទាចរន្តិ, ហានភាគិយោ សមាធិ។ តទនុធម្មតា សតិ សន្តិដ្ឋតិ, ឋិតិភាគិយោ សមាធិ។ អវិតក្កសហគតា សញ្ញាមនសិការា សមុទាចរន្តិ, វិសេសភាគិយោ សមាធិ។ និព្ពិទាសហគតា សញ្ញាមនសិការា សមុទាចរន្តិ វិរាគូបសំហិតា, និព្ពេធភាគិយោ សមាធី”តិ (វិភ. ៧៩៩) ឥមិនា នយេន សព្ពសមាបត្តិយោ វិត្ថារេត្វា ហានភាគិយាទិអត្ថោ វេទិតព្ពោ។ តត្ថ **បឋមជ្ឈានស្ស លាភិ**ន្តិ ឃ្វាយំ អប្បគុណស្ស បឋមស្ស ឈានស្ស លាភី, តំ។ **កាមសហគតា សញ្ញាមនសិការា សមុទាចរន្តី**តិ តតោ វុដ្ឋិតំ អារម្មណវសេន កាមសហគតា ហុត្វា សញ្ញាមនសិការា សមុទាចរន្តិ តុទន្តិ, តស្ស កាមានតីតស្ស កាមានុបក្ខន្ទានំ សញ្ញាមនសិការានំ វសេន សោ បឋមជ្ឈានសមាធិ ហាយតិ បរិហាយតិ, តស្មា **ហានភាគិយោ** វុត្តោ។ **តទនុធម្មតា**តិ តទនុរូបសភាវោ។ **សតិ សន្តិដ្ឋតី**តិ ឥទំ មិច្ឆាសតី សន្ធាយ វុត្តំ។ យស្ស ហិ បឋមជ្ឈានានុរូបសភាវា បឋមជ្ឈានំ សន្តតោ បណីតតោ ទិស្វា អស្សាទយមានា អភិនន្ទមានា និកន្តិ ហោតិ, តស្ស និកន្តិវសេន សោ បឋមជ្ឈានសមាធិ នេវ ហាយតិ ន វឌ្ឍតិ, ឋិតិកោដ្ឋាសិកោ ហោតិ។ តេន វុត្តំ “**ឋិតិភាគិយោ សមាធី**”តិ។ **អវិតក្កសហគតា**តិ អវិតក្កំ ទុតិយជ្ឈានំ សន្តតោ បណីតតោ

មនសិការោ អារម្មណវសេន អវិតក្កសហគតា។ **សញ្ញាមនសិការា សមុទាចរន្តី**តិ បគុណបឋមជ្ឈានតោ វុដ្ឋិតំ ទុតិយជ្ឈានាធិគមត្ថាយ ចោទេន្តិ តុទន្តិ។ តស្ស ឧបរិ ទុតិយជ្ឈានានុបក្ខន្ទានំ សញ្ញាមនសិការានំ វសេន សោ បឋមជ្ឈានសមាធិ វិសេសភូតស្ស ទុតិយជ្ឈានស្ស ឧប្បត្តិបទដ្ឋានតាយ “**វិសេសភាគិយោ**”តិ វុត្តោ។

និព្ពិទាសហគតាតិ តមេវ បឋមជ្ឈានលាភឹ ឈានតោ វុដ្ឋិតំ និព្ពិទាសង្ខាតេន វិបស្សនាញាណេន សហគតា។ វិបស្សនាញាណញ្ហិ ឈានង្គេសុ បភេទេន ឧបដ្ឋហន្តេសុ និព្ពិន្ទតិ ឧក្កណ្ឋតិ, តស្មា “**និព្ពិទា**”តិ វុច្ចតិ។ **សមុទាចរន្តី**តិ និព្ពានសច្ឆិកិរិយត្ថាយ ចោទេន្តិ តុទន្តិ។ **វិរាគូបសំហិតា**តិ វិរាគសង្ខាតេន និព្ពានេន ឧបសំហិតា។ វិបស្សនាញាណញ្ហិ សក្កា ឥមិនា មគ្គេន វិរាគំ និព្ពានំ សច្ឆិកាតុន្តិ បវត្តិតោ “វិរាគូបសំហិត”ន្តិ វុច្ចតិ។ តំសម្បយុត្តា សញ្ញាមនសិការា វិរាគូបសំហិតា ឯវ នាម។ តស្ស តេសំ សញ្ញាមនសិការានំ វសេន បឋមជ្ឈានសមាធិ អរិយមគ្គប្បដិវេធស្ស បទដ្ឋានតាយ “**និព្ពេធភាគិយោ**”តិ វុត្តោ។ ហានំ ភជន្តីតិ **ហានភាគិយា**, ហានភាគោ វា ឯតេសំ អត្ថីតិ **ហានភាគិយា**, បរិហានកោដ្ឋាសិកាតិ អត្ថោ។ ឥមិនា នយេន **ឋិតិភាគិយោ** វេទិតព្ពោ។ អដ្ឋមាទីនិ ឧត្តានត្ថានេវ។

សក្ខិភព្ពសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទេវតាវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. អរហត្តវគ្គោ

១-៣. ទុក្ខសុត្តាទិវណ្ណនា

៧៥-៧៧. អដ្ឋមស្ស បឋមាទីសុ នត្ថិ វត្តព្ពំ។ តតិយេ **តិវិធំ កុហនវត្ថុ**ន្តិ បច្ចយប្បដិសេវនសាមន្តជប្បន ឥរិយាបថប្បវត្តនសង្ខាតំ តិវិធំ កុហនវត្ថុំ។ **ឧក្ខិបិត្វា**តិ “មហាកុដុម្ពិកោ មហានាវិកោ មហាទានបតី”តិអាទិនា បគ្គណ្ហិត្វា លបនំ។ **អវក្ខិបិត្វា**តិ “កឹ ឥមស្ស ជីវិតំ, ពីជភោជនោ នាមាយ”ន្តិ ហីឡេត្វា លបនំ។

ទុក្ខសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. សុខសោមនស្សសុត្តវណ្ណនា

៧៨. ចតុត្ថេ យថាវុត្តធម្មាទីសុ តស្ស កិលេសនិមិត្តំ ទុក្ខំ អនវស្សនន្តិ “សុខសោមនស្សពហុលោ វិហរតី”តិ វុត្តំ។ កាយិកសុខញ្ចេវ ចេតសិកសោមនស្សញ្ច ពហុលំ អស្សាតិ **សុខសោមនស្សពហុលោ**។ យវតិ តេន ផលំ មិស្សិតំ វិយ ហោតីតិ **យោនិ**, ឯកន្តិកំ ការណំ។ **អស្សា**តិ យថាវុត្តស្ស ភិក្ខុនោ។ **បរិបុណ្ណា**ន្តិ អវិកលំ អនវសេសំ។

សុខសោមនស្សសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. អធិគមសុត្តវណ្ណនា

៧៩. បញ្ចមេ អាគច្ឆន្តិ ឯតេន កុសលា វា អកុសលា វាតិ អាគមនំ, កុសលាកុសលានំ ឧប្បត្តិការណំ។ តត្ថ កុសលោតិ **អាគមនកុសលោ**។ ឯវំ ធម្មេ មនសិករោតោ កុសលា វា អកុសលា វា ធម្មា អភិវឌ្ឍន្តីតិ ឯវំ ជាននេ្តា។ អបគច្ឆន្តិ កុសលា វា អកុសលា វា ឯតេនាតិ អបគមនំ។ តេសំ ឯវ អនុប្បត្តិការណំ, តត្ថ កុសលោតិ **អបគមនកុសលោ**។ ឯវំ ធម្មេ មនសិករោតោ កុសលា វា អកុសលា វា ធម្មា នាភិវឌ្ឍន្តីតិ ឯវំ ជាននេ្តា។ **ឧបាយកុសលោ**តិ ឋានុប្បត្តិកបញ្ញាសមន្នាគតោ។ ឥទញ្ច អច្ចាយិកកិច្ចេ វា ភយេ វា ឧប្បន្នេ តស្ស តិកិច្ឆនត្ថំ ឋានុប្បត្តិយា ការណជាននវសេន វេទិតព្ពំ។

អធិគមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦-៧. មហន្តត្តសុត្តាទិវណ្ណនា

៨០-៨១. ឆដ្ឋេ **សម្បត្តេ**តិ កិលេសេ សម្បត្តេ។ សត្តមំ ឧត្តានមេវ។

មហន្តត្តសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨-១០. ទុតិយនិរយសុត្តាទិវណ្ណនា

៨២-៨៤. អដ្ឋមេ **កាយបាគព្ភិយាទីហី**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន វចីបាគព្ភិយំ មនោបាគព្ភិយញ្ច សង្គណ្ហាតិ។ នវមាទីនិ ឧត្តានត្ថានេវ។

ទុតិយនិរយសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អរហត្តវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. សីតិវគ្គោ

១. សីតិភាវសុត្តវណ្ណនា

៨៥. នវមស្ស បឋមេ **សីតិភាវ**ន្តិ និព្ពានំ, កិលេសវូបសមំ វា។ **និគ្គណ្ហាតី**តិ អច្ចារទ្ធវីរិយតាទីហិ ឧទ្ធតំ ចិត្តំ ឧទ្ធច្ចបក្ខតោ រក្ខណវសេន និគ្គណ្ហាតិ។ **បគ្គណ្ហាតី**តិ អតិសិថិលវីរិយតាទីហិ លីនំ ចិត្តំ កោសជ្ជបាតតោ រក្ខណវសេន បគ្គណ្ហាតិ។ **សម្បហំសេតី**តិ សមប្បវត្តចិត្តំ តថាបវត្តិយំ បញ្ញាយ តោសេតិ ឧត្តេជេតិ វា។ យទា វា បញ្ញាបយោគមន្ទតាយ ឧបសមសុខានធិគមេន វា និរស្សាទំ ចិត្តំ ភាវនាយ ន បក្ខន្ទតិ, តទា ជាតិអាទីនិ សំវេគវត្ថូនិ បច្ចវេក្ខិត្វា សម្បហំសេតិ សមុត្តេជេតិ។ **អជ្ឈុបេក្ខតី**តិ យទា បន ចិត្តំ អលីនំ អនុទ្ធតំ អនិរស្សាទំ អារម្មណេ សមប្បវត្តំ សមថវីថិបដិបន្នំ ហោតិ, តទា បគ្គហនិគ្គហសម្បហំសនេសុ កិញ្ចិ ព្យាបារំ អកត្វា សមប្បវត្តេសុ អស្សេសុ សារថី វិយ អជ្ឈុបេក្ខតិ, ឧបេក្ខកោវ ហោតិ។ **បណីតាធិមុត្តិកោ**តិ បណីតេ ឧត្តមេ មគ្គផលេ អធិមុត្តោ និន្នបោណបព្ភារោ។

សីតិភាវសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២-១១. អាវរណសុត្តាទិវណ្ណនា

៨៦-៩៥. ទុតិយេ **អច្ឆន្ទិកោ**តិ កត្តុកម្យតាកុសលច្ឆន្ទរហិតោ។ ឧត្តរកុរុកា មនុស្សា អច្ឆន្ទិកដ្ឋានំ បវិដ្ឋា។ **ទុប្បញ្ញោ**តិ ភវង្គបញ្ញាយ បរិហីនោ ។ ភវង្គបញ្ញាយ បន បរិបុណ្ណាយបិ យស្ស ភវង្គំ លោកុត្តរស្ស បច្ចយោ ន ហោតិ, សោបិ ទុប្បញ្ញោ ឯវ នាម។ **អភព្ពោ និយាមំ ឱក្កមិតុំ កុសលេសុ ធម្មេសុ សម្មត្ត**ន្តិ កុសលេសុ ធម្មេសុ សម្មត្តនិយាមសង្ខាតំ អរិយមគ្គំ ឱក្កមិតុំ អធិគន្តុំ អភព្ពោ។ **ន កម្មាវរណតាយា**តិអាទីសុ អភព្ពវិបរិយាយេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ចតុត្ថាទីនិ ឧត្តានត្ថានិ។

អាវរណសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សីតិវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. អានិសំសវគ្គោ

១-១១. បាតុភាវសុត្តាទិវណ្ណនា

៩៦-១០៦. ទសមស្ស បឋមាទីសុ នត្ថិ វត្តព្ពំ។ អដ្ឋមេ មេត្តា ឯតស្ស អត្ថីតិ មេត្តាវា, តស្ស ភាវោ **មេត្តាវតា**, មេត្តាបដិបត្តិ, តាយ។ សា បន មេត្តាវតា មេត្តាវសេន បារិចរិយាតិ អាហ “**មេត្តាយុត្តាយ បារិចរិយាយា**”តិ។ **បរិចរន្តិ** វិប្បកតព្រហ្មចរិយត្តា។ បរិចិណ្ណសត្ថុកេន សាវកេន នាម សត្ថុនោ យាវ ធម្មេន កាតព្ពា បារិចរិយា, តាយ សម្មទេវ សម្បាទិតត្តា។ នវមាទីនិ ឧត្តានត្ថានិ។

បាតុភាវសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អានិសំសវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០៧-១១៦. ឯកាទសមវគ្គោ ឧត្តានត្ថោយេវ។

ឥតិ មនោរថបូរណិយា អង្គុត្តរនិកាយ-អដ្ឋកថាយ

ឆក្កនិបាតវណ្ណនាយ អនុត្តានត្ថទីបនា សមត្តា។

៕ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស៕

អង្គុត្តរនិកាយេ

សត្តកនិបាត-ដីកា

១. បឋមបណ្ណាសកំ

១. ធនវគ្គវណ្ណនា

១-១០. សត្តកនិបាតស្ស បឋមោ វគ្គោ ឧត្តានត្ថោ។

២. អនុសយវគ្គោ

៤. បុគ្គលសុត្តវណ្ណនា

១៤. ទុតិយស្ស ចតុត្ថេ ឧភតោ ឧភយថា, ឧភតោ ឧភោហិ ភាគេហិ វិមុត្តោតិ **ឧភតោភាគវិមុត្តោ** ឯកទេសសរូបេកសេសនយេន។ **ទ្វីហិ ភាគេហី**តិ ករណេ និស្សក្កេ ចេតំ ពហុវចនំ ។ អាវុត្តិអាទិវសេន អយំ និយមោ វេទិតព្ពោតិ អាហ “**អរូបសមាបត្តិយា**”តិអាទិ។ ឯតេន “សមាបត្តិយា វិក្ខម្ភនវិមោក្ខេន, មគ្គេន សមុច្ឆេទវិមោក្ខេន វិមុត្តត្តា ឧភតោភាគវិមុត្តោ”តិ ឯវំ បវត្តោ **តិបិដកចូឡនាគត្ថេរវាទោ**, “នាមកាយតោ រូបកាយតោ ច វិមុត្តត្តា ឧភតោភាគវិមុត្តោ”តិ ឯវំ បវត្តោ **តិបិដកមហារក្ខិតត្ថេរវាទោ**, “សមាបត្តិយា វិក្ខម្ភនវិមោក្ខេន ឯកវារំ, មគ្គេន សមុច្ឆេទវិមោក្ខេន ឯកវារំ វិមុត្តត្តា ឧភតោភាគវិមុត្តោ”តិ ឯវំ បវត្តោ **តិបិដកចូឡាភយត្ថេរវាទោ ចា**តិ ឥមេសំ តិណ្ណម្បិ ថេរវាទានំ ឯកជ្ឈំ សង្គហោ កតោតិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឯត្ថ ច បឋមវាទេ ទ្វីហិ ភាគេហិ វិមុត្តោ ឧភតោភាគវិមុត្តោ វុត្តោ, ទុតិយវាទេ ឧភតោ ភាគតោ វិមុត្តោតិ ឧភតោភាគវិមុត្តោ, តតិយវាទេ ទ្វីហិ ភាគេហិ ទ្វេ វារេ វិមុត្តោតិ អយមេតេសំ វិសេសោតិ។ **វិមុត្តោ**តិ កិលេសេហិ វិមុត្តោ, កិលេសវិក្ខម្ភនសមុច្ឆេទនេហិ វា កាយតោ វិមុត្តោហិ អត្ថោ។

សោតិ ឧភតោភាគវិមុត្តោ។ កាមញ្ចេត្ថ រូបាវចរចតុត្ថជ្ឈានម្បិ អរូបាវចរជ្ឈានំ វិយ ទុវង្គិកំ អានេញ្ជប្បត្តន្តិ វុច្ចតិ។ តំ បន បទដ្ឋានំ កត្វា អរហត្តំ បត្តោ ឧភតោភាគវិមុត្តោ នាម ន ហោតិ រូបកាយតោ អវិមុត្តត្តា។ តញ្ហិ កិលេសកាយតោវ វិមុត្តំ, ន រូបកាយតោ, តស្មា តតោ វុដ្ឋាយ អរហត្តំ បត្តោ ឧភតោភាគវិមុត្តោ ន ហោតីតិ អាហ “**ចតុន្នំ អរូប...បេ.... បញ្ចវិធោ ហោតី**”តិ។ **អរូបសមាបត្តីន**ន្តិ និទ្ធារណេ សាមិវចនំ។ **អរហត្តំ បត្តអនាគាមិនោ**តិ ភូតបុព្ពគតិយា វុត្តំ។ ន ហិ អរហត្តំ បត្តោ អនាគាមី នាម ហោតិ។ “រូបី រូបានិ បស្សតី”តិអាទិកេ និរោធសមាបត្តិអន្តេ អដ្ឋ វិមោក្ខេ វត្វា –

> “យតោ ច ខោ, អានន្ទ, ភិក្ខុ ឥមេ អដ្ឋ វិមោក្ខេ កាយេន ផុសិត្វា វិហរតិ, បញ្ញាយ ចស្ស ទិស្វា អាសវា បរិក្ខីណា ហោន្តិ។ អយំ វុច្ចតិ, អានន្ទ, ភិក្ខុ ឧភតោភាគវិមុត្តោ”តិ –

យទិបិ **មហានិទានេ** (ទី. និ. ២.១៣០) វុត្តំ, តំ បន ឧភតោភាគវិមុត្តសេដ្ឋវសេន វុត្តន្តិ, ឥធ បន សព្ពឧភតោភាគវិមុត្តេ សង្គហណត្ថំ “**បញ្ចវិធោ ហោតី**”តិ វត្វា “**បាឡិ បនេត្ថ...បេ.... អដ្ឋវិមោក្ខលាភិនោ វសេន អាគតា**”តិ អាហ។ មជ្ឈិមនិកាយេ បន **កីដាគិរិសុត្តេ** (ម. និ. ២.១៨២) –

> “កតមោ ច, ភិក្ខវេ, បុគ្គលោ ឧភតោភាគវិមុត្តោ? ឥធ, ភិក្ខវេ, ឯកច្ចោ បុគ្គលោ យេ តេ សន្តា វិមោក្ខា អតិក្កម្ម រូបេ អារុប្បា, តេ កាយេន ផុសិត្វា វិហរតិ , បញ្ញាយ ចស្ស ទិស្វា អាសវា បរិក្ខីណា ហោន្តិ។ អយំ វុច្ចតិ, ភិក្ខវេ, បុគ្គលោ ឧភតោភាគវិមុត្តោ”តិ –

អរូបសមាបត្តិវសេន ចត្តារោ ឧភតោភាគវិមុត្តា, សេដ្ឋោ ច វុត្តោ វុត្តលក្ខណូបបត្តិតោ។ យថាវុត្តេសុ ហិ បញ្ចសុ បុរិមា ចត្តារោ សមាបត្តិសីសំ និរោធំ ន សមាបជ្ជន្តីតិ បរិយាយេន ឧភតោភាគវិមុត្តា នាម។ អដ្ឋសមាបត្តិលាភី អនាគាមី តំ សមាបជ្ជិត្វា តតោ វុដ្ឋាយ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ បត្តោតិ និប្បរិយាយេន ឧភតោភាគវិមុត្តសេដ្ឋោ នាម។

កតមោ ច បុគ្គលោតិអាទិ បុគ្គលបញ្ញត្តិបាឡិ។ តត្ថ **កតមោ**តិ បុច្ឆាវចនំ។ **បុគ្គលោ**តិ អសាធារណតោ បុច្ឆិតព្ពវចនំ។ **ឥធា**តិ ឥមស្មិំ សាសនេ។ **ឯកច្ចោ**តិ ឯកោ។ **អដ្ឋ វិមោក្ខេ កាយេន ផុសិត្វា វិហរតី**តិ អដ្ឋ សមាបត្តិយោ សមាបជ្ជិត្វា នាមកាយតោ បដិលភិត្វា វិហរតិ។ **បញ្ញាយ ចស្ស ទិស្វា អាសវា បរិក្ខីណា ហោន្តី**តិ វិបស្សនាបញ្ញាយ សង្ខារគតំ, មគ្គបញ្ញាយ ចត្តារិ សច្ចានិ បស្សិត្វា ចត្តារោបិ អាសវា បរិក្ខីណា ហោន្តិ។ **ទិស្វា**តិ ទស្សនហេតុ។ ន ហិ អាសវេ បញ្ញាយ បស្សន្តិ, ទស្សនការណា បន បរិក្ខីណា ទិស្វា បរិក្ខីណាតិ វុត្តា ទស្សនាយត្តបរិក្ខយត្តា។ ឯវញ្ហិ ទស្សនំ អាសវានំ ខយស្ស បុរិមកិរិយាភាវេន វុត្តំ។

បញ្ញាវិមុត្តោតិ វិសេសតោ បញ្ញាយ ឯវ វិមុត្តោ, ន តស្ស អធិដ្ឋានភូតេន អដ្ឋវិមោក្ខសង្ខាតេន សាតិសយេន សមាធិនាតិ បញ្ញាវិមុត្តោ។ យោ អរិយោ អនធិគតអដ្ឋវិមោក្ខោ សព្ពសោ អាសវេហិ វិមុត្តោ, តស្សេតំ អធិវចនំ។ អធិគតេបិ ហិ រូបជ្ឈានវិមោក្ខេ ន សោ សាតិសយសមាធិនិស្សិតោតិ ន តស្ស វសេន ឧភតោភាគវិមុត្តតា ហោតីតិ វុត្តោវាយមត្ថោ។ អរូបជ្ឈានេសុ បន ឯកស្មិម្បិ សតិ ឧភតោភាគវិមុត្តោយេវ

នាម ហោតិ។ តេន ហិ អដ្ឋវិមោក្ខេកទេសេន តំនាមទានសមត្ថេន អដ្ឋវិមោក្ខលាភីត្វេវ វុច្ចតិ។ សមុទាយេ ហិ បវត្តោ វោហារោ អវយវេបិ ទិស្សតិ យថា តំ “សត្តិសយោ”តិ អនវសេសតោ អាសវានំ បរិក្ខីណត្តា។ **អដ្ឋវិមោក្ខបដិក្ខេបវសេនេវ** ន ឯកទេសភូតរូបជ្ឈានប្បដិក្ខេបវសេន។ ឯវញ្ហិ អរូបជ្ឈានេកទេសាភាវេបិ អដ្ឋវិមោក្ខបដិក្ខេបោ ន ហោតីតិ សិទ្ធំ ហោតិ។ អរូបាវចរជ្ឈានេសុ ហិ ឯកស្មិម្បិ សតិ ឧភតោភាគវិមុត្តោយេវ នាម ហោតិ។

ផុដ្ឋន្តំ សច្ឆិកតោតិ ផុដ្ឋានំ អន្តោ ផុដ្ឋន្តោ, ផុដ្ឋានំ អរូបជ្ឈានានំ អនន្តរោ កាលោតិ អធិប្បាយោ។ អច្ចន្តសំយោគេ ចេតំ ឧបយោគវចនំ។ តំ ផុដ្ឋានន្តរកាលមេវ សច្ឆិកាតព្ពំ សច្ឆិកតោ សច្ឆិករណូបាយេនាតិ វុត្តំ ហោតិ, ភាវនបុំសកំ វា ឯតំ “ឯកមន្តំ និសីទី”តិអាទីសុ វិយ។ យោ ហិ អរូបជ្ឈានេន រូបកាយតោ នាមកាយេកទេសតោ ច វិក្ខម្ភនវិមោក្ខេន វិមុត្តោ, តេន និរោធសង្ខាតោ វិមោក្ខោ អាលោចិតោ បកាសិតោ វិយ ហោតិ, ន បន កាយេន សច្ឆិកតោ។ និរោធំ បន អារម្មណំ កត្វា ឯកច្ចេសុ អាសវេសុ ខេបិតេសុ តេន សោ សច្ឆិកតោ ហោតិ, តស្មា សោ សច្ឆិកាតព្ពំ និរោធំ យថាអាលោចិតំ នាមកាយេន សច្ឆិ ករោតីតិ “**កាយសក្ខី**”តិ វុច្ចតិ, ន តុ “វិមុត្តោ”តិ ឯកច្ចានំ អាសវានំ អបរិក្ខីណត្តា។ តេនាហ “**ឈានផស្សំ បឋមំ ផុសតិ, បច្ឆា និរោធំ និព្ពានំ សច្ឆិករោតី**”តិ។ អយំ ចតុន្នំ អរូបសមាបត្តីនំ ឯកេកតោ វុដ្ឋាយ សង្ខារេ សម្មសិត្វា កាយសក្ខិភាវំ បត្តានំ ចតុន្នំ, និរោធា វុដ្ឋាយ អគ្គមគ្គប្បត្តអនាគាមិនោ ច វសេន ឧភតោភាគវិមុត្តោ វិយ បញ្ចវិធោ នាម ហោតីតិ វុត្តំ **អភិធម្មដីកាយំ** (បុ. ប. មូលដី. ២៤) “កាយសក្ខិម្ហិបិ ឯសេវ នយោ”តិ។ **ឯកច្ចេ អាសវា**តិ **ហេដ្ឋិមមគ្គវជ្ឈា** អាសវា។

ទិដ្ឋន្តំ បត្តោតិ ទស្សនសង្ខាតស្ស សោតាបត្តិមគ្គញាណស្ស អនន្តរំ បត្តោតិ វុត្តំ ហោតិ។ “ទិដ្ឋត្តា បត្តោ”តិបិ បាឋោ។ ឯតេន ចតុសច្ចទស្សនសង្ខាតាយ ទិដ្ឋិយា និរោធស្ស បត្តតំ ទីបេតិ។ តេនាហ “**ទុក្ខា សង្ខារា**”តិអាទិ។ តត្ថ **បញ្ញាយា**តិ មគ្គបញ្ញាយ។ បឋមផលដ្ឋតោ បដ្ឋាយ យាវ អគ្គមគ្គដ្ឋា ទិដ្ឋិប្បត្តោ។ តេនាហ “**សោបិ កាយសក្ខី វិយ ឆព្ពិធោ ហោតី**”តិ។ យថា បន បញ្ញាវិមុត្តោ, ឯវំ អយម្បិ សុក្ខវិបស្សកោ ចតូហិ អរូបជ្ឈានេហិ វុដ្ឋាយ ទិដ្ឋិប្បត្តភាវប្បត្តា ចត្តារោ ចាតិ បញ្ចវិធោ ហោតីតិ វេទិតព្ពោ។ សទ្ធាវិមុត្តេបិ ឯសេវ នយោ។ **ឥទំ ទុក្ខន្តិ** ឯត្តកំ ទុក្ខំ, ន ឥតោ ឧទ្ធំ ទុក្ខន្តិ។ **យថាភូតំ បជានាតី**តិ បបេត្វា តណ្ហំ ឧបាទានក្ខន្ធបញ្ចកំ ទុក្ខសច្ចន្តិ យាថាវតោ បជានាតិ។ យស្មា បន តណ្ហា ទុក្ខំ ជនេតិ និព្ពត្តេតិ, តតោ តំ ទុក្ខំ សមុទេតិ, តស្មា នំ “**អយំ ទុក្ខសមុទយោ”តិ យថាភូតំ បជានាតិ**។ យស្មា បន ឥទំ ទុក្ខញ្ច សមុទយោ ច និព្ពានំ បត្វា និរុជ្ឈតិ, អប្បវត្តិំ គច្ឆតិ, តស្មា ន “**អយំ ទុក្ខនិរោធោ”តិ យថាភូតំ បជានាតិ**។ អរិយោ បន អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ តំ ទុក្ខនិរោធំ គច្ឆតិ, តេន តំ “**អយំ ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទា”តិ យថាភូតំ បជានាតិ**។ ឯត្តាវតា នានាក្ខណេ សច្ចវវត្ថានំ ទស្សិតំ។ ឥទានិ តំ ឯកក្ខណេ ទស្សេតុំ “**តថាគតប្បវេទិតា**”តិអាទិ វុត្តំ។ **តថាគតប្បវេទិតា**តិ តថាគតេន ពោធិមណ្ឌេ បដិវិទ្ធា វិទិតា បាកដា កតា។ **ធម្មា**តិ ចតុសច្ចធម្មា។ **វោទិដ្ឋា ហោន្តី**តិ សុទិដ្ឋា។ **វោចរិតា**តិ សុចរិតា, បញ្ញាយ សុដ្ឋុ ចរាបិតាតិ អត្ថោ។ **អយន្តិ** អយំ ឯវរូបោ បុគ្គលោ ទិដ្ឋិប្បត្តោតិ។

សទ្ធាយ វិមុត្តោតិ សទ្ទហនវសេន វិមុត្តោ។ ឯតេន សព្ពថា អវិមុត្តស្សបិ សទ្ធាមត្តេន វិមុត្តភាវំ ទស្សេតិ។ **សទ្ធាវិមុត្តោ**តិ វា សទ្ធាយ អធិមុត្តោតិ អត្ថោ។ កឹ បន នេសំ កិលេសប្បហានេ នានត្តំ អត្ថីតិ? នត្ថិ។ អថ កស្មា សទ្ធាវិមុត្តោ ទិដ្ឋិប្បត្តំ ន បាបុណាតីតិ? អាគមនីយនានត្តេន។ ទិដ្ឋិប្បត្តោ ហិ អាគមនម្ហិ កិលេសេ វិក្ខម្ភេន្តោ អប្បទុក្ខេន អកសិរេន អកិលមន្តោវ សក្កោតិ វិក្ខម្ភិតុំ, សទ្ធាវិមុត្តោ បន ទុក្ខេន កសិរេន កិលមន្តោ សក្កោតិ វិក្ខម្ភិតុំ, តស្មា សទ្ធាវិមុត្តោ ទិដ្ឋិប្បត្តំ ន បាបុណាតិ។ តេនាហ “**ឯតស្ស ហី**”តិអាទិ។ **សទ្ទហន្តស្សា**តិ “ឯកំសតោ អយំ បដិបទា កិលេសក្ខយំ អាវហតិ សម្មាសម្ពុទ្ធេន ភាសិតត្តា”តិ ឯវំ សទ្ទហន្តស្ស។ យស្មា បនស្ស អនិច្ចានុបស្សនាទីហិ និច្ចសញ្ញាបហានវសេន ភាវនាយ បុព្ពេនាបរំ វិសេសំ បស្សតោ តត្ថ តត្ថ បច្ចក្ខតាបិ អត្ថិ, តស្មា វុត្តំ “**សទ្ទហន្តស្ស វិយា**”តិ។ សេសបទទ្វយំ តស្សេវ វេវចនំ។ ឯត្ថ ច **បុព្ពភាគមគ្គភាវនា**តិ វចនេន អាគមនីយនានត្តេន ទិដ្ឋិប្បត្តសទ្ធាវិមុត្តានំ បញ្ញានានត្តំ ហោតីតិ ទស្សិតំ។ **អភិធម្មដ្ឋកថាយ**ម្បិ (បុ. ប. អដ្ឋ. ២៨) “នេសំ កិលេសប្បហានេ នានត្តំ នត្ថិ, បញ្ញាយ នានត្តំ អត្ថិយេវា”តិ វត្វា “អាគមនីយនានត្តេនេវ សទ្ធាវិមុត្តោ ទិដ្ឋិប្បត្តំ ន បាបុណាតីតិ សន្និដ្ឋានំ កត”ន្តិ វុត្តំ។

អារម្មណំ យាថាវតោ ធារេតិ អវធារេតីតិ ធម្មោ, បញ្ញា។ តំ បញ្ញាសង្ខាតំ ធម្មំ អធិមត្តតាយ បុព្ពង្គមំ ហុត្វា បវត្តំ អនុស្សរតីតិ **ធម្មានុសារី**។ តេនាហ “**ធម្មោ**”តិអាទិ។ **បញ្ញាបុព្ពង្គមន្តិ** បញ្ញាបធានំ។ “សទ្ធំ អនុស្សរតិ, សទ្ធាបុព្ពង្គមំ មគ្គំ ភាវេតី”តិ ឥមមត្ថំ **ឯសេវ នយោ**តិ អតិទិសតិ។ បញ្ញំ វាហេតីតិ **បញ្ញាវាហី,** បញ្ញំ សាតិសយំ បវត្តេតីតិ អត្ថោ។ តេនាហ “**បញ្ញាបុព្ពង្គមំ អរិយមគ្គំ ភាវេតី**”តិ។ បញ្ញា វា បុគ្គលំ វាហេតិ និព្ពានាភិមុខំ គមេតីតិ **បញ្ញាវាហី។ សទ្ធាវាហី**តិ ឯត្ថាបិ ឥមិនា នយេនេវ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **ឧភតោភាគវិមុត្តាទិកថា**តិ

ឧភតោភាគវិមុត្តាទីសុ អាគមនតោ បដ្ឋាយ វត្តព្ពកថា។ **តស្មាតិ វិសុទ្ធិមគ្គេ** (វិសុទ្ធិ. ២.៧៧៣, ៨៨៩) វុត្តត្តា។ តតោ ឯវ **វិសុទ្ធិមគ្គសំវណ្ណនាយំ** (វិសុទ្ធិ. មហាដី. ២.៧៧៣) វុត្តនយេនេវ ចេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

បុគ្គលសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ឧទកូបមាសុត្តវណ្ណនា

១៥. បញ្ចមេ **ឯកន្តកាឡកេហី**តិ នត្ថិកវាទអហេតុកវាទអកិរិយវាទសង្ខាតេហិ និយតមិច្ឆាទិដ្ឋិធម្មេហិ។ តេនាហ “**និយតមិច្ឆាទិដ្ឋិំ សន្ធាយ វុត្ត**”ន្តិ។ **ឯវំ បុគ្គលោ**តិ ឥមិនា ការណេន ឯកវារំ និមុគ្គោ និមុគ្គោយេវ សោ ហោតិ។ ឯតស្ស ហិ បុន ភវតោ វុដ្ឋានំ នាម នត្ថីតិ វទន្តិ មក្ខលិគោសាលាទយោ វិយ។ ហេដ្ឋា ហេដ្ឋា នរកគ្គិនំយេវ អាហារោ។ **សាធុ សទ្ធា កុសលេសូ**តិ កុសលធម្មេសុ សទ្ធា នាម សាហុ លទ្ធកាតិ ឧម្មុជ្ជតិ, សោ តាវត្តកេនេវ កុសលេន ឧម្មុជ្ជតិ នាម។ **សាធុ ហិរី**តិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **ចង្កវារេ**តិ រជកានំ ខារបរិស្សាវនេ, សុរាបរិស្សាវនេ វា។ **ឯវំ បុគ្គលោ**តិ “ឯវំ សាធុ សទ្ធា”តិ ឥមេសំ សទ្ធាទីនំ វសេន ឯកវារំ ឧម្មុជ្ជិត្វា តេសំ បរិហានិយា បុន និមុជ្ជតិយេវ ទេវទត្តាទយោ វិយ។ ទេវទត្តោ ហិ អដ្ឋ សមាបត្តិយោ បញ្ច ច អភិញ្ញាយោ និព្ពត្តេត្វាបិ បុន ពុទ្ធានំ បដិបក្ខតាយ តេហិ គុណេហិ បរិហីនោ រុហិរុប្បាទកម្មំ សង្ឃភេទកម្មញ្ច កត្វា កាយស្ស ភេទា ទុតិយចិត្តវារេន ចុតិចិត្តមនន្តរា និរយេ និព្ពត្តោ។ កោកាលិកោ ទ្វេ អគ្គសាវកេ ឧបវទិត្វា បទុមនិរយេ និព្ពត្តោ។

នេវ ហាយតិ នោ វឌ្ឍតីតិ អប្បហោនកកាលេបិ ន ហាយតិ, បហោនកកាលេបិ ន វឌ្ឍតិ។ ឧភយម្បិ បនេតំ អគារិកេនបិ អនគារិកេនបិ ទីបេតព្ពំ។ ឯកច្ចោ ហិ អគារិកោ អប្បហោនកកាលេ បក្ខិកភត្តំ វស្សិកំ វា ឧបនិពន្ធាបេសិ, សោ បច្ឆា បហោនកកាលេបិ បក្ខិកភត្តាទិមត្តមេវ បវត្តេតិ។ អនគារិកោបិ អាទិម្ហិ អប្បហោនកកាលេ ឧទ្ទេសំ ធុតង្គំ វា គណ្ហាតិ, មេធាវី ពលវីរិយសម្បត្តិយា បហោនកកាលេ តតោ ឧត្តរិ ន ករោតិ។ **ឯវំ បុគ្គលោ**តិ ឯវំ ឥមាយ សទ្ធាទីនំ ឋិតិយា បុគ្គលោ ឧម្មុជ្ជិត្វា ឋិតោ នាម ហោតិ។ **ឧម្មុជ្ជិត្វា បតរតី**តិ សកទាគាមិបុគ្គលោ កិលេសតនុតាយ ឧដ្ឋហិត្វា គន្តព្ពទិសាភិមុខោ តរតិ នាម។

បដិគាធប្បត្តោ ហោតីតិ អនាគាមិបុគ្គលំ សន្ធាយ វទតិ។ ឥមេ បន សត្ត បុគ្គលា ឧទកោបមេន ទីបិតា។ សត្ត កិរ ជង្ឃវាណិជា អទ្ធានមគ្គប្បដិបន្នា អន្តរាមគ្គេ ឯកំ បុណ្ណនទិំ បាបុណឹសុ។ តេសុ បឋមំ ឱតិណ្ណោ ឧទកភីរុកោ បុរិសោ ឱតិណ្ណដ្ឋានេយេវ និមុជ្ជិត្វា បុន សណ្ឋាតុំ នាសក្ខិ, អវស្សេវ មច្ឆកច្ឆបភត្តំ ជាតោ។ ទុតិយោ ឱតិណ្ណដ្ឋានេ និមុជ្ជិត្វា សកឹ ឧដ្ឋហិត្វា បុន និមុគ្គោ ឧដ្ឋាតុំ នាសក្ខិ, អន្តោយេវ មច្ឆកច្ឆបភត្តំ ជាតោ។ តតិយោ និមុជ្ជិត្វា ឧដ្ឋិតោ មជ្ឈេ នទិយា ឋត្វា នេវ ឱរតោ អាគន្តុំ, ន បារំ គន្តុំ អសក្ខិ។ ចតុត្ថោ ឧដ្ឋាយ ឋិតោ ឧត្តរណតិត្ថំ ឱលោកេសិ។ បញ្ចមោ ឧត្តរណតិត្ថំ ឱលោកេត្វា បតរតិ។ ឆដ្ឋោ តំ ទិស្វា បារិមតីរំ គន្ត្វា កដិប្បមាណេ ឧទកេ ឋិតោ។ សត្តមោ បារិមតីរំ គន្ត្វា គន្ធចុណ្ណាទីហិ ន្ហត្វា វរវត្ថាទីនិ និវាសេត្វា សុរភិវិលេបនំ វិលិម្បិត្វា នីលុប្បលមាលាទីនិ បិលន្ធិត្វា នានាលង្ការប្បដិមណ្ឌិតោ មហានគរំ បវិសិត្វា បាសាទមារុហិត្វា ឧត្តមភោជនំ ភុញ្ជតិ។

តត្ថ ជង្ឃវាណិជា វិយ ឥមេ សត្ត បុគ្គលា, នទី វិយ វដ្ដំ, បឋមស្ស ឧទកភីរុកស្ស បុរិសស្ស ឱតិណ្ណដ្ឋានេយេវ និមុជ្ជនំ វិយ មិច្ឆាទិដ្ឋិកស្ស វដ្ដេ និមុជ្ជនំ, ឧម្មុជ្ជិត្វា និមុជ្ជនបុរិសោ វិយ សទ្ធាទីនំ ឧប្បត្តិមត្តកេន ឧម្មុជ្ជិត្វា តាសំ ហានិយា និមុគ្គបុគ្គលោ, មជ្ឈេ នទិយា ឋត្វា វិយ សទ្ធាទីនំ ឋិតិយា ឋិតបុគ្គលោ, ឧត្តរណតិត្ថំ ឱលោកេន្តោ វិយ សោតាបន្នោ, បតរន្តបុរិសោ វិយ កិលេសកាមាវដ្ដតាយ បតរន្តោ សកទាគាមី, តរិត្វា កដិមត្តេ ឧទកេ ឋិតបុរិសោ វិយ អនាវដ្ដធម្មត្តា អនាគាមី, ន្ហត្វា បារិមតីរំ ឧត្តរិត្វា ថលេ ឋិតបុរិសោ វិយ ចត្តារោ ឱឃេ អតិក្កមិត្វា និព្ពានថលេ ឋិតោ ខីណាសវព្រាហ្មណោ, ថលេ ឋិតបុរិសស្ស នគរំ បវិសិត្វា បាសាទំ អារុយ្ហ ឧត្តមភោជនភុញ្ជនំ វិយ ខីណាសវស្ស និព្ពានារម្មណសមាបត្តិំ អប្បេត្វា វីតិនាមនំ វេទិតព្ពំ។

ឧទកូបមាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦-៩. អនិច្ចានុបស្សីសុត្តាទិវណ្ណនា

១៦-១៩. ឆដ្ឋេ “**ឥធ សមសីសី កថិតោ**”តិ វត្វា ឯវំ សមសីសិតំ វិភជិត្វា ឥជាធិប្បេតំ ទស្សេតុំ “**សោ ចតុព្ពិធោ ហោតី**”តិអាទិមាហ។ រោគវសេន សមសីសី **រោគសមសីសី**។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ **ឯកប្បហារេនេវា**តិ ឯកវេលាយមេវ។ យោ ចក្ខុរោគាទីសុ អញ្ញតរស្មិំ សតិ “ឥតោ អនុដ្ឋិតោ អរហត្តំ

បាបុណិស្សាមី’’តិ វិបស្សនំ បដ្ឋបេសិ, អថស្ស អរហត្តញ្ច រោគតោ វុដ្ឋានញ្ច ឯកកាលមេវ ហោតិ , អយំ **រោគសមសីសី** នាម។ **ឥរិយាបថស្ស បរិយោសានន្តិ** ឥរិយាបថន្តរសមាយោគោ។ យោ ឋានាទីសុ ឥរិយាបថេសុ អញ្ញតរំ អធិដ្ឋាយ ‘‘អវិកោបេត្វាវ អរហត្តំ បាបុណិស្សាមី’’តិ វិបស្សនំ បដ្ឋបេសិ។ អថស្ស អរហត្តប្បត្តិ ច ឥរិយាបថវិកោបនញ្ច ឯកប្បហារេនេវ ហោតិ, អយំ **ឥរិយាបថសមសីសី** នាម។ **ជីវិតសមសីសី នាមាតិ** ឯត្ថ ‘‘បលិពោធសីសំ មានោ, បរាមាសសីសំ ទិដ្ឋិ, វិក្ខេបសីសំ ឧទ្ធច្ចំ, កិលេសសីសំ អវិជ្ជា, អធិមោក្ខសីសំ សទ្ធា, បគ្គហសីសំ វីរិយំ, ឧបដ្ឋានសីសំ សតិ, អវិក្ខេបសីសំ សមាធិ, ទស្សនសីសំ បញ្ញា, បវត្តសីសំ ជីវិតិន្ទ្រិយំ, ចុតិសីសំ វិមោក្ខោ, សង្ខារសីសំ និរោធោ’’តិ **បដិសម្ភិទាយំ** (បដិ. ម. ៣.៣៣) វុត្តេសុ សត្តរសសុ សីសេសុ បវត្តសីសំ កិលេសសីសន្តិ ទ្វេ សីសានិ ឥធាធិប្បេតានិ – ‘‘អបុព្ពំ អចរិមំ អាសវបរិយាទានញ្ច ហោតិ ជីវិតបរិយាទានញ្ចា’’តិ វចនតោ។ តេសុ កិលេសសីសំ អរហត្តមគ្គោ បរិយាទិយតិ, បវត្តសីសំ ជីវិតិន្ទ្រិយំ ចុតិចិត្តំ បរិយាទិយតិ។ តត្ថ អវិជ្ជាបរិយាទាយកំ ចិត្តំ ជីវិតិន្ទ្រិយំ បរិយាទាតុំ ន សក្កោតិ, ជីវិតិន្ទ្រិយបរិយាទាយកំ អវិជ្ជំ បរិយាទាតុំ ន សក្កោតិ ។ អញ្ញំ អវិជ្ជាបរិយាទាយកំ ចិត្តំ, អញ្ញំ ជីវិតិន្ទ្រិយបរិយាទាយកំ។ យស្ស ចេតំ សីសទ្វយំ សមំ បរិយាទានំ គច្ឆតិ, សោ **ជីវិតសមសីសី** នាម។

កថំ បនិទំ សមំ ហោតីតិ? វារសមតាយ។ យស្មិញ្ហិ វារេ មគ្គវុដ្ឋានំ ហោតិ, សោតាបត្តិមគ្គេ បញ្ច បច្ចវេក្ខណានិ, សកទាគាមិមគ្គេ បញ្ច, អនាគាមិមគ្គេ បញ្ច, អរហត្តមគ្គេ ចត្តារីតិ ឯកូនវីសតិមេ បច្ចវេក្ខណញាណេ បតិដ្ឋាយ ភវង្គំ ឱតរិត្វា បរិនិព្ពាយតោ ឥមាយ វារសមតាយ ឥទំ ឧភយសីសបរិយាទានម្បិ សមំ ហោតីតិ ឥមាយ វារសមតាយ។ វារសមវុត្តិទាយកេន ហិ មគ្គចិត្តេន អត្តនោ អនន្តរំ វិយ និប្ផាទេតព្ពា បច្ចវេក្ខណវារា ច កិលេសបរិយាទានស្សេវ វារាតិ វត្តព្ពតំ អរហតិ។ ‘‘វិមុត្តស្មិំ វិមុត្តមិតិ ញាណំ ហោតី’’តិ (ម. និ. ១.៧៨; សំ. និ. ៣.១២, ១៤) វចនតោ បច្ចវេក្ខណបរិសមាបនេន កិលេសបរិយាទានំ សម្បាបិតំ នាម ហោតីតិ ឥមាយ វារវុត្តិយា សមតាយ កិលេសបរិយាទានជីវិតបរិយាទានានំ សមតា វេទិតព្ពា។ តេនេវាហ **‘‘យស្មា បនស្ស…បេ… តស្មា ឯវំ វុត្ត’’ន្តិ**។

អាយុនោ វេមជ្ឈំ អនតិក្កមិត្វា អន្តរាវ កិលេសបរិនិព្ពានេន បរិនិព្ពាយតីតិ **អន្តរាបរិនិព្ពាយី**។ តេនាហ **‘‘យោ បញ្ចសុ សុទ្ធាវាសេសូ’’**តិអាទិ ។ **វេមជ្ឈេតិ** អវិហាទីសុ យត្ថ ឧប្បន្នោ, តត្ថ អាយុនោ វេមជ្ឈេ។ អាយុវេមជ្ឈំ ឧបហច្ច អតិក្កមិត្វា តត្ថ បរិនិព្ពាយតីតិ **ឧបហច្ចបរិនិព្ពាយី**។ តេនាហ **‘‘យោ តត្ថេវា’’**តិអាទិ។ អសង្ខារេន អប្បយោគេន អនុស្សាហេន អកិលមន្តោ តិក្ខិន្ទ្រិយតាយ សុខេនេវ បរិនិព្ពាយតីតិ **អសង្ខារបរិនិព្ពាយី**។ តេនាហ **‘‘យោ តេសំយេវា’’**តិអាទិ។ **តេសំយេវ បុគ្គលានន្តិ** និទ្ធារណេ សាមិវចនំ។ **អប្បយោគេនាតិ** អធិមត្តប្បយោគេន វិនា អប្បកសិរេន។ សសង្ខារេន សប្បយោគេន កិលមន្តោ ទុក្ខេន បរិនិព្ពាយតីតិ **សសង្ខារបរិនិព្ពាយី**។ ឧទ្ធំវាហិភាវេន ឧទ្ធមស្ស តណ្ហាសោតំ វដ្ដសោតញ្ចាតិ, ឧទ្ធំ វា គន្ត្វា បដិលភិតព្ពតោ ឧទ្ធមស្ស មគ្គសោតន្តិ **ឧទ្ធំសោតោ**។ បដិសន្ធិវសេន អកនិដ្ឋំ គច្ឆតីតិ **អកនិដ្ឋគាមី**។

ឯត្ថ បន ចតុក្កំ វេទិតព្ពំ។ យោ ហិ អវិហតោ បដ្ឋាយ ចត្តារោ ទេវលោកេ សោធេត្វា អកនិដ្ឋំ គន្ត្វា បរិនិព្ពាយតិ, អយំ **ឧទ្ធំសោតោ អកនិដ្ឋគាមី នាម**។ អយញ្ហិ អវិហេសុ កប្បសហស្សំ វសន្តោ អរហត្តំ បត្តុំ អសក្កុណិត្វា អតប្បំ គច្ឆតិ, តត្រាបិ ទ្វេ កប្បសហស្សានិ វសន្តោ អរហត្តំ បត្តុំ អសក្កុណិត្វា សុទស្សំ គច្ឆតិ, តត្រាបិ ចត្តារិ កប្បសហស្សានិ វសន្តោ អរហត្តំ បត្តុំ អសក្កុណិត្វា សុទស្សីំ គច្ឆតិ, តត្រាបិ អដ្ឋ កប្បសហស្សានិ វសន្តោ អរហត្តំ បត្តុំ អសក្កុណិត្វា អកនិដ្ឋំ គច្ឆតិ, តត្ថ វសន្តោ អគ្គមគ្គំ អធិគច្ឆតិ។ តត្ថ យោ អវិហតោ បដ្ឋាយ ទុតិយំ វា តតិយំ វា ចតុត្ថំ វា ទេវលោកំ គន្ត្វា បរិនិព្ពាយតិ, អយំ **ឧទ្ធំសោតោ ន អកនិដ្ឋគាមី** នាម។ យោ កាមភវតោ ចវិត្វា អកនិដ្ឋេសុ បរិនិព្ពាយតិ, អយំ **ន ឧទ្ធំសោតោ អកនិដ្ឋគាមី** នាម។ យោ ហេដ្ឋា ចតូសុ ទេវលោកេសុ តត្ថ តត្ថេវ និព្ពត្តិត្វា បរិនិព្ពាយតិ, អយំ **ន ឧទ្ធំសោតោ ន អកនិដ្ឋគាមី**តិ។

ឯតេ បន អវិហេសុ ឧប្បន្នសមនន្តរអាយុវេមជ្ឈំ អប្បត្វាវ បរិនិព្ពាយនវសេន តយោ អន្តរាបរិនិព្ពាយិនោ, ឯកោ ឧបហច្ចបរិនិព្ពាយី, ឯកោ ឧទ្ធំសោតោតិ បញ្ចវិធោ, អសង្ខារសសង្ខារបរិនិព្ពាយិវិភាគេន ទស ហោន្តិ, តថា អតប្បសុទស្សសុទស្សីសូតិ ចត្តារោ ទសកាតិ ចត្តាលីសំ។ អកនិដ្ឋេ បន ឧទ្ធំសោតោ នត្ថិ, តយោ អន្តរាបរិនិព្ពាយិនោ, ឯកោ ឧបហច្ចបរិនិព្ពាយីតិ ចត្តារោ, អសង្ខារសសង្ខារបរិនិព្ពាយិវិភាគេន អដ្ឋាតិ អដ្ឋចត្តាលីសំ អនាគាមិនោ។ សត្តមាទីសុ នត្ថិ វត្តព្ពំ។

អនិច្ចានុបស្សីសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. និទ្ទសវត្ថុសុត្តវណ្ណនា

២០. ទសមេ **និទ្ទសវត្ថូនី**តិ អាទិសទ្ទលោបេនាយំ និទ្ទេសោតិ អាហ “**និទ្ទសាទិវត្ថូនី**”តិ។ នត្ថិ ឥទានិ ឥមស្ស ទសាតិ **និទ្ទសោ។ បញ្ហោ**តិ ញាតុំ ឥច្ឆិតោ អត្ថោ។ **បុន ទសវស្សោ ន ហោតី**តិ តេសំ មតិមត្តមេតន្តិ ទស្សេតុំ “**សោ កិរា**”តិ កិរសទ្ទគ្គហណំ។ **និទ្ទសោ**តិ ចេតំ វចនមត្តំ។ តស្ស និព្ពីសាទិភាវស្ស វិយ និន្នវាទិភាវស្ស ច ឥច្ឆិតត្តាតិ ទស្សេតុំ “**ន កេវលញ្ចា**”តិអាទិ វុត្តំ។ **គាមេ វិចរន្តោ**តិ គាមេ បិណ្ឌាយ ចរន្តោ។ ន ឥទំ តិត្ថិយានំ អធិវចនំ តេសុ តន្និមិត្តស្ស អភាវា, សាសនេបិ សេខស្សបិ ន ឥទំ អធិវចនំ, កិមង្គំ បន បុថុជ្ជនស្ស។ យស្ស បនេតំ អធិវចនំ យេន ច ការណេន, តំ ទស្សេតុំ “**ខីណាសវស្សេត**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ អប្បដិសន្ធិកភាវោ ហិស្ស បច្ចក្ខតោ ការណំ។ បរម្បរាយ ឥតរានិ យានិ បាឡិយំ អាគតានិ។

សិក្ខាយ សម្មទេវ អាទានំ **សិក្ខាសមាទានំ**។ តំ បនស្សា បារិបូរិយា វេទិតព្ពន្តិ អាហ “**សិក្ខាត្តយបូរណេ**”តិ។ សិក្ខាយ វា សម្មទេវ អាទិតោ បដ្ឋាយ រក្ខណំ **សិក្ខាសមាទានំ**។ តញ្ច អត្ថតោ បូរណេន បរិច្ឆិន្នំ អរក្ខណេ សព្ពេន សព្ពំ អភាវតោ, រក្ខណេ ច បរិបូរណតោ។ **ពលវច្ឆន្ទោ**តិ ទឡ្ហច្ឆន្ទោ។ **អាយតិ**ន្តិ អនន្តរានាគតទិវសាទិកាលោ អធិប្បេតោ, ន អនាគតភវោតិ អាហ “**អនាគតេ បុនទិវសាទីសុបី**”តិ។ សិក្ខំ បរិបូរេន្តស្ស តត្ថ និពទ្ធភត្តិតា **អវិគតបេមតា**។ តេភូមកធម្មានំ អនិច្ចាទិវសេន សម្មទេវ និជ្ឈានំ **ធម្មនិសាមនា**តិ អាហ “**វិបស្សនាយេតំ អធិវចន**”ន្តិ។ **តណ្ហាវិនយេ**តិ ភង្គានុបស្សនាញាណានុភាវសិទ្ធេ តណ្ហាវិក្ខម្ភនេ។ **ឯកីភាវេ**តិ គណសង្គណិកាកិលេសសង្គណិកាវិគមសិទ្ធេ វិវេកវាសេ។ **វីរិយារម្ភេ**តិ សម្មប្បធានស្ស បគ្គណ្ហនេ ។ តំ បន សព្ពសោ វីរិយស្ស បរិព្រូហនំ ហោតីតិ អាហ “**កាយិកចេតសិកស្ស វីរិយស្ស បូរណេ**”តិ។ **សតិយញ្ចេវ និបកភាវេ ចា**តិ សតោការិតាយ ចេវ សម្បជានការិតាយ ច។ សតិសម្បជញ្ញពលេនេវ ហិ វីរិយារម្ភោ ឥជ្ឈតិ។ **ទិដ្ឋិបដិវេធេ**តិ មគ្គសម្មាទិដ្ឋិយា បដិវិជ្ឈនេ។ តេនាហ “**មគ្គទស្សនេ**”តិ។

និទ្ទសវត្ថុសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អនុសយវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. វជ្ជិសត្តកវគ្គោ

១. សារន្ទទសុត្តវណ្ណនា

២១. តតិយស្ស បឋមេ ទេវាយតនភាវេន ចិត្តត្តា លោកស្ស ចិត្តីការដ្ឋានតាយ ច **ចេតិយំ** អហោសិ។ **យាវកីវន្តិ** (ទី. និ. ដី. ២.១៣៤) ឯកមេវេតំ បទំ អនិយមតោ បរិមាណវាចី។ កាលោ ចេត្ថ អធិប្បេតោតិ អាហ **“យត្តកំ កាល”**ន្តិ។ **អភិណ្ហំ សន្និបាតា**តិ និច្ចសន្និបាតា។ តំ បន និច្ចសន្និបាតតំ ទស្សេតុំ **“ទិវសស្សា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **សន្និបាតពហុលា**តិ បចុរសន្និបាតា។ **វោសាន**ន្តិ សង្កោចំ។ **“វុទ្ធិយេវា”**តិអាទិនា វុត្តមត្ថំ ព្យតិរេកមុខេន ទស្សេតុំ **“អភិណ្ហំ អសន្និបតន្តា ហិ”**តិអាទិ វុត្តំ។ **អាកុលា**តិ ខុភិតា ន បសន្នា។ **ភិជ្ជិត្វា**តិ វគ្គពន្ធតោ វិភជ្ជ វិសុំ វិសុំ ហុត្វា។

សន្និបាតភេរិយាតិ សន្និបាតារោចនភេរិយា។ **អឌ្ឍភុត្តា វា**តិ សាមិភុត្តា វា។ **ឱសីទមានេ**តិ ហាយមានេ។

សុង្កន្តិ ភណ្ឌំ គហេត្វា គច្ឆន្តេហិ បព្ពតខណ្ឌនាទិតិត្ថគាមទ្វារាទីសុ រាជបុរិសានំ ទាតព្ពភាគំ។ **ពលិ**ន្តិ និប្ផន្នសស្សាទិតោ ឆភាគំ សត្តភាគន្តិអាទិនា លទ្ធព្ពករំ។ **ទណ្ឌ**ន្តិ ទសវីសតិកហាបណាទិកំ អបរាធានុរូបំ គហេតព្ពធនទណ្ឌំ។ **វជ្ជិធម្ម**ន្តិ វជ្ជិរាជធម្មំ។ ឥទានិ អបញ្ញត្តបញ្ញាបនាទីសុ តប្បដិក្ខេបេ ច អាទីនវានិសំសេ ច វិត្ថារតោ ទស្សេតុំ **“តេស”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **បារិចរិយក្ខមា**តិ ឧបដ្ឋានក្ខមា។ **បោរាណំ វជ្ជិធម្ម**ន្តិ ឯត្ថ បុព្ពេ កិរ វជ្ជិរាជានោ “អយំ ចោរោ”តិ អានេត្វា ទស្សិតេ “គណ្ហថ នំ ចោរ”ន្តិ អវត្វា វិនិច្ឆយមហាមត្តានំ ទេន្តិ។ តេ វិនិច្ឆិនិត្វា សចេ អចោរោ ហោតិ, វិស្សជ្ជេន្តិ។ សចេ ចោរោ, អត្តនា កិញ្ចិ អកត្វា វោហារិកានំ ទេន្តិ, តេបិ វិនិច្ឆិនិត្វា អចោរោ ចេ, វិស្សជ្ជេន្តិ។ ចោរោ ចេ, សុត្តធរានំ ទេន្តិ។ តេបិ វិនិច្ឆិនិត្វា អចោរោ ចេ, វិស្សជ្ជេន្តិ។ ចោរោ ចេ, អដ្ឋកុលិកានំ ទេន្តិ, តេបិ តថេវ កត្វា សេនាបតិស្ស, សេនាបតិ ឧបរាជស្ស, ឧបរាជា រញ្ញោ។ រាជា វិនិច្ឆិនិត្វា សចេ អចោរោ ហោតិ, វិស្សជ្ជេតិ។ សចេ បន ចោរោ ហោតិ, បវេណិបណ្ណកំ វាចាបេតិ។ តត្ថ “យេន ឥទំ នាម កតំ, តស្ស អយំ នាមទណ្ឌោ”តិ លិខិតំ។ រាជា តស្ស កិរិយំ តេន សមានេត្វា តទនុច្ឆវិកំ ទណ្ឌំ ករោតិ។ ឥតិ ឯតំ បោរាណំ វជ្ជិធម្មំ សមាទាយ វត្តន្តានំ មនុស្សា ន ឧជ្ឈាយន្តិ។ បរម្បរាគតេសុ អដ្ឋកុលេសុ ជាតា អគតិគមនវិរតា អដ្ឋមហល្លកបុរិសា **អដ្ឋកុលិកា**។

សក្ការន្តិ ឧបការំ។ **គរុភារំ បច្ចុបដ្ឋបេត្វា**តិ “ឥមេ អម្ហាកំ គរុនោ”តិ តត្ថ គរុភាវំ បដិ បដិ ឧបដ្ឋបេត្វា។ **មានេស្សន្តី**តិ សម្មានេស្សន្តិ។ តំ បន សម្មាននំ តេសុ នេសំ អត្តមនតាបុព្ពកន្តិ អាហ **“មនេន បិយាយិស្សន្តី”**តិ។ **និបច្ចការំ** បណិបាតំ។ **ទស្សេន្តី**តិ គរុចិត្តការំ ទស្សេន្តិ។ **សន្ធានេតុ**ន្តិ សម្ពន្ធំ អវិច្ឆិន្នំ កត្វា ឃដេតុំ។

បសយ្ហការស្សាតិ ពលក្ការស្ស។ កាមំ វុទ្ធិយា បូជនីយតាយ “វុទ្ធិហានិយោ”តិ វុត្តំ, អត្ថោ បន វុត្តានុក្កមេនេវ យោជេតព្ពោ។ បាឡិយំ វា យស្មា “វុទ្ធិយេវ បាដិកង្ខា, នោ បរិហានី”តិ វុត្តំ, តស្មា តទនុក្កមេន **“វុទ្ធិហានិយោ”**តិ វុត្តំ។

វិបច្ចិតុំ អលទ្ធោកាសេ បាបកម្មេ, តស្ស កម្មស្ស វិបាកេ វា អនវសរោវ ទេវសោបសគ្គោ។ តស្មិំ បន លទ្ធោកាសេ សិយា ទេវតោបសគ្គស្ស អវសរោតិ អាហ **“អនុប្បន្នំ...បេ.... វឌ្ឍេន្តី”**តិ។ ឯតេនេវ **អនុប្បន្នំ សុខ**ន្តិ ឯត្ថាបិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ពលកាយស្ស ទិគុណតិគុណតាទស្សនំ បដិភយភាវទស្សនន្តិ ឯវមាទិនា ទេវតានំ **សង្គាមសីសេ សហាយតា** វេទិតព្ពា។

អនិច្ឆិតន្តិ អនិដ្ឋំ។ **អាវរណតោ**តិ និសេធនតោ។ ធម្មតោ អនបេតា ធម្មិយាតិ ឥធ **“ធម្មិកា”**តិ វុត្តា។ មិគសូករាទិឃាតាយ សុនខាទីនំ កឌ្ឍិត្វា វនចរណំ វាជោ, តត្ថ និយុត្តា, តេ វា វាជេន្តីតិ **វាជិកា,** មិគវធចារិនោ។

សារន្ទទសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. វស្សការសុត្តវណ្ណនា

២២. ទុតិយេ **អភិយាតុកាមោ**តិ ឯត្ថ **អភិ**-សទ្ទោ អភិភវនត្ថោ “អនភិវិទិតុ”ន្តិអាទីសុ វិយាតិ អាហ “**អភិភវនត្ថាយ យាតុកាមោ**”តិ។ **វជ្ជិរាជានោ**តិ “វជ្ជេតព្ពា ឥមេ”តិ អាទិតោ បវត្តំ វចនំ ឧបាទាយ វជ្ជីតិ លទ្ធនាមា រាជានោ, វជ្ជិរដ្ឋស្ស វា រាជានោ វជ្ជិរាជានោ។ រដ្ឋស្ស បន វជ្ជិសមញ្ញា តន្និវាសិរាជកុមារវសេន វេទិតព្ពា។ **រាជិទ្ធិយា**តិ រាជភាវានុគតេន បភាវេន។ សោ បន បភាវោ នេសំ គណរាជានំ មិថោ សាមគ្គិយា លោកេ បាកដោ។ ចិរដ្ឋាយី ច អហោសីតិ “**សមគ្គភាវំ កថេតី**”តិ វុត្តំ។ អនុ អនុ តំសមង្គិនោ ភាវេតិ វឌ្ឍេតីតិ អនុភាវោ, អនុភាវោ ឯវ **អានុភាវោ,** បតាបោ។ សោ បន នេសំ បតាបោ ហត្ថិអស្សាទិវាហនសម្បត្តិយា តត្ថ ច សុសិក្ខិតភាវេន លោកេ បាកដោ ជាតោតិ “**ឯតេន...បេ.... កថេតី**”តិ វុត្តំ។ **តាឡច្ឆិគ្គឡេនា**តិ កុញ្ចិកាឆិទ្ទេន។ **អសនន្តិ** សរំ។ **អតិបាតយិស្សន្តី**តិ អតិក្កាមេន្តិ។ **បោង្ខានុបោង្ខ**ន្តិ បោង្ខស្ស អនុបោង្ខំ, បុរិមសរស្ស បោង្ខបទានុគតបោង្ខំ ឥតរំ សរំ កត្វាតិ អត្ថោ។ **អវិរាធិត**ន្តិ អវិរជ្ឈិតំ។ **ឧច្ឆិន្ទិស្សាមី**តិ ឧម្មូលនវសេន កុលសន្តតី ឆិន្ទិស្សាមិ។ អយនំ វឌ្ឍនំ អយោ, តប្បដិបក្ខេន **អនយោ**តិ អាហ “**អវឌ្ឍិ**”ន្តិ។ ញាតីនំ ព្យសនំ វិនាសោ **ញាតិព្យសនំ**។

គង្គាយាតិ គង្គាសមីបេ។ **បដ្ដនគាម**ន្តិ សកដបដ្ដនគាមំ។ **តត្រា**តិ តស្មឹ បដ្ដនេ។ **ពលវាឃាតជាតោ**តិ ឧប្បន្នពលវកោធោ។ **មេ**តិ មយ្ហំ។ **គតេនា**តិ គមនេន។ **សីតំ វា ឧណ្ហំ វា នត្ថិ** តាយ វេលាយ។ **អភិមុខំ យុទ្ធេនា**តិ អភិមុខំ ឧជុកមេវ សង្គាមករណេន។ **ឧបលាបនំ** សាមំ ទានញ្ចាតិ ទស្សេតុំ “**អល**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ ភេទោបិ ឥធ ឧបាយោ ឯវាតិ វុត្តំ “**អញ្ញត្រ មិថុភេទា**”តិ។ យុទ្ធស្ស បន អនុបាយតា បគេវ បកាសិតា។ **ឥទ**ន្តិ “អញ្ញត្រ ឧបលាបនាយ អញ្ញត្រ មិថុភេទា”តិ ឥទំ វចនំ។ **កថាយ នយំ លភិត្វា**តិ “យាវកីវញ្ច ...បេ.... បរិហានី”តិ ឥមាយ ភគវតោ កថាយ ឧបាយំ លភិត្វា។ **អនុកម្បាយា**តិ វជ្ជិរាជេសុ អនុគ្គហេន។

រាជាបិ តមេវ បេសេត្វា សព្ពេ...បេ.... បាបេសីតិ រាជា តំ អត្តនោ សន្តិកំ អាគតំ “កឹ, អាចរិយ, ភគវា អវចា”តិ បុច្ឆិ។ សោ “យថា ភោ សមណស្ស គោតមស្ស វចនំ ន សក្កា វជ្ជី កេនចិ គហេតុំ, អបិច ឧបលាបនាយ វា មិថុភេទេន វា សក្កា”តិ អាហ។ តតោ នំ រាជា “ឧបលាបនាយ អម្ហាកំ ហត្ថិអស្សាទយោ នស្សិស្សន្តិ, ភេទេនេវ តេ គហេស្សាមិ, កឹ ករោមា”តិ បុច្ឆិ។ តេន ហិ, មហារាជ, តុម្ហេ វជ្ជី អារព្ភ បរិសតិ កថំ សមុដ្ឋាបេថ, តតោ អហំ “កឹ តេ, មហារាជ, តេហិ, អត្តនោ សន្តកេន កសិវណិជ្ជាទីនិ កត្វា ជីវន្តុ ឯតេ រាជានោ”តិ វត្វា បក្កមិស្សាមិ។ តតោ តុម្ហេ “កឹ នុ, ភោ, ឯស ព្រាហ្មណោ វជ្ជី អារព្ភ បវត្តំ កថំ បដិពាហតី”តិ វទេយ្យាថ។ ទិវសភាគេ ចាហំ តេសំ បណ្ណាការំ បេសេស្សាមិ, តម្បិ គាហាបេត្វា តុម្ហេបិ មម ទោសំ អារោបេត្វា ពន្ធនតាឡនាទីនិ អកត្វាវ កេវលំ ខុរមុណ្ឌំ មំ កត្វា នគរា នីហរាបេថ, អថាហំ “មយា តេ នគរេ បាការោ បរិខា ច ការិតា, អហំ ថិរទុព្ពលដ្ឋានញ្ច ឧត្តានគម្ភីរដ្ឋានញ្ច ជានាមិ, ន ចិរស្សំ ទានិ តំ ឧជុំ ករិស្សាមី”តិ វក្ខាមិ។ តំ សុត្វា តុម្ហេ “គច្ឆតូ”តិ វទេយ្យាថាតិ។ រាជា សព្ពំ អកាសិ។

លិច្ឆវី តស្ស និក្ខមនំ សុត្វា “សឋោ ព្រាហ្មណោ, មា តស្ស គង្គំ ឧត្តារេតុំ អទត្ថា”តិ អាហំសុ។ តត្រ ឯកច្ចេហិ “អម្ហេ អារព្ភ កថិតត្តា កិរ សោ ឯវំ ករោតី”តិ វុត្តេ “តេន ហិ ភណេ ឯតូ”តិ វទឹសុ។ សោ គន្ត្វា លិច្ឆវី ទិស្វា “កិមាគតត្ថា”តិ បុច្ឆិតោ តំ បវត្តឹ អារោចេសិ។ លិច្ឆវិនោ “អប្បមត្តកេន នាម ឯវំ គរុំ ទណ្ឌំ កាតុំ ន យុត្ត”ន្តិ វត្វា “កឹ តេ តត្រ ឋានន្តរ”ន្តិ បុច្ឆឹសុ។ វិនិច្ឆយមហាមច្ចោហមស្មីតិ។ តទេវ តេ ឋានន្តរំ ហោតូតិ។ សោ សុដ្ឋុតរំ វិនិច្ឆយំ ករោតិ។ រាជកុមារា តស្ស សន្តិកេ សិប្បំ ឧគ្គណ្ហន្តិ។ សោ បតិដ្ឋិតគុណោ ហុត្វា ឯកទិវសំ ឯកំ លិច្ឆវឹ គហេត្វា ឯកមន្តំ គន្ត្វា “ទារកា កសន្តី”តិ បុច្ឆិ។ អាម, កសន្តិ។ ទ្វេ គោណេ យោជេត្វាតិ។ អាម, ទ្វេ គោណេ យោជេត្វាតិ។ ឯត្តកំ វត្វា និវត្តោ។ តតោ តមញ្ញោ “កឹ អាចរិយោ អាហា”តិ បុច្ឆិត្វា តេន វុត្តំ – អសទ្ទហន្តោ “ន មេសោ យថាភូតំ កថេតី”តិ តេន សទ្ធឹ ភិជ្ជិ។

ព្រាហ្មណោ អបរម្បិ ឯកទិវសំ ឯកំ លិច្ឆវឹ ឯកមន្តំ នេត្វា “កេន ព្យញ្ជនេន ភុត្តោសី”តិ បុច្ឆិត្វា និវត្តោ។ តម្បិ អញ្ញោ បុច្ឆិត្វា អសទ្ទហន្តោ តថេវ ភិជ្ជិ។ ព្រាហ្មណោ អបរម្បិ ទិវសំ ឯកំ លិច្ឆវឹ ឯកមន្តំ នេត្វា “អតិទុគ្គតោសិ កិរា”តិ បុច្ឆិ។ កោ ឯវមាហាតិ ។ អសុកោ នាម លិច្ឆវីតិ។ អបរម្បិ ឯកមន្តំ នេត្វា “ត្វំ កិរ ភីរុជាតិកោ”តិ បុច្ឆិ។ កោ ឯវមាហាតិ? អសុកោ នាម លិច្ឆវីតិ។ ឯវំ អញ្ញេន អកថិតមេវ អញ្ញស្ស កថេន្តោ តីហិ សំវច្ឆរេហិ តេ រាជានោ អញ្ញមញ្ញំ ភិន្ទិត្វា យថា ទ្វេ ឯកមគ្គេន ន គច្ឆន្តិ, តថា កត្វា សន្និបាតភេរឹ ចរាបេសិ។ លិច្ឆវិនោ “ឥស្សរា សន្និបតន្តុ, សូរា សន្និបតន្តូ”តិ វត្វា ន សន្និបតឹសុ។ ព្រាហ្មណោ “អយំ ទានិ កាលោ, សីឃំ អាគច្ឆតូ”តិ រញ្ញោ សាសនំ បេសេតិ។ រាជា សុត្វាវ ពលភេរឹ ចរាបេត្វា និក្ខមិ។ វេសាលិកា សុត្វា “រញ្ញោ គង្គំ ឧត្តរិតុំ ន ទស្សាមា”តិ ភេរឹ ចរាបេសុំ។ តេ សុត្វា “គច្ឆន្តុ សូររាជានោ”តិអាទីនិ វត្វា ន សន្និបតឹសុ។ “នគរប្បវេសនំ ន ទស្សាម, ទ្វារានិ បិទហិស្សាមា”តិ ភេរឹ ចរាបេសុំ។ ឯកោបិ ន សន្និបតិ។ យថាវិវដេហិ ទ្វារេហិ បវិសិត្វា សព្ពេ អនយព្យសនំ បាបេត្វា គតោ។ តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ – “រាជាបិ តមេវ បេសេត្វា សព្ពេបិ ភិន្ទិត្វា គន្ត្វា អនយព្យសនំ បាបេសី”តិ។

វស្សការសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. បឋមសត្តកសុត្តវណ្ណនា

២៣. តតិយេ អបរិហានាយ ហិតាតិ **អបរិហានិយា** (ទី. និ. ដី. ២.១៣៦), ន បរិហាយន្តិ ឯតេហីតិ វា **អបរិហានិយា**។ ឯវំ សង្ខេបតោ វុត្តមត្ថំ វិត្ថារតោ ទស្សេន្តោ **“ឥធាបិ ចា”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ឥតោ**តិអាទិ ទិសាសុ អាគតសាសនេ វុត្តវចនំ វុត្តកថនំ។ **វិហារសីមា អាកុលា** យស្មា , តស្មា **ឧបោសថបវារណា ឋិតា។ ឱលីយមានកោ**តិ បាឡិតោ អត្ថតោ ច វិនស្សមានកោ។ **ឧក្ខិបាបេន្តា**តិ បគុណភាវករណេន អត្ថសំវណ្ណនាវសេន ច បគ្គណ្ហន្តា។

សាវត្ថិយំ ភិក្ខូ វិយ (បារា. ៥៦៥) បាចិត្តិយំ ទេសាបេតព្ពោតិ បញ្ញាបេន្តា។ **វជ្ជិបុត្តកា វិយ** (ចូឡវ. ៤៤៦) ទសវត្ថុទីបនេន។ **តថា អករោន្តា**តិ នវំ កតិកវត្តំ វា សិក្ខាបទំ វា អមទ្ទន្តា ធម្មវិនយតោ សាសនំ ទីបេន្តា ខុទ្ទកម្បិ ច សិក្ខាបទំ អសមូហនន្តា។ **អាយស្មា មហាកស្សបោ វិយ ចា**តិ “សុណាតុ មេ, អាវុសោ, សង្ឃោ, សន្តាម្ហាកំ សិក្ខាបទានិ គិហិគតានិ។ គិហិនោបិ ជានន្តិ ‘ឥទំ វោ សមណានំ សក្យបុត្តិកានំ កប្បតិ, ឥទំ វោ ន កប្បតី’តិ។ សចេបិ ហិ មយំ ខុទ្ទានុខុទ្ទកានិ សិក្ខាបទានិ សមូហនិស្សាម, ភវិស្សន្តិ វត្តារោ ‘ធូមកាលិកំ សមណេន គោតមេន សាវកានំ សិក្ខាបទំ បញ្ញត្តំ, យាវិមេសំ សត្ថា អដ្ឋាសិ, តាវិមេ សិក្ខាបទេសុ សិក្ខឹសុ។ យតោ ឥមេសំ សត្ថា បរិនិព្ពុតោ, ន ទានិមេ សិក្ខាបទេសុ សិក្ខន្តី’តិ។ យទិ សង្ឃស្ស បត្តកល្លំ, សង្ឃោ អបញ្ញត្តំ ន បញ្ញាបេយ្យ, បញ្ញត្តំ ន សមុច្ឆិន្ទេយ្យ, យថាបញ្ញត្តេសុ សិក្ខាបទេសុ សមាទាយ វត្តេយ្យា”តិ ឥមំ (ចូឡវ. ៤៤២) តន្តិំ ឋបេន្តោ អាយស្មា មហាកស្សបោ វិយ ច។

ថិរភាវប្បត្តាតិ សាសនេ ថិរភាវំ អនិវត្តិតភាវំ ឧបគតា។ **ថេរការកេហី**តិ ថេរភាវសាធកេហិ សីលាទិគុណេហិ អសេក្ខធម្មេហិ។ **ពហូ រត្តិយោ**តិ បព្ពជិតា ហុត្វា ពហូ រត្តិយោ ជានន្តិ។ សីលាទិគុណេសុ បតិដ្ឋាបនមេវ សាសនេ **បរិណាយកតា**តិ អាហ **“តីសុ សិក្ខាសុ បវត្តេន្តី”**តិ។ **ឱវាទំ ន ទេន្តិ** អភាជនភាវតោ។ **បវេណិកថ**ន្តិ អាចរិយបរម្បរាភតំ សម្មាបដិបត្តិទីបនំ ធម្មកថំ។ **សារភូតំ ធម្មបរិយាយ**ន្តិ សមថវិបស្សនាមគ្គផលសម្បាបនេន សាសនេ សារភូតំ ពោជ្ឈង្គកោសល្លអនុត្តរសីតិភាវ- (អ. និ. ៦.៨៥) អធិចិត្តសុត្តាទិធម្មតន្តិំ។ **អាទិកំ ឱវាទ**ន្តិ **អាទិ**-សទ្ទេន “ឯវំ តេ អាលោកេតព្ពំ, ឯវំ តេ វិលោកេតព្ពំ, ឯវំ តេ សមិញ្ជិតព្ពំ, ឯវំ តេ បសារេតព្ពំ, ឯវំ តេ សង្ឃាដិបត្តចីវរំ ធារេតព្ព”ន្តិ ឱវាទំ សង្គណ្ហាតិ។

បុនព្ភវទានំ **បុនព្ភវោ** ឧត្តរបទលោបេន។ **ឥតរេ**តិ យេ ន បច្ចយវសិកា ន អាមិសចក្ខុកា, តេ **ន គច្ឆន្តិ** តណ្ហាយ វសំ។

អារញ្ញកេសូតិ អរញ្ញភាគេសុ អរញ្ញបរិយាបន្នេសុ។ ននុ យត្ថ កត្ថចិបិ តណ្ហា សាវជ្ជា ឯវាតិ ចោទនំ សន្ធាយាហ **“គាមន្តសេនាសនេសុ ហី”**តិអាទិ។ តេន “អនុត្តរេសុ វិមោក្ខេសុ បិហំ ឧបដ្ឋាបយតោ”តិ ឯត្ថ វុត្តបិហាទយោ បិយ អារញ្ញកសេនាសនេសុ សាលយតា សេវិតព្ពបក្ខិកា ឯវាតិ ទស្សេតិ។

អត្តនាវាតិ សយមេវ។ តេន បរេហិ អនុស្សាហិតានំ សរសេនេវ អនាគតានំ បេសលានំ ភិក្ខូនំ អាគមនំ, អាគតានញ្ច ផាសុវិហារំ បច្ចាសីសន្តីតិ ទស្សេតិ។ **ឥមិនាវ នីហារេនា**តិ ឥមាយ បដិបត្តិយា។ **អគ្គហិតធម្មគ្គហណ**ន្តិ អគ្គហិតស្ស បរិយត្តិធម្មស្ស ឧគ្គហណំ។ **គហិតសជ្ឈាយករណ**ន្តិ ឧគ្គហិតស្ស សុដ្ឋុ អត្ថចិន្តនំ។ ចិន្តរត្ថោ ហិ អយំ សជ្ឈាយសទ្ទោ។ **ឯន្តី**តិ ឧបគច្ឆន្តិ។ និសីទន្តិ អាសនបញ្ញាបនាទិនា។

បឋមសត្តកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤-៦. ទុតិយសត្តកសុត្តាទិវណ្ណនា

២៤-២៦. ចតុត្ថេ **កថោន្តោយេវា**តិ យថាវុត្តំ តិរច្ឆានកថំ កថេន្តោយេវ។ អតិរច្ឆានកថាភាវេបិ តស្ស តត្ថ តប្បរភាវទស្សនត្ថំ អវធារណវចនំ។ **បរិយន្តការី**តិ សបរិយន្តំ កត្វា វត្តា។ “បរិយន្តវតី វាចំ ភាសិតា”តិ (ទី. និ. ១.៩, ១៩៤) ហិ វុត្តំ។ **អប្បភស្សោវា**តិ បរិមិតកថោយេវ ឯកន្តេន កថេតព្ពស្សេវ កថនតោ។ សមាបត្តិសមាបជ្ជនំ **អរិយោ តុណ្ហីភាវោ។ និទ្ទាយតិយេវា**តិ និទ្ទោក្កមនេ អនាទីនវទស្សី និទ្ទាយតិយេវ, ឥរិយាបថបរិវត្តនាទិនា ន នំ វិនោទេតិ។ **ឯវំ សំសដ្ឋោវា**តិ វុត្តនយេន គណសង្គណិកាយ សំសដ្ឋោ ឯវ វិហរតិ។ **ទុស្សីលា បាបិច្ឆា នាមា**តិ សយំ និស្សីលា អសន្តគុណសម្ភាវនិច្ឆាយ សមន្នាគតត្តា បាបា លាមកា ឥច្ឆា ឯតេសន្តិ

បាបិច្ឆា។ បាបបុគ្គលេហិ មិត្តិករណតោ **បាបមិត្តា**។ តេហិ សទា សហបវត្តនេន **បាបសហាយា**។ តត្ថ និន្នតាទិនា តទធិមុត្តតាយ **បាបសម្បវង្កា**។ បញ្ចមាទីនិ ឧត្តានត្ថានិយេវ។

ទុតិយសត្តកសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧-១១. សញ្ញាសុត្តាទិវណ្ណនា

២៧-៣១. សត្តមេ អនិច្ចាតិ អនុបស្សតិ ឯតាយាតិ **អនិច្ចានុបស្សនា**។ តថាបវត្តវិបស្សនា បន យស្មា អត្តនា សហគតសញ្ញាយ ភាវិតាយ ភាវិតា ឯវ ហោតិ, តស្មា វុត្តំ **“អនិច្ចានុបស្សនាទីហិ សហគតសញ្ញា”**តិ។ ឥមា សត្ត លោកិយវិបស្សនាបិ ហោន្តិ “អនិច្ច”ន្តិអាទិនា បវត្តនតោ។ “ឯតំ សន្តំ ឯតំ បណីតំ យទិទំ សព្ពសង្ខារសមថោ”តិ អាគតវសេន បនេត្ថ ទ្វេ លោកុត្តរា ហោន្តីតិ វេទិតព្ពា។ “វិរាគោ និរោធោ”តិ ហិ តត្ថ និព្ពានំ វុត្តន្តិ ឥធ វិរាគសញ្ញា, តា វុត្តសញ្ញា និព្ពានារម្មណាបិ សិយុំ។ សេសមេត្ថ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ អដ្ឋមាទីនិ ឧត្តានត្ថានេវ។

សញ្ញាសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

វជ្ជិសត្តកវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ទេវតាវគ្គោ

៥. បឋមមិត្តសុត្តវណ្ណនា

៣៦. ចតុត្ថស្ស បញ្ចមេ **អត្តនោ** គុយ្ហំ តស្ស **អាវិករោតី**តិ អត្តនោ គុយ្ហំ និគ្គូហិតុំ យុត្តកថំ អញ្ញស្ស អកថេត្វា តស្សេវ អាចិក្ខតិ។ តស្ស គុយ្ហំ **អញ្ញេសំ នាចិក្ខតី**តិ តេន កថិតគុយ្ហំ យថា អញ្ញេ ន ជានន្តិ, ឯវំ អនាវិករោន្តោ ឆាទេតិ។

បឋមមិត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦-១១. ទុតិយមិត្តសុត្តាទិវណ្ណនា

៣៧-៤២. ឆដ្ឋេ **បិយោ ច ហោតិ មនាបោ ចា**តិ កល្យាណមិត្តលក្ខណំ ទស្សិតំ។ កល្យាណមិត្តោ ហិ សទ្ធាសម្បន្នោ ច ហោតិ សីលសម្បន្នោ សុតសម្បន្នោ ចាគសម្បន្នោ វីរិយសម្បន្នោ សតិសម្បន្នោ សមាធិសម្បន្នោ បញ្ញាសម្បន្នោ។ តត្ថ សទ្ធាសម្បត្តិយា សទ្ទហតិ តថាគតស្ស សម្ពោធឹ កម្មញ្ច កម្មផលញ្ច, តេន សម្ពោធិយា ហេតុភូតំ សត្តេសុ ហិតសុខំ ន បរិច្ចជតិ ។ សីលសម្បត្តិយា សត្តានំ បិយោ ហោតិ គរុ ភាវនីយោ ចោទកោ បាបគរហី វត្តា វចនក្ខមោ។ សុតសម្បត្តិយា សច្ចបដិច្ចសមុប្បាទាទិបដិសំយុត្តានំ គម្ភីរានំ កថានំ កត្តា ហោតិ។ ចាគសម្បត្តិយា អប្បិច្ឆោ ហោតិ សន្តុដ្ឋោ បវិវិត្តោ អសំសដ្ឋោ។ វីរិយសម្បត្តិយា អារទ្ធវីរិយោ ហោតិ អត្តហិតបរហិតបដិបត្តិយំ។ សតិសម្បត្តិយា ឧបដ្ឋិតស្សតី ហោតិ។ សមាធិសម្បត្តិយា អវិក្ខិត្តោ ហោតិ សមាហិតចិត្តោ។ បញ្ញាសម្បត្តិយា អវិបរីតំ បជានាតិ។ សោ សតិយា កុសលាកុសលានំ ធម្មានំ គតិយោ សមន្នេសមានោ បញ្ញាយ សត្តានំ ហិតាហិតំ យថាភូតំ ជានិត្វា សមាធិនា តត្ថ ឯកគ្គចិត្តោ ហុត្វា វីរិយេន សត្តេ អហិតេ និសេធេត្វា ហិតេ និយោជេតិ។ តេន វុត្តំ “**បិយោ…បេ…. និយោជេតី**”តិ។ សត្តមាទីនិ ឧត្តានត្ថានិ។

ទុតិយមិត្តសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទេវតាវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. មហាយញ្ញវគ្គោ

១. សត្តវិញ្ញាណដ្ឋិតិសុត្តវណ្ណនា

៤៤. បញ្ចមស្ស បឋមេ យស្មា **និទស្សនត្ថេ និបាតោ** (ទី. និ. ដី. ២.១២៧) តស្មា **សេយ្យថាបិ មនុស្សា**តិ យថា មនុស្សាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **វិសេសោ ហោតិយេវ** សតិបិ ពាហិរស្ស ការណស្ស អភេទេ អជ្ឈត្តិកស្ស ភិន្នត្តា។ នានត្តំ កាយេ ឯតេសំ, នានត្តោ វា កាយោ ឯតេសន្តិ **នានត្តកាយា**។ ឥមិនា នយេន សេសបទេសុបិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **នេស**ន្តិ មនុស្សានំ។ នានត្តា សញ្ញា ឯតេសំ អត្ថីតិ **នានត្តសញ្ញិនោ**។ សុខសមុស្សយតោ វិនិបាតោ ឯតេសំ អត្ថីតិ **វិនិបាតិកា** សតិបិ ទេវភាវេ ទិព្ពសម្បត្តិយា អភាវតោ។ អបាយេសុ វា គតោ នត្ថិ និបាតោ ឯតេសន្តិ **វិនិបាតិកា**។ តេនាហ "**ចតុអបាយវិនិមុត្តា**"តិ។ **បិយង្ករមាតាទីនំ វិយា**តិ បិយង្ករមាតា កិរ យក្ខិនី បច្ចូសសមយេ អនុរុទ្ធត្ថេរស្ស ធម្មំ សជ្ឈាយតោ សុត្វា –

"មា សទ្ទមករី បិយង្ករ, ភិក្ខុ ធម្មបទានិ ភាសតិ;
អបិ ធម្មបទំ វិជានិយ, បដិបជ្ជេម ហិតាយ នោ សិយា។

"បាណេសុ ច សំយមាមសេ, សម្បជានមុសា ន ភណាមសេ;
សិក្ខេម សុសីល្យមត្តនោ, អបិ មុច្ចេម បិសាចយោនិយា"តិ។ (សំ. និ. ១.២៤០) –

ឯវំ បុត្តកំ សញ្ញាបេត្វា តំ ទិវសំ សោតាបត្តិផលំ បត្តា។ ឧត្តរមាតា បន ភគវតោ ធម្មំ សុត្វាវ សោតាបន្នា ជាតា។

ព្រហ្មកាយេ បឋមជ្ឈាននិព្ពត្តេ ព្រហ្មសមូហេ, ព្រហ្មនិកាយេ វា ភវាតិ **ព្រហ្មកាយិកា**។ មហាព្រហ្មុនោ បរិសាយ ភវាតិ **ព្រហ្មបារិសជ្ជា** តស្ស បរិចារកដ្ឋានេ ឋិតត្តា។ មហាព្រហ្មុនោ បុរោហិតដ្ឋានេ ឋិតាតិ **ព្រហ្មបុរោហិតា**។ អាយុវណ្ណាទីហិ មហន្តា ព្រហ្មានោតិ **មហាព្រហ្មានោ**។ សតិបិ តេសំ តិវិធានម្បិ បឋមេន ឈានេន គន្ត្វា និព្ពត្តភាវេ ឈានស្ស បន បវត្តិភេទេន អយំ វិសេសោតិ ទស្សេតុំ "**ព្រហ្មបារិសជ្ជា បនា**"តិអាទិ វុត្តំ។ **បរិត្តេនា**តិ ហីនេន។ សា ចស្ស ហីនតា ឆន្ទាទីនំ ហីនតាយ វេទិតព្ពា។ បដិលទ្ធមត្តំ វា ហីនំ។ **កប្បស្សា**តិ អសង្ខ្យេយ្យកប្បស្ស ។ ហីនបណីតានំ មជ្ឈេ ភវត្តា **មជ្ឈិមំ**។ សា ចស្ស មជ្ឈិមតា ឆន្ទាទីនំ មជ្ឈិមតាយ វេទិតព្ពា។ បដិលភិត្វា នាតិសុភាវិតំ វា **មជ្ឈិមំ។ ឧបឌ្ឍកប្បោ**តិ អសង្ខ្យេយ្យកប្បស្ស ឧបឌ្ឍកប្បោ។ **វិប្ផារិកតរោ**តិ ព្រហ្មបារិសជ្ជេហិ បមាណតោ វិបុលតរោ សភាវតោ ឧឡារតរោ ច ហោតិ។ សភាវេនបិ ហិ ឧឡារតមោវ។ តំ បនេត្ថ អប្បមាណំ។ តស្ស ហិ បរិត្តាភាទីនំ បរិត្តសុភាទីនញ្ច កាយេ សតិបិ សភាវវេមត្តេ ឯកត្តវសេនេវ វវត្ថបីយតីតិ "ឯកត្តកាយា"ត្វេវ តេ វុច្ចន្តិ។ **បណីតេនា**តិ ឧក្កដ្ឋេន។ សា ចស្ស ឧក្កដ្ឋតា ឆន្ទាទីនំ ឧក្កដ្ឋតាយ វេទិតព្ពា។ សុភាវិតំ វា, សម្មទេវ, វសិភាវំ បាបិតំ **បណីតំ** "បធានភាវំ នីត"ន្តិ កត្វា។ ឥធាបិ កប្បោ អសង្ខ្យេយ្យកប្បវសេនេវ វេទិតព្ពោ បរិបុណ្ណមហាកប្បស្ស អសម្ភវតោ។ **ឥតី**តិ ឯវំ វុត្តប្បការេន។ **តេ**តិ "ព្រហ្មកាយិកា"តិ វុត្តា តិវិធាបិ ព្រហ្មានោ។ **សញ្ញាយ ឯកត្តា**តិ តិហេតុកភាវេន ឯកសភាវត្តា។ ន ហិ តស្សា សម្បយុត្តធម្មវសេន អញ្ញោបិ កោចិ ភេទោ អត្ថិ។ **ឯវ**ន្តិ ឥមិនា នានត្តកាយា ឯកត្តសញ្ញិនោ គហិតាតិ ទស្សេតិ។

ទណ្ឌឧក្កាយាតិ ទណ្ឌទីបិកាយ។ **សរតិ** ធាវតិ, **វិស្សរតិ** វិប្បកិណ្ណា វិយ ធាវតិ។ **ទ្វេ កប្បា**តិ ទ្វេ មហាកប្បា។ ឥតោ បរេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **ឥធា**តិ ឥមស្មឹ សុត្តេ។ **ឧក្កដ្ឋបរិច្ឆេទវសេន** អាភស្សរគ្គហណេនេវ **សព្ពេបិ តេ** បរិត្តាភាអប្បមាណាភាបិ គហិតា។

សុន្ទរា បភា សុភា, តាយ កិណ្ណា សុភាកិណ្ណាតិ វត្តព្ពេ។ ភា-សទ្ទស្ស រស្សត្តំ អន្តិម-ណ-ការស្ស ហ-ការញ្ច កត្វា "**សុភកិណ្ហា**"តិ វុត្តា។ អដ្ឋកថាយំ បន និច្ចលាយ ឯកគ្ឃនាយ បភាយ សុភោតិ បរិយាយវចនន្តិ "សុភេន ឱកិណ្ណា វិកិណ្ណា"តិ អត្ថោ វុត្តោ។ ឯត្ថាបិ អន្តិម-ណ-ការស្ស ហ-ការករណំ ឥច្ឆិតព្ពមេវ។ **ន ឆិជ្ជិត្វា បភា គច្ឆតិ** ឯកគ្ឃនត្តា។ **ចតុត្ថវិញ្ញាណដ្ឋិតិមេវ ភជន្តិ** កាយស្ស សញ្ញាយ ច ឯករូបត្តា។ វិបុលសន្តសុខាយុវណ្ណាទិផលត្តា **វេហប្ផលា។ ឯត្ថា**តិ វិញ្ញាណដ្ឋិតិយំ។

វិវដ្ដបក្ខេ ឋិតា អបុនរាវត្តនតោ។ "**ន សព្ពកាលិកា**"តិ វត្វា តមេវ អសព្ពកាលិកត្តំ វិភាវេតុំ "**កប្បសតសហស្សម្បិ**"តិអាទិ វុត្តំ។ សោឡសកប្បសហស្សច្ចយេន ឧប្បន្នានំ សុទ្ធាវាសព្រហ្មានំ បរិនិព្ពាយនតោ អញ្ញេសញ្ច

តត្ថ អនុប្បជ្ជនតោ **ពុទ្ធសុញ្ញេ លោកេ** សុញ្ញំ តំ ឋានំ ហោតិ, តស្មា សុទ្ធាវាសា ន សព្ពកាលិកា។ **ខន្ធាវារដ្ឋានសទិសា ហោន្តិ** សុទ្ធាវាសភូមិយោ។ **ឥមិនា សុត្តេន** សុទ្ធាវាសានំ សត្តាវាសភាវទីបនេនេវ វិញ្ញាណដ្ឋិតិភាវោបិ ទីបិតោ ហោតិ, តស្មា **សុទ្ធាវាសាបិ** សត្តសុ វិញ្ញាណដ្ឋិតីសុ **ចតុត្ថវិញ្ញាណដ្ឋិតឹ**, នវសុ សត្តាវាសេសុ **ចតុត្ថសត្តាវាសញ្ច ភជន្តិ**។

សុខុមត្តាតិ សង្ខារាវសេសសុខុមភាវប្បត្តត្តា។ បរិព្យត្តវិញ្ញាណកិច្ចាភាវតោ **នេវ វិញ្ញាណំ**, ន សព្ពសោ អវិញ្ញាណំ ហោតីតិ **នាវិញ្ញាណំ**, តស្មា បរិប្ផុតវិញ្ញាណកិច្ចវន្តីសុ **វិញ្ញាណដ្ឋិតីសុ ន វុត្តំ**។

សត្តវិញ្ញាណដ្ឋិតិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. សមាធិបរិក្ខារសុត្តវណ្ណនា

៤៥. ទុតិយេ **សមាធិបរិក្ខារា**តិ ឯត្ថ តយោ បរិក្ខារា។ “រថោ សីលបរិក្ខារោ, ឈានក្ខោ ចក្កវីរិយោ”តិ (សំ. និ. ៥.៤) ហិ ឯត្ថ អលង្ការោ បរិក្ខារោ នាម។ “សត្តហិ នគរបរិក្ខារេហិ សុបរិក្ខតំ ហោតី”តិ (អ. និ. ៧.៦៧) ឯត្ថ បរិវារោ បរិក្ខារោ នាម។ “គិលានបច្ចយ…បេ.… ជីវិតបរិក្ខារា”តិ (ម. និ. ១.១៩១-១៩២) ឯត្ថ សម្ភារោ បរិក្ខារោ នាម។ សោ ឥធ អធិប្បេតោតិ អាហ **“មគ្គសមាធិស្ស សម្ភារា”**តិ។ បរិវារបរិក្ខារោបិ វដ្ដតិយេវ។ បរិវារោ ហិ សម្មាទិដ្ឋាទយោ មគ្គធម្មា សម្មាសមាធិស្ស សហជាតាទិបច្ចយភាវេន បរិករណតោ អភិសង្ខរណតោ។ **បរិក្ខតា**តិ បរិវារិតា។ **អយំ វុច្ចតិ អរិយោ សម្មាសមាធី**តិ អយំ សត្តហិ រតនេហិ បរិវុតោ ចក្កវត្តី វិយ សត្តហិ អង្គេហិ បរិវុតោ អរិយោ សម្មាសមាធីតិ វុច្ចតិ។ ឧបេច្ច និស្សីយតីតិ ឧបនិសា, សហ ឧបនិសាយាតិ **សឧបនិសោ**, សឧបនិស្សយោ អត្ថោ, សបរិវារោយេវាតិ វុត្តំ ហោតិ។ សហការិការណភូតោ ហិ ធម្មសមូហោ ឥធ “ឧបនិសោ”តិ អធិប្បេតោ។

សមាធិបរិក្ខារសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. បឋមអគ្គិសុត្តវណ្ណនា

៤៦. តតិយេ **អនុឌហនដ្ឋេនា**តិ កាមំ អាហុនេយ្យគ្គិអាទយោ តយោ អគ្គី ព្រាហ្មណេហិបិ ឥច្ឆិតា សន្តិ។ តេ បន តេហិ ឥច្ឆិតមត្តាវ, ន សត្តានំ តាទិសា អត្ថសាធកា។ យេ បន សត្តានំ អត្ថសាធកា, តេ ទស្សេតុំ **“អាហុនំ វុច្ចតី”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ អានេត្វា ហុននំ បូជនំ “អាហុន”ន្តិ វុត្តំ, តំ **អាហុនំ អរហន្តី** មាតាបិតរោ។ តេនាហ ភគវា – “អាហុនេយ្យាតិ, ភិក្ខវេ, មាតាបិតូនំ ឯតំ អធិវចន”ន្តិ (ឥតិវុ. ១០៦)។ យទគ្គេន ច តេ បុត្តានំ ពហូបការតាយ អាហុនេយ្យាតិ, តេសុ សម្មាបដិបត្តិ នេសំ ហិតសុខាវហា, តទគ្គេន តេសុ មិច្ឆាបដិបត្តិ អហិតទុក្ខាវហាតិ អាហ **“តេសុ…បេ.… និព្ពត្តន្តី”**តិ។

ស្វាយមត្ថោ (ទី. និ. អដ្ឋ. ៣.៣០៥) **មិត្តវិន្ទក**វត្ថុនា វេទិតព្ពោ។ មិត្តវិន្ទកោ ហិ មាតរា, “តាត, អជ្ជ ឧបោសថិកោ ហុត្វា វិហារេ សព្ពរត្តិំ ធម្មស្សវនំ សុណោហិ, សហស្សំ តេ ទស្សាមី”តិ វុត្តោ ធនលោភេន ឧបោសថំ សមាទាយ វិហារំ គន្ត្វា “ឥទំ ឋានំ អកុតោភយ”ន្តិ សល្លក្ខេត្វា ធម្មាសនស្ស ហេដ្ឋា និបន្នោ សព្ពរត្តិំ និទ្ទាយិត្វា ឃរំ អគមាសិ។ មាតា បាតោវ យាគុំ បចិត្វា ឧបនាមេសិ។ សោ សហស្សំ គហេត្វាវ បិវិ។ អថស្ស ឯតទហោសិ “ធនំ សំហរិស្សាមី”តិ។ សោ នាវាយ សមុទ្ទំ បក្ខន្ទិតុកាមោ អហោសិ។ អថ នំ មាតា, “តាត, ឥមស្មិំ កុលេ ចត្តាលីសកោដិធនំ អត្ថិ, អលំ គមនេនា”តិ និវារេតិ។ សោ តស្សា វចនំ អនាទិយិត្វា គច្ឆតិ ឯវ។ សា បុរតោ អដ្ឋាសិ។ អថ នំ កុជ្ឈិត្វា “អយំ មយ្ហំ បុរតោ តិដ្ឋតី”តិ បាទេន បហរិត្វា បតិតំ អន្តរំ កត្វា អគមាសិ។

មាតា ឧដ្ឋហិត្វា “មាទិសាយ មាតរិ ឯវរូបំ កម្មំ កត្វា គតស្ស តេ គតដ្ឋានេ សុខំ ភវិស្សតីតិ ឯវសញ្ញី នាម ត្វំ បុត្តា”តិ អាហ។ តស្ស នាវំ អារុយ្ហ គច្ឆតោ សត្តមេ ទិវសេ នាវា អដ្ឋាសិ។ អថ តេ មនុស្សា “អទ្ធា ឯត្ថ បាបបុគ្គលោ អត្ថិ, សលាកំ ទេថា”តិ អាហំសុ។ សលាកា ទីយមានា តស្សេវ តិក្ខត្តុំ បាបុណិ។ តេ តស្ស ឧឡុម្បំ ទត្វា តំ សមុទ្ទេ បក្ខិបឹសុ។ សោ ឯកំ ទីបំ គន្ត្វា វិមានបេតីហិ សទ្ធិំ សម្បត្តិំ អនុភវន្តោ តាហិ “បុរតោ បុរតោ មា អគមាសី”តិ វុច្ចមានោបិ តទ្ទិគុណំ តទ្ទិគុណំ សម្បត្តិំ បស្សន្តោ អនុបុព្ពេន ខុរចក្កធរំ ឯកំ អទ្ទស។ តំ ចក្កំ បទុមបុប្ផំ វិយ ឧបដ្ឋាសិ។ សោ តំ អាហ, “អម្ភោ, ឥទំ តយា បិឡន្ធិតំ បទុមំ មយ្ហំ ទេហី”តិ។ ន ឥទំ, សាមិ, បទុមំ, ខុរចក្កំ ឯតន្តិ។ សោ “វញ្ចេសិ មំ ត្វំ, កឹ មយា បទុមំ ន ទិដ្ឋបុព្ព”ន្តិ វត្វា “ត្វំ លោហិតចន្ទនំ វិលិម្បិត្វា បិឡន្ធនំ បទុមបុប្ផំ មយ្ហំ ន ទាតុកាមោ”តិ អាហ។ សោ ចិន្តេសិ “អយម្បិ មយា កតសទិសំ កម្មំ កត្វា តស្ស ផលំ អនុភវិតុកាមោ”តិ។ អថ នំ “គណ្ហ, រេ”តិ វត្វា តស្ស មត្ថកេ ចក្កំ ខិបិ។ តេន វុត្តំ –

“ចតុព្ភិ អដ្ឋជ្ឈគមា, អដ្ឋាហិ បិច សោឡស;
សោឡសាហិ ច ពាត្តឹស, អត្រិច្ឆំ ចក្កមាសទោ;
ឥច្ឆាហតស្ស បោសស្ស, ចក្កំ ភមតិ មត្ថកេ”តិ។ (ជា. ១.១.១០៤; ១.៥.១០៣);

សោតិ គេហសាមិកោ ភត្តា។ **បុរិមនយេនេវា**តិ អនុឧហនស្ស បច្ចយតាយ។ តត្រិទំ វត្ថុ – កស្សបពុទ្ធកាលេ សោតាបន្នស្ស ឧបាសកស្ស ភរិយា អតិចារំ ចរតិ។ សោ តំ បច្ចក្ខតោ ទិស្វា “កស្មា ឯវំ ករោសី”តិ អាហ។ សា “សចាហំ ឯវរូបំ ករោមិ, អយំ មេ សុនខោ វិលុប្បមានោ ខាទតូ”តិ វត្វា កាលកតា កណ្ណមុណ្ឌកទហេ វេមានិកបេតី ហុត្វា និព្ពត្តា ទិវា សម្បត្តឹ អនុភវតិ, រត្តឹ ទុក្ខំ។ តទា ពារាណសិរាជា មិគវំ ចរន្តោ អរញ្ញំ បវិសិត្វា អនុបុព្ពេន កណ្ណមុណ្ឌកទហំ សម្បត្តោ តាយ សទ្ធឹ សម្បត្តឹ អនុភវតិ។ សា តំ វញ្ចេត្វា រត្តឹ ទុក្ខំ អនុភវតិ។ សោ ញត្វា “កត្ថ នុ ខោ គច្ឆតី”តិ បិដ្ឋិតោ បិដ្ឋិតោ គន្ត្វា អវិទូរេ ឋិតោ កណ្ណមុណ្ឌកទហតោ និក្ខមិត្វា តំ “បដបដ”ន្តិ ខាទមានំ ឯកំ សុនខំ ទិស្វា អសិនា ទ្វិធា ឆិន្ទិ, ទ្វេ អហេសុំ។ បុន ឆិន្នេ ចត្តារោ, បុន ឆិន្នេ អដ្ឋ, បុន ឆិន្នេ សោឡស អហេសុំ។ សា “កឹ ករោសិ, សាមី”តិ អាហ។ សោ “កឹ ឥទ”ន្តិ អាហ។ សា “ឯវំ អកត្វា ខេឡបិណ្ឌំ ភូមិយំ និដ្ឋុភិត្វា បាទេន ឃំសាហី”តិ អាហ។ សោ តថា អកាសិ។ សុនខា អន្តរធាយឹសុ។ មុដ្ឋិយោគោ កិរាយំ តស្ស សុនខន្តរធានស្ស, យទិទំ ខេឡបិណ្ឌំ ភូមិយំ និដ្ឋុភិត្វា បាទេន ឃំសនំ, តំ ទិវសំ តស្សា កម្មំ ខីណំ។ រាជា វិប្បដិសារី ហុត្វា គន្តុំ អារទ្ធោ។ សា “មយ្ហំ, សាមិ, កម្មំ ខីណំ, មា អគមាសី”តិ អាហ។ រាជា អស្សុត្វាវ គតោ។

ទក្ខិណាតិ ចត្តារោ បច្ចយា ទីយមានា ទក្ខន្តិ ឯតេហិ ហិតសុខានីតិ, តំ ទក្ខិណំ អរហតីតិ **ទក្ខិណេយ្យោ**, ភិក្ខុសង្ឃោ។

បឋមអគ្គិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤-៥. ទុតិយអគ្គិសុត្តាទិវណ្ណនា

៤៧-៤៨. ចតុត្ថេ យញ្ញវាដំ សម្បាទេត្វា មហាយញ្ញំ ឧទ្ទិស្ស សវិញ្ញាណកានិ អវិញ្ញាណកានិ ច យញ្ញូបករណានិ សជ្ជិតានីតិ អាហ បាឡិយំ “**មហាយញ្ញោ ឧបក្ខដោ**”តិ។ តំ ឧបករណំ តេសំ តថាសជ្ជនន្តិ អាហ “**ឧបក្ខដោតិ បច្ចុបដ្ឋិតោ**”តិ។ **វច្ឆតរសតានី**តិ យុវភាវប្បត្តានិ នាតិពលវវច្ឆសតានិ។ តេ បន វច្ឆា ឯវ ហោន្តិ, ន ទម្មា, ពលីពទ្ទា វា។ **ឧរព្ភា**តិ តរុណមេណ្ឌកា វុច្ចន្តិ។ **ឧបនីតានី**តិ ឋបនត្ថាយ ឧបនីតានិ។ **វិហឹសង្ខេនា**តិ ហឹសនង្ខេន។ **ឧបវាយតូ**តិ ឧបគន្ត្វា សរីរទរថំ និព្ពាបេន្តោ សណ្ហសីតលា វាតោ វាយតុ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ បញ្ចមេ នត្ថិ វត្តព្ពំ។

ទុតិយអគ្គិសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. ទុតិយសញ្ញាសុត្តវណ្ណនា

៤៩. ឆដ្ឋេ **ន្ហារុវិលេខន**ន្តិ ចម្មំ លិខន្តានំ ចម្មំ លិខិត្វា ឆឌ្ឌិតកសដំ។ “ឯសោហមស្មី”តិអាទិនា អហំករណំ **អហង្ការោ**។ “ឯតំ មមា”តិ មមំករណំ **មមង្ការោ**។ តេនាហ “**អហង្ការទិដ្ឋិតោ**”តិអាទិ។ **តិស្សោ វិធា**តិ សេយ្យសទិសហីនវសេន តយោ មានា។ “ឯកវិធេន រូបសង្គហោ”តិអាទីសុ (ធ. ស. ៥៨៤) កោដ្ឋាសោ “វិធា”តិ វុត្តោ។ “កថំវិធំ សីលវន្តំ វទន្តិ, កថំវិធំ បញ្ញវន្តំ វទន្តី”តិអាទីសុ (សំ. និ. ១.៩៥) បការោ។ “តិស្សោ ឥមា, ភិក្ខវេ, វិធា។ កតមា តិស្សោ? សេយ្យោហមស្មីតិ វិធា”តិ (វិភ. ៩២០) ឯត្ថ មានោ “វិធា”តិ វុត្តោ។ ឥធាបិ មានោវ អធិប្បេតោ។ មានោ ហិ វិទហនតោ ហីនាទិវសេន **តិវិធា**។ តេនាការេន ទហនតោ ឧបទហនតោ “**វិធា**”តិ វុច្ចតិ។

ទុតិយសញ្ញាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧-៨. មេថុនសុត្តាទិវណ្ណនា

៥០-៥១. សត្តមេ **ឥធា**តិ ឥមស្មិំ លោកេ។ **ឯកច្ចោ**តិ ឯកោ។ **សមណោ វា ព្រាហ្មណោ វា**តិ បព្ពជ្ជាមត្តេន សមណោ វា, ជាតិមត្តេន ព្រាហ្មណោ វា។ **ទ្វយំទ្វយសមាបត្តិ**ន្តិ ទ្វីហិ ទ្វីហិ សមាបជ្ជិតព្ពំ, មេថុនន្តិ អត្ថោ។ ន ហេវ ខោ សមាបជ្ជតីតិ សម្ពន្ធោ។ **ឧច្ឆាទនំ** ឧព្ពដ្ដនំ។ **សម្ពាហនំ** បរិមទ្ទនំ។ **សាទិយតី**តិ អធិវាសេតិ។ **តទស្សាទេតី**តិ ឧច្ឆាទនាទឹ អភិរមតិ។ **និកាមេតី**តិ ឥច្ឆតិ។ **វិត្តិ**ន្តិ តុដ្ឋឹ។ **ឥទម្បិ ខោ**តិ ឯត្ថ **ឥទ**ន្តិ យថាវុត្តំ

សាទិយនាទី ខណ្ឌាទិភាវវសេន ឯកំ កត្វា វុត្តំ។ **ឋិ**-សទ្ទោ វក្ខមានំ ឧបាទាយ សមុច្ចយត្ថោ, **ខោ**-សទ្ទោ អវធារណត្ថោ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យទេតំ ព្រហ្មចារិបដិញ្ញស្ស អសតិបិ ទ្វយំទ្វយសមាបត្តិយំ មាតុគាមស្ស ឧច្ឆាទននហាបនសម្ពាហនសាទិយនាទិ។ ឥទម្បិ ឯកំសេន តស្ស ព្រហ្មចរិយស្ស ខណ្ឌាទិភាវាបាទនតោ ខណ្ឌម្បិ ឆិទ្ទម្បិ សពលម្បិ កម្មាសម្បីតិ។ ឯវំ បន ខណ្ឌាទិភាវាបត្តិយា សោ អបរិសុទ្ធំ ព្រហ្មចរិយំ ចរតិ, ន បរិសុទ្ធំ, សំយុត្តោ មេថុនសំយោគេន, ន វិសំយុត្តោ។ តតោ ចស្ស ន ជាតិអាទីហិ បរិមុត្តីតិ ទស្សេន្តោ “**អយំ វុច្ចតិ**”តិអាទិមាហ។

សញ្ជគ្ឃតីតិ កិលេសវសេន មហាហសិតំ ហសតិ។ **សំកីឡតីតិ** កាយសំសគ្គវសេន កីឡតិ។ **សំកេលាយតីតិ** សព្ពសោ មាតុគាមំ កេលាយន្តោ វិហរតិ។ **ចក្ខុនាតិ** អត្តនោ ចក្ខុនា។ **ចក្ខុន្តិ** មាតុគាមស្ស ចក្ខុំ។ **ឧបនិជ្ឈាយតីតិ** ឧបេច្ច និជ្ឈាយតិ ឱលោកេតិ។ **តិរោកុដ្ដន្តិ** កុដ្ដស្ស បរតោ។ តថា **តិរោបាការំ**, “មត្តិកាមយា ភិត្តិ **កុដ្ដំ**, ឥដ្ឋកាមយា **បាការោ**”តិ វទន្តិ។ យា កាចិ វា ភិត្តិ បោរិសកា ទិយឌ្ឍរតនប្បមាណា **កុដ្ដំ**, តតោ អធិកោ **បាការោ។ អស្សាតិ** ព្រហ្មចារិបដិញ្ញស្ស។ **បុព្ពេតិ** វតសមាទានតោ បុព្ពេ។ **កាមគុណេហីតិ** កាមកោដ្ឋាសេហិ។ **សមប្បិតន្តិ** សុដ្ឋុ អប្បិតំ សហិតំ។ **សមង្គិភូតន្តិ** សមន្នាគតំ។ **បរិចារយមានន្តិ** កីឡន្តំ, ឧបដ្ឋហិយមានំ វា។ **បណិធាយាតិ** បត្ថេត្វា។ **សីលេនាតិ**អាទីសុ យមនិយមាទិសមាទានវសេន **សីលំ**, អវីតិក្កមវសេន **វតំ**។ ឧភយម្បិ វា **សីលំ**, ទុក្ករចរិយវសេន បវត្តិតំ **វតំ**។ តំតំអកិច្ចសម្មតតោ វា និវត្តិលក្ខណំ **សីលំ**, តំតំសមាទានវតោ វេសភោជនកិច្ចករណាទិវិសេសប្បដិបត្តិ **វតំ**។ សព្ពថាបិ ទុក្ករចរិយា **តបោ**។ មេថុនាវិរតិ **ព្រហ្មចរិយន្តិ** ឯវមេត្ថ បាឡិវណ្ណនា វេទិតព្ពា។ អដ្ឋមំ ឧត្តានមេវ។

មេថុនសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. ទានមហប្ផលសុត្តវណ្ណនា

៥២. នវមេ “**សាហុ ទាន**”**ន្តិ ទានំ ទេតីតិ** “ទានំ នាម សាធុ សុន្ទរ”ន្តិ ទានំ ទេតីតិ អត្ថោ។ ទានញ្ហិ ទត្វា តំ បច្ចវេក្ខន្តស្ស បាមោជ្ជបីតិសោមនស្សាទយោ ឧប្បជ្ជន្តិ, លោភទោសឥស្សាមច្ឆេរាទយោ វិទូរីភវន្តិ។ ឥទានិ ទានំ អនុកូលធម្មបរិព្រូហនេន បច្ចនីកធម្មវិទូរីករណេន ច ភាវនាចិត្តស្ស ឧបសោភនាយ ច បរិក្ខារាយ ច ហោតីតិ “**អលង្ការភូតញ្ចេវ បរិវារភូតញ្ច ទេតី**”តិ វុត្តំ។ **ឈានានាគាមី នាម ហោតិ** ឈានំ និព្ពត្តេត្វា ព្រហ្មលោកូបបន្នានំ អរិយានំ ហេដ្ឋា អនុប្បជ្ជនតោ។ **ឥមំ បេច្ច បរិភុញ្ជិស្សាមីតិ** សាបេក្ខស្ស ទានំ បរលោកផលាសាយ សាតិសយាយ ច បុញ្ញាចារវសេន ឧប្បជ្ជមានាយ អនុភវត្តា តណ្ហុត្តរំ នាម ហោតីតិ អាហ “**បឋមំ តណ្ហុត្តរិយទាន**”ន្តិ។ ទានំ នាម ពុទ្ធាទីហិ បសត្ថន្តិ គរុំ ចិត្តីការំ ឧបដ្ឋបេត្វា ទាតព្ពត្តា “**ទុតិយំ ចិត្តីការទាន**”ន្តិ វុត្តំ។ បុព្ពកេហិ បិតុបិតាមហេហិ ទិន្នបុព្ពំ កតបុព្ពំ ជហាបេតុំ នាម នានុច្ឆវិកន្តិ អត្តភាវសភាគវសេន ហិរោត្តប្បំ បច្ចុបដ្ឋបេត្វា ទាតព្ពតោ “**តតិយំ ហិរោត្តប្បទាន**”ន្តិ វុត្តំ។ “អហំ បចាមិ, ន ឥមេ បចន្តិ, នារហាមិ បចន្តោ អបចន្តានំ ទានំ អទាតុ”ន្តិ ឯវសញ្ញី ហុត្វា ទេន្តោ និរវសេសំ កត្វា ទេតីតិ អាហ “**ចតុត្ថំ និរវសេសទាន**”ន្តិ។ “យថា តេសំ បុព្ពកានំ ឥសីនំ តានិ មហាយញ្ញកានិ អហេសុំ, ឯវំ មេ អយំ ទានសំវិភាគោ ភវិស្សតី”តិ ឯវសញ្ញិនោ ទានំ ទក្ខិណំ អរហេសុ ទាតព្ពតោ “**បញ្ចមំ ទក្ខិណេយ្យទាន**”ន្តិ វុត្តំ។ “ឥមំ មេ ទានំ ទទតោ ចិត្តំ បសីទតី”តិអាទិនា បីតិសោមនស្សំ ឧប្បាទេត្វា ទេន្តស្ស ទានំ សោមនស្សពាហុល្លប្បត្តិយា សោមនស្សូបចារំ នាម ហោតីតិ អាហ “**ឆដ្ឋំ សោមនស្សូបវិចារទាន**”ន្តិ វុត្តំ។

ទានមហប្ផលសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. នន្ទមាតាសុត្តវណ្ណនា

៥៣. ទសមេ “**វុត្ថវស្សោ បវារេត្វា...បេ.... និក្ខមី**”តិ អដ្ឋកថាភាណកានំ មតេនេតំ វុត្តំ។ មជ្ឈិមភាណកា បន វទន្តិ “ភគវា ឧបកដ្ឋាយ វស្សូបនាយិកាយ ជេតវនតោ ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតោ ចារិកំ និក្ខមិ។ តេនេវ ច អកាលេ និក្ខន្តត្តា កោសលរាជាទយោ វារេតុំ អារភឹសុ។ បវារេត្វា ហិ ចរណំ ពុទ្ធាចិណ្ណ”ន្តិ។ បុណ្ណាយ សម្មាបដិបត្តិ បច្ចាសីសន្តោ ភគវា “**មម និវត្តនបច្ចយា ត្វំ កឹ ករិស្សសី**”តិ អាហ។ **បុណ្ណាបិ...បេ.... បព្ពជីតិ** ឯត្ថ សេដ្ឋិ “បុណ្ណាយ ភគវា និវត្តិតោ”តិ សុត្វា តំ ភុជិស្សំ កត្វា ធីតុដ្ឋានេ ឋបេសិ។ សា បព្ពជ្ជំ យាចិត្វា បព្ពជិ, បព្ពជិត្វា វិបស្សនំ អារភិ។ អថស្សា សត្ថា អារទ្ធវិបស្សកភាវំ ញត្វា ឥមំ ឱភាសគាថំ វិស្សជ្ជេសិ –

> “បុណ្ណេ បូរស្សុ សទ្ធម្មំ, ចន្ទោ បន្នរសោ យថា;
> បរិបុណ្ណាយ បញ្ញាយ, ទុក្ខស្សន្តំ ករិស្សសី”តិ។ (ថេរីគា. ៣);

សា គាថាបរិយោសានេ អរហត្តំ បត្វា អភិញ្ញាតា សាវិកា អហោសិ។ សេសមេត្ថ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

នន្ទមាតាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

មហាយញ្ញវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បឋមបណ្ណាសកំ និដ្ឋិតំ។

៦. អព្យាកតវគ្គោ

១-២. អព្យាកតសុត្តាទិវណ្ណនា

៥៤-៥៥. ឆដ្ឋវគ្គស្ស បឋមំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ ទុតិយេ **អតីតេ អត្តភាវេ និព្ពត្តកំ កម្ម**ន្តិ “បុរិមកម្មភវស្មិំ មោហោ អវិជ្ជា, អាយូហនា សង្ខារា, និកន្តិ តណ្ហា, ឧបគមនំ ឧបាទានំ, ចេតនា ភវោ”តិ ឯវមាគតំ សបរិក្ខារំ បញ្ចវិធំ កម្មវដ្ដមាហ។ **ឯតរហិ មេ អត្តភាវោ ន សិយា**តិ វិញ្ញាណនាមរូបសឡាយតនផស្សវេទនាសហិតំ បច្ចុប្បន្នំ បញ្ចវិធំ វិបាកវដ្ដមាហ។ **យំ អត្ថិក**ន្តិ យំ បរមត្ថតោ វិជ្ជមានកំ។ តេនាហ **“ភូត”**ន្តិ។ តញ្ហិ បច្ចយនិព្ពត្តតាយ “ភូត”ន្តិ វុច្ចតិ។ **តំ បជហាមី**តិ តប្បដិពទ្ធច្ឆន្ទរាគប្បហានេន តតោ ឯវ អាយតឹ អនុប្បត្តិធម្មតាបាទនវសេន បជហាមិ បរិច្ចជាមិ។ **ហរិតន្ត**ន្តិ (ម. និ. អដ្ឋ. ១.៣០៣) ហរិតមេវ។ អន្ត-សទ្ទេន បទវឌ្ឍនំ កតំ យថា “វនន្តំ សុត្តន្ត”ន្តិ, អលូតិណាទីនិ អាគម្ម និព្ពាយតីតិ អត្ថោ។ **បថន្ត**ន្តិ មហាមគ្គំ។ **សេលន្ត**ន្តិ បព្ពតំ។ **ឧទកន្ត**ន្តិ ឧទកំ។ **រមណីយំ វា ភូមិភាគ**ន្តិ តិណគុម្ពាទិរហិតំ វិវិត្តំ អព្ភោកាសភូមិភាគំ។ **អនាហារា**តិ អបច្ចយា និរុបាទានា។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។

អព្យាកតសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. តិស្សព្រហ្មាសុត្តវណ្ណនា

៥៦. តតិយេ **វិវិត្តានិ** តាទិសានិ បន បរិយន្តានិ អតិទូរានិ ហោន្តីតិ អាហ **“អន្តិមបរិយន្តិមានី”**តិ។ អន្តេ ភវានិ អន្តិមានិ, អន្តិមានិយេវ បរិយន្តិមានិ។ ឧភយេនបិ អតិទូរតំ ទស្សេតិ។ **សមន្នាហារ បបយមានោ**តិ ឥន្ទ្រិយំ សមាការេន វត្តេន្តោ ឥន្ទ្រិយសមតំ បដិបាទេន្តោ នាម ហោតិ។ វិបស្សនាចិត្តសម្បយុត្តោ សមាធិ, សតិបិ សង្ខារនិមិត្តាវិរហេ និច្ចនិមិត្តាទិវិរហតោ “អនិមិត្តោ”តិ វុច្ចតីតិ អាហ **“អនិមិត្តន្តិ ពលវវិបស្សនាសមាធិ”**ន្តិ។

តិស្សព្រហ្មាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤-៧. សីហសេនាបតិសុត្តាទិវណ្ណនា

៥៧-៦០. ចតុត្ថេ កុច្ឆិតោ អរិយោ **កទរិយោ**។ ថទ្ធមច្ឆរិយសទិសំ ហិ កុច្ឆិតំ សព្ពនិហីនំ នត្ថិ សព្ពកុសលានំ អាទិភូតស្ស និសេធនតោ។ សេសមេត្ថ បញ្ចមាទីនិ ច ឧត្តានត្ថានេវ។

សីហសេនាបតិសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. បចលាយមានសុត្តវណ្ណនា

៦១. អដ្ឋមេ **អាលោកសញ្ញំ មនសិ ករេយ្យាសី**តិ ទិវា វា រត្តិំ វា សូរិយបជ្ជោតចន្ទមណិអាទីនំ អាលោកំ “អាលោកោ”តិ មនសិ ករេយ្យាសិ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – សូរិយចន្ទាលោកាទី ទិវា រត្តិញ្ច ឧបលទ្ធំ យថាលទ្ធវសេនេវ មនសិ ករេយ្យាសិ, ចិត្តេ បបេយ្យាសិ។ យថា តេ សុភាវិតាលោកកសិណស្ស វិយ កសិណាលោកោ យទិច្ឆកំ យាវទិច្ឆកញ្ច សោ អាលោកោ រត្តិយំ ឧបតិដ្ឋតិ, យេន តត្ថ ទិវាសញ្ញំ បបេយ្យាសិ, ទិវា វិយ វិគតថិនមិទ្ធោ ភវេយ្យាសីតិ។ តេនាហ **“យថា ទិវា តថា រត្តិ”**ន្តិ។ **ឥតិ វិវដេន ចេតសា**តិ ឯវំ អបិហិតេន ចិត្តេន ថិនមិទ្ធបិធានេន អបិហិតត្តា។ **អបរិយោនទ្ធេនា**តិ សមន្តតោ អនោនទ្ធេន អសញ្ឆាទិតេន។ **សហោភាស**ន្តិ សញាណោភាសំ។ ថិនមិទ្ធវិនោទនអាលោកោបិ វា ហោតុ កសិណាលោកោបិ វា បរិកម្មាលោកោបិ វា, ឧបក្កិលេសាលោកោ វិយ សព្ពោយំ អាលោកោ ញាណសមុដ្ឋានោវាតិ។ យេសំ អករណេ បុគ្គលោ មហាជានិយោ ហោតិ, តានិ **អវស្សំ កាតព្ពានិ**។ យានិ អកាតុម្បិ វដ្ដន្តិ, សតិ សមវាយេ កាតព្ពតោ តានិ **ករណីយានី**តិ អាហ **“ឥតរានិ ករណីយានី”**តិ។ អថ វា កត្តព្ពានិ កម្មានិ ករណំ អរហន្តីតិ **ករណីយានិ**។ ឥតរានិ **កិច្ចានី**តិបិ វទន្តិ។

អាទិនយប្បវត្តា វិគ្គាហិកកថាតិ “ន ត្វំ ឥមំ ធម្មវិនយំ អាជានាសិ, អហំ ឥមំ ធម្មវិនយំ អាជានាមិ, កឹ ត្វំ ឥមំ ធម្មវិនយំ អាជានិស្សសិ, មិច្ឆាបដិបន្នោ ត្វមសិ, អហមស្មិ សម្មាបដិបន្នោ, សហិតំ មេ, អសហិតំ តេ, បុរេវចនីយំ បច្ឆា អវច, បច្ឆាវចនីយំ បុរេ អវច, អធិចិណ្ណំ តេ វិបរាវត្តំ, អារោបិតោ តេ វាទោ, និគ្គហិតោ ត្វមសិ។ ចរ វាទប្បមោក្ខាយ, និព្ពេឋេហិ វា សចេ បហោសី”តិ (ទី. និ. ១.១៨; ម. និ. ៣.៤១) ឯវំបវត្តា កថា។

តត្ថ **សហិតំ មេតិ** (ទី. និ. អដ្ឋ. ១.១៨) មយ្ហំ វចនំ សហិតំ សិលិដ្ឋំ, អត្ថយុត្តំ ការណយុត្តន្តិ អត្ថោ។ **សហិតន្តិ** វា បុព្ពាបរាវិរុទ្ធំ។ **អសហិតំ តេតិ** តុយ្ហំ វចនំ អសហិតំ អសិលិដ្ឋំ។ **អធិចិណ្ណំ តេ វិបរាវត្តន្តិ** យំ តុយ្ហំ ទីឃរត្តាចិណ្ណវសេន សុប្បគុណំ, តំ មយ្ហំ ឯកវចនេនេវ វិបរាវត្តំ បរិវត្តិត្វា ឋិតំ, ន កិញ្ចិ ជានាសីតិ អត្ថោ។ **អារោបិតោ តេ វាទោ**តិ មយា តវ វាទេ ទោសោ អារោបិតោ។ **ចរ វាទប្បមោក្ខាយា**តិ ទោសមោចនត្ថំ ចរ វិចរ, តត្ថ តត្ថ គន្ត្វា សិក្ខាតិ អត្ថោ។ **និព្ពេឋេហិ វា សចេ បហោសី**តិ អថ សយំ បហោសិ, ឥទានិ ឯវ និព្ពេឋេហីតិ អត្ថោ។

តណ្ហា សព្ពសោ ខីយន្តិ ឯត្ថាតិ **តណ្ហាសង្ខយោ**, តស្មិំ។ **តណ្ហាសង្ខយេ**តិ ច ឥទំ វិសយេ ភុម្មន្តិ អាហ “**តំ អារម្មណំ កត្វា**”តិ។ **វិមុត្តចិត្តតាយា**តិ សព្ពសំកិលេសេហិ វិប្បយុត្តចិត្តតាយ។ អបរភាគេ បដិបទា នាម អរិយសច្ចាភិសមយោ។ សា សាសនចារិគោចរា បច្ចត្តំ វេទិតព្ពតោតិ អាហ “**បុព្ពភាគប្បដិបទំ សំខិត្តេន ទេសេថាតិ បុច្ឆតី**”តិ។ អកុប្បធម្មតាយ ខយវយសង្ខាតំ អន្តំ អតីតាតិ អច្ចន្តា, សោ ឯវ អបរិហាយនសភាវត្តា អច្ចន្តា និដ្ឋា អស្សាតិ **អច្ចន្តនិដ្ឋា**។ តេនាហ “**ឯកន្តនិដ្ឋោ សតតនិដ្ឋោតិ អត្ថោ**”តិ។ ន ហិ បដិវិទ្ធស្ស លោកុត្តរធម្មស្ស ទស្សន្នំ កុប្បន្នំ នាម អត្ថិ។ អច្ចន្តមេវ ចតូហិ យោគេហិ ខេមោ ឯតស្ស អត្ថីតិ **អច្ចន្តយោគក្ខេមី**។ មគ្គព្រហ្មចរិយស្ស វុសិតត្តា តស្ស ច អបរិហាយនសភាវត្តា អច្ចន្តំ ព្រហ្មចារីតិ **អច្ចន្តព្រហ្មចារី**។ តេនាហ “**និច្ចព្រហ្មចារីតិ អត្ថោ**”តិ។ **បរិយោសាន**ន្តិ មគ្គព្រហ្មចរិយបរិយបរិយោសានំ វដ្ដទុក្ខបរិយោសានញ្ច។

បញ្ចក្ខន្ធាតិ បញ្ចុបាទានក្ខន្ធា។ សក្កាយសព្ពញ្ហិ សន្ធាយ ឥធ “**សព្ពេ ធម្មា**”តិ វុត្តំ វិបស្សនាវិសយស្ស អធិប្បេតត្តា។ តស្មា អាយតនធាតុយោបិ តគ្គតិកា ឯវ ទដ្ឋព្ពា។ តេនាហ ភគវា “**នាលំ អភិនិវេសាយា**”តិ។ **ន យុត្តា អភិនិវេសាយ** “ឯតំ មម, ឯសោ មេ អត្តា”តិ អជ្ឈោសានាយ។ “អលមេវ និព្ពិន្ទិតុំ អលំ វិរជ្ជិតុ”ន្តិអាទីសុ (ទី. និ. ២.២៧២; សំ. និ. ២.១២៤, ១២៨, ១៣៤, ១៤៣) វិយ **អលំ**-សទ្ទោ យុត្តត្ថោបិ ហោតីតិ អាហ “**ន យុត្តា**”**តិ។ សម្បជ្ជន្តី**តិ ភវន្តិ។ យទិបិ “តតិយា ចតុត្ថី”តិ ឥទំ វិសុទ្ធិទ្វយំ អភិញ្ញាបញ្ញា, តស្ស បន សបច្ចយនាមរូបទស្សនភាវតោ សតិ ច បច្ចយបរិគ្គហេ សបច្ចយត្តា អនិច្ចន្តិ, នាមរូបស្ស អនិច្ចតាយ ទុក្ខំ, ទុក្ខញ្ច អនត្តាតិ អត្ថតោ លក្ខណត្តយំ សុបាកដមេវ ហោតីតិ អាហ “**អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តាតិ ញាតបរិញ្ញាយ អភិជានាតី**”តិ។ **តថេវ តីរណបរិញ្ញាយា**តិ ឥមិនា អនិច្ចាទិភាវេន នាលំ អភិនិវេសាយាតិ នាមរូបស្ស ឧបសំហរតិ, ន អភិញ្ញាបញ្ញានំ សម្ភារធម្មានំ។ បុរិមាយ ហិ អត្ថតោ អាបន្នំ លក្ខណត្តយំ គណ្ហាតិ សលក្ខណសល្លក្ខណបរត្តា តស្សា។ ទុតិយាយ សរូបតោ តស្សា លក្ខណត្តយារោបនវសេន សម្មសនភាវតោ។ ឯកចិត្តក្ខណិកតាយ អភិនិបាតមគ្គតាយ ច **អប្បមត្តកម្បិ**។ រូបបរិគ្គហស្ស ឱឡារិកភាវតោ **អរូបបរិគ្គហំ ទស្សេតិ**។ ទស្សេន្តោ ច វេទនាយ អាសន្នភាវតោ, វិសេសតោ សុខសារាគិតាយ, ភវស្សាទគធិតមានសតាយ ច ថេរស្ស វេទនាវសេន និព្ពត្តេត្វា ទស្សេតិ។

ខយវិរាគោតិ ខយសង្ខាតោ វិរាគោ សង្ខារានំ បលុជ្ជនា។ យំ អាគម្ម សព្ពសោ សង្ខារេហិ វិរជ្ជនា ហោតិ, តំ និព្ពានំ **អច្ចន្តវិរាគោ**។ **និរោធានុបស្សិម្ហិបី**តិ និរោធានុបស្សិបទេបិ។ **ឯសេវ នយោ**តិ អតិទិសិត្វា តំ ឯកទេសេន វិវរន្តោ “**និរោធោបិ ហិ…បេ…. ទុវិធោយេវា**”តិ អាហ។ ខន្ធានំ បរិច្ចជនំ តប្បដិពទ្ធកិលេសប្បហានវសេនាតិ យេនាការេន វិបស្សនា កិលេសេ បជហតិ, តេនាការេន តំនិមិត្តក្ខន្ធេ ច បជហតីតិ វត្តព្ពតំ អរហតីតិ អាហ “**សា ហិ…បេ…. វោស្សជ្ជតី**”តិ។ **អារម្មណតោ**តិ កិច្ចសាធនវសេន អារម្មណករណតោ។ ឯវញ្ហិ មគ្គតោ អញ្ញេសំ និព្ពានារម្មណានំ បក្ខន្ទនវោស្សគ្គាភាវោ សិទ្ធោវ ហោតិ។ បរិច្ចជនេន បក្ខន្ទនេន ចាតិ **ទ្វីហិបិ វា ការណេហិ**។ **សោ**តិ មគ្គោ។ សព្ពេសំ ខន្ធានំ វោស្សជ្ជនំ តប្បដិពទ្ធសំកិលេសប្បហានេន ទដ្ឋព្ពំ។ យស្មា វា វិបស្សនាចិត្តំ បក្ខន្ទតីតិ មគ្គសម្បយុត្តចិត្តំ សន្ធាយាហ។ មគ្គោ ច សមុច្ឆេទវសេន កិលេសេ ខន្ធេ ច បរិច្ចជតិ, តស្មា យថាក្កមំ វិបស្សនាមគ្គានញ្ច វសេន បក្ខន្ទនបរិច្ចាគវោស្សគ្គាបិ វេទិតព្ពា។ **តទុភយសមង្គី**តិ វិបស្សនាសមង្គី មគ្គសមង្គី ច។ “អនិច្ចានុបស្សនាយ និច្ចសញ្ញំ បជហតី”តិអាទិវចនតោ (បដិ. ម. ១.៥២) ហិ យថា វិបស្សនាយ កិលេសានំ បរិច្ចាគប្បដិនិស្សគ្គោ លព្ភតិ, ឯវំ អាយតឹ តេហិ កិលេសេហិ ឧប្បាទេតព្ពក្ខន្ធានម្បិ បរិច្ចាគបដិនិស្សគ្គោ វត្តព្ពោ។ បក្ខន្ទនបដិនិស្សគ្គោ បន មគ្គេ លព្ភមានាយ ឯកន្តការណភូតាយ វុដ្ឋានគាមិនិវិបស្សនាយ វសេន វេទិតព្ពោ។ មគ្គេ បន តទុភយម្បិ ញាយាគតមេវ និប្បរិយាយតោវ លព្ភមានត្តា។ តេនាហ “**តទុភយសមង្គីបុគ្គលោ**”តិអាទិ។ បុច្ឆន្តស្ស អជ្ឈាសយវសេន “ន កិញ្ចិ លោកេ ឧបាទិយតី”តិ ឯត្ថ កាមុបាទានវសេន ឧបាទិយនំ បដិក្ខិបតីតិ អាហ “**តណ្ហាវសេន ន ឧបាទិយតី**”តិ។ តណ្ហាវសេន វា អសតិ ឧបាទិយនេ ទិដ្ឋិវសេន ឧបាទិយនំ អនវកាសមេវាតិ “**តណ្ហាវសេន**”ឥច្ចេវ វុត្តំ។ **ន បរាមសតី**តិ នាទិយតិ។ ទិដ្ឋិបរាមាសវសេន វា “និច្ច”ន្តិអាទិនា **ន បរាមសតិ។ សំខិត្តេនេវ កថេសី**តិ តស្ស អជ្ឈាសយវសេន បបញ្ចំ អកត្វា កថេសិ។

បចលាយមានសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. មេត្តសុត្តវណ្ណនា

៦២. នវមេ **មា, ភិក្ខវេ, បុញ្ញាន**ន្តិ (ឥតិវុ. អដ្ឋ. ៦២) ឯត្ថ **មា**តិ បដិសេធេ និបាតោ។ **បុញ្ញ**-សទ្ទោ "កុសលានំ, ភិក្ខវេ, ធម្មានំ សមាទានហេតុ ឯវមិទំ បុញ្ញំ បវឌ្ឍតី"តិអាទីសុ (ទី. និ. ៣.៨០) បុញ្ញផលេ អាគតោ។ "អវិជ្ជាគតោយំ, ភិក្ខវេ, បុរិសបុគ្គលោ បុញ្ញញ្ចេ សង្ខារំ អភិសង្ខរោតី"តិអាទីសុ (សំ. និ. ២.៥១) កាមរូបាវចរសុចរិតេសុ។ "បុញ្ញូបគំ ហោតិ វិញ្ញាណ"ន្តិអាទីសុ (សំ. និ. ២.៥១) សុគតិវិសេសភូតេ ឧបបត្តិភវេ។ "តីណិមានិ, ភិក្ខវេ, បុញ្ញកិរិយវត្ថូនិ ទានមយំ បុញ្ញកិរិយវត្ថុ, សីលមយំ បុញ្ញកិរិយវត្ថុ, ភាវនាមយំ បុញ្ញកិរិយវត្ថូ"តិអាទីសុ (ឥតិវុ. ៦០; ទី. និ. ៣.៣០៥; អ. និ. ៨.៣៦) កុសលចេតនាយំ។ ឥធ បន តេភូមកកុសលធម្មេ វេទិតព្ពោ។ **ភាយិត្ថា**តិ ឯត្ថ ទុវិធំ ភយំ ញាណភយំ, សារជ្ជភយន្តិ។ តត្ថ "យេបិ តេ, ភិក្ខវេ, ទេវា ទីឃាយុកា វណ្ណវន្តោ សុខពហុលា ឧច្ចេសុ វិមានេសុ ចិរដ្ឋិតិកា, តេបិ តថាគតស្ស ធម្មទេសនំ សុត្វា យេភុយ្យេន ភយំ សំវេគំ សន្តាសំ អាបជ្ជន្តី"តិ (អ. និ. ៤.៣៣) អាគតំ **ញាណភយំ**។ "អហុទេវ ភយំ, អហុ ឆម្ភិតត្តំ, អហុ លោមហំសោ"តិអាទីសុ (ទី. និ. ២.៣១៨) អាគតំ **សារជ្ជភយំ**។ ឥធាបិ សារជ្ជភយមេវ។ អយញ្ហេត្ថ អត្ថោ – ភិក្ខវេ, ទីឃរត្តំ កាយវចីសំយមោ វត្តប្បដិវត្តបូរណំ ឯកាសនំ ឯកសេយ្យំ ឥន្ទ្រិយទមោ ធុតធម្មេហិ ចិត្តស្ស និគ្គហោ សតិសម្បជញ្ញំ កម្មដ្ឋានានុយោគវសេន វីរិយារម្ភោតិ ឯវមាទីនិ យានិ ភិក្ខុនា និរន្តរំ បវត្តេតព្ពានិ បុញ្ញានិ, តេហិ មា ភាយិត្ថ, មា ភយំ សន្តាសំ អាបជ្ជិត្ថ។ ឯកច្ចស្ស ទិដ្ឋធម្មសុខស្ស ឧបរោធភយេន សម្បរាយិកនិព្ពានសុខទាយកេហិ បុញ្ញេហិ មា ភាយិត្ថាតិ។ និស្សក្កេ ឥទំ សាមិវចនំ។

ឥទានិ តតោ អភាយិតព្ពភាវេ ការណំ ទស្សេន្តោ **"សុខស្សេត"**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សុខ**-សទ្ទោ "សុខោ ពុទ្ធានមុប្បាទោ, សុខា វិរាគតា លោកេ"តិអាទីសុ (ធ. ប. ១៩៤) សុខមូលេ អាគតោ។ "យស្មា ច ខោ, មហាលិ, រូបំ សុខំ សុខានុបតិតំ សុខាវក្កន្ត"ន្តិអាទីសុ (សំ. និ. ៣.៦០) សុខារម្មណេ។ "យាវញ្ចិទំ, ភិក្ខវេ, ន សុករំ អក្ខានេន បាបុណិតុំ យាវ សុខា សគ្គា"តិអាទីសុ (ម. និ. ៣.២៥៥) សុខបច្ចយដ្ឋានេ។ "សុខោ បុញ្ញស្ស ឧច្ចយោ"តិអាទីសុ (ធ. ប. ១១៨) សុខហេតុម្ហិ។ "ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារា ឯតេ ធម្មា"តិអាទីសុ (ម. និ. ១.៨២) អព្យាបជ្ជេ។ "និព្ពានំ បរមំ សុខ"ន្តិអាទីសុ (ម. និ. ២.២១៥; ធ. ប. ២០៣, ២០៤) និព្ពានេ។ "សុខស្ស ច បហានា"តិអាទីសុ (ទី. និ. ១.២៣២; ម. និ. ១.២៧១; សំ. និ. ២.១៥២) សុខវេទនាយំ។ "អទុក្ខមសុខំ សន្តំ, សុខមិច្ចេវ ភាសិត"ន្តិអាទីសុ (សំ. និ. ៤.២៥៣; ឥតិវុ. ៥៣) ឧបេក្ខាវេទនាយំ។ "ទ្វេបិ មយា, អានន្ទ, វេទនា វុត្តា បរិយាយេន សុខា វេទនា ទុក្ខា វេទនា"តិអាទីសុ (ម. និ. ២.៨៩) ឥដ្ឋសុខេសុ។ "សុខោ វិបាកោ បុញ្ញាន"ន្តិអាទីសុ (បេដកោ. ២៣) ឥដ្ឋវិបាកេ។ ឥធាបិ ឥដ្ឋវិបាកេ ឯវ ទដ្ឋព្ពោ។ **ឥដ្ឋស្សា**តិអាទីសុ ឥច្ឆិតព្ពតោ ចេវ អនិដ្ឋប្បដិបក្ខតោ ច ឥដ្ឋស្ស។ កមនីយតោ មនស្មិញ្ច កមនតោ បវិសនតោ **កន្តស្ស**។ បិយាយិតព្ពតោ សន្តប្បនតោ ច **បិយស្ស**។ មននីយតោ មនស្ស វឌ្ឍនតោ ច **មនាបស្សា**តិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **យទិទំ បុញ្ញានី**តិ **បុញ្ញានី**តិ យទិទំ វចនំ, ឯតំ សុខស្ស ឥដ្ឋស្ស វិបាកស្ស អធិវចនំ នាមំ។ **សុខស្សេតំ យទិទំ បុញ្ញានី**តិ ផលេន ការណស្ស អភេទោបចារំ វទតិ។ តេន កតូបចិតានំ បុញ្ញានំ អវស្សំភាវិផលំ សុត្វា អប្បមត្តេន សក្កច្ចំ បុញ្ញានិ កត្តព្ពានីតិ បុញ្ញកិរិយាយំ និយោជេតិ, អាទរញ្ច នេសំ តត្ថ ឧប្បាទេតិ។

ឥទានិ អត្តនា សុនេត្តកាលេ កតេន បុញ្ញកម្មេន ទីឃរត្តំ បច្ចនុភូតំ ភវន្តរប្បដិច្ឆន្នំ ឧឡារតរំ បុញ្ញវិបាកំ ឧទាហរិត្វា តមត្ថំ បាកដតរំ ករោន្តោ **"អភិជានាមិ ខោ បនាហ"**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អភិជានាមី**តិ អភិវិសិដ្ឋេន ញាណេន ជានាមិ, បច្ចក្ខតោ ពុជ្ឈាមិ។ **ទីឃរត្ត**ន្តិ ចិរកាលំ។ **បុញ្ញាន**ន្តិ ទានាទីនំ កុសលធម្មានំ។ **សត្ត វស្សានី**តិ សត្ត សំវច្ឆរានិ។ **មេត្តចិត្ត**ន្តិ មិជ្ជតីតិ មេត្តា, សិនិយ្ហតីតិ អត្ថោ។ មិត្តេ ភវា, មិត្តស្ស វា ឯសា បវត្តីតិបិ មេត្តា។ លក្ខណាទិតោ បន ហិតាការប្បវត្តិលក្ខណា, ហិតូបសំហាររសា, អាឃាតវិនយបច្ចុបដ្ឋានា, សត្តានំ មនាបភាវទស្សនបទដ្ឋានា។ ព្យាបាទូបសមោ ឯតិស្សា សម្បត្តិ, សិនេហសម្ភវោ វិបត្តិ។ **មេត្តចិត្តំ ភាវេត្វា**តិ មេត្តាសហគតំ ចិត្តំ, ចិត្តសីសេន សមាធិ វុត្តោតិ មេត្តាសមាធិំ មេតាព្រហ្មវិហារំ ឧប្បាទេត្វា ចេវ វឌ្ឍេត្វា ច។

សត្ត សំវដ្ដវិវដ្ដកប្បេតិ សត្ត មហាកប្បេ។ សំវដ្ដវិវដ្ដគ្គហណេនេវ ហិ សំវដ្ដដ្ឋាយិវិវដ្ដដ្ឋាយិនោបិ គហិតា។ **ឥមំ លោក**ន្តិ កាមលោកំ។ **សំវដ្ដមានេ សុទ**ន្តិ សំវដ្ដមានេ, សុទន្តិ និបាតមត្តំ, វិបជ្ជមានេតិ អត្ថោ។ "វរសំវត្តដ្ឋានេ សុទ"ន្តិបិ បឋន្តិ។ **កប្បេ**តិ កាលេ។ កប្បសីសេន ហិ កាលោ វុត្តោ, កាលេ ខីយមានេ សព្ពោបិ ខីយតេវ។ យថាហ – "កាលោ ឃសតិ ភូតានិ, សព្ពានេវ សហត្តនា"តិ (ជា. ១.២.១៩០)។ **"អាភស្សរូបគោ ហោមី"**តិ វុត្តត្តា តេជោសំវដ្ដវសេនេត្ថ កប្បវុដ្ឋានំ វេទិតព្ពំ។ **អាភស្សរូបគោ**តិ តត្ថ បដិសន្ធិគ្គហណវសេន អាភស្សរព្រហ្មលោកំ ឧបគច្ឆាមីតិ អាភស្សរូបគោ ហោមិ។ **វិវដ្ដមានេ**តិ សណ្ឋហមានេតិ អត្ថោ។ **សុញ្ញំ ព្រហ្មវិមានំ ឧបបជ្ជាមី**តិ

កស្សចិ សត្តស្ស តត្ថ និព្ពត្តស្ស អភាវតោ សុញ្ញំ យំ បឋមជ្ឈានភូមិសង្ខាតំ ព្រហ្មវិមានំ អាទិតោ និព្ពត្តតិ, តំ បដិសន្ធិគ្គហណវសេន ឧបបជ្ជាមិ ឧបេមិ។

ព្រហ្មាតិ កាមាវចរសត្តេហិ វិសិដ្ឋដ្ឋេន តថា តថា ព្រូហិតគុណតាយ ព្រហ្មវិហារតោ និព្ពត្តនដ្ឋេន ច ព្រហ្មា។ ព្រហ្មបារិសជ្ជព្រហ្មបុរោហិតេហិ មហន្តោ ព្រហ្មាតិ **មហាព្រហ្មា,** តតោ ឯវ តេ អភិភវិត្វា ឋិតត្តា **អភិភូ**។ តេហិ ន កេនចិបិ គុណេន អភិភូតោតិ **អនភិភូតោ។ អញ្ញទត្ថុ**តិ ឯកំសវចនេ និបាតោ។ ទស្សនតោ **ទសោ,** អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នានំ ទស្សនសមត្ថោ អភិញ្ញាញាណេន បស្សិតព្ពំ បស្សាមីតិ អត្ថោ។ សេសព្រហ្មានំ ឥទ្ធិបាទភាវនាពលេន អត្តនោ ចិត្តញ្ច មម វសេ វត្តេមីតិ **វសវត្តី** ហោមីតិ យោជេតព្ពំ។ តទា កិរ ពោធិសត្តោ អដ្ឋសមាបត្តិលាភីបិ សមានោ តថា សត្តហិតំ អត្តនោ បារមិបូរណញ្ច ឱលោកេន្តោ តាសុ ឯវ ទ្វីសុ ឈានភូមីសុ និកន្តិ ឧប្បាទេត្វា មេត្តាព្រហ្មវិហារវសេន អបរាបរំ សំសរិ។ តេន វុត្តំ “**សត្ត វស្សានិ…បេ…. វសវត្តី**”តិ។

ឯវំ ភគវា រូបាវចរបុញ្ញស្ស វិបាកមហន្តតំ បកាសេត្វា ឥទានិ កាមាវចរបុញ្ញស្សបិ វិបាកំ ទស្សេន្តោ “**ឆត្តឹសក្ខត្តុ**”ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សក្កោ អហោសិ**ន្តិ ឆត្តឹសក្ខត្តុំ ឆត្តឹសវារេ អញ្ញត្ថ អនុបបជ្ជិត្វា និរន្តរំ សក្កោ ទេវានមិន្ទោ តាវតឹសទេវរាជា អហោសឹ។ **រាជា អហោសិ**ន្តិអាទីសុ ចតូហិ អច្ឆរិយធម្មេហិ ចតូហិ សង្គហវត្ថូហិ ច លោកំ រញ្ជេតីតិ **រាជា**។ ចក្ករតនំ វត្តេតិ, ចតូហិ សម្បត្តិចក្កេហិ វត្តតិ, តេហិ ច បរំ វត្តេតិ, បរហិតាយ ច ឥរិយាបថចក្កានំ វត្តោ ឯតស្មឹ អត្ថីតិ **ចក្កវត្តី**។ “រាជា”តិ ចេត្ថ សាមញ្ញំ, “ចក្កវត្តី”តិ វិសេសំ។ ធម្មេន ចរតីតិ **ធម្មិកោ,** ញាយេន សមេន វត្តតីតិ អត្ថោ។ ធម្មេនេវ រជ្ជំ លភិត្វា រាជា ជាតោតិ **ធម្មរាជា,** ទសវិធេ កុសលធម្មេ អគរហិតេ ច រាជធម្មេ និយុត្តោតិ **ធម្មិកោ**។ តេន ច ធម្មេន សកលំ លោកំ រញ្ជេតីតិ **ធម្មរាជា**។ បរហិតធម្មករណេន វា **ធម្មិកោ,** អត្តហិតធម្មករណេន **ធម្មរាជា**។ យស្មា ចក្កវត្តី ធម្មេន ញាយេន រជ្ជំ អធិគច្ឆតិ, ន អធម្មេន, តស្មា វុត្តំ “**ធម្មេន លទ្ធរជ្ជត្តា ធម្មរាជា**”តិ។

ចតូសុ ទិសាសុ សមុទ្ទបរិយោសានតាយ ចាតុរន្តា នាម តត្ថ តត្ថ ទីបេ មហាបថវីតិ អាហ “**បុរត្ថិម…បេ. … ឥស្សរោ**”តិ។ **វិជិតាវី**តិ វិជេតព្ពស្ស វិជិតវា, កាមកោធាទិកស្ស អព្ភន្តរស្ស បដិរាជភូតស្ស ពាហិរស្ស ច អរិគណស្ស វិជយី វិជិនិត្វា ឋិតោតិ អត្ថោ។ កាមំ ចក្កវត្តិនោ កេនចិ យុទ្ធំ នាម នត្ថិ, យុទ្ធេន បន សាធេតព្ពស្ស វិជយស្ស សិទ្ធិយា “**វិជិតសង្គាមោ**”តិ វុត្តំ។ ជនបទោ វា ចតុព្ពិធអច្ឆរិយធម្មេន សមន្នាគតោ អស្មឹ រាជិនិ ថាវរិយំ កេនចិ អសំហារិយំ ទឡ្ហភត្តិភាវំ បត្តោ, ជនបទេ វា អត្តនោ ធម្មិកាយ បដិបត្តិយា ថាវរិយំ ថិរភាវំ បត្តោតិ **ជនបទត្ថាវរិយប្បត្តោ**។ ចណ្ឌស្ស ហិ រញ្ញោ ពលិទណ្ឌាទីហិ លោកំ បីឡយតោ មនុស្សា មជ្ឈិមជនបទំ ឆឌ្ឌេត្វា បព្ពតសមុទ្ទតីរកន្ទរាទីនិ និស្សាយ បច្ចន្តេ វាសំ កប្បេន្តិ។ អតិមុទុកស្ស រញ្ញោ ចោរេហិ សាហសិកធនវិលោបបីឡិតា មនុស្សា បច្ចន្តំ បហាយ ជនបទមជ្ឈេ វាសំ កប្បេន្តិ។ ឥតិ ឯវរូបេ រាជិនិ ជនបទោ ថិរភាវំ ន បាបុណាតិ។

សត្តរតនសមន្នាគតោតិ ចក្ករតនាទីហិ សត្តហិ រតនេហិ សមុបេតោ។ តេសុ ហិ រាជា ចក្កវត្តី ចក្ករតនេន អជិតំ ជិនាតិ, ហត្ថិអស្សរតនេហិ វិជិតេ សុខេនេវ អនុវិចរតិ, បរិណាយករតនេន វិជិតមនុរក្ខតិ, អវសេសេហិ ឧបភោគសុខមនុភវតិ។ បឋមេន ចស្ស ឧស្សាហសត្តិយោគោ, បច្ឆិមេន មន្តសត្តិយោគោ, ហត្ថិអស្សគហបតិរតនេហិ បភុសត្តិយោគោ សុបរិបុណ្ណោ ហោតិ។ ឥត្ថិមណិរតនេហិ ឧបភោគសុខមនុភវតិ, សេសេហិ ឥស្សរិយសុខំ។ វិសេសតោ ចស្ស បុរិមានិ តីណិ អទោសកុសលមូលជនិតកម្មានុភាវេន សម្បជ្ជន្តិ, មជ្ឈិមានិ អលោភកុសលមូលជនិតកម្មានុភាវេន, បច្ឆិមមេកំ អមោហកុសលមូលជនិតកម្មានុភាវេនាតិ។

សូរាតិ សត្តិវន្តោ, និព្ភយាតិ អត្ថោតិ អាហ “**អភីរុនោ**”**តិ។ អង្គ**ន្តិ ការណំ។ យេន ការណេន “វីរា”តិ វុច្ចេយ្យុំ, តំ វីរង្គំ។ តេនាហ “**វីរិយស្សេតំ នាម**”ន្តិ។ យាវ ចក្កវាឡបព្ពតា ចក្កស្ស វត្តនតោ “**ចក្កវាឡបព្ពតំ សីមំ កត្វា ឋិតសមុទ្ទបរិយន្ត**”ន្តិ វុត្តំ។ **អទណ្ឌេនា**តិ ឥមិនា ធនទណ្ឌស្ស សរីរទណ្ឌស្ស ច អករណំ វុត្តំ។ **អសត្ថេនា**តិ ឥមិនា បន សេនាយ យុជ្ឈនស្សាតិ តទុភយំ ទស្សេតុំ “**ន ទណ្ឌេនា**”តិអាទិ វុត្តំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យេ កតាបរាធេ សត្តេ សតម្បិ សហស្សម្បិ គណ្ហន្តិ, តេ ធនទណ្ឌេន រជ្ជំ ការេន្តិ។ យេ ឆេជ្ជភេជ្ជំ អនុសាសន្តិ, តេ សត្ថទណ្ឌេន។ អហំ បន ទុវិធម្បិ ទណ្ឌំ បហាយ អទណ្ឌេន អជ្ឈាវសឹ។ យេ ឯកតោឧភតោធារាទិនា សត្ថេន បរំ វិហេឋេន្តិ, តេ សត្ថេន រជ្ជំ ការេន្តិ នាម។ អហំ បន សត្ថេន ខុទ្ទកមក្ខិកាយ បិវនមត្តម្បិ លោហិតំ កស្សចិ អនុប្បាទេត្វា ធម្មេនេវ “ឯហិ ខោ, មហារាជា”តិ ឯវំ បដិរាជូហិ សម្បដិច្ឆិតាគមនោ វុត្តប្បការំ បថវិំ អភិជិនិត្វា អជ្ឈាវសឹ, អភិវិជិនិត្វា សាមី ហុត្វា វសិន្តិ។

ឥតិ ភគវា អត្តានំ កាយសក្ខឹ កត្វា បុញ្ញានំ វិបាកមហន្តតំ បកាសេត្វា ឥទានិ តមេវត្ថំ គាថាពន្ធនេន ទស្សេន្តោ “**បស្ស, បុញ្ញានំ វិបាក**”ន្តិអាទិមាហ។ **សុខេសិនោ**តិ អាលបនវចនមេតំ, តេន សុខបរិយេសកេ

សត្តេ អាមន្តេតិ។ បាឡិយំ បន “បស្សថា”តិ វត្តព្ពេ “**បស្សា**”តិ វចនព្យត្តយោ កតោតិ ទដ្ឋព្ពោ។ មនុស្សានំ ឧរេ សត្ថំ បបេត្វា ឥច្ឆិតធនហរណាទិនា វា សាហសការិតាយ សាហសិកា, តេសំ កម្មំ **សាហសិកកម្មំ**។ បថវិយា ឥស្សរោ **បថព្យោ**តិ អាហ “**បុថវិសាមិកោ**”តិ។

មេត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ភរិយាសុត្តវណ្ណនា

៦៣. ទសមេ ឧច្ចាសទ្ទា មហាសទ្ទា ឧទ្ធំ ឧគ្គតត្តា ឧច្ចំ បត្ថដត្តា មហន្តំ អវិនិច្ឆោគំ វិនិភុញ្ជិត្វា គហេតុំ អសក្កុណេយ្យំ សទ្ទំ ករោន្តា វទន្តិ។ វចីឃោសោបិ ហិ ពហូហិ ឯកជ្ឈំ បវត្តិតោ អត្ថតោ ច សទ្ទតោ ច ទុរវពោធោ កេវលំ មហានិគ្ឃោសោ ឯវ ហុត្វា សោតបថមាគច្ឆតិ។ **មច្ឆវិលោបេ**តិ មច្ឆេ វិលុម្បិត្វា វិយ គហណេ, មច្ឆានំ វា វិលុម្បនេ។ កេវដ្ដានញ្ហិ មច្ឆបច្ឆិដ្ឋបិតដ្ឋានេ មហាជនោ សន្និបតិត្វា “ឥធ អញ្ញំ ឯកំ មច្ឆំ ទេហិ, ឯកំ មច្ឆផាលំ ទេហិ, ឯតស្ស តេ មហា ទិន្នោ, មយ្ហំ ខុទ្ទកោ”តិ ឯវំ ឧច្ចាសទ្ទមហាសទ្ទំ ករោន្តិ។ តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ “**កេវដ្ដានំ មច្ឆបច្ឆិ ឱតារេត្វា ឋិតដ្ឋានេ**”តិ។ មច្ឆគ្គហណត្ថំ ជាលេ បក្ខិត្តេបិ តស្មិំ ឋានេ កេវដ្ដា ចេវ អញ្ញេ ច “បវិដ្ឋោ ន បវិដ្ឋោ , គហិតោ ន គហិតោ”តិ មហាសទ្ទំ ករោន្តិ។ តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ “**ជាលេ វា...បេ.... មហាសទ្ទោ ហោតី**”តិ។ **កត្តព្ពវត្តន្តិ** បាទបរិកម្មាទិកត្តព្ពកិច្ចំ។ **ខរា**តិ ចិត្តេន វាចាយ ច កក្ខឡា។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។

ភរិយាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១១. កោធនសុត្តវណ្ណនា

៦៤. ឯកាទសមេ **សបត្តករណា**តិ វា សបត្តេហិ កាតព្ពា។ **កោធន**ន្តិ កុជ្ឈនសីលំ។ **កោធនោយ**ន្តិ កុជ្ឈនោ អយំ។ **អយ**ន្តិ ច និបាតមត្តំ។ **កោធបរេតោ**តិ កោធេន អនុគតោ, បរាភិភូតោ វា។ **ទុព្ពណ្ណោវ ហោតី**តិ បកតិយា វណ្ណវាបិ អលង្កតប្បដិយត្តោបិ មុខវិការាទិវសេន វិរូបោ ឯវ ហោតិ។ ឯតរហិ អាយតិញ្ចាតិ កោធាភិភូតស្ស ឯកន្តមិទំ ផលន្តិ ទីបេតុំ “ទុព្ពណ្ណោវា”តិ អវធារណំ កត្វា បុន “**កោធាភិភូតោ**”តិ វុត្តំ។

អយសភាវន្តិ អកិត្តិមភាវំ។ អត្តនោ បរេសញ្ច អនត្ថំ ជនេតីតិ **អនត្ថជននោ។ អន្តរតោ**តិ អព្ភន្តរតោ, ចិត្តតោ វា។ **តំ ជនោ នាវពុជ្ឈតី**តិ កោធសង្ខាតំ អន្តរតោ អព្ភន្តរេ អត្តនោ ចិត្តេយេវ ជាតំ អនត្ថជននចិត្តប្បកោបនាទិភយំ ភយហេតុំ អយំ ពាលមហាជនោ ន ជានាតិ។ **យ**ន្តិ យត្ថ។ ភុម្មត្ថេ ហិ ឯតំ បច្ចត្តវចនំ។ យស្មិំ កាលេ កោធោ សហតេ នរំ, អន្ធតមំ តទា ហោតីតិ សម្ពន្ធោ។ **យ**ន្តិ វា ការណវចនំ, យស្មា កោធោ ឧប្បជ្ជមានោ នរំ សហតេ អភិភវតិ, តស្មា អន្ធតមំ តទា ហោតិ, យទា កុទ្ធោតិ អត្ថោ យំ-តំ-សទ្ទានំ ឯកន្តសម្ពន្ធភាវតោ។ អថ វា **យ**ន្តិ កិរិយាបរាមសនំ។ **សហតេ**តិ យទេតំ កោធស្ស សហនំ អភិភវនំ, ឯតំ អន្ធតមំ ភវនន្តិ អត្ថោ។ អថ វា យំ នរំ កោធោ សហតេ អភិភវតិ, តស្ស អន្ធតមំ តទា ហោតិ។ តតោ ច កុទ្ធោ អត្ថំ ន ជានាតិ, កុទ្ធោ ធម្មំ ន បស្សតីតិ។

ភូនំ វុច្ចតិ វុទ្ធិ, តស្ស ហននំ ឃាតោ ឯតេសន្តិ **ភូនហច្ចានិ**។ តេនាហ “**ហតវុទ្ធីនី**”តិ។ **ទម**-សទ្ទេន វុត្តមេវត្ថំ វិភាវេតុំ បញ្ញាវីរិយេន ទិដ្ឋិយាតិ វុត្តន្តិ ទស្សេន្តោ “**កតមេន ទមេនា**”តិអាទិមាហ។ អនេកត្ថោ ហិ **ទម**-សទ្ទោ។ “សច្ចេន ទន្តោ ទមសា ឧបេតោ, វេទន្តគូ វុសិតព្រហ្មចរិយោ”តិ (សំ. និ. ១.១៩៥; សុ. និ. ៤៦៧) ឯត្ថ ហិ ឥន្ទ្រិយសំវរោ ទមោតិ វុត្តោ “មនច្ឆដ្ឋានិ ឥន្ទ្រិយានិ ទមេតី”តិ កត្វា។ “យទិ សច្ចា ទមា ចាគា, ខន្ត្យា ភិយ្យោធ វិជ្ជតី”តិ (សំ. និ. ១.២៤៦; សុ. និ. ១៩១) ឯត្ថ បញ្ញា ទមោ “សំកិលេសំ ទមេតិ បជហតី”តិ កត្វា។ “ទានេន ទមេន សំយមេន សច្ចវជ្ជេន អត្ថិ បុញ្ញំ, អត្ថិ បុញ្ញស្ស អាគមោ”តិ (សំ. និ. ៤.៣៦៥) ឯត្ថ ឧបោសថកម្មំ ទមោ “ឧបវសនវសេន កាយកម្មាទីនិ ទមេតី”តិ កត្វា។ “សក្ខិស្សសិ ខោ ត្វំ, បុណ្ណ, ឥមិនា ទមូបសមេន សមន្នាគតោ សុនាបរន្តស្មិំ ជនបទន្តរេ វិហរិតុ”ន្តិ (ម. និ. ៣.៣៩៦; សំ. និ. ៤.៨៨) ឯត្ថ អធិវាសនក្ខន្តិ ទមោ “កោធូបនាហមក្ខាទិកេ ទមេតិ វិនោទេតី”តិ កត្វា។ “ន មានកាមស្ស ទមោ ឥធត្ថិ, ន មោនមត្ថិ អសមាហិតស្សា”តិ (សំ. និ. ១.៩) ឯត្ថ អភិសម្ពោជ្ឈង្គាទិកោ សមាធិបក្ខិកោ ធម្មោ ទមោ “ទម្មតិ ចិត្តំ ឯតេនា”តិ កត្វា។ ឥធាបិ “តំ ទមេន សមុច្ឆិន្ទេ, បញ្ញាវីរិយេន ទិដ្ឋិយា”តិ វចនតោ **ទម**-សទ្ទេន បញ្ញាវីរិយទិដ្ឋិយោ វុត្តា។

កោធនសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អព្យាកតវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. មហាវគ្គោ

១-២. ហិរិឱត្តប្បសុត្តាទិវណ្ណនា

៦៥-៦៦. សត្តមស្ស បឋមំ ឧត្តានមេវ។ ទុតិយេ **តយោ សំវដ្ដា**តិ អាបោសំវដ្ដោ, តេជោសំវដ្ដោ, វាយោសំវដ្ដោតិ តយោ សំវដ្ដា។ **តិស្សោ សំវដ្ដសីមា**តិ អាភស្សរា, សុភកិណ្ហា, វេហប្ផលាតិ តិស្សោ សំវដ្ដសីមា។ យទា ហិ កប្បោ តេជេន សំវដ្ដតិ វិនស្សតិ, តទា អាភស្សរតោ ហេដ្ឋា អគ្គិនា ឌយ្ហតិ។ យទា អាបេន សំវដ្ដតិ, តទា សុភកិណ្ហតោ ហេដ្ឋា ឧទកេន វិលីយតិ។ យទា វាយុនា សំវដ្ដតិ, តទា វេហប្ផលតោ ហេដ្ឋា វាយុនា វិទ្ធំសតិ។ វិត្ថារតោ បន សទាបិ ឯកំ ពុទ្ធក្ខេត្តំ វិនស្សតិ។ **ពុទ្ធក្ខេត្តំ នាម** តិវិធំ ហោតិ ជាតិក្ខេត្តំ អាណាក្ខេត្តំ វិសយក្ខេត្តន្តិ។ តត្ថ **ជាតិក្ខេត្តំ** នាម ទសសហស្សចក្កវាឡបរិយន្តំ ហោតិ, យំ តថាគតស្ស បដិសន្ធិគហណាទីសុ កម្បតិ។ **អាណាក្ខេត្តំ** កោដិសហស្សចក្កវាឡបរិយន្តំ, យត្ថ រតនសុត្តំ (ខុ. បា. ៦.១ អាទយោ; សុ. និ. ២២៤ អាទយោ) ខន្ធបរិត្តំ (អ. និ. ៤.៦៧; ចូឡវ. ២៥១) ធជគ្គបរិត្តំ (សំ. និ. ១.២៤៩)។ អាដានាដិយបរិត្តំ (ទី. និ. ៣.២៧៥ អាទយោ), មោរបរិត្តន្តិ (ជា. ១.២.១៧-១៨) ឥមេសំ បរិត្តានំ អានុភាវោ វត្តតិ។ **វិសយក្ខេត្តំ** អនន្តមបរិមាណំ, យំ “យាវតា វា បន អាកង្ខេយ្យា”តិ វុត្តំ។ ឯវមេតេសុ តីសុ ពុទ្ធក្ខេត្តេសុ ឯកំ អាណាក្ខេត្តំ វិនស្សតិ។ តស្មិំ បន វិនស្សន្តេ ជាតិក្ខេត្តំ វិនដ្ឋមេវ ហោតិ។ វិនស្សន្តញ្ច ឯកតោវ វិនស្សតិ, សណ្ឋហន្តម្បិ ឯកតោវ សណ្ឋហតិ។

តីណិ សំវដ្ដមូលានីតិ រាគទោសមោហសង្ខាតានិ តីណិ សំវដ្ដការណានិ។ រាគាទីសុ ហិ អកុសលមូលេសុ ឧស្សន្នេសុ លោកោ វិនស្សតិ។ តថា ហិ រាគេ ឧស្សន្នតរេ អគ្គិនា វិនស្សតិ, ទោសេ ឧស្សន្នតរេ ឧទកេន, មោហេ ឧស្សន្នតរេ វាតេន។ កេចិ បន “ទោសេ ឧស្សន្នតរេ អគ្គិនា, រាគេ ឧទកេនា”តិ វទន្តិ។

តីណិ កោលាហលានីតិ កប្បកោលាហលំ, ពុទ្ធកោលាហលំ, ចក្កវត្តិកោលាហលន្តិ តីណិ កោលាហលានិ។ តត្ថ “វស្សសតសហស្សមត្ថកេ កប្បុដ្ឋានំ នាម ភវិស្សតី”តិអាទិនា ទេវតាហិ ឧគ្ឃោសិតសទ្ទោ **កប្បកោលាហលំ** នាម ហោតិ។ “ឥតោ វស្សសតសហស្សមត្ថកេ លោកោ វិនស្សិស្សតិ, មេត្តំ, មារិសា, ភាវេថ ករុណំ មុទិតំ ឧបេក្ខ”ន្តិ មនុស្សបថេ ទេវតា ឃោសន្តិយោ ចរន្តិ។ “វស្សសហស្សមត្ថកេ ពុទ្ធោ ឧប្បជ្ជិស្សតី”តិ **ពុទ្ធកោលាហលំ** នាម ហោតិ។ “ឥតោ វស្សសហស្សមត្ថកេ ពុទ្ធោ ឧប្បជ្ជិត្វា ធម្មានុធម្មប្បដិបន្នោ សង្ឃរតនេន បរិវារិតោ ធម្មំ ទេសេន្តោ វិចរិស្សតី”តិ ទេវតា ឧគ្ឃោសន្តិ។ “វស្សសតមត្ថកេ បន ចក្កវត្តី ឧប្បជ្ជិស្សតី”តិ **ចក្កវត្តិកោលាហលំ** នាម ហោតិ។ “ឥតោ វស្សសតមត្ថកេ សត្តរតនសម្បន្នោ ចាតុទ្ទីបិស្សរោ សហស្សបរិវារោ វេហាសង្គមោ ចក្កវត្តី រាជា ឧប្បជ្ជិស្សតី”តិ ទេវតា ឧគ្ឃោសន្តិ។

អចិរដ្ឋេន ន ធុវាតិ ឧទកពុព្ពុឡាទយោ វិយ ន ចិរដ្ឋាយិតាយ ធុវភាវរហិតា។ **អស្សាសរហិតា**តិ សុបិនកេ បីតបានីយំ វិយ អនុលិត្តចន្ទនំ វិយ ច អស្សាសវិរហិតា។

ឧបកប្បនមេឃោតិ កប្បវិនាសកមេឃំ សន្ធាយ វទតិ។ យស្មិញ្ហិ សមយេ កប្បោ អគ្គិនា នស្សតិ, អាទិតោវ កប្បវិនាសកមហាមេឃោ ឧដ្ឋហិត្វា កោដិសតសហស្សចក្កវាឡេ ឯកមហាវស្សំ វស្សតិ។ មនុស្សា តុដ្ឋហដ្ឋា សព្ពពីជានិ នីហរិត្វា វបន្តិ។ សស្សេសុ បន គោខាយិតកមត្តេសុ ជាតេសុ គទ្រភរវំ រវន្តោ ឯកពិន្ទុម្បិ ន វស្សតិ, តទា បច្ឆិន្នំ បច្ឆិន្នមេវ វស្សំ ហោតិ។ តេនាហ **“តទា និក្ខន្តពីជំ..បេ.... ឯកពិន្ទុម្បិ ទេវោ ន វស្សតី”**តិ។ “វស្សសតសហស្ស អច្ចយេន កប្បវុដ្ឋានំ ភវិស្សតី”តិអាទិនា ទេវតាហិ វុត្តវចនំ សុត្វា យេភុយ្យេន មនុស្សា ច ភុម្មទេវតា ច សំវេគជាតា អញ្ញមញ្ញំ មុទុចិត្តា ហុត្វា មេត្តាទីនិ បុញ្ញានិ កត្វា ទេវលោកេ និព្ពត្តន្តិ, អវីចិតោ បដ្ឋាយ តុច្ឆោ ហោតីតិ។

បញ្ច ពីជជាតានីតិ មូលពីជំ ខន្ធពីជំ ផឡុពីជំ អគ្គពីជំ ពីជពីជន្តិ បញ្ច ពីជានិ ជាតានិ។ តត្ថ **មូលពីជ**ន្តិ វចា, វចត្តំ, ហលិទ្ទំ, សិង្គិវេរន្តិ ឯវមាទិ។ **ខន្ធពីជ**ន្តិ អស្សត្ថោ, និគ្រោធោតិ ឯវមាទិ។ **ផឡុពីជ**ន្តិ ឧច្ឆុ, វេឡុ, នឡោតិ ឯវមាទិ។ **អគ្គពីជ**ន្តិ អជ្ជុកំ, ផណិជ្ជកន្តិ ឯវមាទិ។ **ពីជពីជ**ន្តិ វីហិអាទិ បុព្ពណ្ណញ្ចេវ មុគ្គមាសាទិអបរណ្ណញ្ច។ បច្ចយន្តរសមវាយេ វិសទិសុប្បត្តិយា វិសេសការណភាវតោ វុហនសមត្ថេ សារផលេ និរុឡ្ហោ ពីជ-សទ្ទោ តទត្ថសិទ្ធិយា មូលាទីសុបិ កេសុចិ បវត្តតីតិ មូលាទិតោ និវត្តនត្ថំ ឯកេន ពីជ-សទ្ទេន វិសេសេត្វា វុត្តំ “ពីជពីជ”ន្តិ “រូបរូបំ (វិសុទ្ធិ. ២.៤៤៩) ទុក្ខទុក្ខ”ន្តិ (សំ. និ. ៤.៣២៧) យថា។ យថា ផលបាកបរិយន្តា ឱសធិរុក្ខា វេឡុកទលិអាទយោ។

យំ កទាចីតិអាទីសុ **យន្តិ** និបាតមត្តំ។ **កទាចីតិ** កិស្មិញ្ចិ កាលេ។ **ករហចីតិ** តស្សេវ វេវចនំ។ **ទីឃស្ស អទ្ធុនោតិ** ទីឃស្ស កាលស្ស។ **អច្ចយេនាតិ** អតិក្កមេន។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។

ហិរិឱត្តប្បសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. នគរោបមសុត្តវណ្ណនា

៦៧. តតិយេ បច្ចន្តេ ភវំ **បច្ចន្តិមំ**។ “រថោ សីលបរិក្ខារោ, ឈានក្ខោ ចក្កវីរិយោ”តិអាទីសុ (សំ. និ. ៥.៤) វិយ អលង្ការវចនោ បរិក្ខារសទ្ទោតិ អាហ **“នគរាលង្ការេហិ អលង្កត”**ន្តិ។ បរិវារវចនោបិ វដ្ដតិយេវ “សត្ត សមាធិបរិក្ខារា”តិអាទីសុ (ទី. និ. ៣.៣៣០) វិយ។ នេមំ វុច្ចតិ ថម្ភាទីហិ អនុបគភូមិប្បទេសោតិ អាហ **“គម្ភីរ អាវាដា”**តិ, គម្ភីរំ ភូមិ អនុប្បវិដ្ឋាតិ អត្ថោ។ **សុដ្ឋុ សន្និសីទាបិតាតិ** ភូមិ និខនិត្វា សម្មទេវ ឋបិតា។

អនុបរិយាយេតិ ឯតេនាតិ អនុបរិយាយោ, សោយេវ បថោតិ **អនុបរិយាយបថោ,** បរិតោ បាការស្ស អនុយាយមគ្គោ។

ហត្ថី អារោហន្តិ អារោហាបយន្តិ ចាតិ **ហត្ថារោហា** (ទី. និ. ដី. ១.១៦៣)។ យេន ហិ បយោគេន បុរិសោ ហត្ថិនោ អារោហនយោគ្គោ ហោតិ, ហត្ថិស្ស តំ បយោគំ វិធាយន្តានំ សព្ពេសម្បេតេសំ គហណំ។ តេនាហ **“សព្ពេបី”**តិអាទិ។ តត្ថ **ហត្ថាចរិយា** នាម យេ ហត្ថិនោ ហត្ថារោហកានញ្ច សិក្ខាបកា។ **ហត្ថិវេជ្ជា** នាម ហត្ថិភិសក្កា។ **ហត្ថិពន្ធា** នាម ហត្ថីនំ បាទរក្ខកា។ **អាទិ-**សទ្ទេន ហត្ថីនំ យវបទាយកាទិកេ សង្គណ្ហាតិ។ **អស្សារោហា រថិកាតិ** ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ រថេ និយុត្តា **រថិកា។ រថរក្ខា** នាម រថស្ស អាណិរក្ខកា។ ធនុំ គណ្ហន្តិ គណ្ហាបេន្តិ ចាតិ **ធនុគ្គហា,** ឥស្សាសា ធនុសិប្បស្ស សិក្ខាបកា ច។ តេនាហ **“ធនុអាចរិយា ឥស្សាសា”**តិ។ ចេលេន ចេលបដាកាយ យុទ្ធេ អកន្តិ គច្ឆន្តីតិ **ចេលកាតិ** អាហ – **“យេ យុទ្ធេ ជយទ្ធជំ គហេត្វា បុរតោ គច្ឆន្តី”**តិ។ យថា តថា ឋិតេ សេនិកេ ព្យូហករណវសេន តតោ តតោ ចលយន្តិ ឧច្ចាលេន្តីតិ **ចលកា**។ សកុណគ្ឃិអាទយោ វិយ មំសបិណ្ឌំ បរសេនាសមូហំ សាហសិកមហាយោធតាយ ឆេត្វា ឆេត្វា ទយន្តិ ឧប្បតិត្វា គច្ឆន្តីតិ **បិណ្ឌទាយកា**។ ទុតិយវិកប្បេ បិណ្ឌេ ទយន្តិ ជនសម្មទ្ទេ ឧប្បតន្តា វិយ គច្ឆន្តីតិ **បិណ្ឌទាយកាតិ** អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **ឧគ្គតុគ្គតាតិ** ថាមជវបរក្កមាទិវសេន អតិវិយ ឧគ្គតា, ឧទគ្គាតិ អត្ថោ។ **បក្ខន្ទន្តីតិ** អត្តនោ វីរសូរភាវេន អសជ្ជមានា បរសេនំ អនុបវិសន្តីតិ អត្ថោ។ ថាមជវពលបរក្កមាទិសម្បត្តិយា **មហានាគា វិយ មហានាគា។ ឯកសូរាតិ** ឯកាកិសូរា អត្តនោ សូរភាវេនេវ ឯកាកិនោ ហុត្វា យុជ្ឈនកា។ **សជាលិកាតិ** សវម្មិកា។ **សរបរិត្តាណន្តិ** ចម្មបរិសិព្វិតំ ខេដកំ, ចម្មមយំ វា ផលកំ។ **ឃរទាសយោធាតិ** អត្តនោ ទាសយោធា។

សម្បក្ខន្ទនលក្ខណាតិ សទ្ទេយ្យវត្ថុនោ ឯវមេតន្តិ សម្បក្ខន្ទនលក្ខណា។ **សម្បសាទនលក្ខណាតិ** បសីទិតព្ពេ វត្ថុស្មិំ បសីទនលក្ខណា។ **ឱកប្បនសទ្ធាតិ** ឱក្កន្តិត្វា បក្ខន្ទិត្វា អធិមុច្ចនំ។ បសាទនីយេ វត្ថុស្មិំ បសីទនំ **បសាទសទ្ធា។ អយំ អនុធម្មោតិ** អយំ នវន្នំ លោកុត្តរធម្មានំ អនុលោមធម្មោ។ **និព្ពិទាពហុលោតិ** ឧក្កណ្ឋនាពហុលោ។ **សទ្ធា ពន្ធតិ បាថេយ្យន្តិ** សទ្ធា នាមាយំ សត្តស្ស មរណវសេន មហាបថំ សំវជតោ មហាកន្តារំ បដិបជ្ជតោ មហាវិទុគ្គំ បក្ខន្ទតោ បាថេយ្យបុដំ ពន្ធតិ, សម្ពលំ វិស្សជ្ជេតីតិ អត្ថោ។ សទ្ធញ្ហិ ឧប្បាទេត្វា ទានំ ទេតិ, សីលំ រក្ខតិ, ឧបោសថកម្មំ ករោតិ។ តេនេតំ វុត្តំ “សទ្ធា ពន្ធតិ បាថេយ្យ”ន្តិ។ **សិរីតិ** ឥស្សរិយំ។ ឥស្សរិយេ ហិ អភិមុខីភូតេ ថលតោបិ ជលតោបិ ភោគា អាគច្ឆន្តិយេវ។ តេនេតំ វុត្តំ **“សិរី ភោគាន មាសយោ”**តិ។ **សទ្ធា ទុតិយា បុរិសស្ស ហោតីតិ** បុរិសស្ស ទេវលោកេ, មនុស្សលោកេ ចេវ និព្ពានញ្ច គច្ឆន្តស្ស សទ្ធា ទុតិយា ហោតិ, សហាយកិច្ចំ សាធេតិ។ **ភត្តបុដាទីតិ អាទិ-**សទ្ទេន ទុតិយិកាទីនំ សង្គហោ ទដ្ឋព្ពោ។ **អនេកសរសតាតិ** អនេកសភាវតា, អនេកកិច្ចតា វា។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

នគរោបមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ធម្មញ្ញូសុត្តវណ្ណនា

៦៨. ចតុត្ថេ សុត្តគេយ្យាទិធម្មំ ជានាតីតិ **ធម្មញ្ញូ**។ តស្ស តស្សេវ សុត្តគេយ្យាទិនា ភាសិតស្ស តទញ្ញស្ស សុត្តបទត្ថស្ស ពោធកស្ស សទ្ទស្ស អត្ថកុសលតាវសេន អត្ថំ ជានាតីតិ **អត្ថញ្ញូ**។ “ឯត្តកោម្ហិ សីលេន សមាធិនា បញ្ញាយា”តិ ឯវំ យថា អត្តនោ បមាណជាននវសេន អត្តានំ ជានាតីតិ **អត្តញ្ញូ**។ បដិគ្គហណបរិភោគបរិយេសនវិស្សជ្ជនេសុ មត្តំ ជានាតីតិ **មត្តញ្ញូ**។ និទ្ទេសេ បន បដិគ្គហណមត្តញ្ញុតាយ ឯវ បរិភោគាទិមត្តញ្ញុតា បពោធិតា ហោតីតិ បដិគ្គហណមត្តញ្ញុតាវ ទស្សិតា។ “អយំ កាលោ ឧទ្ទេសស្ស, អយំ កាលោ បរិបុច្ឆាយ, អយំ

កាលោ យោគស្ស អធិគមាយា”តិ ឯវំ កាលំ ជានាតីតិ **កាលញ្ញូ**។ តត្ថ បញ្ច វស្សានិ ឧទ្ទេសស្ស កាលោ, ទស បរិបុច្ឆាយ, ឥទំ អតិសម្ពាធំ, អភិក្ខុបញ្ញស្ស តាវតា កាលេន តីរេតុំ អសក្កុណេយ្យត្តា ទស វស្សានិ ឧទ្ទេសស្ស កាលោ, វីសតិ បរិបុច្ឆាយ, តតោ បរំ យោគេ កម្មំ កាតព្ពំ។ ខត្តិយបរិសាទិកំ អដ្ឋវិធំ បរិសំ ជានាតីតិ **បរិសញ្ញូ**។ ភិក្ខុបរិសាទិកំ ចតុព្ពិធំ, ខត្តិយបរិសាទិកំ មនុស្សបរិសំយេវ បុន ចតុព្ពិធំ គហេត្វា អដ្ឋវិធំ វទន្តិ អបរេ។ និទ្ទេសេ បនស្ស ខត្តិយបរិសាទិចតុព្ពិធបរិសគ្គហណំ និទស្សនមត្តំ ទដ្ឋព្ពំ។ “ឥមំ មេ សេវន្តស្ស អកុសលា ធម្មា បរិហាយន្តិ, កុសលា ធម្មា អភិវឌ្ឍន្តិ, តស្មា អយំ បុគ្គលោ សេវិតព្ពោ, វិបរិយាយតោ អញ្ញោ អសេវិតព្ពោ”តិ សេវិតព្ពាសេវិតព្ពបុគ្គលំ ជានាតីតិ **បុគ្គលបរោបរញ្ញូ**។ ឯវញ្ហិ តេសំ បុគ្គលានំ បរោបរំ ឧក្កដ្ឋនិហីនតំ ជានាតិ នាម។ និទ្ទេសេបិស្ស សេវិតព្ពាសេវិតព្ពបុគ្គលេ វិភាវនមេវ សមណកថាកតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

ធម្មញ្ញូសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥-៦. បារិច្ឆត្តកសុត្តាទិវណ្ណនា

៦៩-៧០. បញ្ចមេ **បតិតបលាសោ**តិ បតិតបត្តោ។ ឯត្ថ បឋមំ បណ្ឌុបលាសតំ, ទុតិយំ បន្នបលាសតញ្ច វត្វា តតិយំ ជាលកជាតតា, ចតុត្ថំ ខារកជាតតា ច បាឡិយំ វុត្តា។ **ទីឃនិកាយដ្ឋកថាយំ** បន **មហាគោវិន្ទសុត្តវណ្ណនាយំ** (ទី. និ. អដ្ឋ. ២.២៩៤) ឥមមេវ បាឡឹ អាហរិត្វា ទស្សេន្តេន បឋមំ បណ្ឌុបលាសតំ, ទុតិយំ បន្នបលាសតញ្ច វត្វា តតិយំ ខារកជាតតា, ចតុត្ថំ ជាលកជាតតា ច ទស្សិតា។ ឯវញ្ហិ តត្ថ វុត្តំ – “បារិច្ឆត្តកេ បុប្ផមានេ ឯកំ វស្សំ ឧបដ្ឋានំ គច្ឆន្តិ, តេ តស្ស បណ្ឌុបលាសភាវតោ បដ្ឋាយ អត្តមនា ហោន្តិ។ យថាហ –

> យស្មិំ, ភិក្ខវេ, សមយេ ទេវានំ តាវតឹសានំ បារិច្ឆត្តកោ កោវិឡារោ, បណ្ឌុបលាសោ ហោតិ, អត្តមនា, ភិក្ខវេ, ទេវា តាវតឹសា តស្មិំ សមយេ ហោន្តិ ‘បណ្ឌុបលាសោ ទានិ បារិច្ឆត្តកោ, កោវិឡារោ, ន ចិរស្សេវ បន្នបលាសោ ភវិស្សតី’តិ។ យស្មិំ សមយេ ទេវានំ តាវតឹសានំ បារិច្ឆត្តកោ, កោវិឡារោ, បន្នបលាសោ ហោតិ, ជាលកជាតោ ហោតិ, ខារកជាតោ ហោតិ, កុដុមលកជាតោ ហោតិ, កោរកជាតោ ហោតិ, អត្តមនា, ភិក្ខវេ , ទេវា តាវតឹសា តស្មិំ សមយេ ហោន្តិ ‘កោរកជាតោ ទានិ បារិច្ឆត្តកោ កោវិឡារោ, ន ចិរស្សេវ សព្ពបាលិផុល្លោ ភវិស្សតី’តិ។

លីនត្ថប្បកាសិនិយម្បិ (ទី. និ. ដី. ២.២៩៤) ឯត្ថ ឯវមត្ថោ ទស្សិតោ – **បន្នបលាសោ**តិ បតិតបត្តោ។ **ខារកជាតោ**តិ ជាតខុទ្ទកមកុឡោ។ យេ ហិ នីលបត្តកា អតិវិយ ខុទ្ទកា មកុឡា, តេ “ខារកា”តិ វុច្ចន្តិ។ **ជាលកជាតោ**តិ តេហិយេវ ខុទ្ទកមកុឡេហិ ជាតជាលកោ សព្ពសោ ជាលោ វិយ ជាតោ។ កេចិ បន “ជាលកជាតោតិ ឯកជាលោ វិយ ជាតោ”តិ អត្ថំ វទន្តិ។ បារិច្ឆត្តកោ កិរ ខារកគ្គហណកាលេ សព្ពត្ថកមេវ បលួរិកោ ហោតិ, តេ ចស្ស បលួវា បភស្សរបវាឡវណ្ណសមុជ្ជលា ហោន្តិ។ តេន សោ សព្ពសោ សមុជ្ជលន្តោ តិដ្ឋតិ។ **កុដុមលជាតោ**តិ សញ្ជាតមហាមកុឡោ។ **កោរកជាតោ**តិ សញ្ជាតសូចិភេទោ សម្បតិវិកសមានាវត្ថោ។ **សព្ពបាលិផុល្លោ**តិ សព្ពសោ ផុល្លិតវិកសិតោតិ។ អយញ្ច អនុក្កមោ ទីឃភាណកានំ វឡញ្ជនានុក្កមេន ទស្សិតោ, ន ឯត្ថ អាចរិយស្ស វិរោធោ អាសង្កិតព្ពោ។

កន្តនកវាតោតិ ទេវានំ បុញ្ញកម្មបច្ចយា បុប្ផានំ ឆិន្ទនកវាតោ។ **កន្តតី**តិ ឆិន្ទតិ។ **សម្បដិច្ឆនកវាតោ**តិ ឆិន្នានំ ឆិន្នានំ បុប្ផានំ សម្បដិគ្គណ្ហកវាតោ។ **ចិនន្តោ**តិ នានាវិធភត្តិសន្និវេសវសេន និចិនំ ករោន្តោ។ **អញ្ញាតរទេវតាន**ន្តិ នាមគោត្តវសេន អបញ្ញាតទេវតានំ។ **រេណុវដ្ដី**តិ រេណុសង្ឃាតោ។ **កណ្ណិកំ អាហច្ចា**តិ សុធម្មាយ កូដំ អាហន្ត្វា។

អនុផរណានុភាវោតិ ខីណាសវស្ស ភិក្ខុនោ កិត្តិសទ្ទស្ស យាវ ព្រហ្មលោកា អនុផរណសង្ខាតោ អានុភាវោ។ **បព្ពជ្ជានិស្សិតំ ហោតី**តិ បព្ពជ្ជាយ ចតុបារិសុទ្ធិសីលម្បិ ទស្សិតមេវាតិ អធិប្បាយោ។ **បឋមជ្ឈានសន្និស្សិត**ន្តិអាទីសុបិ ឥមិនាវ នយេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ឥធ បន ឧភយតោ បរិច្ឆេទោ ហេដ្ឋា សីលតោ ឧបរិ អរហត្តតោ ច បរិច្ឆេទស្ស ទស្សិតត្តា។ **តេនេតំ វុត្ត**ន្តិ តេន ការណេន ឯតំ “ចតុបារិសុទ្ធិសីលំ បព្ពជ្ជានិស្សិតំ ហោតី”តិអាទិវចនំ វុត្តំ។ ឆដ្ឋំ ឧត្តានមេវ។

បារិច្ឆត្តកសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. ភាវនាសុត្តវណ្ណនា

៧១. សត្តមេ **អត្ថស្ស អសាធិកា** “ភាវនំ អននុយុត្តស្សា”តិ វុត្តត្ថា។ **សម្ភាវនត្ថេ**តិ “អបិ នាម ឯវំ សិយា”តិ វិកប្បនត្ថោ សម្ភាវនត្ថោ។ **ឯវញ្ហិ លោកេ សិលិដ្ឋវចនំ ហោតី**តិ ឯកមេវ សង្ខំ អវត្វា អបរាយ សង្ខាយ សទ្ធិំ វចនំ លោកេ សិលិដ្ឋវចនំ ហោតិ យថា “ទ្វេ វា តីណិ វា ឧទកផុសិតានី”តិ។ **សម្មា អធិសយិតានី**តិ បាទាទីហិ អត្តនា នេសំ កិញ្ចិ ឧបឃាតំ អករោន្តិយា ពហិវាតាទិបរិស្សយបរិហរណត្ថំ សម្មទេវ ឧបរិ សយិតានិ។ ឧបរិអត្ថោ ហេត្ថ អធិ-សទ្ទោ។ **ឧតុំ គណ្ហាបេន្តិយា**តិ តេសំ អល្លសិនេហបរិយាទានត្ថំ អត្តនោ កាយុស្មាវសេន ឧតុំ គណ្ហាបេន្តិយា។ តេនាហ **“ឧស្មីកតានី”**តិ។ **សម្មា បរិភាវិតានី**តិ សម្មទេវ សព្ពសោ កុក្កុដវាសនាយ វាសិតានិ។ តេនាហ **“កុក្កុដគន្ធំ គាហាបិតានី”**តិ។ ឯត្ថ ច សម្មាបរិសេទនំ កុក្កុដគន្ធបរិភាវនញ្ច សម្មាអធិសយនសម្មាបរិសេទននិប្ផត្តិយា អានុភាវនិប្ផាទិតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ សម្មាអធិសយនេនេវ ហិ ឥតរទ្វយំ ឥជ្ឈតិ។ ន ហិ សម្មាអធិសយនតោ វិសុំ សម្មាបរិសេទនស្ស សម្មាបរិភាវនស្ស ច ការណំ អត្ថិ។ តេន បន សទ្ធិំយេវ ឥតរេសំ ទ្វិន្នម្បិ ឥជ្ឈនតោ វុត្តំ។

តិវិធកិរិយាករណេនាតិ សម្មាអធិសយនាទិតិវិធកិរិយាករណេនាតិ អត្ថោ។ កិញ្ចាបិ “ឯវំ អហោ វត មេ”តិអាទិនា ន ឥច្ឆា ឧប្បជ្ជេយ្យ ការណស្ស បន សម្បាទិតត្តា, អថ ខោ ភព្ពាវ តេ អភិនិព្ភិជ្ជិតុន្តិ យោជនា។ កស្មា ភព្ពាតិ អាហ **“តេ ហិ យស្មា តាយា”**តិអាទិ។ **សយម្បី**តិ អណ្ឌានិ។ **បរិណាម**ន្តិ បរិបាកំ ពហិនិក្ខមនយោគ្យតំ។ យថា កបាលស្ស តនុតា អាលោកស្ស អន្តោ បញ្ញាយមានស្ស ការណំ, តថា កបាលស្ស តនុតាយ នខសិខាមុខតុណ្ឌកានំ ខរតាយ ច អល្លសិនេហបរិយាទានំ ការណវចនន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ **តស្មា**តិ អាលោកស្ស អន្តោ បញ្ញាយមានតោ សយញ្ច បរិបាកគតត្តា។

ឱបម្មសម្បដិបាទនន្តិ ឱបម្មត្ថស្ស ឧបមេយ្យេន សម្មទេវ បដិបាទនំ។ **ត**ន្តិ ឱបម្មសម្បដិបាទនំ។ **ឯវ**ន្តិ ឥទានិ វុច្ចមានាការេន។ **អត្ថេនា**តិ ឧបមេយ្យត្ថេន សំសន្ទេត្វា សហ យោជេត្វា។ សម្បាទនេន សម្បយុត្តធម្មវសេន ញាណស្ស តិក្ខភាវោ វេទិតព្ពោ។ ញាណស្ស ហិ សភាវតោ សតិនេបក្កតោ ច តិក្ខភាវោ, សមាធិវសេន ខរភាវោ, សទ្ធាវសេន វិប្បសន្នភាវោ។ **បរិណាមកាលោ**តិ ពលវវិបស្សនាកាលោ។ **វឌ្ឍិកាលោ**តិ វុដ្ឋានគាមិនិវិបស្សនាកាលោ។ អនុលោមដ្ឋានិយា ហិ វិបស្សនា គហិតគព្ភា នាម តទា មគ្គគព្ភស្ស គហិតត្តា។ **តជ្ជាតិក**ន្តិ តស្ស វិបស្សនានុយោគស្ស អនុរូបំ។ សត្ថាបិ អវិជ្ជណ្ឌកោសំ បហរតិ, ទេសនាបិ វិនេយ្យសន្តានគតំ អវិជ្ជណ្ឌកោសំ បហរតិ, យថាឋានេ ឋាតុំ ន ទេតិ។

ឱលម្ពកសង្ខាតន្តិ ឱលម្ពកសុត្តសង្ខាតំ។ “បល”ន្តិ ហិ តស្ស សុត្តស្ស នាមំ។ **ចាឫត្វា** ទារុនោ ហេដ្ឋា ទោសជាននត្ថំ ឧស្សាបេត្វា។ **គណ្ឌំ ហរតីតិ បលគណ្ឌោ**តិ ឯតេន “បលេន គណ្ឌហារោ បលគណ្ឌោតិ បច្ឆិមបទេ ឧត្តរបទលោបេន និទ្ទេសោ”តិ ទស្សេតិ។ **គហណដ្ឋានេ**តិ ហត្ថេន គហេតព្ពដ្ឋានេ ។ សម្មទេវ ខិបីយន្តិ ឯតេន កាយទុច្ចរិតាទីនីតិ សង្ខេបោ, បព្ពជ្ជាវ សង្ខេបោ **បព្ពជ្ជាសង្ខេបោ**។ តេន វិបស្សនំ អនុយុញ្ជន្តស្ស បុគ្គលស្ស អជានន្តស្សេវ អាសវានំ បរិក្ខយោ ឥជ វិបស្សនានិសំសោតិ អធិប្បេតោ។

ហេមន្តិកេន ការណភូតេន, ភុម្មត្ថេ វា ឯតំ ករណវចនំ, ហេមន្តិកេតិ អត្ថោ។ **បដិប្បស្សម្ភន្តី**តិ បដិប្បស្សទ្ធផលានិ ហោន្តិ។ តេនាហ **“បូតិកានិ ភវន្តី”**តិ។ **មហាសមុទ្ទោ វិយ សាសនំ** អគាធគម្ភីរភាវតោ។ **នាវា វិយ យោគាវចរោ** មហោឃុត្តរតោ។ **បរិយាយនំ វិយា**តិ បរិតោ អបរាបរំ យាយនំ វិយ។ **ខជ្ជមានាន**ន្តិ ខាទន្តេន វិយ ឧទកេន ខេបិយមានពន្ធនានំ។ **តនុភាវោ**តិ បរិយុដ្ឋានបវត្តិយា អសមត្ថតាយ ទុព្ពលភាវោ។ **វិបស្សនាញាណបីតិបាមោជ្ជេហី**តិ វិបស្សនាញាណសមុដ្ឋិតេហិ បីតិបាមោជ្ជេហិ។ **ឱក្ខាយមានេ**តិ វិបស្សនាកម្មដ្ឋានេ វីថិប្បដិបាដិយា ឱក្ខាយមានេ, បដិសង្ខានុបស្សនាយ វា **ឱក្ខាយមានេ**។ សង្ខារុបេក្ខាយ **បក្ខាយមានេ។ ទុព្ពលតា ទីបិតា** “អប្បកសិរេនេវ សំយោជនានិ បដិប្បស្សម្ភន្តិ, បូតិកានិ ភវន្តី”តិ វុត្តត្តា។

ភាវនាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨-៩. អគ្គិក្ខន្ធោបមសុត្តាទិវណ្ណនា

៧២-៧៣. អដ្ឋមេ **បស្សថ នូ**តិ អបិ បស្សថ។ **មហន្ត**ន្តិ វិបុលំ។ **អគ្គិក្ខន្ធ**ន្តិ អគ្គិសមូហំ។ **អាទិត្ត**ន្តិ បទិត្តំ។ **សម្បជ្ជលិត**ន្តិ សមន្តតោ បជ្ជលិតំ អច្ចិវិប្ផុលិង្គានិ មុញ្ចន្តំ។ **សជោតិភូត**ន្តិ សមន្តតោ ឧដ្ឋិតាហិ ជាលាហិ ឯកប្បភាសមុទយភូតំ។ **តំ កឹ មញ្ញថា**តិ តំ ឥទានិ មយា វុច្ចមានត្ថំ កឹ មញ្ញថាតិ អនុមតិគ្គហណត្ថំ បុច្ឆតិ។ យទេត្ថ សត្ថា អគ្គិក្ខន្ធាលិង្គនំ កញ្ញាលិង្គនញ្ច អានេសិ, តមត្ថំ វិភាវេតុំ **“អារោចយាមី”**តិអាទិមាហ។

ទុស្សីលស្សាតិ និស្សីលស្ស សីលវិរហិតស្ស។ **បាបធម្មស្សា**តិ ទុស្សីលត្តា ឯវ ហីនជ្ឈាសយតាយ លាមកសភាវស្ស។ **អសុចិសង្កស្សរសមាចារស្សា**តិ អបរិសុទ្ធតាយ អសុចិ ហុត្វា សង្កាយ សរិតព្ពសមាចារស្ស។ ទុស្សីលោ ហិ កិញ្ចិទេវ អសារុប្បំ ទិស្វា "ឥទំ អសុកេន កតំ ភវិស្សតី"តិ បរេសំ អាសង្កា ហោតិ។ កេនចិទេវ ករណីយេន មន្តយន្តេ ភិក្ខូ ទិស្វា "កច្ចិ នុ ខោ ឥមេ មយា កតកម្មំ ជានិត្វា មន្តេន្តី"តិ អត្តនោយេវ សង្កាយ សរិតព្ពសមាចារោ ។ **បដិច្ឆន្នកម្មន្តស្សា**តិ លជ្ជិតព្ពតាយ បដិច្ឆាទេតព្ពកម្មន្តស្ស។ **អស្សមណស្សា**តិ ន សមណស្ស។ សលាកគ្គហណាទីសុ "អហម្បិ សមណោ"តិ មិច្ឆាបដិញ្ញាយ **សមណបដិញ្ញស្ស**។ អសេដ្ឋចារិតាយ **អព្រហ្មចារិស្ស**។ ឧបោសថាទីសុ "អហម្បិ ព្រហ្មចារី"តិ មិច្ឆាបដិញ្ញាយ **ព្រហ្មចារិបដិញ្ញស្ស**។ បូតិនា កម្មេន សីលវិបត្តិយា អន្តោ អនុបវិដ្ឋត្តា **អន្តោបូតិកស្ស**។ ឆទ្វារេហិ រាគាទិកិលេសានុស្សវនេន តិន្តត្តា **អវស្សុតស្ស**។ សញ្ជាតរាគាទិកចវរត្តា សីលវន្តេហិ ឆឌ្ឌេតព្ពត្តា ច **កសម្ពុជាតស្ស**។

វាលរជ្ជុយាតិ វាលេហិ កតរជ្ជុយា។ សា ហិ ខរតរា ហោតិ។ **យំសេយ្យា**តិ មថនវសេន យំសេយ្យ។ **តេលធោតាយា**តិ តេលេន និសិតាយ។ **បច្ចោរស្មិន្តិ** បតិឧរស្មិំ, អភិមុខេ ឧរមជ្ឈេតិ អធិប្បាយោ។ **អយោសង្កុនា**តិ សណ្ឌាសេន។ **ផេណុទ្ទេហក**ន្តិ ផេណំ ឧទ្ទេហេត្វា ឧទ្ទេហេត្វា, អនេកវារំ ផេណំ ឧដ្ឋាបេត្វាតិ អត្ថោ។ ឯវមេត្ថ សង្ខេបតោ បាឡិវណ្ណនា វេទិតព្ពា។ នវមំ ឧត្តានមេវ។

អគ្គិក្ខន្ធោបមសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. អរកសុត្តវណ្ណនា

៧៤. ទសមេ **បរិត្ត**ន្តិ ឥត្តរំ។ តេនាហ **"អប្បំ ថោក"**ន្តិ។ បពន្ធានុបច្ឆេទស្ស បច្ចយភាវោ ឥធ ជីវិតស្ស រសោ កិច្ចន្តិ អធិប្បេតន្តិ អាហ **"សរសបរិត្តតាយបិ"**តិ។ ឥទជីនវុត្តិតាយបិ ហិ "យោ, ភិក្ខវេ, ចិរំ ជីវតិ, សោ វស្សសតំ អប្បំ វា ភិយ្យោ"តិ វចនតោ បរិត្តំ **ខណបរិត្តតាយបិ**។ បរមត្ថតោ ហិ អតិបរិត្តោ សត្តានំ ជីវិតក្ខណោ ឯកចិត្តក្ខណប្បវត្តិមត្តោយេវ។ យថា នាម រថចក្កំ បវត្តមានម្បិ ឯកេនេវ នេមិប្បទេសេន បវត្តតិ, តិដ្ឋមានម្បិ ឯកេនេវ តិដ្ឋតិ, ឯវមេវ ឯកចិត្តក្ខណិកំ សត្តានំ ជីវិតំ តស្មិំ ចិត្តេ និរុទ្ធមត្តេ សត្តោ និរុទ្ធោតិ វុច្ចតិ។ យថាហ "អតីតេ ចិត្តក្ខណេ ជីវិត្ថ ន ជីវតិ ន ជីវិស្សតិ។ អនាគតេ ចិត្តក្ខណេ ន ជីវិត្ថ ន ជីវតិ ជីវិស្សតិ។ បច្ចុប្បន្នេ ចិត្តក្ខណេ ន ជីវិត្ថ ជីវតិ ន ជីវិស្សតិ។

> "ជីវិតំ អត្តភាវោ ច, សុខទុក្ខា ច កេវលា;
> ឯកចិត្តសមាយុត្តា, លហុសោ វត្តតេ ខណោ។
>
> "យេ និរុទ្ធា មរន្តស្ស, តិដ្ឋមានស្ស វា ឥធ;
> សព្ពេបិ សទិសា ខន្ធា, គតា អប្បដិសន្ធិកា។
>
> "អនិព្ពត្តេន ន ជាតោ, បច្ចុប្បន្នេន ជីវតិ;
> ចិត្តភង្គា មតោ លោកោ, បញ្ញត្តិ បរមត្ថិយា"តិ។ (មហានិ. ១០);

លហុសន្តិ លហុកំ។ តេនាហ "លហុំ ឧប្បជ្ជិត្វា និរុជ្ឈនតោ លហុស"ន្តិ។ **បរិត្តំ លហុស**ន្តិ ឧភយំ បនេតំ អប្បកស្ស វេវចនំ។ យញ្ហិ អប្បកំ, តំ បរិត្តញ្ចេវ លហុកញ្ច ហោតិ។ ឥធ បន អាយុនោ អធិប្បេតត្តា រស្សន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **មន្តាយ**ន្តិ ករណត្ថេ ឯតំ ភុម្មវចនន្តិ អាហ **"មន្តាយ ពោទ្ធព្ពំ, បញ្ញាយ ជានិតព្ពន្តិ អត្ថោ"**តិ។ **មន្តាយ**ន្តិ វា មន្តេយ្យន្តិ វុត្តំ ហោតិ, មន្តេតព្ពំ មន្តាយ ឧបបរិក្ខិតព្ពន្តិ អត្ថោ។ **បញ្ញាយ ជានិតព្ព**ន្តិ ជានិតព្ពំ ជីវិតស្ស បរិត្តភាវោ ពហុទុក្ខាទិភាវោ។ ជានិត្វា ច បន សព្ពបលិពោធេ ឆិន្ទិត្វា កត្តព្ពំ កុសលំ, ចរិតព្ពំ ព្រហ្មចរិយំ។ យស្មា ឥត្ថិ ជាតស្ស អមរណំ, អប្បំ វា ភិយ្យោ វស្សសតតោ ឧបរិ អប្បំ អញ្ញំ វស្សសតំ អប្បត្វា វីសំ វា តឹសំ វា ចត្តាលីសំ វា បណ្ណាសំ វា សដ្ឋិ វា វស្សានិ ជីវតិ, ឯវំទីឃាយុកោ បន អតិទុល្លភោ។ "អសុកោ ហិ ឯវំ ចិរំ ជីវតី"តិ តត្ថ តត្ថ គន្ត្វា ទដ្ឋព្ពោ ហោតិ។ តត្ថ វិសាខា ឧបាសិកា វីសសតំ ជីវតិ, តថា បោក្ខរសាតិព្រាហ្មណោ, ព្រហ្មាយុព្រាហ្មណោ, ពាវរិយព្រាហ្មណោ, អានន្ទត្ថេរោ, មហាកស្សបត្ថេរោតិ ។ អនុរុទ្ធត្ថេរោ បន វស្សសតញ្ចេវ បណ្ណាសញ្ច វស្សានិ។ ពាកុលត្ថេរោ វស្សសតញ្ចេវ សដ្ឋិ ច វស្សានិ, អយំ សព្ពទីឃាយុកោ, សោបិ ទ្វេ វស្សសតានិ ន ជីវិ។

អរកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

មហាវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. វិនយវគ្គោ

១-៨. បឋមវិនយធរសុត្តាទិវណ្ណនា

៧៥-៨២. អដ្ឋមស្ស បឋមំ ទុតិយញ្ច ឧត្តានត្ថមេវ។ តតិយេ **វិនយលក្ខណេ បតិដ្ឋិតោ** លជ្ជិភាវេន វិនយលក្ខណេ ឋិតោ ហោតិ។ អលជ្ជី (បារា. អដ្ឋ. ១.៤៥) ហិ ពហុស្សុតោបិ សមានោ លាភគរុកតាយ តន្តឹ វិសំវាទេត្វា ឧទ្ធម្មំ ឧព្ពិនយំ សត្ថុសាសនំ ទីបេត្វា សាសនេ មហន្តំ ឧបទ្ទវំ ករោតិ, សង្ឃភេទម្បិ សង្ឃរាជិម្បិ ឧប្បាទេតិ។ លជ្ជី បន កុក្កុច្ចកោ សិក្ខាកាមោ ជីវិតហេតុបិ តន្តឹ អវិសំវាទេត្វា ធម្មមេវ វិនយមេវ ច ទីបេតិ, សត្ថុសាសនំ គរុំ កត្វា ឋបេតិ។ ឯវំ យោ លជ្ជី, សោ វិនយំ អជហន្តោ អវោក្កមន្តោវ លជ្ជិភាវេន វិនយលក្ខណេ ឋិតោ ហោតិ បតិដ្ឋិតោ។

អសំហីរោតិ ឯត្ថ **សំហីរោ** នាម យោ បាឡិយំ វា អដ្ឋកថាយំ វា ហេដ្ឋា វា ឧបរិតោ វា បទបដិបាដិយា វា បុច្ឆិយមានោ វិត្ថុនតិ វិប្ផន្ទតិ, សណ្ឋាតុំ ន សក្កោតិ, យំ យំ បរេន វុច្ចតិ, តំ តំ អនុជានាតិ, សកវាទំ ឆឌ្ឌេត្វា បរវាទំ គណ្ហាតិ។ យោ បន បាឡិយំ វា អដ្ឋកថាយំ វា ហេដ្ឋុបរិយវសេន វា បទបដិបាដិយា វា បុច្ឆិយមានោ ន វិត្ថុនតិ ន វិប្ផន្ទតិ, ឯកេកលោមំ សណ្ឌាសេន គណ្ហន្តោ វិយ “ឯវំ មយំ វទាម, ឯវំ នោ អាចរិយា វទន្តី”តិ វិស្សជ្ជេតិ។ យម្ហិ បាឡិ ច បាឡិវិនិច្ឆយោ ច សុវណ្ណភាជនេ បក្ខិត្តសីហវសា វិយ បរិក្ខយំ បរិយាទានំ អគច្ឆន្តោ តិដ្ឋតិ, អយំ វុច្ចតិ **អសំហីរោ**។ យស្មា បន ឯវរូបោ យំ យំ បរេន វុច្ចតិ, តំ តំ នានុជានាតិ, អត្តនា សុវិនិច្ឆិនិតំ កត្វា គហិតំ អវិបរីតមត្ថំ ន វិស្សជ្ជេតិ, តស្មា វុត្តំ “**ន សក្កោតិ គហិតគ្គហណំ វិស្សជ្ជាបេតុ**”ន្តិ។ ចតុត្ថាទីនិ សុវិញ្ញេយ្យានិ។

បឋមវិនយធរសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. សត្ថុសាសនសុត្តវណ្ណនា

៨៣. នវមេ **វិវេកដ្ឋោ**តិ វិវិត្តោ។ តេនាហ “**ទូរីភូតោ**”តិ។ **សតិអវិប្បវាសេ ឋិតោ**តិ កម្មដ្ឋានេ សតឹ អវិជហិត្វា ឋិតោ។ **បេសិតត្តោ**តិ កាយេ ច ជីវិតេ ច អនបេក្ខតាយ និព្ពានំ បេសិតចិត្តោ តន្និន្នោ តប្បោណោ តប្បព្ភារោ។

សត្ថុសាសនសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. អធិករណសមថសុត្តវណ្ណនា

៨៤. ទសមេ អធិករីយន្តិ ឯត្ថាតិ **អធិករណានិ**។ កេ អធិករីយន្តិ? សមថា។ កថំ អធិករីយន្តិ? សមនវសេន។ តស្មា តេ តេសំ សមនវសេន បវត្តន្តីតិ អាហ “**អធិករណានិ សមេន្តី**”តិអាទិ។ **ឧប្បន្នានំ ឧប្បន្នាន**ន្តិ ឧដ្ឋិតានំ ឧដ្ឋិតានំ។ **សមថត្ថ**ន្តិ សមនត្ថំ។ **ទីឃនិកាយេ សង្គីតិសុត្តវណ្ណនាយម្បិ** (ទី. និ. អដ្ឋ. ៣.៣៣១) **វិត្ថារតោយេវា**តិ ឯត្ថាយំ វិត្ថារនយោ – អធិករណេសុ តាវ ធម្មោតិ វា អធម្មោតិ វា អដ្ឋារសហិ វត្ថូហិ វិវទន្តានំ ភិក្ខូនំ យោ វិវាទោ, ឥទំ **វិវាទាធិករណំ** នាម។ សីលវិបត្តិយា វា អាចារទិដ្ឋិអាជីវវិបត្តិយា វា អនុវទន្តានំ យោ អនុវាទោ ឧបវទនា ចេវ ចោទនា ច, ឥទំ **អនុវាទាធិករណំ** នាម។ មាតិកាយំ អាគតា បញ្ច, វិភង្គេ ទ្វេតិ សត្តបិ អាបត្តិក្ខន្ធា, ឥទំ **អាបត្តាធិករណំ** នាម។ យំ សង្ឃស្ស អបលោកនាទីនំ ចតុន្នំ កម្មានំ ករណំ, ឥទំ **កិច្ចាធិករណំ** នាម។

តត្ថ វិវាទាធិករណំ ទ្វីហិ សមថេហិ សម្មតិ សម្មុខាវិនយេន ច យេភុយ្យសិកាយ ច។ សម្មុខាវិនយេនេវ សម្មមានំ យស្មឹ វិហារេ ឧប្បន្នំ តស្មឹយេវ វា, អញ្ញត្រ វូបសមេតុំ គច្ឆន្តានំ អន្តរាមគ្គេ វា, យត្ថ គន្ត្វា សង្ឃស្ស និយ្យាតិតំ, តត្ថ សង្ឃេន វា, សង្ឃេ វូបសមេតុំ អសក្កោន្តេ តត្ថេវ ឧព្ពាហិកាយ សម្មតបុគ្គលេហិ វា វិនិច្ឆិតំ សម្មតិ។ ឯវំ សម្មមានេ ច បនេតស្មឹ យា សង្ឃសម្មុខតា ធម្មសម្មុខតា វិនយសម្មុខតា បុគ្គលសម្មុខតា, អយំ **សម្មុខាវិនយោ** នាម។ តត្ថ ច ការកសង្ឃស្ស សង្ឃសាមគ្គិវសេន សម្មុខិភាវោ **សង្ឃសម្មុខតា**។ សមេតព្ពស្ស វត្ថុនោ ភូតត្តា **ធម្មសម្មុខតា**។ យថា តំ សមេតព្ពំ, តថេវស្ស សមនំ **វិនយសម្មុខតា**។ យោ ច វិវទតិ, យេន ច វិវទតិ, តេសំ ឧភិន្នំ អត្ថបច្ចត្ថិកានំ សម្មុខីភាវោ **បុគ្គលសម្មុខតា**។ ឧព្ពាហិកាយ វូបសមេ បនេត្ថ សង្ឃសម្មុខតា បរិហាយតិ។ ឯវំ តាវ សម្មុខាវិនយេនេវ សម្មតិ។

សចេ បនេវម្បិ ន សម្មតិ, អថ នំ ឧព្ពាហិកាយ សម្មតា ភិក្ខូ “ន មយំ សក្កោម វូបសមេតុ”ន្តិ សង្ឃស្សេវ និយ្យាតេន្តិ។ តតោ សង្ឃោ បញ្ចង្គសមន្នាគតំ ភិក្ខុំ សលាកគ្គាហាបកំ សម្មន្នតិ, តេន គុឡ្ហកវិវដកសកណ្ណជប្បកេសុ តីសុ សលាកគ្គាហកេសុ អញ្ញតរវសេន សលាកំ គាហាបេត្វា សន្និបតិតាយ បរិសាយ ធម្មវាទីនំ យេភុយ្យតាយ យថា តេ ធម្មវាទិនោ វទន្តិ, ឯវំ វូបសន្តំ អធិករណំ សម្មុខាវិនយេន ច យេភុយ្យសិកាយ ច វូបសន្តំ ហោតិ។ តត្ថ សម្មុខាវិនយោ វុត្តនយោ ឯវ។ យំ បន យេភុយ្យសិកាកម្មស្ស ករណំ, អយំ យេភុយ្យសិកា នាម។ ឯវំ វិវាទាធិករណំ ទ្វីហិ សមថេហិ សម្មតិ។

អនុវាទាធិករណំ ចតូហិ សមថេហិ សម្មតិ សម្មុខាវិនយេន ច សតិវិនយេន ច អមូឡ្ហវិនយេន ច តស្សបាបិយសិកាយ ច។ សម្មុខាវិនយេនេវ សម្មមានំ យោ ច អនុវទតិ, យញ្ច អនុវទតិ, តេសំ វចនំ សុត្វា សចេ កាចិ អាបត្តិ នត្ថិ, ឧភោ ខមាបេត្វា, សចេ អត្ថិ អយំ នាមេត្ថ អាបត្តីតិ ឯវំ វិនិច្ឆិតំ វូបសម្មតិ។ តត្ថ សម្មុខាវិនយលក្ខណំ វុត្តនយមេវ។

យទា បន ខីណាសវស្ស ភិក្ខុនោ អមូលិកាយ សីលវិបត្តិយា អនុទ្ធំសិតស្ស សតិវិនយំ យាចមានស្ស សង្ឃោ ញត្តិចតុត្ថេន កម្មេន សតិវិនយំ ទេតិ, តទា សម្មុខាវិនយេន ច សតិវិនយេន ច វូបសន្តំ ហោតិ។ ទិន្នេ បន សតិវិនយេ បុន តស្មិំ បុគ្គលេ កស្សចិ អនុវាទោ ន រុហតិ។ យទា ឧម្មត្តកោ ភិក្ខុ ឧម្មាទវសេន កតេ អស្សាមណកេ អជ្ឈាចារេ “សរតាយស្មា ឯវរូបិំ អាបត្តិ”ន្តិ ភិក្ខូហិ ចោទិយមានោ “ឧម្មត្តកេន មេ, អាវុសោ, ឯតំ កតំ, នាហំ តំ សរាមី”តិ ភណន្តោបិ ភិក្ខូហិ ចោទិយមានោវ បុន អចោទនត្ថាយ អមូឡ្ហវិនយំ យាចតិ, សង្ឃោ ចស្ស ញត្តិចតុត្ថេន កម្មេន អមូឡ្ហវិនយំ ទេតិ។ តទា សម្មុខាវិនយេន ច អមូឡ្ហវិនយេន ច វូបសន្តំ ហោតិ។ ទិន្នេ បន អមូឡ្ហវិនយេ បុន តស្មិំ បុគ្គលេ កស្សចិ តប្បច្ចយា អនុវាទោ ន រុហតិ។ យទា បន បារាជិកេន វា បារាជិកសាមន្តេន វា ចោទិយមានស្ស អញ្ញេនញ្ញំ បដិចរតោ បាបុស្សន្នតាយ បាបិយស្ស បុគ្គលស្ស “សចាយំ អច្ឆិន្នមូលោ ភវិស្សតិ, សម្មា វត្តិត្វា ឱសារណំ លភិស្សតិ។ សចេ ឆិន្នមូលោ, អយមេវស្ស នាសនា ភវិស្សតី”តិ មញ្ញមានោ សង្ឃោ ញត្តិចតុត្ថេន កម្មេន តស្សបាបិយសិកំ ករោតិ, តទា សម្មុខាវិនយេន ច តស្សបាបិយសិកាយ ច វូបសន្តំ ហោតីតិ។ ឯវំ អនុវាទាធិករណំ ចតូហិ សមថេហិ សម្មតិ។

អាបត្តាធិករណំ តីហិ សមថេហិ សម្មតិ សម្មុខាវិនយេន ច បដិញ្ញាតករណេន ច តិណវត្ថារកេន ច។ តស្ស សម្មុខាវិនយេនេវ វូបសមោ នត្ថិ។ យទា បន ឯកស្ស វា ភិក្ខុនោ សន្តិកេ សង្ឃគណមជ្ឈេសុ វា ភិក្ខុ លហុកំ អាបត្តិំ ទេសេតិ, តទា អាបត្តាធិករណំ សម្មុខាវិនយេន ច បដិញ្ញាតករណេន ច វូបសម្មតិ។ តត្ថ សម្មុខាវិនយេ តាវ យោ ច ទេសេតិ, យស្ស ច ទេសេតិ, តេសំ សម្មុខីភាវោ បុគ្គលសម្មុខតា។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

បុគ្គលស្ស ច គណស្ស ច ទេសនាកាលេ សង្ឃសម្មុខតា បរិហាយតិ។ យំ បនេត្ថ “អហំ, ភន្តេ, ឥត្ថន្នាមំ អាបត្តិំ អាបន្នោ”តិ ច “បស្សសី”តិ ច “អាម, បស្សាមី”តិ ច បដិញ្ញាតាយ “អាយតិំ សំវរេយ្យាសី”តិ ករណំ, តំ បដិញ្ញាតករណំ នាម។ សង្ឃាទិសេសេ បរិវាសាទិយាចនា បដិញ្ញា, បរិវាសាទីនំ ទានំ បដិញ្ញាតករណំ នាម។

ទ្វេបក្ខជាតា បន ភណ្ឌនការកា ភិក្ខូ ពហុំ អស្សាមណកំ អជ្ឈាចារំ ចរិត្វា បុន លជ្ជិធម្មេ ឧប្បន្នេ “សចេ មយំ ឥមាហិ អាបត្តីហិ អញ្ញមញ្ញំ ការេស្សាម, សិយាបិ តំ អធិករណំ កក្ខឡត្តាយ វាឡត្តាយ សំវត្តេយ្យា”តិ អញ្ញមញ្ញំ អាបត្តិយា ការាបនេ ទោសំ ទិស្វា យទា ភិក្ខូ តិណវត្ថារកកម្មំ ករោន្តិ, តទា អាបត្តាធិករណំ សម្មុខាវិនយេន ច តិណវត្ថារកេន ច សម្មតិ។ តត្រ ហិ យត្តកា ហត្ថបាសូបគតា “ន មេតំ ខមតី”តិ ឯវំ ទិដ្ឋាវិកម្មំ អកត្វា “ទុក្កដំ កម្មំ បុន កាតព្ពំ កម្ម”ន្តិ ន ឧក្កោដេន្តិ, និទ្ទម្បិ ឱក្កន្តា ហោន្តិ, សព្ពេសំ ឋបេត្វា ថុល្លវជ្ជញ្ច គិហិបដិសំយុត្តញ្ច សព្ពាបត្តិយោ វុដ្ឋហន្តិ។ ឯវំ អាបត្តាធិករណំ តីហិ សមថេហិ សម្មតិ។

កិច្ចាធិករណំ ឯកេន សមថេន សម្មតិ សម្មុខាវិនយេនេវ។ ឥតិ ឥមានិ ចត្តារិ អធិករណានិ យថានុរូបំ ឥមេហិ សត្តហិ សមថេហិ សម្មន្តិ។ តេន វុត្តំ – “**ឧប្បន្នុប្បន្នានំ អធិករណានំ សមថាយ វូបសមាយ សម្មុខាវិនយោ ទាតព្ពោ…បេ…. តិណវត្ថារកោ**”តិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវ។

អធិករណសមថសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

វិនយវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឥតិ មនោរថបូរណិយា អង្គុត្តរនិកាយ-អដ្ឋកថាយ

សត្តកនិបាតវណ្ណនាយ អនុត្តានត្ថទីបនា សមត្តា។